

KOMMUNAL- OG
MODERNISERINGSDEPARTEMENTET

Rapport

Rapport fra Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi

November 2014

ISSN 0809-4071

Forord

Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) legger med dette fram sin høstrapport for 2014. Rapporten tar sikte på å gi informasjon om utviklingen i kommuneøkonomien de siste årene med særlig vekt på den økonomiske situasjonen i 2014.

I kapittel 1 legger utvalget fram sin forståelse av den aktuelle situasjonen i kommuneøkonomien.

Kapittel 2 er en oppdatert beskrivelse av utviklingen i kommuneøkonomien og kommunale tjenester.

I lys av at momskompensasjonen knyttet til investeringer fra 2014 er ført i investeringsregnskapet, og ikke i driftsregnskapet som tidligere, har utvalget foretatt en ny vurdering av anbefalingen om at netto driftsresultat bør ligge på 3 prosent for kommunesektoren samlet over tid. Utvalgets nye anbefaling gjennomgås i kapittel 10.

Kapittel 9 er nytt i høstrapporten 2014, og er et kapittel som sammenligner kommunesektoren i Norge med lokalforvaltningen i en rekke andre land. Statistikken er hentet fra databasene til OECD og Eurostat.

De faglige begrepene i denne rapporten er forklart i vedlegg 8.

Utvalgets rapporter fra 1998 og framover er lagt ut på utvalgets nettside (regjeringen.no/tbu).

Innhold

Kapitler

1	Utvalgets situasjonsforståelse.....	1
2	Utviklingen i kommuneøkonomien og tjenestene de siste årene.....	3
2.1	Inntektsutviklingen i 2014.....	3
2.2	Kommunesektorens størrelse.....	4
2.3	Aktivitets- og inntektsutviklingen siden 2002.....	5
2.4	Endring i kommunesektorens omfang over en lengre periode (1990-2014).....	7
2.5	Nettofinansinvesteringer og økning i netto gjeld.....	9
2.6	Netto driftsresultat.....	10
2.7	Utviklingen i tjenestetilbudet.....	12
3	Inntekter for kommuneforvaltningen.....	24
3.1	Samlede inntekter – realvekst 2002-2014.....	24
3.2	Frie inntekter – realvekst 2002-2014.....	28
3.3	Statlige overføringer til kommunesektoren.....	33
3.4	Kommuneøkonomien i 2015.....	34
4	Leveranser av offentlig finansierte tjenester.....	36
4.1	Kommunalt konsum	36
4.2	Kommunale utgifter utenom konsum og gebyrfinansierte utgifter.....	39
4.3	Produksjonsindekser for kommunale tjenester 2013.....	40
4.4	Gebyrer i kommuneforvaltningen.....	43
5	Aktivitet i kommunesektoren.....	48
5.1	Investeringer.....	48
5.2	Sysselsetting.....	49
6	Priser og kostnader.....	52
6.1	Lønn og lønnsutvikling.....	52
7	Netto driftsresultat og andre regnskapsresultater.....	54
7.1	Netto driftsresultat for kommunesektoren samlet.....	54
7.2	Netto driftsresultat for kommunene.....	57
7.3	Netto driftsresultat fordelt på grupper av kommuner.....	61
	<i>Kommunene gruppert etter innbyggertall.....</i>	<i>61</i>
	<i>Kommunene gruppert etter landsdel.....</i>	<i>62</i>
	<i>Kommunene gruppert etter korrigert fri inntekt.....</i>	<i>63</i>
	<i>Kommuner i Robek sammenlignet med kommuner utenfor.....</i>	<i>63</i>
7.4	Netto driftsresultat for fylkeskommunene.....	65
8	Effektivitet i kommunale tjenester	68
8.1	Innledning og sammendrag.....	68

8.2	Analyseopplegg.....	68
8.3	Modellformulering og data.....	70
8.4	Resultater.....	72
9	Norsk kommunesektor i et internasjonalt perspektiv	80
9.1	Kommuneforvaltningens størrelse.....	80
9.2	Inntekter.....	86
9.3	Tjenester.....	87
9.4	Gjeld og nettofinansinvesteringer.....	90
9.5	Oppsummering.....	93
10	Ny vurdering av anbefalt netto driftsresultat	94
10.1	Innledning.....	94
10.2	Absolutt kommunal formuesbevaring.....	95
10.3	Korrigert netto driftsresultat 2004 til 2013.....	96
10.4	Beregningsopplegg for splitting av korrigert netto driftsresultat på kommuner og fylkeskommuner.....	98
10.5	Splitting av korrigert netto driftsresultat på kommuner og fylkeskommuner.....	100
10.6	Konsekvenser av at mva-kompensasjonen for investeringer flyttes fra drifts- til investeringsregnskap	102
10.7	Finansering av investeringer.....	104
10.8	Utvalgets anbefaling.....	106

Vedlegg

Vedlegg 1	Inntekter og utgifter i kommuneforvaltningen 2012-2015 Nasjonalregnskapets gruppering.....	117
Vedlegg 2a	Inntekter og utgifter etter kommuneregnskapets definisjoner. 2013. Kommuner og fylkeskommuner.....	120
Vedlegg 2b	Driftsutgifter 2013 etter funksjon og art. Kommunene, og fylkeskommunene.....	121
Vedlegg 3	Statlige overføringer til kommunesektoren i 2013 og 2014. 1000 kr.....	128
Vedlegg 4	Kommuneforvaltningens samlede inntekter 2002-2015.....	133
Vedlegg 5	Kommuneregnskapets og nasjonalregnskapets gruppering.....	135
Vedlegg 6	Kostnadsdeflator for kommunene.....	138
Vedlegg 7	Skattesatser for kommuner og fylkeskommuner.....	139
Vedlegg 8	Definisjonskatalog.....	140
Vedlegg 9	Utvalgte hovedtall for kommuneforvaltningen.....	147
Vedlegg 10	Inntekter og utgifter etter kommuneregnskapets definisjoner. 2001-2013. Hovedtall for drift, investering og finansiering 2001-2013.....	148
Vedlegg 11	Produksjonsindekser for kommunale tjenester for 2013.....	149
Vedlegg 12	Kommunenes inntekter fra konsesjonskraft og eiendomsskatt 2001-2013.....	159
Vedlegg 13	Utvalgets mandat og sammensetning.....	170

Kapitler

1 Utvalgets situasjonsforståelse

I Nasjonalbudsjettet 2015 anslås realveksten i kommunesektorens samlede inntekter i 2014 til 1,1 prosent. Inntektsveksten vil med dette bli lavere enn det som ble lagt til grunn i budsjettopplegget for 2014 (1,4 prosent), og også lavere enn i årene 2010-2013. Lavere realinntektsvekst enn forutsatt har sammenheng med svak vekst i skatteinntektene, noe som igjen skyldes svakere utvikling i norsk økonomi enn forventet.

I 2013 og 2014 økte aktivitetsveksten økte samtidig som inntektsveksten ble redusert. Den økte aktivitetsveksten har sammenheng med høy investeringsvekst etter noen år med realnedgang i investeringene. Sysselsettingsveksten er fortsatt noenlunde på linje med inntektsveksten. Aktivitetsveksten i 2014 anslås til 1,8 prosent.

Investeringene i kommunesektoren ligger på et historisk sett høyt nivå, og nivået er høyt innenfor de fleste tjenesteområder. Det høye investeringsnivået og økende grad av lånefinansiering har bidratt til betydelig negative netto finansinvesteringer. Negative netto finansinvesteringer har bidratt til at nettogjelden i kommunesektoren har økt kraftig, fra 20 prosent av inntektene i 2007 til 44 prosent ved utgangen av 2013. Deler av gjelden er knyttet til gebyrfinansierte tjenester og rentekompensasjonsordninger, og den renteksperte delen av gjelden utgjør om lag 30 prosent av inntektene. Rentenivået er for tiden svært lavt, og gjeldsoppbyggingen bidrar til at kommunesektorens økonomi blir mer sårbar for renteøkninger.

Utvalget betrakter netto driftsresultat som hovedindikatoren for økonomisk balanse i kommunesektoren. De senere årene har netto driftsresultat i gjennomsnitt vært nær 3 prosent av inntektene, noe som er i tråd med utvalgets tidligere anbefaling.

Fra og med 2014 skal momskompensasjon knyttet til investeringer føres i investeringsregnskapet, ikke i driftsregnskapet som tidligere. Dette medfører at det anbefalte nivået for netto driftsresultat må reduseres. Utvalget drøfter dette i kapittel 10 i denne rapporten, og konkluderer at det anbefalte nivået på netto driftsresultat for kommunesektoren som helhet bør nedjusteres til 2 prosent av inntektene. Det nye anbefalte nivået er basert på konserntall og tar også hensyn til forvaltningsreformen i 2010.

Utvalget anslår at kommunesektorens netto driftsresultat på konsernnivå i 2014 vil bli i overkant av 1 prosent av inntektene. Den viktigste forklaringen på reduksjonen i forhold til de senere årene er at momskompensasjon knyttet til investeringer nå føres i investeringsregnskapet. I tillegg bidrar lav inntektsvekst til å svekke driftsresultatet i 2014.

Sett i forhold til anslag på inntekter i 2014 i Revidert nasjonalbudsjett 2014, legger Regjeringens budsjettforslag for 2015 opp til en realvekst i kommunesektorens samlede inntekter på 6,2 mrd. kroner og en realvekst i de frie inntektene på 4,4 mrd. kroner. I forhold til anslag på regnskap for 2014 i Nasjonalbudsjettet 2015 innebærer forslaget en realvekst i samlede og frie inntekter på henholdsvis 7,1 og 5,3 mrd. kroner.

Også i 2015 vil den demografiske utviklingen med flere barn i barnehage- og skolealder og flere eldre trekke i retning av økte utgifter i kommunesektoren. Noen av merutgiftene knyttet til demografi vil dekkes av gebyrer og øremerkede tilskudd. Budsjettopplegget for 2015 legger opp til en vekst i frie inntekter utover merkostnader knyttet til demografi og økte pensjonskostnader. Effektivisering og omstilling av tjenesteproduksjonen vil kunne gi ytterligere forbedringer i innbyggernes tjenestetilbud.

Særmerknad fra utvalgsmedlem Bjarne Jensen:

Kap. 3 *Inntekter for kommuneforvaltningen* viser utviklingen i kommunesektorens inntekter. Når det korrigeres for oppgaveoverføringer, oppgaveendringer og endringer i befolkningssammensetning viser tabell 3.5 at kommunenes frie inntekter sett under ett og fylkeskommunenes frie inntekter sett under ett er blitt redusert både i 2013 og i anslaget for 2014. Det er i tillegg usikkerhetslementer bl.a. knyttet til pensjonsutgifter. Samtidig vet vi at utviklingen varierer fra kommune til kommune. Med de rammer som er lagt opp for 2015 må en forvente at mange kommuner og fylkeskommuner ikke vil ha økonomisk mulighet til å opprettholde tjenestetilbudet når en tar hensyn til lønns- og prisutvikling, befolkningsutvikling og oppgaveendringer. En kan også forvente at de utfordringer dette vil skape er størst i kommuner med lavere befolkningsvekst enn landsgjennomsnittet.

2 Utviklingen i kommuneøkonomien og tjenestene de siste årene

Tabell 2.1 Utviklingen i kommuneøkonomien

	1990- 2001 ¹	2002- 2005 ¹	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013 ⁴	2014 ⁷
A. Kommunesektorens størrelse i landets økonomi											
Kommunalt konsum, pst. av BNP for Fastlands-Norge	15,3	12,9	12,3	12,0	12,6	13,6	13,8	14,1	14,0	14,1	14,2
Inntekter i kommunesektoren, pst. av BNP for Fastlands-Norge	20,5	16,4	16,2	15,7	15,9	17,4	17,6	17,9	18,1	18,2	18,2
Utførte timeverk i kommunesektoren, pst. av landet	18,5	15,1	14,6	14,4	14,4	15,0	15,3	15,4	15,4	15,4	15,5
Sysselsatte personer i kommunesektoren, pst. av landet	22,5	19,2	18,7	18,3	18,2	18,7	19,1	19,3	19,2	19,3	19,3
B. Endring i BNP og indikatorer for kommuneøkonomien											
BNP for Fastlands-Norge, prosent volumendring	3,1	2,9	4,8	5,3	1,5	-1,6	1,7	2,6	3,4	2,0	2,2
Inntekter i kommunesektoren, reell endring, prosent ²⁾	2,2	2,2	5,6	1,2	1,3	4,0	2,5	2,3	2,0	1,6	1,1
Kommunal deflator, prosent endring	3,5	3,4	3,6	4,4	6,4	3,9	3,4	3,9	3,5	3,6	3,0
Frie inntekter i prosent av samlede inntekter ⁵⁾	73,8	71,7	69,1	67,7	67,0	67,6	68,2	75,9	76,5	76,0	75,5
Frie inntekter og momskompensasjon, prosent av inntekter	73,8	74,0	73,0	71,8	71,4	71,9	72,6	80,0	80,4	80,3	80,1
Frie inntekter, reell endring fra året før, prosent	0,9	1,2	6,2	-0,7	0,0	3,0	2,3	1,1	2,0	0,9	0,7
Aktivitetsendring i kommunesektoren, prosent endring ⁶⁾	2,7	0,7	2,7	4,0	3,0	5,3	0,7	1,3	1,0	1,9	1,8
Utførte timeverk i kommunesektoren, prosent endring	1,7	0,1	1,2	2,9	3,3	2,3	2,0	2,7	1,9	1,1	1,3
Bruttoinvesteringer, prosent volumendring	5,4	1,0	9,2	14,6	3,1	10,0	-2,3	-3,1	-1,6	3,7	4,0
Bruttoinvesteringer i prosent av inntekter	10,5	12,1	11,5	13,0	13,1	13,3	13,9	13,3	12,6	13,2	13,4
Netto driftsresultat i prosent av driftsinntekter	2,7	1,7	5,5	2,5	0,4	3,0	3,2	2,5	3,1	2,9	-
Nettofinansinvesteringer, prosent av inntekter	-1,3	-5,2	0,3	-4,4	-8,6	-6,8	-6,8	-5,0	-4,3	-5,6	-5,7
Netto gjeld, i prosent av inntekter ³⁾	20,3	17,4	19,7	20,2	31,7	34,2	38,7	41,5	42,9	43,8	-

- 1) Gjennomsnitt over perioden. Tallene fra 2002 er påvirket av overføring av ansvaret for sykehusene fra fylkeskommunene til staten fra 1. januar 2002. Denne funksjonsendringen førte til at kommunesektorens omfang ble redusert fra 2002. I del B av tabellen er inntekts- og aktivitetsvekst korrigert for sykehusoverdragelsen.
- 2) Innenfor kommuneopplegget. Ved beregning av inntektsvekst er det korrigert for oppgaveendringer, blant annet sykehusreformen i 2002. Inntektsveksten er eksklusiv ekstraordinært vedlikeholdstilskudd i 2009.
- 3) Gjeldstallene er basert på tall for 4. kvartal fra finansielle sektorbalanser publisert av Statistisk sentralbyrå. Fordringer og gjeld knyttet til skatter er holdt utenom.
- 4) Tallene for 2013 er basert på foreløpige nasjonalregnskapstall publisert av Statistisk sentralbyrå 20. mai 2014 og tall for offentlige og kommunale finanser, publisert 27. mai 2014.
- 5) Kommuneopplegget for 2011 innebar overgang til rammefinansiering av barnehager. Sammen med innlemming av enkelte andre øremerkede ordninger bidro dette til å øke andelen frie inntekter med om lag 8 prosentpoeng fra 2010 til 2011.
- 6) Beregnet aktivitetsvekst i 2009 og 2010 er medregnet det ekstraordinære vedlikeholdstilskuddet i 2009.
- 7) Tallene for 2014 er basert på Nasjonalbudsjettet 2015.

2.1 Inntektsutviklingen i 2014

Tabell 2.2 viser den anslåtte realveksten i 2014 i kommunesektorens inntekter på ulike tidspunkter. Anslagene bygger på beregninger i tilknytning til nasjonalbudsjettene.

Salderingen av statsbudsjettet for 2014 ble anslått å innebære en realvekst i kommunesektorens samlede inntekter på 5,4 mrd. kroner regnet fra daværende anslag på regnskap for 2013. Realveksten i frie inntekter ble anslått til 3,6 mrd. kroner.

Tabell 2.2 Realvekst i kommunesektorens inntekter i 2014. Anslag på ulike tidspunkt. Mrd. 2014-kroner og prosentvis vekst (anslag på regnskap)

	Samlede inntekter		Frie inntekter	
	Mrd.	Pst.	Mrd.	Pst.
<i>Målt i forhold til anslag på regnskap for 2013:</i>				
Tilleggsproposisjonen 2014.....	5,6	1,4	3,6	1,1
Saldert budsjett 2014.....	5,4	1,4	3,6	1,2
Revidert nasjonalbudsjett 2014.....	5,1	1,3	3,2	1,0
Avtale i Stortinget om revidert budsjett.....	5,3	1,3	3,2	1,0
Nasjonalbudsjettet 2015.....	4,4	1,1	2,3	0,7

I forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett 2014 ble anslagene for realveksten i både frie og samlede inntekter i 2014 nedjustert med 0,4 mrd. kroner. Regnskapstallene for 2013 viste at inntektene fra skatt på inntekt og formue ble 0,5 mrd. kroner lavere enn lagt til grunn høsten 2013. I Revidert Nasjonalbudsjett ble kommunesektorens inntekter fra skatt på inntekt og formue i 2014 satt ned med 1,2 mrd. kroner sammenliknet med anslaget i tilleggsproposisjonen og saldert budsjett. Noe av nedjusteringen skyldes lavere skatteinntang som følge av at lønnsveksten ble lavere enn anslått. Lavere vekst i lønningene medfører samtidig om lag 0,4 mrd. kroner lavere utgifter i kommunene. Den kommunale deflatoren ble justert ned fra 3,1 til 3,0 prosent.

Etter Revidert nasjonalbudsjett har det kommet ytterligere informasjon om skatteinntangen og utviklingen i norsk økonomi, som trekker i retning av at kommunesektorens skatteinntekter i 2014 vil bli om lag 0,9 mrd. kroner lavere enn lagt til grunn i Revidert nasjonalbudsjett. Anslagene for skatteinntekter har blitt nedjustert som følge av at vekstanslagene for norsk økonomi har blitt nedjustert. Den reelle veksten i kommunesektorens samlede inntekter fra 2013 til 2014 ble i Nasjonalbudsjettet 2015 anslått til 4,4 mrd. kroner eller 1,1 prosent. Det er da tatt hensyn til økte bevilgninger i forbindelse med forhandlingene på Stortinget om revidert budsjett. Anslaget på skatteinntekter i nasjonalbudsjettet et utarbeidet før informasjon om skatteoppgjøret for inntektsåret 2013 forelå.

2.2 Kommunesektorens størrelse

Kommunesektoren forvalter en betydelig del av de økonomiske ressursene i norsk økonomi, jf. del A av tabell 2.1. Målt i forhold til BNP for Fastlands-Norge utgjør kommunesektorens inntekter om lag 18 prosent både i 2013 og 2014. Tabell 2.1 viser videre at målt i løpende priser har kommunalt konsum som andel av BNP for Fastlands-Norge holdt seg i underkant av 13 prosent i perioden 2002-2008, for så å øke til 14 prosent fra 2011.

Målt i forhold til totalt antall utførte timeverk i norsk økonomi falt den kommunale sysselsettingsandelen svakt fram til 2008, da andelen var 14,4 prosent. De siste 5 årene har timeverksandelen økt svakt og anslås å utgjøre 15,5 prosent i 2014. Siden en relativt stor andel av de kommuneansatte jobber deltid, er kommunesektorens andel av totalsysselsettingen større målt i personer enn i timeverk. Målt i antall personer anslås den kommunale sysselsettingsandelen til vel 19 prosent etter 2010, det samme som i årene 2002-2005.

Økningen i kommunesektorens størrelse i 2009 og 2010 målt i forhold norsk økonomi må ses på bakgrunn av styrkingen av kommuneøkonomien gjennom 2009 og konjunkturedgangen i næringslivet i 2009 og tiltakene mot finanskrisen. Selv om aktiviteten i næringslivet har tatt seg opp igjen etter 2009 har kommunesektorens andel av norsk økonomi holdt seg oppe eller økt etter 2009. Målt ved utførte timeverk og kommunalt konsum har den kommunale andelen vist

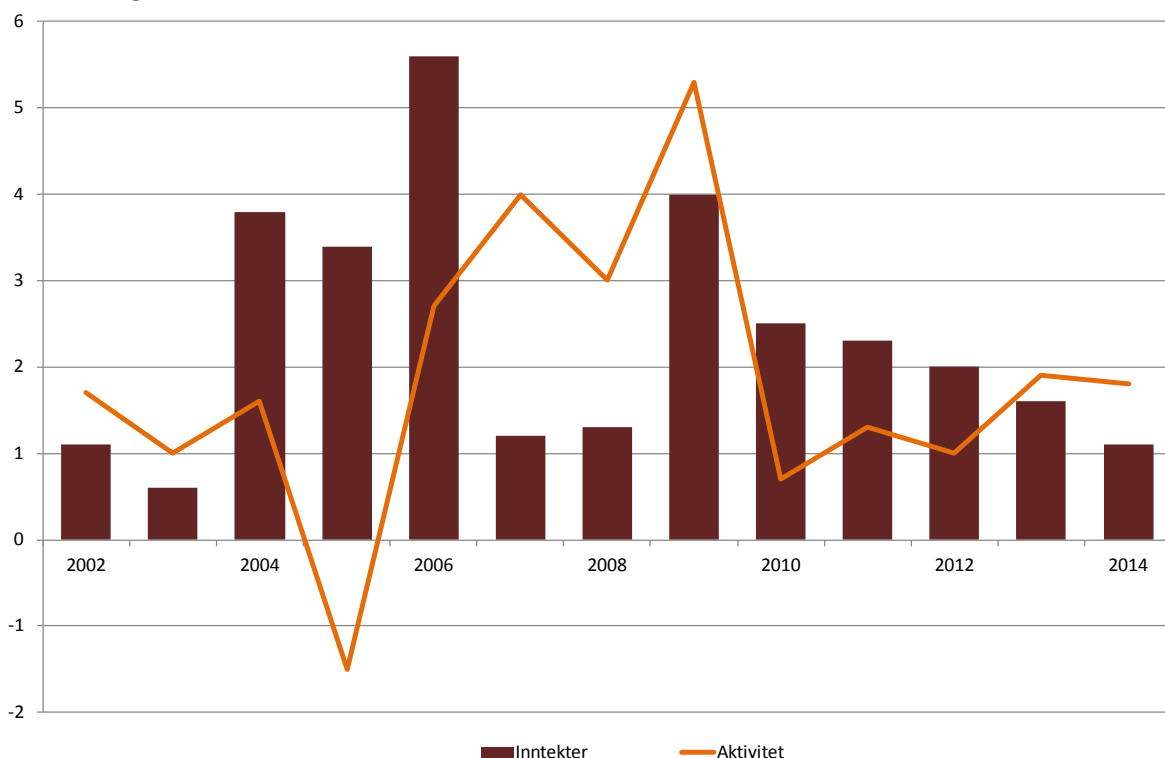
en svak økning. Målt ved inntektene som andel av BNP for fastlands-Norge er økningen i den kommunale andelen noe større. Inntektsandelen har økt til tross for at realveksten i kommunesektorens inntekter har vært lavere enn BNP for fastlands-Norge i perioden 2009-2014, jf. figur 2.3. Dette har flere forklaringer, blant annet at det de siste årene har vært flere reformer med tilførsel av inntekter til kommunesektoren (forvaltningsreform i 2010, samhandlingsreform i 2012) der reformene betraktes som oppgaveendringer og holdes utenom den beregnede realveksten i kommunesektorens inntekter. Et annet moment som over tid trekker opp den kommunale inntektsandelen er høyere prisvekst på kommunal tjenesteyting enn gjennomsnittet for norsk økonomi, jf. nærmere omtale i avsnitt 2.4.

2.3 Aktivitets- og inntektsutviklingen de siste årene

For å måle den samlede aktivitetsutviklingen i kommunesektoren benyttes en indikator der endring i sysselsetting (timeverk), endring i produktinnsats (faste priser) og endring i brutto realinvesteringer (faste priser) veies sammen. Aktivitetsindikatoren gir uttrykk for ressursbruken knyttet til løpende tjenesteproduksjon og nyinvesteringer i sektoren.

Figur 2.1 viser aktivitetsvekst og inntektsvekst for kommuneforvaltningen etter 2002, dvs. etter at sykehusene ble flyttet fra fylkeskommunene til staten. Det framgår av figur 2.1 at det særlig var høy aktivitetsvekst i perioden 2006-2009, ifølge tabell 2.1 både høy vekst i kommunal sysselsetting og høy vekst i investeringene.

Figur 2.1 Aktivitets- og inntektsutviklingen i kommunesektoren 2002–2014. Prosentvis volumendring fra året før

Særlig for årene 2007 og 2008 bidro høyere aktivitetsvekst enn inntektsvekst til store og økende budsjettunderskudd i sektoren. For måling av utslaget på underskuddet i 2009 er seriene i figur 2.1 ikke fullt ut sammenliknbare fordi aktivitetsveksten er medregnet ekstraordinært

vedlikeholdstilskudd som følge av tiltak mot finanskrisen i 2009, mens dette tilskuddet er holdt utenom den beregnede inntektsveksten.

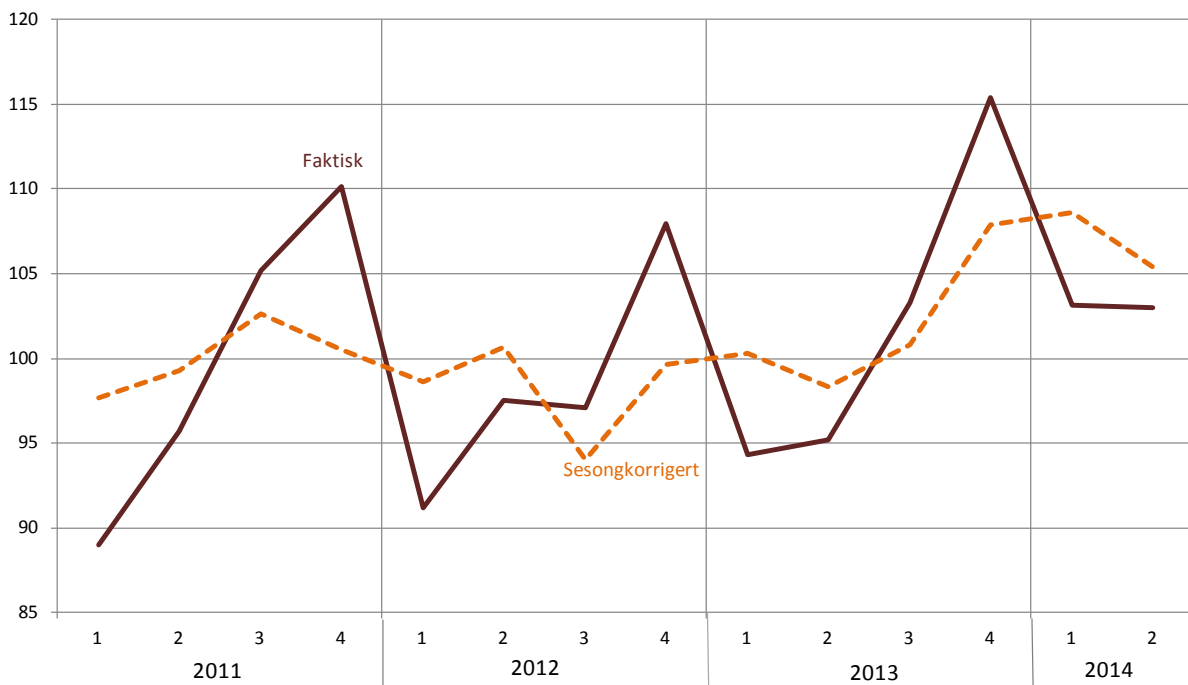
Det framgår av figur 2.1 at det har vært en klar avdemping i aktivitetsveksten i kommuneforvaltningen i årene etter 2009. Aktivitetsveksten var rundt 1 pst. pr. år for årene 2010-2012.

Anslått aktivitetsvekst i 2013 er oppjustert fra 1,1 prosent i mairapporten 2014 til 1,9 prosent i denne rapporten. Oppjusteringen i 2013 er særlig knyttet til at anslått volumvekst i bruttoinvesteringene ble økt fra 0,6 i de foreløpige tallene til 3,7 prosent i de reviderte nasjonalregnskapstallene publisert i slutten av mai. Sysselsettingsveksten i kommuneforvaltningen i 2013 var moderat, med en vekst i utførte timeverk på 1,1 prosent og en anslått vekst i antall sysselsatte personer på 1,4 prosent ifølge de siste nasjonalregnskapstallene. Sysselsettingsveksten i 2013 var dermed lavere enn inntektsveksten på 1,6 prosent.

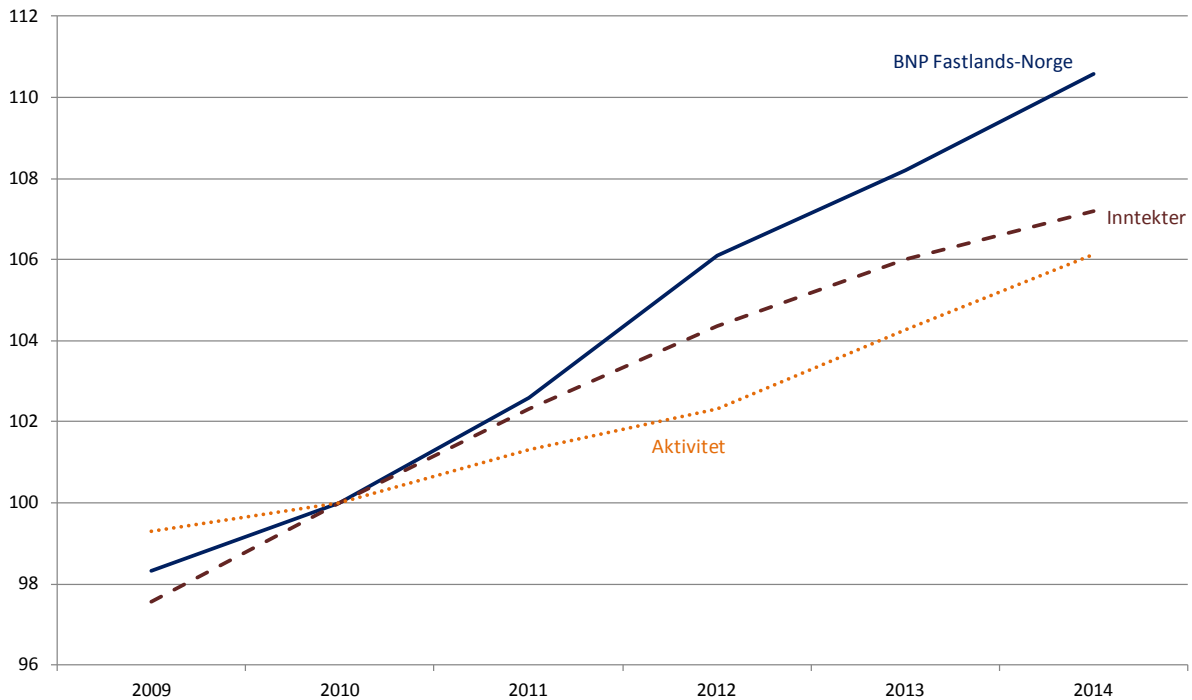
I Nasjonalbudsjettet 2015 er aktivitetsveksten fra 2013 til 2014 i kommuneforvaltningen anslått til 1,8 prosent, som er høyere enn den anslåtte inntektsveksten på 1,1 prosent, jf. også figur 1.1.

Tall fra kommuneregnskapene indikerer at bruttoinvesteringene i kommuneforvaltningen steg reelt med 7,7 prosent 1. halvår 2014 i forhold til 1. halvår 2013. Det er altså tegn til ny investeringsvekst i 2013 og 2014, jf. figur 2.2. Det understrekes imidlertid at det er usikkerhet knyttet til kvartalsfordeling av investeringstall i kommuneregnskapene.

Figur 2.2 Bruttoinvesteringer i faste priser i kommuneforvaltningen. 2010 = 100. Faktiske tall i faste priser og sesongkorrigerte tall i faste priser

Figur 2.3 Utvikling i BNP Fastlands-Norge, reell utvikling i inntekter og aktivitet i kommuneforvaltningen i perioden 2009-2014. Volumindekser med 2010 = 100

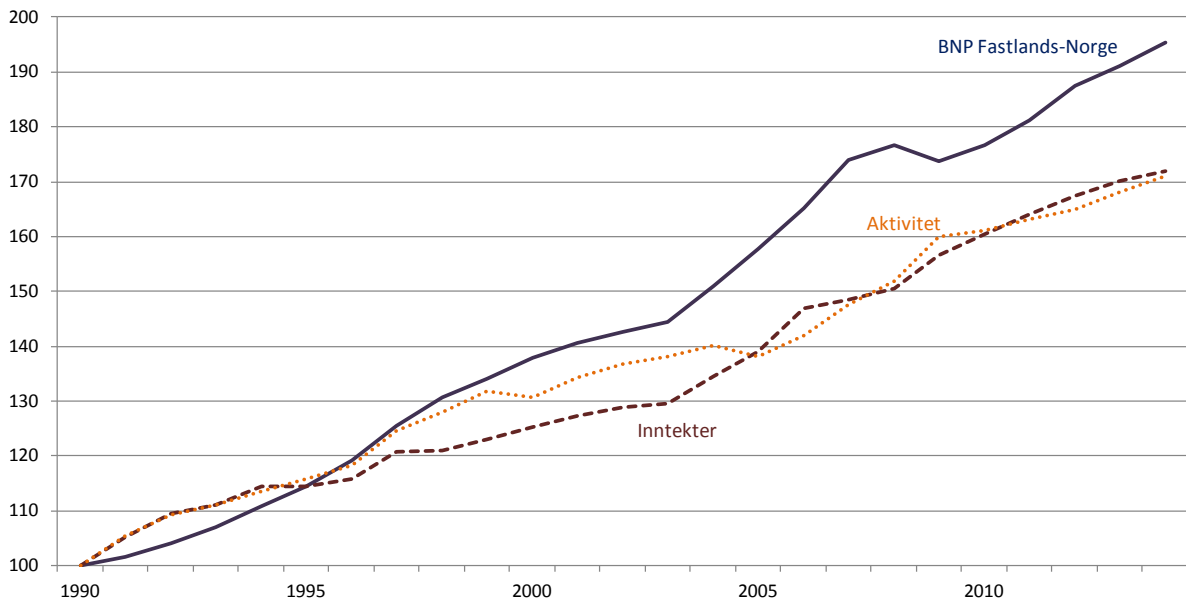

2.4 Endring i kommunesektorens omfang over en lengre periode (1990-2014)

Figur 2.4 illustrerer noen hovedtall for utviklingen i kommuneøkonomien over en lengre periode, dvs. over perioden 1990-2014. Det framgår at samlet for de siste 24 årene har BNP for fastlands-Norge vokst sterkere enn aktiviteten og realinntektene i kommunesektoren. I perioden 1990-2014 økte BNP for fastlands-Norge med 2,8 prosent som årlig gjennomsnitt, mens inntektene til kommuneforvaltningen økte med 2,3 prosent pr. år i samme periode. Tallseriene for inntekter og aktivitet i kommunesektoren i figur 2.4 er korrigert for sykehusoverdragelsen til staten i 2002.

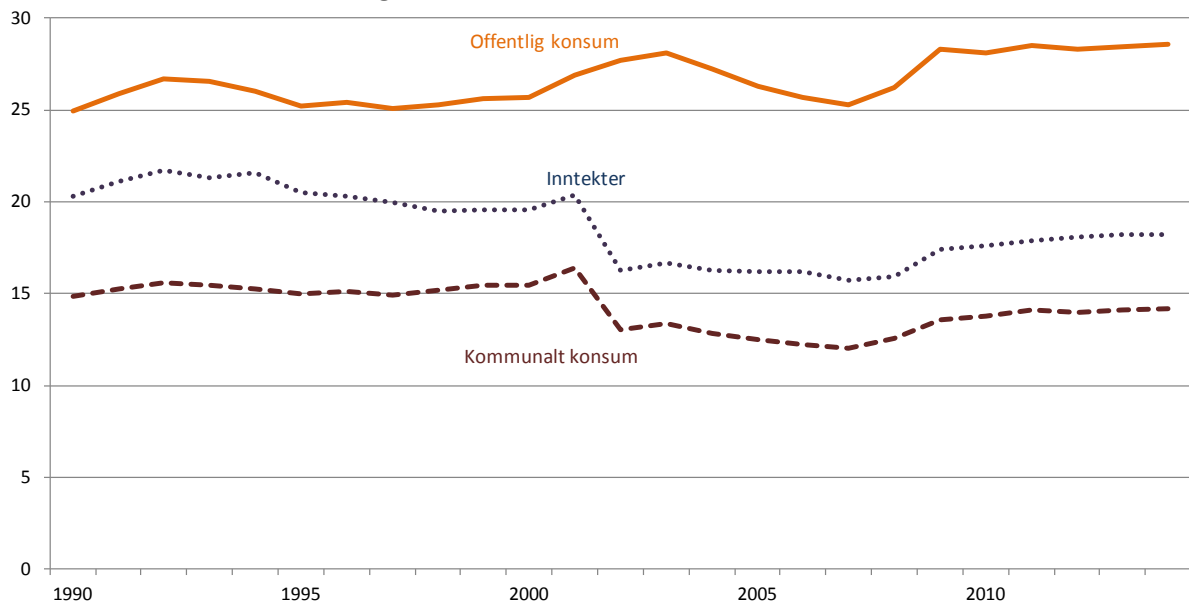
Et viktig formål med å tilføre kommunesektoren økte inntekter er å legge til rette for økt velferd og forbedret tjenestetilbud til landets innbyggere. Økt bruk av innsatsfaktorer, finansiert av økte inntekter, er ikke den eneste kilden til økt tjenesteproduksjon i kommunesektoren. Som i andre sektorer vil det over tid være en viss produktivitetsøkning i produksjon av kommunale tjenester. På den annen side er kommunal tjenesteproduksjon mer arbeidsintensiv enn økonomien for øvrig og det er vanlig å anta at effektivitetsutviklingen i denne typen tjenesteytende næringer, både i privat og offentlig sektor, er lavere enn i annen vareproduksjon. Produktivitetsveksten i denne type næringer er også vanskelig å måle. Volumutviklingen i tjenestetilbudet til innbyggerne vil ventelig ligge et sted mellom BNP-kurven og inntektskurven i figur 2.4.

Figur 2.4 *Inntekts- og aktivitetsutviklingen i kommunesektoren 1990-2014. Utviklingen i BNP for Fastlands-Norge. Volumindekser med 1990 = 100*

Forholdsvis svak produktivitsvekst kan være en medvirkende årsak til at kommunesektorens andel av norsk økonomi, dvs. kommunesektorens inntekter og kommunalt konsum i prosent av BNP for Fastlands-Norge, ikke er redusert, til tross for at realinntektene til og aktiviteten i kommunesektoren har steget mindre enn BNP for fastlands-Norge, jf. figur 2.4. Dersom en tar hensyn til overføringen av ansvaret for sykehusene fra fylkeskommunene til staten i 2002 var kommunalt konsum som andel av BNP for Fastlands-Norge om lag uendret fra 1990 og fram til 2008, og har deretter vært litt stigende, jf. figur 2.5.

Figur 2.5. *Offentlig konsum, kommunalt konsum og kommunesektorens inntekter som prosent andel av BNP for Fastlands-Norge. 1990-2014*

Konstante eller stigende andeler for kommunale inntekter og kommunalt konsum, til tross for lavere inntekts- enn BNP-vekst, skyldes i stor grad at kostnadsveksten for kommunal tjenesteyting jevnt over er høyere enn prisveksten på BNP, jf. momentene i de to foregående avsnittene. I tillegg har det over tid vært reformer der kommunesektoren er blitt tilført økte inntekter og oppgaver, men der disse inntektene holdes utenom den beregnede inntektsveksten, for eksempel forvaltningsreformen i fylkeskommunene i 2010 og samhandlingsreformen i 2012.

2.5 Nettofinansinvesteringer og økning i netto gjeld

Nettofinansinvesteringer (tidligere benevnt overskudd før lånetransaksjoner) er i nasjonalregnskapet definert som samlede inntekter fratrukket samlede utgifter, der utgifter til bruttorealinvesteringer er medregnet, mens lån og avdrag er holdt utenom.

Nettofinansinvestering, med tillegg for eventuelle omvurderinger av fordringer og gjeld, bestemmer utviklingen i kommunesektorens netto fordringer.

Kommunesektoren har de senere årene hatt betydelige underskudd, dvs. negative nettofinansinvesteringer, og det er særlig det høye nivået på bruttoinvesteringene som har bidratt til store underskudd. Målt som andel av inntektene ble underskuddene markert redusert fra 6,8 prosent i 2009 og 2010 til 5 prosent i 2011 og 4,3 prosent i 2012.

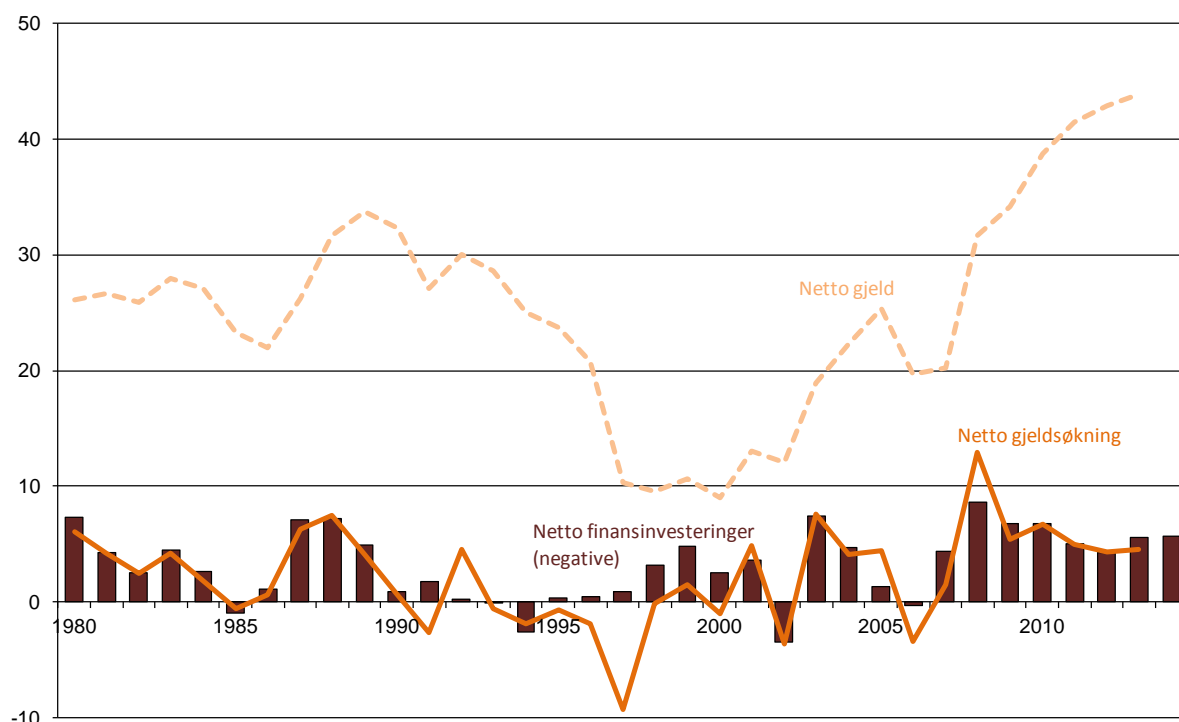
Nettofinansinvesteringene i kommuneforvaltningen i 2013 var -23,4 mrd. kroner eller et underskudd som svarer til 5,6 prosent av inntektene. Anslaget er oppjustert i forhold til anslaget i mairapporten, med grunnlag i reviderte tall for offentlige finanser publisert i slutten av mai.

I Nasjonalbudsjettet 2015 er underskuddet i 2014 anslått å stige til om lag 25 mrd. kroner, tilsvarende 5,7 prosent av inntektene. Økningen de to siste årene er særlig knyttet til ny vekst i investeringene.

Figur 2.6 viser utviklingen i netto gjeld (brutto gjeld fratrukket brutto fordringer), basert på statistikken for finansielle sektorregnskaper (Statistisk sentralbyrå). Som følge av store negative nettofinansinvesteringer de siste årene har netto gjeld steget til over 40 prosent av inntektene i 2011 og 2012. Dette er høyere enn gjeldsnivået på slutten av 1980-tallet. Gjennom 1990-årene falt nettogjelden kraftig til rundt 10 prosent av inntektene, noe som blant annet skyldtes flere år med positive omvurderinger av fordringsposter.

Selv om nettogjelden i kommuneforvaltningen har steget til over 40 prosent av inntektene er den samlede rentebelastende gjelden lavere enn dette. Deler av lånene er knyttet til tjenester der avdrag og rente finansieres gjennom kommunale gebyrer, slik som gebyrer knyttet til vann, avløp og renovasjon. Videre er det slik at staten dekker rentekostnader og noen avdrag på kommunale skole-, kirke og sykehjemsinvesteringer og til transporttiltak i fylkene. Samlet rentebelastende netto gjeld for kommunesektoren ved utgangen av 2013 utgjorde om lag 30 pst. av inntektene. Basert på dette anslaget vil en endring i det generelle rentenivået på 1 prosentpoeng endre kommunesektorens årlige netto renteutgifter med om lag 1¼ mrd. kroner. Kommunesektoren har imidlertid også betydelige pensjonsmidler plassert i fond (livselskaper og andre pensjonsinnsparinger), som motsvares av tilsvarende pensjonsforpliktelser. Sektoren vil på dette området ha fordel av høyere rente.

Figur 2.6 Nettofinansinvesteringer (negative), nettogjeld og netto gjeldsøkning i kommuneforvaltningen. Prosent av inntekter

2.6 Netto driftsresultat

Netto driftsresultat har vært utvalgets hovedindikator for den økonomiske balansen i kommuner og fylkeskommuner. Netto driftsresultat viser årets driftsoverskudd etter at renter og avdrag er betalt, og er et uttrykk for hva kommuner og fylkeskommuner har til disposisjon til avsetninger og investeringer. Siden 2002 har utvalget lagt til grunn at netto driftsresultat for kommunesektoren under ett bør utgjøre om lag 3 prosent av inntektene over tid. Kravet vil variere fra kommune til kommune, særlig knyttet til graden av lånefinansiering i den enkelte kommune.

Fra og med 2014 skal kommunenes inntekter fra momskompensasjon ved investeringer føres på investeringsregnskapet istedenfor på driftsregnskapet. Det vises til kapittel 7 for en gjennomgang av utvalgets nye anbefaling på netto driftsresultat.

Utviklingen i driftsresultatet fra 2004 til 2013 framgår av tabell 2.3.

De seneste årene har netto driftsresultat for kommunesektoren som helhet vært relativt stabilt, og gjennomsnittet for årene 2009-2012 var knapt 3 prosent. Netto driftsresultat har vært vesentlig høyere i fylkeskommunene enn i kommunene. Fylkeskommunene hadde et særlig høyt netto driftsresultat i 2010, noe som skyldes engangseffekter av forvaltningsreformen. I tillegg ser det ut til at reformen har bidratt til permanent høyere netto driftsresultat sammenliknet med perioden før 2010.

Regnskapstall viser at netto driftsresultat i kommunene utenom Oslo ble redusert i 2013, fra 2,6 prosent av inntektene i 2012 til 2,4 prosent i 2013. I Oslo kommune ble netto driftsresultat redusert fra 3,6 prosent av inntektene i 2012 til 1,7 prosent i 2013. Svekkelsen av kommunenes

netto driftsresultat har sammenheng med at driftsutgiftene økte raskere enn driftsinntektene (reduisert brutto driftsresultat), men dette ble i noen grad motvirket av reduksjon i netto finansutgifter. Reduksjonen i netto finansutgifter har sammenheng med lavere renter på lån og god avkastning på finansielle plasseringer.

Fylkeskommunene fikk en betydelig økning i netto driftsresultat, fra 5,2 prosent av inntektene i 2012 til 5,9 prosent i 2013. Økningen skyldes en kombinasjon av økt brutto driftsresultat og reduserte netto finansutgifter, trolig som følge av lavere lånerenter. I 2010 steg driftsresultatene i fylkeskommunene kraftig som følge av forvaltningsreformen, som blant annet innebar at ansvaret for store deler av riksvegnettet ble overført fra staten. Det kan se ut som denne økningen i 2010 i noen grad var av engangskaraktter.

For kommunesektoren som helhet ble netto driftsresultat til 2,9 prosent av inntektene i 2013, som er noe lavere enn for 2012.

Tabell 2.3 Netto driftsresultat og brutto driftsresultat eksklusive avskrivninger i prosent av inntekter

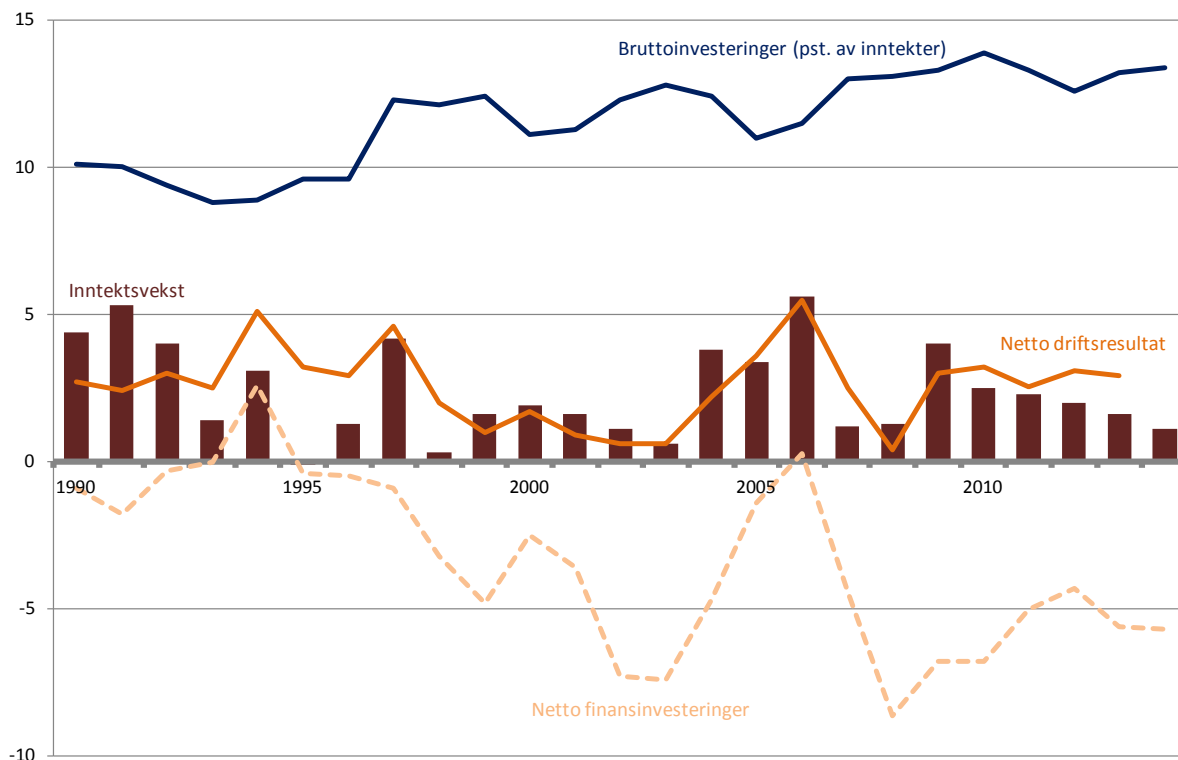
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Kommunesektoren									
Brutto driftsresultat	5,4	7,4	5,1	3,8	4,8	5,5	5,5	6,0	5,6
Netto driftsresultat	3,6	5,5	2,5	0,4	3,0	3,2	2,5	3,1	2,9
Kommunene utenom Oslo									
Brutto driftsresultat	5,8	7,5	5,4	4,1	5,0	5,3	5,6	5,9	5,6
Netto driftsresultat	3,5	5,2	1,9	-0,6	2,7	2,1	1,8	2,6	2,4
Fylkeskommunene utenom Oslo									
Brutto driftsresultat	4,8	6,9	5,0	3,3	5,9	10,2	7,1	8,0	8,5
Netto driftsresultat	4,0	5,3	4,0	2,9	4,5	8,8	5,5	5,2	5,9
Oslo kommune									
Brutto driftsresultat	4,0	7,7	3,6	2,3	1,8	0,6	3,1	3,4	1,9
Netto driftsresultat	3,6	8,0	4,6	3,9	3,2	1,1	3,1	3,6	1,7

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 2.7 viser utviklingen i kommunesektorens netto driftsresultat, realveksten i kommunesektorens inntekter, utviklingen i nettofinansinvesteringer, samt bruttoinvesteringene som andel av inntektene over perioden 1990-2014. Netto driftsresultat og inntektsutviklingen har i stor grad variert i takt. Likevel har det vært en tendens til økende budsjettunderskudd målt ved nettofinansinvesteringene. Dette skyldes i stor grad at investeringene har økt som andel av inntektene. Første halvdel av 1990-tallet utgjorde bruttoinvesteringene om lag 10 prosent av inntektene, men etter dette steg investeringsandelen til over 13 prosent i perioden 2007-2011. Andelen ble så redusert til under 13 prosent i 2012, men i 2013 og 2014 fortsetter andelen deretter å stige til godt over 13 prosent igjen.

Ved beregning av netto driftsresultat er det pensjonskostnadene, ikke de løpende pensjonspremiene, som har resultateffekt. Premieavvik er pensjonspremien fratrukket pensjonskostnader. I tillegg til årets pensjonskostnad kostnadsføres en andel av tidligere års premieavvik. For kommunesektoren som helhet var netto premieavvik lite i omfang i 2013, mens gjennomsnittet for perioden 2003-2012 var 0,8 prosent. Nye premieavvik dekkes inn i løpet av 10 år, mot 15 år for avvik som oppsto før 2011.

Figur 2.7 Utviklingen i kommunesektorens inntekter (prosentvis volumendring fra året før) 1990-2014, sammenliknet med utviklingen netto driftsresultat (i prosent av driftsinntekter) og bruttoinvesteringer og nettofinansinvesteringer (i prosent av inntekter)

2.7 Utviklingen i tjenestetilbudet

I dette kapittelet redegjøres det for befolkningsutviklingen og en del sentrale indikatorer for utviklingen i de kommunale velferdstjenestene i løpet av 2013 og for perioden 2008 til 2013.

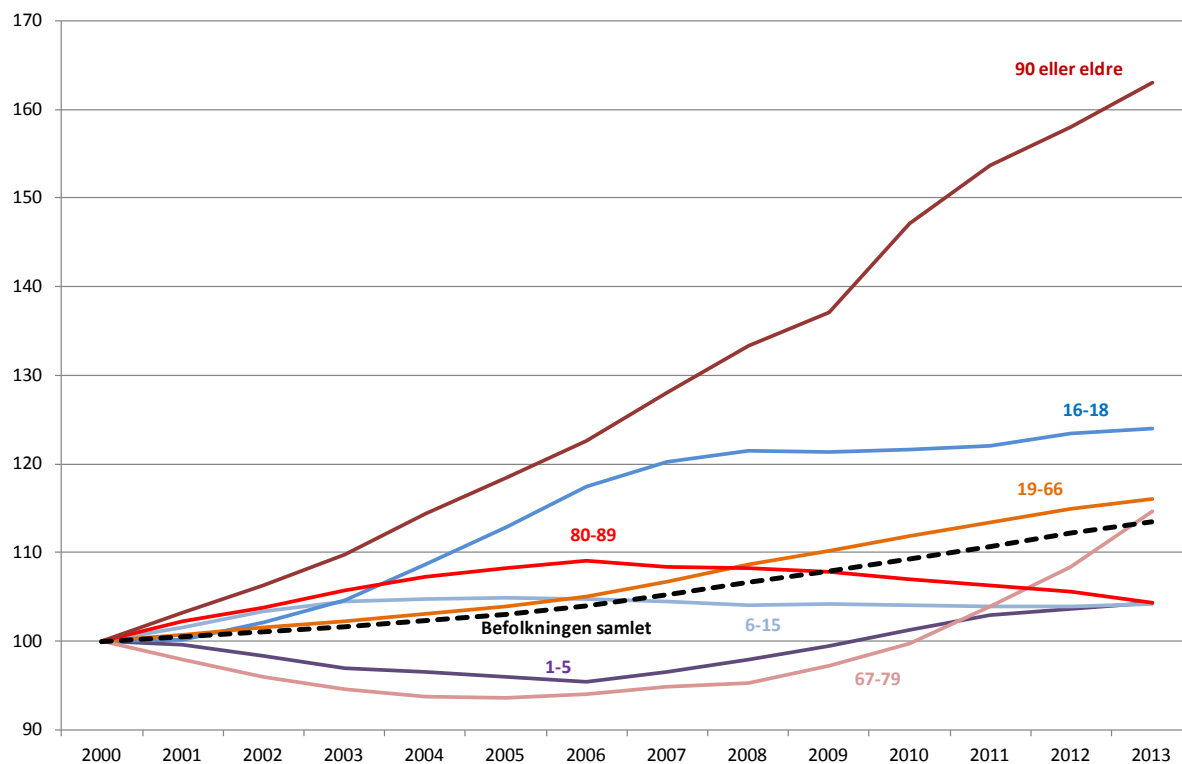
Tallene er hentet fra KOSTRA, der endelige tall for 2013 ble publisert 16.juni 2014, IPLOS og Grunnskolen informasjonssystem (GSI). Indikatorene belyser utviklingstrekk innenfor barnehagesektoren, grunnskolen, barnevernet, omsorgssektoren og videregående opplæring.

Demografisk utvikling

Store deler av den kommunale og fylkeskommunale tjenesteproduksjonen er rettet mot bestemte aldersgrupper, og den demografiske utviklingen gir viktig informasjon om utviklingen i behovet for kommunale tjenester. Den demografiske utviklingen i perioden 2008-2013 beskrives i tabell 2.4.

De viktigste målgruppene for kommunale og fylkeskommunale tjenester er barn og unge 1-18 år og innbyggere 67 år og over. I perioden 2008-13 økte antall innbyggere i disse gruppene med i overkant av 106 000, noe som indikerer et økt behov for kommunale tjenester. Tallet på barn og unge i grunnskolealder var stabilt, og det ble færre eldre mellom 80 og 89 år. I de øvrige aldersgruppene gikk imidlertid innbyggertallet opp. Veksten var særlig sterk i antall eldre (aldersgruppene 67-79 år og 90 år og over). Samlet sett økte innbyggertallet med om lag

Figur 2.8 Befolkningsendringer 2000-2013. 2000=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 2.4 Demografisk utvikling 2008-2013

	2008	2012	2013	Endring 2008-13	Endring 2012-13	Årlig endring 2008-13, pst.	Endring 2012-13, pst.
Barnehager:							
Antall barn 1-5 år	296 800	314 500	316 400	19 600	1 900	1,3	0,6
Antall barn 1-2 år	119 700	124 900	123 600	3 900	-1 200	0,6	-1,0
Antall barn 3-5 år	177 100	189 600	192 800	15 700	3 200	1,7	1,7
Grunnskole:							
Antall barn 6-15 år	617 700	616 800	618 100	400	1 300	0,0	0,2
Videregående opplæring:							
Antall unge 16-18 år	193 100	196 200	197 100	4 000	900	0,4	0,5
Barnevern:							
Antall barn og unge 0-17 år	1 103 500	1 122 900	1 125 200	21 700	2 300	0,4	0,2
Omsorgstjenester:							
Antall eldre 67 år og over	616 600	673 200	698 700	82 100	25 500	2,5	3,8
Antall eldre 67-79 år	397 000	451 600	478 000	81 000	26 300	3,8	5,8
Antall eldre 80-89 år	185 000	180 500	178 400	-6 600	-2 200	-0,7	-1,2
Antall eldre 90 år og over	34 700	41 100	42 400	7 700	1 300	4,1	3,2
Totalt:							
Antall innbyggere i alt	4 799 300	5 051 300	5 109 100	309 800	57 800	1,3	1,1
Antall innbyggere 1-18 år og 67 år og over	1 724 200	1 800 700	1 830 400	106 200	29 700	1,2	1,6
Andel innbyggere 1-18 år og 67 år og over (pst.)	35,9	35,6	35,8	-0,1	0,2		

Kilde: Statistisk sentralbyrå

310 000, tilsvarende 6,5 prosent. Til sammenligning økte antall innbyggere i målgruppene for kommunale og fylkeskommunale tjenester med 6,2 prosent i samme periode.

I 2013 var veksten i barne- og ungdomskullene relativt lav, mens antall eldre økte kraftig. Samlet sett ble det vel 25 000 flere eldre over 67 år fra 2012 til 2013. Som i de foregående årene var veksten svært sterk både i aldersgruppen 67-79 år og blant de aller eldste (90 år og over), mens det ble færre eldre i aldersgruppen 80-89 år.

Barnehager

Barnekullene ble større i perioden 2008–13. Samtidig med at det ble flere barn i barnehagealder, økte også barnehagedekningen fra om lag 87 prosent i 2008 til 90 prosent i 2013. I alt hadde i overkant av 25 000 flere barn barnehageplass i 2013 sammenlignet med 2008. Vel halvparten av plassene var i kommunale barnehager.

Den økte dekningsgraden skyldtes i første rekke den sterke barnehageutbyggingen i disse årene. For de eldste barna stabiliserte dekningsgraden seg i løpet av perioden, mens dekningsgraden for 1-2-åringene fortsatte å øke. For de aller minste barna (under ett år) gikk dekningsgraden litt ned, jf. figur 2.9.

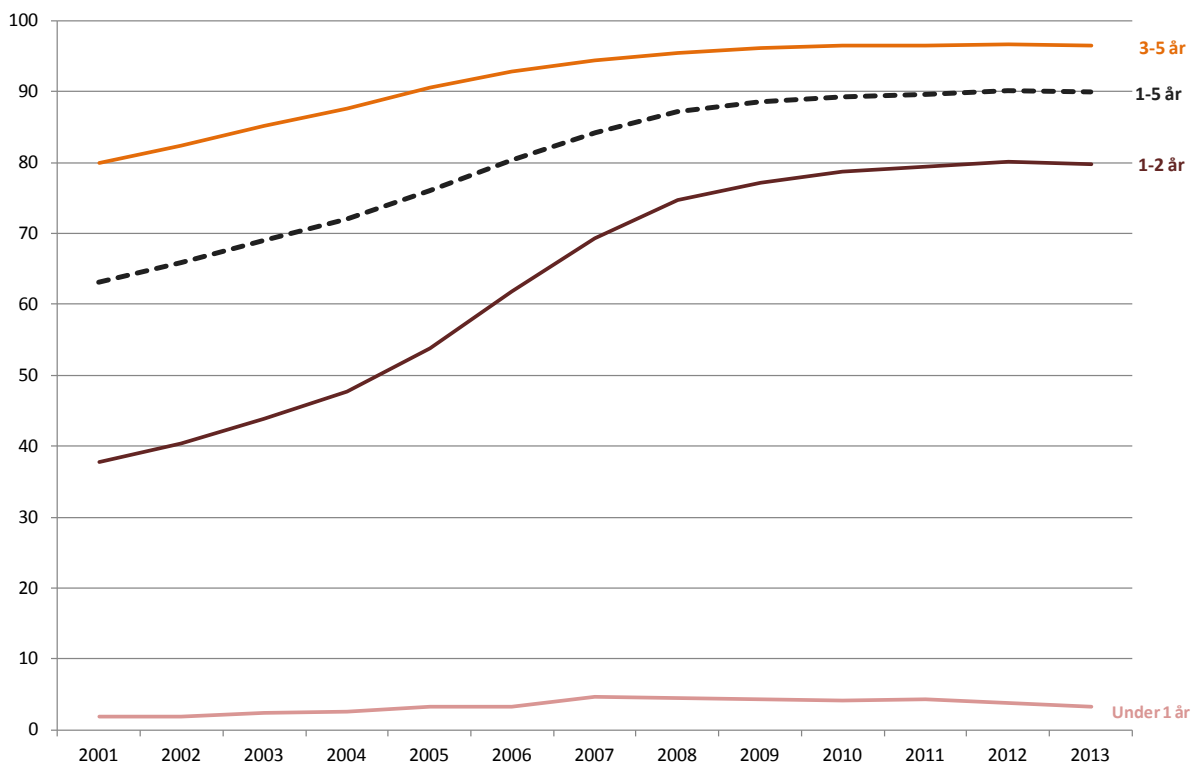
Tabell 2.5 Utvikling i barnehagesektoren 2008-2013 (private og kommunale)

	2008	2012	2013	Endring 2008-13	Endring 2012-13	Årlig endring 2008-13, pst.	Endring 2012-13, pst.
Produksjon:							
Barn med plass i barnehage i alt	261 800	286 000	287 100	25 300	1 100	1,9	0,4
- herav andel i kommunal barnehage	52,9	52,4	51,9	-1,0	-0,5	0,0	0,0
Barn under 1 år med plass i barnehage	2 700	2 300	1 900	-800	-400	-6,9	-18,3
Barn 1-2 år med plass i barnehage	89 400	100 100	98 700	9 300	-1 400	2,0	-1,4
Barn 3-5 år med plass i barnehage	169 200	183 200	186 100	16 900	2 900	1,9	1,6
Korrigerte oppholdstimer (i 1 000) ¹	779 700	875 100	878 700	99 000	3 600	2,4	0,4
- herav i kommunale barnehager (i 1000) ¹	403 800	452 300	450 100	46 300	-2 200	2,2	-0,5
Ukorrigerte oppholdstimer (kommunale barnehager, i 1000) ¹	280 300	312 900	313 200	32 900	300	2,2	0,1
Andel barn med oppholdstid 33 timer eller mer per uke	88,8	94,6	95,8	7,0	1,2		
Gjennomsnittlig oppholdstid per barn per uke	41,8	43,2	43,6	1,8	0,4	0,8	0,9
Dekningsgrad:							
Andel av 1-5-åringene som har barnehageplass	87,1	90,1	90,0	2,9	-0,1		
Andel av 0-åringene som har barnehageplass	4,5	3,8	3,2	-1,3	-0,6		
Andel av 1-2-åringene som har barnehageplass	74,7	80,2	79,8	5,1	-0,4		
Andel av 3-5-åringene som har barnehageplass	95,5	96,6	96,5	1,0	-0,1		
Ressursinnsats:							
Antall årsverk	65 100	73 200	74 300	9 200	1 100	2,7	1,6
- herav antall årsverk i kommunale barnehager	35 300	38 900	39 200	3 900	300	2,1	0,6
Kvalitet:							
Andel styрere og pedagogiske ledere med godkjent barnehagelærerutdanning	83,7	85,7	87,3	3,6	1,6		
Andel assistenter med førskole-, fag- eller annen pedagogisk utdanning	24,8	26,8	28,5	3,7	1,7		

¹ Oppholdstimer i kommunale barnehager korrigert for oppholdstidskategorier. Oppholdstid 0-8 timer vektet med 6, timer, 9-16 vektet med 13 timer, 17-24 timer vektet med 21 timer, 25-32 timer vektet med 29 timer, 33-40 timer vektet med 37 timer, og 41 timer eller mer vektet med 45 timer. Indikatoren korrigerte oppholdstimer er i tillegg korrigert for alder. Antall barn 0-2 år vektet med 2, antall barn 3 år vektet med 1,5 og 4-6 åringer vektet med 1.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 2.9 Andel barn med barnehageplass. 2001-2013

Kilde: Statistisk sentralbyrå

I tillegg til flere barn og høyere barnehagedekning, var det også en kraftig økning i oppholdstiden. I snitt økte avtalt, ukentlig oppholdstid per barn i barnehage med nærmere to timer fra 2008 til 2013. Kapasitetsveksten var altså større enn det økningen i antall barn med barnehageplass tyder på. Målt ved antall oppholdstimer i kommunale barnehager økte kapasiteten med vel to prosent årlig fra 2008 til 2013, mens veksten i antall barn med plass i barnehage utgjorde i underkant av to prosent.

Parallelt med den sterke utbyggingen av barnehageplasser har det også vært en kraftig økning i ressursinnsatsen, målt ved avtalte årsverk. Hvis en ser perioden siden 2008 under ett, var veksten i ressursinnsatsen i de kommunale barnehagene (11,0 prosent) på om lag samme nivå som kapasitetsveksten i sektoren målt ved korrigerte oppholdstimer (11,5 prosent). Både andelen styrere og pedagogiske ledere med godkjent førskolelærerutdanning og andelen assistenter med fagutdanning gikk opp i perioden.

Etter en lengre periode med sterk vekst i barnehagesektoren, avtok veksten i 2013. I alt 1 100 flere barn fikk plass i barnehage i løpet av året, sammenlignet med året før. Økningen kom i de private barnehagene, mens det i de kommunale barnehagene var en liten nedgang (-800, tilsvarende -0,5 prosent). Økningen i antall barn med barnehageplass kan også i sin helhet henføres til aldersgruppen 3-5 år, mens det som følge av mindre alderskull fra året før var en nedgang i antallet 1-2-åringere med barnehageplass.

For de eldste barna ser barnehagedekningen ut til å ha stabilisert seg på om lag 96,5 pst. I 2013 var det dessuten for første gang en nedgang i dekningsgraden for de minste barna. Det kan indikere at også for denne aldersgruppen kan dekningsgraden nå ut til å ha stabilisert seg, på et nivå rundt 80 prosent for 1-2-åringere.

I snitt økte avtalt oppholdstid per barn fra 2012 til 2013. Korrigerte oppholdstimer økte med 0,4 pst. Ressursinnsatsen målt ved avtalte årsverk vokste på sin side med 1,5 pst.

Andelen styrere og pedagogiske ledere med godkjent førskolelærerutdanning samt andelen assistenter med fagutdanning fortsatte å øke i 2013. Økningen fra 2012 var noe høyere enn hva den hadde vært i de foregående årene.

Grunnskole

Det var en svak vekst i elevtallet i grunnskolen perioden 2008-13. Økningen kom i de private skolene, der 3 prosent av elevene går, mens elevtallet i de kommunale skolene gikk litt ned. Ressursinnsatsen, målt ved årstimer til undervisning, vokste noe sterkere enn elevtallet i perioden, og veksten kan knyttes til at spesialundervisningen økte i omfang. Gruppestørrelsene gikk opp blant de minste elevene og ned fra 5. trinn og oppover. Det kan indikere endringer i lærertettheten, men disse tallene er også påvirket av økningen i spesialundervisning i samme periode. Når det korrigeres for dette, var lærertettheten uendret i perioden. En stadig større del av elevene hadde også plass i skolefritidsordningen (SFO).

Tabell 2.6 Utvikling i grunnskoleopplæring 2008–2013 (privat og kommunal)

	2008	2012	2013	Endring 2008-13	Endring 2012-13	Årlig endring 2008-13, pst.	Endring 2012-13, pst.
Produksjon:							
Elever i alt i grunnskolen	612 900	614 400	614 900	2 000	500	0,1	0,1
- herav i private grunnskoler	13 000	18 200	19 100	6 100	900	8,1	5,0
Antall elever med plass i SFO	144 200	154 600	157 300	13 100	2 700	1,7	1,7
Antall elever med spesialundervisning	43 100	52 500	50 800	7 700	-1 700	3,4	-3,2
Dekningsgrad:							
Andel elever 6-9 år med plass i SFO ¹	59,5	62,7	63,0	3,5	0,3		
Ressursinnsats:							
Avtalte årsverk (kommunale)	90 500	94 100	94 700	4 200	600	0,9	0,6
Årstimer til undervisning i alt (i 1000) ²	35 680	35 900	35 980	300	80	0,2	0,2
- herav årstimer til spesialundervisning (i 1000) ²	5 950	6 460	6 390	440	-70	1,4	-1,1
Årstimer til undervisn. i alt per elev ³	58,2	58,4	58,5	0,3	0,1	0,1	0,1
Årstimer til spes.und. per elev med spes.und. ³	138,1	123,0	125,7	-12,4	2,6	-1,9	2,1
Kvalitet:							
Gjennomsnittlig gruppestørrelse 1.-4. årstrinn ⁴	13,1	13,3	13,6	0,5	0,3	0,8	2,3
Gjennomsnittlig gruppestørrelse 5.-7. årstrinn ⁴	13,3	13,0	13,1	-0,2	0,1	-0,3	0,8
Gjennomsnittlig gruppestørrelse 8.-10. årstrinn ⁴	14,8	14,7	14,4	-0,4	-0,3	-0,5	-2,0
Gjennomsnittlig gruppestørrelse 2 (eks. spesialundervisning), 1.-10 årstrinn ⁴	16,8	16,9	16,8	0,0	-0,1		

¹ Andel innbyggere 6-9 år i kommunal og privat SFO.

² Begrepe årstimer og årstimer per elev kan illustreres gjennom et eksempel. På en skole med 10 lærere hvor alle underviser 26 timer per uke i 38 uker, vil antall årstimer ved skolen være 9 880 (10x26x38). Og dersom skolen har 135 elever, blir årstimer per elev 73,2 (9 880/135).

³ Årstimer til spesialundervisning og elever med spesialundervisning i kommunale og private skoler.

⁴ Indikatoren viser beregnet gjennomsnittlig gruppestørrelse ved å se på forholdet mellom elevtimer og lærertimer. Gruppestørrelse 2 er eksklusiv timer til spesialundervisning og særskilt språkopplæring, mens dette inngår i de øvrige gruppestørrelsene som er oppgitt for de ulike årstrinnene. Elevtimer er det samlede antall timer elevene har krav på etter forskriftsfestet fag- og timefordeling, herunder eventuelle kommunale tillegg til nasjonal norm. Lærertimer er det samlede antall timer lærerne underviser. Selv om antall elever i en gitt undervisningssituasjon vil variere innenfor den enkelte skole og det enkelte årstrinn, gir indikatorene et bilde av hvor mange elever som i gjennomsnitt befinner seg i undervisningssituasjonen til den enkelte lærer.

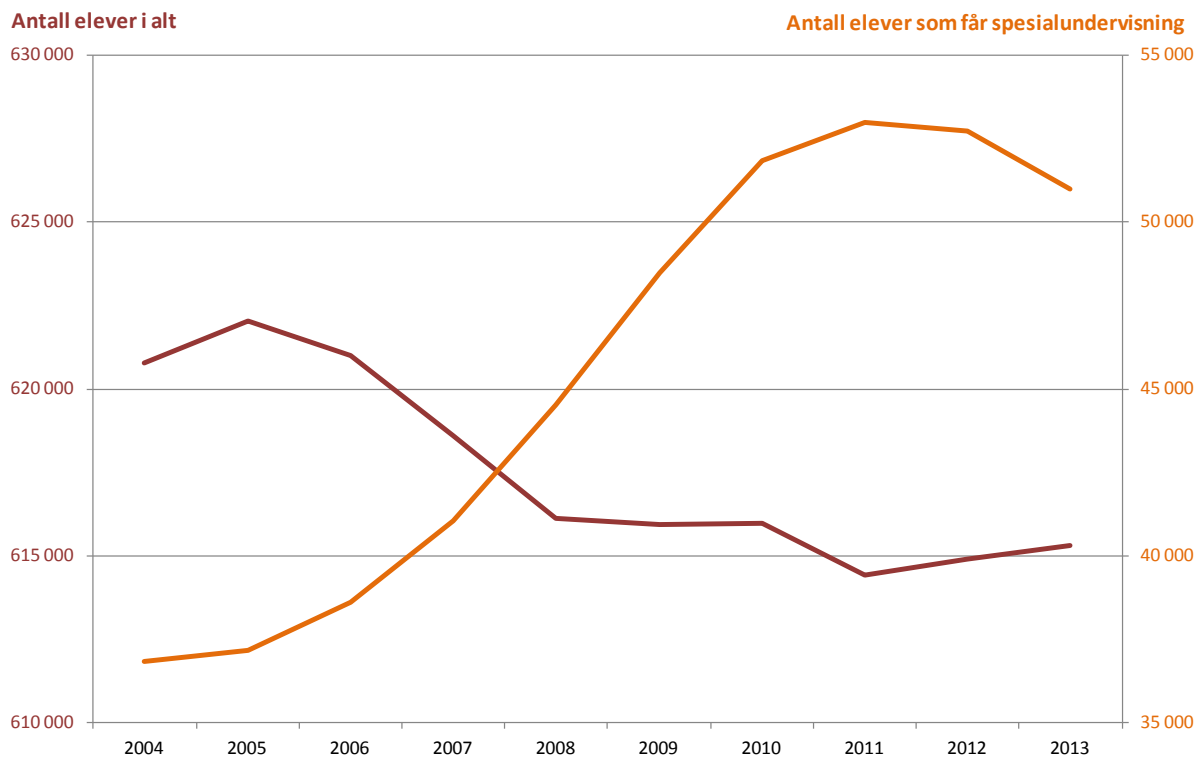
Kilde: Statistisk sentralbyrå og Grunnskolens informasjonssystem (GSI)

Også i 2013 var det en liten nedgang i elevtallet i de kommunale skolene, mens elevtallet i de private fortsatte å vokse. Samlet sett var det en beskjeden vekst i elevtallet. Veksten i årstimer til undervisning var på om lag samme nivå. Den sterke veksten som en tidligere så i omfanget av spesialundervisningen, ser imidlertid ut til å ha snudd i løpet av de to siste årene, jf. figur 2.10. Nedgangen i 2013 skyldtes både at færre elever fikk spesialundervisning og at de som fikk det, i snitt hadde færre timer utenfor klassen enn i 2012. Nedgangen i antall timer per elev kan skyldes at timeomfanget til hver enkelt elev er blitt redusert, eller at undervisningen foregår i større grupper.

Bruken av assistenter ble presisert i opplæringsloven i august 2013. Personale som ikke er ansatt i undervisningsstilling, kan hjelpe til i opplæringen dersom de får nødvendig veiledning. Videre slås det fast at denne hjelpen bare må gis på en slik måte og i et slikt omfang at eleven får forsvarlig utbytte av opplæringen. Personalet som er ansatt for å hjelpe til i opplæringen, kan ikke ha selvstendig ansvar verken for ordinær opplæring eller for spesialundervisning.

Av de nær 51 000 elevene som hadde enkeltvedtak om spesialundervisning skoleåret 2013/14, fikk 49 500 spesialundervisning med lærer. Halvparten av disse fikk to til fem timer i uken. 22 600 av elevene med spesialundervisning fikk timer med assistent i tillegg til timer med lærer. Rundt 1500 elever fikk bare tildelt timer med assistent. Av de totalt 24 100 elevene som fikk timer med assistent, fikk 60 prosent tildelt mer enn sju timer med assistent per uke. Vi har ikke tall som sier noe om det totale omfanget av spesialundervisningen. Det er dermed ikke mulig å vite om det er de samme elevene som får mange timer med lærer, som også får mange timer med assistent.

Figur 2.10 Antall elever totalt og med spesialundervisning, 2004-2013.

Kilde: Grunnskolens informasjonssystem (GSI)

I 2013/14 gikk 18 prosent av lærernes undervisningstimer til spesialundervisning. Dette utgjør om lag 9 200 årsverk og er en nedgang på 0,2 prosentpoeng fra forrige skoleår. Nedgangen er et brudd på en trend som har vart siden 2004/05, der det hvert år har vært en økning i andelen av lærerens årstimer som går til spesialundervisning, jf. også figur 2.10, som viser utviklingen i det totale antall elever og antallet som mottok spesialundervisning.

Rundt 63 prosent av barn mellom seks og ni år hadde i 2012 plass i skolefritidsordningen (SFO), om lag på samme nivå som året før.

Barnevern

Omfanget av barnevernstjenestene økte kraftig i perioden 2008-13. Både antallet årsverk, antall undersøkelser og antall barn som tok i mot hjelp fra barnevernet, gikk opp, også når en ser det i forhold til veksten i antallet barn og unge.

Antallet årsverk innenfor barnevernet økte kraftig også i 2013. Når det gjelder antall undersøkelser som ble gjennomført, er definisjonen endret fra 2013, slik at tallene før 2013 ikke er sammenlignbare med 2013.

Når barnevernet får en melding, skal det innen én uke avklares om det skal settes i gang en undersøkelse eller om meldingen kan henlegges. En undersøkelse skal gjennomføres innen tre måneder (i særlige tilfeller kan fristen være seks måneder). Andelen undersøkelser der saksbehandlingstiden var innenfor fristen i lovverket på tre måneder, gikk noe ned i 2013.

Tabell 2.7 Utvikling i barnevernet 2008-2013 (private og kommunalt)

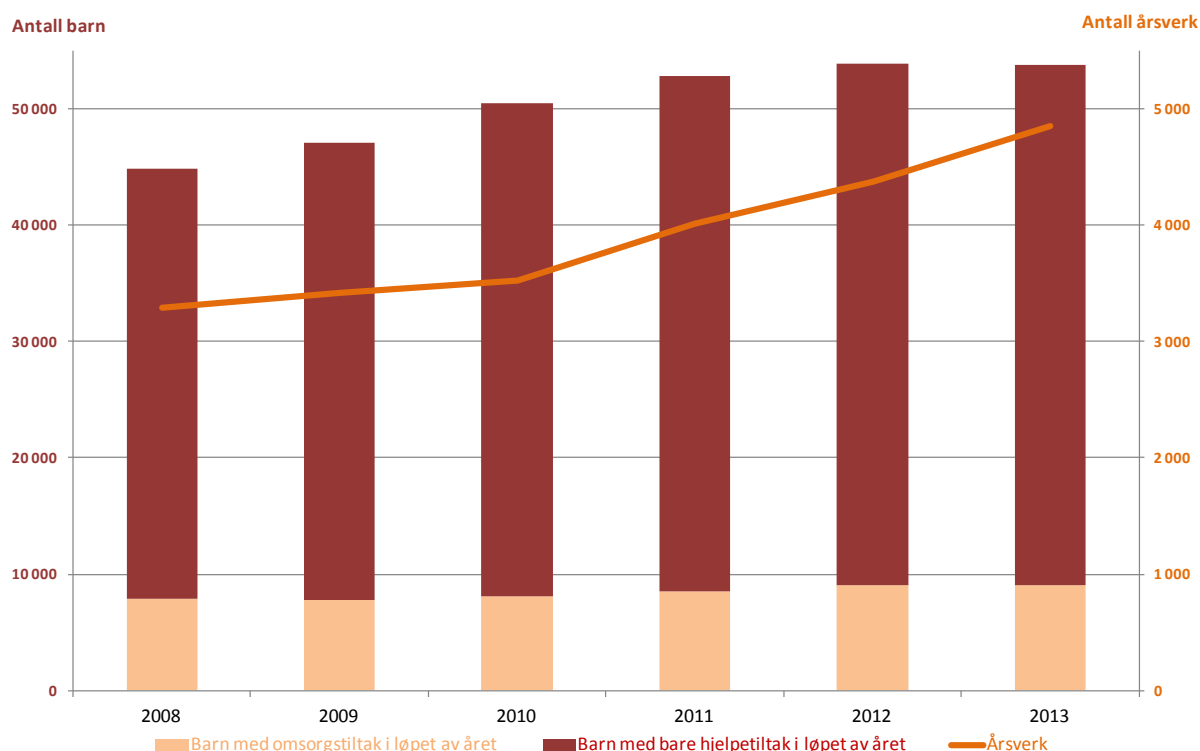
	2008	2012	2013	Endring 2008-13	Endring 2012-13	Årlig endring 2008-13, pst.	Endring 2012-13, pst.
Produksjon:							
Antall undersøkelser ¹	33 500	43 300	49 500
Antall barn med barneverntiltak	44 800	53 900	53 800	9 000	-100	3,7	-0,2
- herav hjelpetiltak	36 900	44 900	44 700	7 800	-200	3,9	-0,5
-herav omsorgstiltak	7 900	9 000	9 100	1 200	100	2,9	1,1
Dekningsgrad:							
Andel barn med undersøkelse av innbyggere 0-17 år	3,0	3,9	4,1	1,1	0,2		
Andel barn med barneverntiltak av innbyggere 0-17 år	4,1	4,8	4,8	0,7	0,0		
Ressursinnsats:							
Antall årsverk ²	3 300	4 400	4 900	1 600	500	8,1	11
Kvalitet:							
Stillinger med fagutdanning per 1 000 barn 0-17 år ²	2,7	3,6	3,8	1,1	0,2		
Andel undersøkelser med behandlingstid under 3 måneder	76,3	77,6	75,1	-1,2	-2,5		

¹Fra og med rapporteringsåret 2013 er alle undersøkelser startet og/eller avsluttet i løpet av året innhentet og publisert. Før dette ble kun en undersøkelse per barn innhentet og publisert. 2013 er derfor ikke sammenlignbart med tidligere år.

² Fra og med 2013 er også tiltaksstillinger på funksjon 252 inkludert. Fra og med 2012 er tiltaksstillinger (funksjon 251) inkludert i tillegg til saksbehandler-/administrasjonsstillinger (funksjon 244).

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 2.11 Antall barn med tiltak og antall stillinger innen barnevernet. 2008-2013.¹

¹Fra og med rapporteringsåret 2013 er alle undersøkelser startet og/eller avsluttet i løpet av året innhentet og publisert. Før dette ble kun en undersøkelse per barn innhentet og publisert. 2013 er derfor ikke sammenlignbart med tidligere år.

² Fra og med 2013 er også tiltaksstillinger på funksjon 252 inkludert. Fra og med 2012 er tiltaksstillinger (funksjon 251) inkludert i tillegg til saksbehandler-/administrasjonsstillinger (funksjon 244).

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Omsorgstjenester

Antall mottakere av omsorgstjenestene økte betydelig i perioden 2008-13. Antall årsverk økte med 11 500, tilsvarende en årlig vekst på 1,8 prosent. Andelen med fagutdanning har økt i perioden, og er på 74 prosent i 2013.

Det var i perioden et økende behov for tjenester, som følge av flere eldre innbyggere, særlig i aldersgruppen over 90 år, men vi ser også en sterk økning i antall yngre mottakere (under 67 år). Økningen for sistnevnte gruppe var særlig sterk innenfor hjemmetjenesten. Antall yngre mottakere økte betydelig mer enn befolkningsveksten isolert sett skulle tilsi, og utgjorde en stadig større andel av mottakerne av hjemmetjenester. I de eldre aldersgruppene var det derimot en liten nedgang i andelen som mottok hjemmetjenester. Samlet sett viser utviklingen de siste årene en betydelig endring i hvilke grupper som benytter de hjemmebaserte omsorgstjenestene.

Figur 2.12 illustrerer hvordan mottakerne av omsorgstjenester har endret seg gjennom perioden (figuren omfatter både hjemmetjenester og institusjonsbasert omsorg). Figuren viser endring i antall mottakere fra 2008 til det respektive år, gruppert etter aldersgrupper. Det vil si at søylen for 2009 viser endringen fra 2008 til 2009, søylen for 2010 viser endringen i løpet av de to årene fra 2008 til 2010, søylen for 2011 endringen i løpet av de tre årene fra 2008 til 2011 osv. Figuren illustrerer at tilnærmet hele økningen i mottakerne av hjemmetjenester kom blant de

ynge mottakerne. Figur 2.13 illustrerer på tilsvarende vis hvordan økningen i antall mottakere i perioden 2008-2013 i all hovedsak kom i de hjemmebaserte omsorgstjenestene.

Hjemmetjenestemottakerne under 67 år får i snitt tildelt flere timer hjemmesykepleie og praktisk bistand enn mottakere i de øvrige aldersgruppene. Endring i sammensetningen av mottakergruppen med flere mottakere blant de yngre (under 67 år) kan derfor tyde på økt pleietyngde i hjemmetjenestene.

Tabell 2.8 Utvikling i omsorgstjenestene 2008-2013 (private og kommunale)

	2008	2012	2013	Absolutt endring 2008-13	Absolutt endring 2012-13	Årlig endring 2008-13, pst.	Endring 2012-13, pst.
Produksjon:							
Antall mottakere av hjemmetjenester ¹	167 600	178 700	179 900	12 300	1 200	1,4	0,7
- herav under 67 år	60 300	71 100	72 200	11 900	1 100	3,7	1,5
- herav 67-79 år	31 200	33 000	33 600	2 400	600	1,5	1,9
- herav 80-89 år	58 100	54 400	53 200	-4 900	-1 200	-1,7	-2,2
- herav 90 år og over	18 100	20 100	20 800	2 700	700	2,9	3,2
- Timer i uken til pleie og bistand per hjemmetjenestemottaker i henhold til vedtak	6,8	8,1	8,4	1,6	0,3	4,3	3,7
Antall beboere i institusjon ²	42 100	43 900	43 100	1 000	-800	0,4	-2,0
- herav under 67 år	4 100	4 800	4 800	700	0	3,0	-1,1
- herav 67-79 år	6 900	7 700	7 700	800	0	2,3	-0,2
- herav 80-89 år	19 200	19 000	17 900	-1 300	-1 100	-1,4	-5,4
- herav 90 år og over	11 900	12 400	12 600	700	200	1,2	1,8
Antall plasser i alders- og sykehjem	41 300	41 700	41 600	300	-100	0,1	-0,3
- herav andel private plasser i prosent	10,3	9,6	10,2	-0,1	0,6		
Beboere i bolig med heldøgns bemanning	20 100	22 000	21 900	1 800	-100	1,6	-0,7
Dekningsgrad:							
Andel 67-79 år som bor på institusjon	1,7	1,7	1,6	-0,1	-0,1		
Andel 80-89 år som bor på institusjon	10,4	10,5	10,1	-0,3	-0,4		
Andel 90 år og over som bor på institusjon	34,3	30,2	29,8	-4,5	-0,4		
Andel 67-79 år som mottar hjemmetjenester	7,8	7,3	7,0	-0,8	-0,3		
Andel 80-89 år som mottar hjemmetjenester	31,4	30,1	29,8	-1,6	-0,3		
Andel 90 år og over som mottar hjemmetjenester	52,1	49,0	49,0	-3,1	0,0		
Ressursinnsats:							
Åvtalte årsverk i alt ²	121 200	131 200	132 700	11 500	1 500	1,8	1,2
Kvalitet:							
Legetimer per beboer per uke i institusjon	0,33	0,43	0,46	0,13	0,03	6,9	7,0
Fysioterapitimer per beboer per uke i institusjon ³	0,34	0,36	0,38	0,04	0,02	2,2	5,6
Andel årsverk med fagutdanning	72	74	74	2,0	0		
Andel plasser i enerom i omsorgsinstitusjoner	93,6	93,5	93,9	0,3	0,4		

¹ Tallene inkluderer ikke mottakere av avlastning i institusjon og omsorgslønn

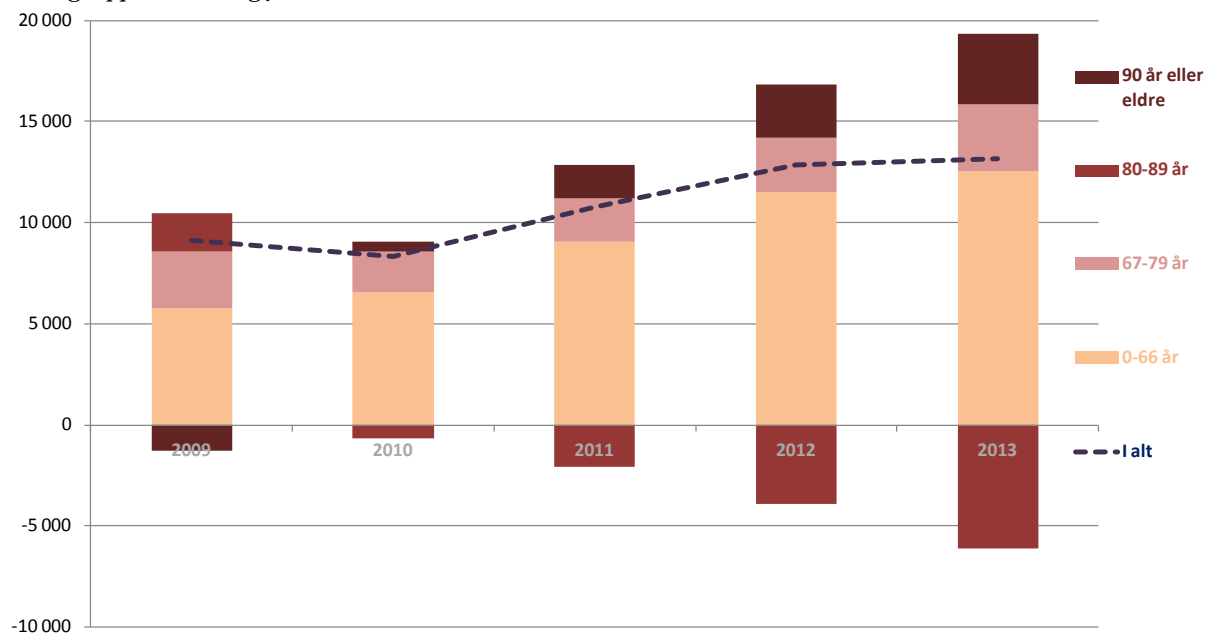
² Årsverksstatistikken er registerbasert personellstatistikk fra KOSTRA. Statistikken baserer seg i hovedsak på NAVs Arbeidstaker/Arbeidsgiverregister. SSB supplerer A/A-statistikken med tall fra andre registre. Innrapportering til A/A-registeret skjer løpende gjennom året. Registerstatistikk gir ikke mulighet til å skille ut vikarer. Årsverk er beregnet ut fra avtalt arbeidstid. Tallene for 2012 er uten Oslo.

³ Omfatter kun fysioterapeuter med driftsavtale.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Også innen den institusjonsbaserte omsorgen var det i perioden 2008-13 en vekst i antallet yngre mottakere (under 67 år) og en nedgang i andelen eldre (over 80 år). Samtidig har det skjedd en dreining i hvor tjenestene ytes. Det er betydelig flere beboere i boliger med heldøgns bemanning (hjemmetjeneste). Antallet plasser i sykehjem viser en økning, mens antallet plasser i aldershjem går ned. Samlet sett har antallet plasser i syke- og aldershjem har vært tilnærmet uendret.

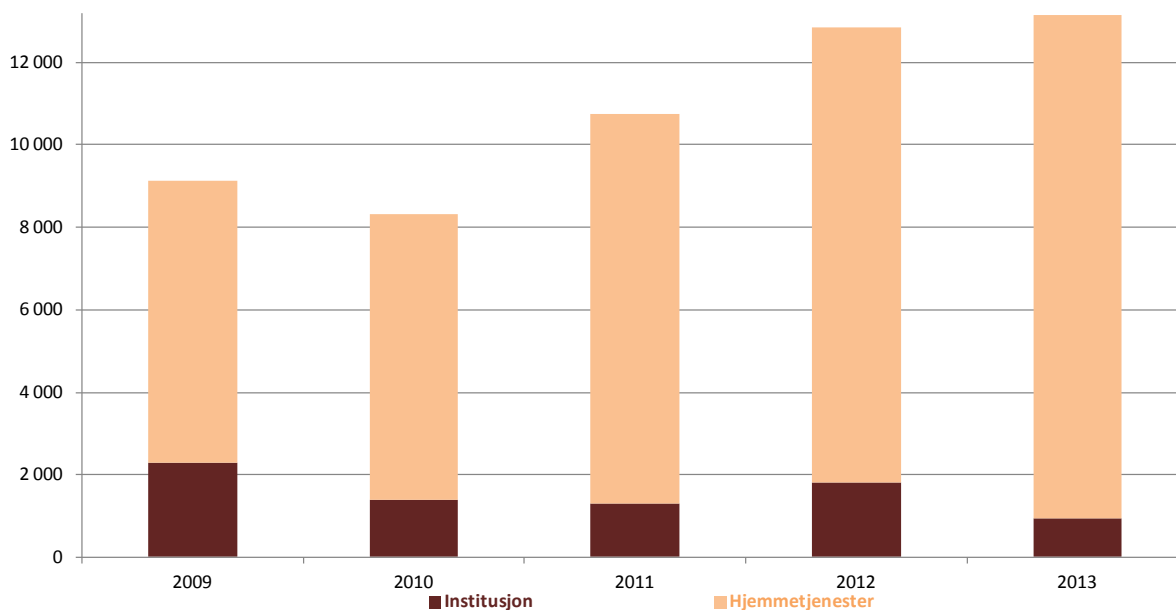
Figur 2.12 Utvikling i antall mottakere av omsorgstjenesten gjennom perioden 2008 til 2013, fordelt på aldersgrupper. Endring fra 2008 til det enkelte år

¹ Omfatter mottakere av praktisk bistand og hjemmehjelp samt beboere i institusjon (både tidsavgrenset opphold og langtidsopphold). Mottakere av andre tjenester til hjemmeboende er ikke inkludert. Det vil derfor kunne være noen mindre avvik fra tallene i tabell 2.8.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 2.13 Utvikling i mottakere av omsorgstjeneste gjennom perioden 2008 til 2013, fordelt etter tjenestetype. Endring fra 2008 til det enkelte år

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Utviklingen fra de foregående årene i omsorgstjenestene fortsatte i 2013. Flere innbyggere mottok omsorgstjenester fra kommunene, og veksten kom i de hjemmebaserte tjenestene og hovedsakelig i aldersgruppen under 67 år. Blant de eldre ble det relativt sett færre tjenestemottakere, både innen hjemmetjenestene og i den institusjonsbaserte omsorgen. Avtalte årsverk økte med om lag 1 500, og andelen årsverk med fagutdanning, samt lege- og fysioterapidekningen i institusjonene ble bedre.

Videregående opplæring

I perioden 2008-13 økte elevtallet i videregående skole med om lag 13 000. Veksten var relativt sett noe sterkere i de private skolene enn i de fylkeskommunale. Det økte elevtallet kan henføres til det ble flere unge i alderen 16-18 år samt at en litt høyere andel i denne aldersgruppen tok videregående opplæring. Veksten i ressursinnsatsen, målt ved avtalte årsverk, var noe svakere enn veksten i elevtallet. Antallet lærlinger er tilbake på 2008-nivået etter en nedgang i perioden 2008-2010.

For videregående opplæring var bildet i 2013 i all hovedsak det samme som i 2012. Elevtallet var tilnærmet uendret. I de private skolene gikk det litt ned, mens det ble flere elever i de fylkeskommunale skolene. Lærerårsverkene i de fylkeskommunale skolene var på samme nivå som året før. Antallet lærlinger gikk opp, og det ble også flere studenter ved de fylkeskommunale fagskolene.

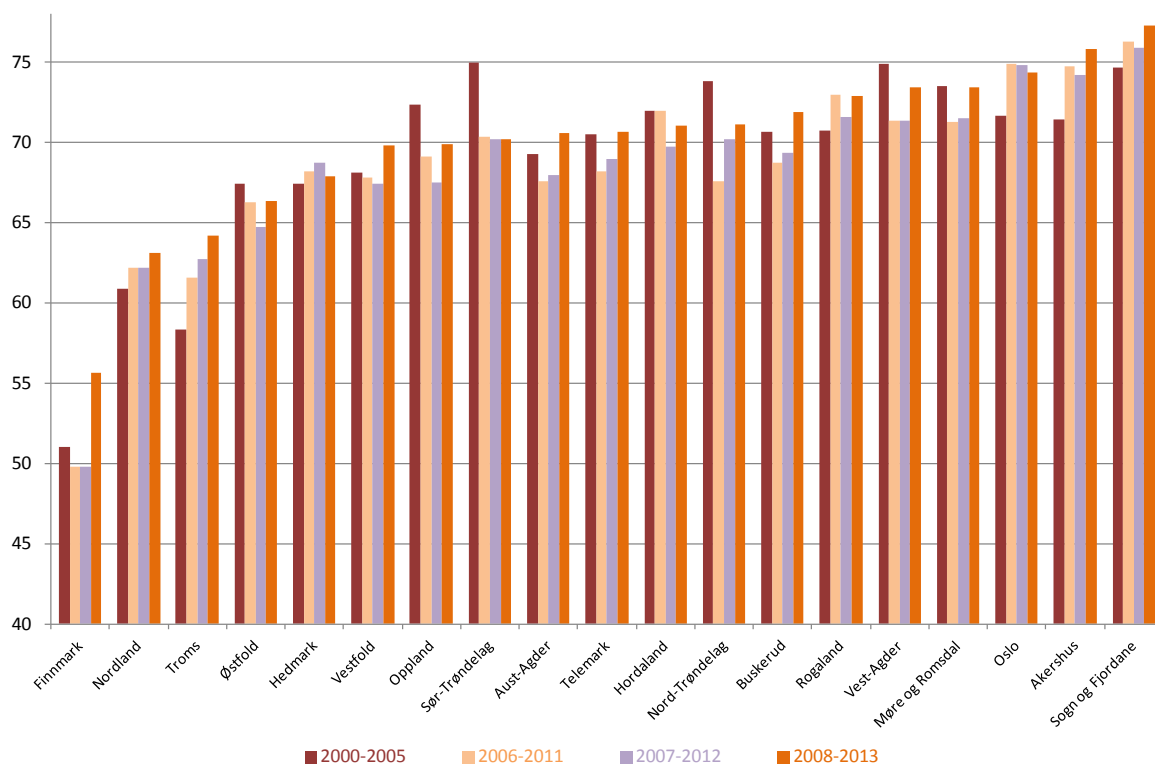
Andelen som gjennomførte videregående opplæring i løpet av fem år gikk noe opp. Figur 2.14 viser utviklingen og forskjeller på fylkesnivå. Forskjellene mellom fylkene i andelen elever som fullfører og består videregående opplæring, har mange forklaringer. En forklaring vil være elevsammensetningen, for eksempel elevenes sosioøkonomiske bakgrunn.

Tabell 2.9 Videregående opplæring 2008-2013 (private og offentlige)

	2008	2012	2013	Endring 2008-13	Endring 2012-13	Årlig endring 2008-13, pst.	Endring 2012-13, pst.
Produksjon:							
Antall elever i videregående skole i alt	186 300	199 500	199 300	13 000	-200	1,4	-0,1
- herav i fylkeskommunale videregående skoler	173 800	182 500	183 300	9 500	800	1,1	0,4
Antall lærlinger/lærekandidater	39 100	37 900	39 100	-	1 200	0,0	3,1
Antall studenter i fagskoler	3 400	6 200	6 600	3 200	400	14,0	5,7
Dekningsgrad:							
Andel 16-18-åringer som er i vgo. (både elever og lærlinger)	90,8	91,8	91,8	1,0	-		
Andel elever over 20 år ¹	7,2	8,8		
Ressursinnsats:							
Avtalte årsverk i videregående opplæring, fylkeskommunale	33 000	34 000	34 100	1 100	100	0,6	0,2
Lærerårsverk i alt, fylkeskommunale skoler, minus fravær	20 800	21 400	21 400	600	-	0,5	-0,1
Elever i fylkeskommunale skoler per lærerårsverk, minus fravær	8,5	8,8	8,9	0,4	0,1	0,9	1,1
Kvalitet:							
Andel elever med førstevalget til utdanningsprogram oppfylt	..	88,3	88,5	..	0,2		
Andel elever og lærlinger som har bestått vgo. i løpet av 5 år	68,4	69,6	71,0	2,6	1,4		
Andel elever som har sluttet i løpet av året	4,5	4,6	4,9	0,4	0,3		

¹ Tallene omfatter ikke egen innsamling for voksne.
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 2.14 Andel elever og lærlinger som har bestått videregående opplæring i løpet av fem år. Prosent. 2005 og 2011-2013.

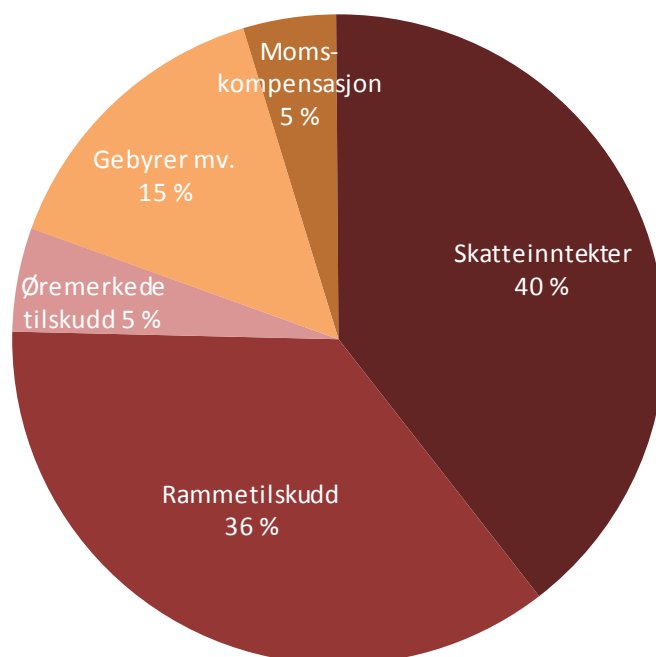

Kilde: Statistisk sentralbyrå

3 Inntekter for kommuneforvaltningen

Kommuneforvaltningens samlede inntekter innenfor kommuneopplegget er summen av skatteinntekter, overføringer fra staten, gebyrer og andre innenlandske løpende overføringer. Skatteinntektene omfatter skatt på inntekt og formue, eiendomsskatt og andre produksjonsskatter. Overføringer fra staten omfatter rammeoverføringer og øremerkede overføringer innenfor kommuneopplegget. Skatteinntekter og rammeoverføringer betegnes vanligvis som kommunesektorens frie inntekter. Figur 3.1 viser hvordan kommunesektorens inntekter er fordelt på de ulike inntektskildene. Tallene er for 2014.

Figur 3.1 Sammensetning av kommunesektorens samlede inntekter 2014

Kilde: Finansdepartementet

I avsnitt 3.1 og 3.2 ser en på den reelle veksten i henholdsvis samlede og frie inntekter siden 2002. I avsnitt 3.2 er det også en omtale av inntektsutviklingen for grupper av kommuner (målt ved korrigerede frie inntekter), og utviklingen i skatteandel og omfanget av eiendomsskatt. I avsnitt 3.3 omtales de statlige overføringene til kommunesektoren, og i 3.4 går det nærmere inn på kommunesektorens inntekter i 2014. For en omtale av kommunesektorens gebyrinntekter vises det til kapittel 4.3. Framstillingen i dette kapittelet bygger på tallmaterialet i Nasjonalbudsjettet 2015.

3.1 Samlede inntekter – realvekst 2002-2014

I kapittel 2 er det redegjort for utviklingen i kommunesektorens inntekter de siste årene (jf. tabell 2.1). I dette kapitlet drøftes utviklingen i kommunesektorens samlede og frie inntekter nærmere. På grunn av overføring av ansvaret for sykehusene fra fylkeskommunene til staten 1. januar 2002 er startåret for tidsseriene satt til 2002. Kommuneforvaltningens samlede inntekter innenfor kommuneopplegget er summen av skatteinntekter, overføringer fra staten, gebyrer og andre innenlandske løpende overføringer.

Korreksjonsposter i de frie inntektene blir dokumentert årlig i Kommunal- og moderniseringsdepartementets budsjettproposisjon. For de samlede inntektene henvises det i tillegg til budsjettmateriale fra Finansdepartementet.

Prisutvikling

Ved korrigerer for prisutvikling benytter utvalget en deflator for kommunenes kjøp av varer og tjenester som er utarbeidet av Finansdepartementet. Det tas her hensyn til utviklingen i lønnskostnader per årsverk samt prisutviklingen for investeringsvarer og annen produktinnsats (se vedlegg 6 for en historisk oversikt over årlig prisvekst i kommunesektoren).

Oppgaveendringer, endringer i finansieringsform, regelendringer m.m.

Ved å korrigerer for nye oppgaver og overføring av oppgaver mellom forvaltningsnivåer, endringer i finansieringsform og eventuelt regelendringer m.v., gjøres vekstratene i tidsseriene mest mulig sammenlignbare. Korreksjonene er dokumentert i Kommunal- og moderniseringsdepartementets årlige budsjettproposisjon, og i budsjetttrunskrivene fra departementet. I beregningene av veksten i de samlede inntektene korrigeres det ikke for nye oppgaver, men ved beregning av veksten i de frie inntektene er det korrigert også for dette.

Utvikling i innbyggertallet

Flere innbyggere vil normalt innebære økt etterspørsel etter kommunale tjenester. For å fange opp den isolerte effekten av befolkningsvekst, kan det beregnes tall der inntektsveksten er korrigert for årlig endring i innbyggertallet.

Endring i alderssammensetning

Endring i alderssammensetningen vil innebære endret etterspørsel etter kommunale tjenester, fordi ulike aldersgrupper har ulike behov for tjenester. Ved å korrigerer for endret alderssammensetning tas det hensyn til at befolkningen blir dyrere eller billigere som følge av endringer i alderssammensetningen. I korrigeringen brukes samme kostnadsnøkkel som i notatet om demografi som utvalget utarbeider til konsultasjonsordningen.

Samlede inntekter

Samlede inntekter korrigeres for prisvekst og oppgaveoverføringer m.v. Det kan også beregnes tallserier der det i tillegg korrigeres for endringer i innbyggertall og endringer i befolkningens alderssammensetning.

Frie inntekter

Frie inntekter korrigeres for prisvekst, oppgaveendringer og innlemming av øremerkede tilskudd. Det kan også beregnes tallserier der det i tillegg korrigeres for endringer i innbyggertall og alderssammensetning.

Skatteinntektene omfatter skatt på inntekt og formue, eiendomsskatt og andre produksjonsskatter. Overføringer fra staten omfatter rammeoverføringer og øremerkede overføringer innenfor kommuneopplegget. Se for øvrig også vedlegg 4.

Frie inntekter er inntekter som kommunene fritt kan disponere uten andre bindinger enn gjeldende lover og forskrifter. Summen av skatt på inntekt, formue og eiendom, samt rammetilskudd inkluderes i inntektsbegrepet.

Den økonomiske virksomheten i kommunesektoren styres på lang sikt gjennom de inntektsrammene Stortinget fastsetter. Fra et *innbyggerperspektiv* er utviklingen i de samlede inntektene mest interessant, siden nivået på kommunesektorens samlede inntekter sier noe om hvor stor den kommunale tjenesteproduksjonen kan bli. Vekst i kommunesektorens samlede inntekter innebærer at innbyggerne kan få flere velferdstjenester levert fra kommunen. Dersom kommunene har fått tilført nye oppgaver som følges av økte inntekter, innebærer dette en økning i tjenestetilbudet for befolkningen. Dersom inntektsveksten skyldes at oppgaver *flyttes* fra staten til kommunesektoren, øker ikke dette innbyggernes samlede tilbud av offentlige tjenester. Det korrigeres derfor for oppgaveoverføringer, men ikke for helt nye oppgaver, når veksten i samlede inntekter beregnes.

De siste ti årene har befolkningen i Norge i snitt økt med i overkant av 1 prosent årlig. For å sammenholde inntektsutviklingen med befolkningsutviklingen har utvalget beregnet tall der både de samlede og de frie inntektene er korrigert for befolkningsendringene. I tillegg er inntektene korrigert for endringer i befolkningssammensetningen, siden demografiske endringer skaper endringer i behovet for og etterspørselen etter tjenester.

Ved beregning av realvekst i samlede og frie inntekter benytter utvalget deflatoren for prisvekst i kommunesektoren som er utarbeidet av Finansdepartementet.

Utviklingen i de samlede inntektene i faste priser, det vil si korrigert for pris- og lønnsutviklingen, men ikke for oppgaveendringer m.m., vises i tabell 3.1 (og i vedlegg 4). Den faktiske inntektsveksten gir etter dette et uttrykk for hva sektoren har til rådighet til å finansiere nye oppgaver, reformer, demografiske endringer og generell velferdsøkning.

Tabell 3.1 Samlede inntekter for kommunesektoren 2002-2014. Mrd. 2014-kroner¹

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Sum inntekter kommuneopplegget	299,9	305,7	311,3	324,8	345,1	349,4	353,4	367,6	384,5	394,0	407,4	415,0	421,2

¹ Trekket som ble foretatt i rammetilskuddet f.o.m. 2004 til å finansiere momskompensasjonsreformen er inkludert i de samlede inntektene ut fra at kommunene får disse midlene tilbake gjennom momskompensasjonsordningen. Beregningene er ikke korrigert for oppgaveoverføringer.

Kilde: Finansdepartementet

Realveksten i de samlede inntektene for kommunesektoren fra 2002 til 2014 er i overkant av 121 milliarder kroner. Dette kan sies å være penger kommunesektoren har hatt til disposisjon for å finansiere økt etterspørsel grunnet befolkningsvekst, reformer og nye oppgaver, regelendringer samt generelle velferdsøkninger.

Tabell 3.2 viser utviklingen i samlede inntekter i faste priser, korrigert for oppgaveendringer, befolkningsvekst og endringer i alderssammensetningen. Linje 1 i tabellen viser utvikling i samlede inntekter korrigert for prisutvikling og oppgaveendringer, og er avledet av vekstratene for de samlede inntektene som er vist i tabell 2.1 i kapittel 2. I linje 2 er inntektsveksten i tillegg korrigert for utviklingen i antall innbyggere i landet. Her legges det til grunn at befolknings sammensetningen er den samme, og kostnadsøkningen kun er knyttet til en økning

i antall innbyggere. I linje 3 er veksten også korrigert for endringer i befolkningens alderssammensetning.

Det er viktig å presisere at korrigeringen for endringer i alderssammensetningen bygger på uendrede gjennomsnittskostnader og forutsetter uendret standard, produktivitet og dekningsgrad på tjenestene. Det er ikke opplagt at kostnadene ved flere innbyggere og nye mottakere av kommunale tjenester er lik gjennomsnittskostnaden. I beregningene tas det heller ikke hensyn til mulige endringer i befolkningens helsetilstand og funksjonsevne, arbeidsledighet, innvandrerandel, bosettingsmønster m.m. Slike endringer vil kunne ha betydning for behovet for tjenester og dermed for kommunenes utgiftsbehov. På samme vis som når utvalget anslår mer- og mindreutgifter for kommunesektoren knyttet til den demografiske utviklingen, jf. kapittel 4 i utvalgets vårrapport for 2014, må også korrigeringene som er gjort her, betraktes mer som grove anslag enn som eksakte svar.

Tabell 3.2 Utvikling i kommunesektorens samlede inntekter 2002-2014 korrigert for oppgaveoverføringer, endringer i innbyggertallet og endringer i alderssammensetningen. Faste priser. 2002=100.

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Gj.snittlig årlig vekst (pst.)
1. Samlede inntekter, faste priser	100,0	100,6	104,3	107,9	114,0	115,4	116,9	121,6	124,6	127,5	130	132	133,5	2,4
2. Samlede inntekter, faste priser, korrigert for befolkningsvekst	100,0	99,9	103,1	106,0	111,2	111,5	111,6	114,6	116,0	117,2	117,9	118,2	118,2	1,4
3. Samlede inntekter, faste priser, korrigert for befolkningsvekst og endringer i alderssammensetningen	100,0	100	102,5	105,0	110,0	110,3	110,6	114,0	115,8	117,1	118	118,4	118,4	1,4

Kilde: Finansdepartementet og Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Tabell 3.2 viser realvekst i samlede inntekter på om lag 33,5 prosent i perioden 2002-2014. Når det korrigeres for befolkningsvekst var realveksten på 18,2 prosent i perioden, og hvis det også korrigeres for endringer i befolkningens alderssammensetning blir veksten på 18,4 prosent. Veksten i perioden er om lag den samme om vi ser på samlede inntekter korrigert for befolkningsvekst, eller der det også er korrigert for alderssammensetning. En tolkning av dette er at selv om alderssammensetningen har endret seg i løpet av perioden koster gjennomsnittsinnyggeren om lag det samme i 2014 som i 2002. Den demografiske utviklingen er nærmere omtalt i avsnitt 2.7.

Veksten i de samlede inntekter var sterkest perioden 2004-2006, mens den var noe svakere i 2007 og 2008. Den svake veksten i 2007 må ses i sammenheng med sterk inntektsvekst i 2006, blant annet som følge av uventet høy vekst i skatteinntektene. Fra og med 2009 ble veksten sterkere igjen, men noe svakere i 2014. Korrigert for befolkningsvekst og endringer i alderssammensetning har det vært en svakere vekst i kommunesektorens samlede inntekter de siste årene, og fra 2013 til 2014 har det ikke vært vekst når vi kontrollerer for befolkningsvekst og alderssammensetning.

3.2 Frie inntekter – realvekst 2002-2014

De samlede inntektene omfatter både frie inntekter og øremerkede tilskudd. Øremerkede tilskudd er midler som er bundet opp til spesifikke formål, mens de frie midlene kan kommunene og fylkeskommunene bruke fritt så lenge de oppfyller forpliktelser som stilles i lover og regelverk. De frie inntektene er derfor en indikator på kommunenes og fylkeskommunenes handlingsrom, og er dermed mest relevante ut fra et kommuneperspektiv. For at vekstprosentene skal bli sammenlignbare over tid, korrigeres de frie inntektene for nye oppgaver, overføring av oppgaver mellom forvaltningsnivåene, regelendringer og innlemminger av øremerkede tilskudd i rammetilskuddet.

I tabell 3.3 vises utviklingen i frie inntekter som andel av de samlede inntektene, og gjennomsnittlig årlig oppgavekorrigert vekst i de frie inntektene for kommuner og fylkeskommuner fra 2002 til 2014. Utviklingen i forholdet mellom samlede inntekter og de frie inntektene gir viktig informasjon om i hvilken grad sektoren rammefinansieres.

Tabell 3.3 Kommunesektorens frie inntekter som andel av de samlede inntektene. 2002-2014. Prosent

År	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Frie inntekter som andel av samlede inntekter	75,2	73,9	69,3	68,3	69,1	67,5	67,0	67,6	68,2	75,8	76,3	75,8	75,5
Frie inntekter og momskompensasjon som andel av samlede inntekter	75,4	74,6	73,0	73,0	73,0	71,6	71,4	72,0	72,4	79,8	80,2	80,5	80,1

Kilde: Finansdepartementet

Fra 2002 til 2005 falt de frie inntektenes andel av de samlede inntektene fra 75,2 prosent til 68,3 prosent. Andelen økte noe igjen i 2006, og lå deretter mer stabilt på om lag 67 % til og med 2010. Etter innlemmingen av de øremerkede tilskuddene til barnehager i de frie inntektene i 2011 økte andelen frie inntekter igjen, til i underkant av 76 prosent i 2011. Andelen frie inntekter har deretter ligget om lag på dette nivået de siste årene. I 2014 går andelen frie inntekter noe ned, det samme gjør frie inntekter og momskompensasjon som andel av samlede inntekter.

Tabell 3.3 viser også summen av frie inntekter og momskompensasjon som andel av de samlede inntektene. Regnet på denne måten er det en svakere nedgang i andelen av de samlede inntektene over tid. Innføringen av momskompensasjonsordningen var provenynøytral for sektoren samlet. Ordningen ble finansiert ved et trekk i rammeoverføringene til kommunesektoren ved innføringen i 2004, mens kommunesektoren får tilbakeført momskompensasjon for kjøp av momspliktige varer og tjenester. For den enkelte kommune vil ikke utbetalt momskompensasjon være lik trekk i rammetilskudd, og ordningen vil følgelig kunne medføre omfordelinger, det vil si gevinst eller tap. Momskompensasjonen fungerer som rammetilskudd i den forstand at den ikke har til hensikt å påvirke kommunenes prioritering mellom ulike tjenester. Momskompensasjonen virker forskjellig fra rammetilskudd i den forstand at det utbetalte beløpet påvirkes av kommunens aktivitet.

I tabell 3.4 vises utviklingen i kommunesektorens frie inntekter i faste priser, korrigert for oppgaveendringer, befolkningsvekst og endringer i alderssammensetningen. Momskompensasjon inngår ikke i tallene. Linje 1 i tabellen viser utvikling i frie inntekter korrigert for prisutvikling og oppgaveendringer, og er avledet av vekstratene for de frie inntektene som er vist i tabell 2.1 i kapittel 2. I linje 2 er inntektsveksten i tillegg korrigert for utviklingen i antall innbyggere i landet. I linje 3 er veksten også korrigert for endringer i

Tabell 3.4 Utviklingen i kommunesektorens frie inntekter 2002-2014, korrigert for oppgaveoverføringer og oppgaveendringer, endringer i innbyggertallet og i alderssammensetningen. Faste priser. 2002=100

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Gj.snittlig årlig vekst (%)
1. Frie inntekter, faste priser	100	99,5	102,9	105,8	112,4	111,5	111,5	114,8	117,5	118,8	121,1	122,2	123,1	1,7
2. Frie inntekter, faste priser, korrigert for befolkningsvekst	100	98,9	101,7	103,9	109,6	107,8	106,5	108,3	109,4	109,2	109,9	109,5	109,0	0,7
3. Frie inntekter, faste priser, korrigert for bef. vekst og endringer i alderssammensetningen	100	98,6	101,1	103,0	108,4	106,6	105,5	107,6	109,2	109,1	110,0	109,6	109,2	0,7

Kilde: Finansdepartementet og Kommunal- og moderniseringsdepartementet

befolkningens alderssammensetning. Også her er det forutsatt uendrede gjennomsnittskostnader, jf. omtale i avsnitt 3.2.

Realveksten i frie inntekter har vært på 23,1 prosent i perioden 2002-2014, men som det ble vist i avsnitt 3.2, har den generelle befolkningsøkningen og endringer i alderssammensetningen også medført økte utgifter for kommunesektoren.

Det framgår av tabell 3.4 at realveksten i de frie inntektene, som veksten i de samlede inntektene, var sterkest i perioden 2003-2006. Inntektene gikk noe ned fra 2006 til 2007, mens det har vært en vekst i frie inntekter i årene etter 2008. Reduksjonen i 2007 må ses i sammenheng med at uventet høy vekst i skatteinntektene bidro til en sterk vekst i de frie inntektene i 2006. Korrigert for befolkningsvekst og alderssammensetning går inntektsnivået i 2014 ned sammenlignet med 2013. Gjennomsnittlig vekst i kommunesektorens frie inntekter i perioden 2002 til 2014 har vært på 1,7 prosent. Korrigert for befolkningsvekst og endringer i alderssammensetningen er veksten i perioden 0,7 prosent.

Tabell 3.5 Utviklingen i kommunenes og fylkeskommunenes frie inntekter i perioden 2002-2014, korrigert for oppgaveoverføringer og oppgaveendringer, befolkningsvekst og endringer i befolkningsammensetning. Faste priser. 2002=100¹

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Gj.snittlig årlig vekst (%)
Kommunene:														
1. Frie inntekter	100	99,3	102,6	105,2	111,8	110,9	110,8	114,0	116,4	117,9	120,2	121,4	122,3	1,7
2. Frie inntekter, korrigert for befolkningsvekst	100	98,7	101,4	103,4	109,0	107,2	105,8	107,5	108,4	108,4	109,1	108,7	108,3	0,7
3. Frie inntekter, korrigert for befolkningsvekst og endringer i alderssammensetningen	100	98,5	101,1	103,0	108,9	107,4	106,6	108,8	110,0	110,0	110,7	110,4	109,9	0,8
Fylkeskommunene:														
1. Frie inntekter	100	100,4	104,0	108,2	114,7	114,3	114,6	118,3	122,2	122,3	124,9	125,6	126,6	2,0
2. Frie inntekter, korrigert for befolkningsvekst	100	99,8	102,7	106,3	111,9	110,4	109,5	111,5	113,8	112,4	113,3	112,5	112,1	1,0
3. Frie inntekter, korrigert for befolkningsvekst og endringer i alderssammensetningen	100	98,8	100,3	101,3	104,1	100,3	98,6	100,7	103,8	104,2	105,8	105,2	104,1	0,3

¹ Oslo er delt i en kommunedel og en fylkeskommunedel

Kilde: Finansdepartementet og Kommunal- og moderniseringsdepartementet

For perioden 2002-2014 er realveksten i kommunenes frie inntekter beregnet til i overkant av 22 prosent, mens fylkeskommunene har hatt en vekst på i overkant av 26,5 prosent, jf. tabell 3.5. Dette har vært et politisk ønske knyttet til at de demografiske utfordringene har vært større for fylkeskommunene enn for kommunene som følge av den sterke veksten i antall 16-18-åringer. Veksten i 16-18 åringer har stoppet opp de siste årene. Til sammen anslås økningen i innbyggertall og endringer i alderssammensetning å ”spise opp” i overkant av 22 prosentpoeng av veksten i fylkeskommunenes frie inntekter og i overkant av 12 prosentpoeng av veksten i kommunenes frie inntekter i perioden.

Utvikling i kommunenes frie inntekter for grupper av kommuner

Det er til dels store forskjeller mellom kommunene i befolkningssammensetning, geografi og kommunestørrelse. Dette gir variasjoner i hvilke tjenester innbyggerne har behov for, og hvilke utgifter kommunene har ved å gi disse tjenestene. For å sammenligne inntektsnivå mellom kommunene er det derfor relevant å ta hensyn til at kommunene har ulikt utgiftsbehov. I dette avsnittet ser vi på utviklingen i kommunenes frie inntekter, korrigert for variasjoner i utgiftsbehov, for grupper av kommuner over tid.

I korrigerte frie inntekter tas det utgangspunkt i summen av rammetilskudd og skatteinntekter, og den delen av de frie inntektene som inngår i utgiftsutjevningen i inntektssystemet blir korrigert ved hjelp av kostnadsnøkkelen i inntektssystemet. Kommuner med et lavt beregnet utgiftsbehov (”billige” å drive) vil få justert opp sine inntekter, mens kommuner med et høyt beregnet utgiftsbehov (”dyre” å drive) vil få justert ned sine inntekter.

Årsakene til variasjoner i korrigert inntekt er forskjeller i regionalpolitiske tilskudd i inntektssystemet, skjønnstilskudd og forskjeller i skatteinntekter. Endringer i inntektssystemet påvirker kommunenes inntekter, og gir også utslag i korrigerte frie inntekter. Den største endringen av inntektssystemet i perioden kom i 2011. Fra 2011 ble det innført en ny kostnadsnøkkel for kommunene, som ga en høyere vektlegging av smådriftsulemper. I tillegg ble det gjort endringer i regionalpolitiske tilskudd, og skattens andel av samlede inntekter ble redusert.

Tabell 3.6 viser korrigerte frie inntekter i prosent av landsgjennomsnittet det enkelte år, for kommunene gruppert etter innbyggertall. Gruppene er gjensidig ekskluderende. Tabellen viser

Tabell 3.6 Korrigerte frie inntekter (inkl. eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter) 2008-2013. Kommunene gruppert etter innbyggertall. Kroner per innbygger, i prosent av landsgjennomsnittet.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
< 2 119 innb.	116	116	116	112	113	115
2 119 - 4 030 innb.	105	107	108	105	105	105
4 030 - 7 544 innb.	99	101	101	101	101	101
7 544 - 20 000 innb.	95	97	97	97	98	98
20 000 - 50 000 innb.	94	94	95	96	96	96
> 50 000 innb.	100	99	99	99	99	99
Bergen, Trondheim, Stavanger, Oslo	104	102	101	101	101	101
Kraftkommuner ¹	171	170	171	159	160	160
Landet	100	100	100	100	100	100

¹ Kraftkommuner er her definert som kommuner hvor inntekter fra eiendomsskatt, konsesjonskraft og hjemfall er høyere enn 70 pst. av landsgjennomsnittet for ordinær skatt. Dette gjelder 23 kommuner.

Kilde: Kommunal- og moderniseringsdepartementet

at de aller minste kommunene gjennomgående har høyere korrigert inntektsnivå enn de større kommunene, men at forskjellene har blitt mindre over tid. Den største endringen skjer mellom 2010 og 2011, da de minste kommunenes korrigerte inntekter reduseres. Denne endringen henger sammen med endringene i inntektssystemet i 2011.

I tabell 3.7 er kommunene gruppert etter utviklingen i innbyggertall i perioden 2008-2013. Gruppene er gjensidig ekskluderende. Tabellen viser at det er kommunene med svakest befolkningsutvikling som har de høyeste inntektene, og at kommunene med høyest befolkningsvekst har korrigerte frie inntekter under landsgjennomsnittet. For alle grupper av kommuner er korrigert inntekt relativt stabil i hele perioden.

Tabell 3.7 Korrigerte frie inntekter (inkl. eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter) 2008-2013. Kommunene gruppert etter befolkningsendring i perioden. Kroner per innbygger, i prosent av landsgjennomsnittet.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
< -0,58 pst. befolkningsvekst	109	110	112	109	110	109
-0,58 - 3,18 pst. befolkningsvekst	100	102	103	102	102	102
3,18 - 7,51 pst. befolkningsvekst	95	95	96	97	97	97
> 7,51 pst. befolkningsvekst	100	99	99	99	99	99
Kraftkommuner ¹	171	170	171	159	160	160
Landet	100	100	100	100	100	100

¹ Kraftkommuner er her definert som kommuner hvor inntekter fra eiendomsskatt, konsesjonskraft og hjemfall er høyere enn 70 pst. av landsgjennomsnittet for ordinær skatt. Dette gjelder 23 kommuner.

Kilde: Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Korrigert inntekt viser korrigerte frie inntekter per innbygger i kommunen, i prosent av landsgjennomsnittet. Dette målet på kommunens inntekter sier derimot ikke noe om utviklingen i kommunens faktiske nivå (per kommune) på de frie inntektene. Kommuner med nedgang i innbyggertallet kan få høyere korrigerte frie inntekter, selv om de faktiske inntektene går ned. Det kan være krevende for kommuner med nedgang i innbyggertallet å tilpasse tjenestetilbudet til en reduksjon i rammetilskuddet.

Skatteandel og eiendomsskatt

Som ledd i budsjettopplegget for kommunesektoren legges det opp til en fordeling av frie inntekter på skatteinntekter og rammetilskudd. Kommunesektorens andel av landets samlede skatteinntekter bestemmes ved fastsettelsen av den kommunale skattøren. Skattøren for kommuner og fylkeskommuner vedtas av Stortinget ved behandlingen av statsbudsjettet det enkelte år. Skattøren er tilpasset det nivået på skatteinntektene til kommunesektoren som er lagt til grunn i budsjettopplegget.

Skatteandelen er den andelen av kommunesektorens samlede inntekter som er skatteinntekter (inkl. selskapsskatt). Ved behandlingen av kommuneproposisjonen for 2001 la Stortinget til grunn en gradvis opptrapping av skatteandelen fra 44 prosent til 50 prosent. Etter 2006 er skatteandelen gradvis redusert, og i 2014 er skatteandelen anslått til 39,6 prosent. Utviklingen i skatteandelen er vist i tabell 3.8.

Skatteandelen økte gradvis fra 44,2 prosent i 2000 til 49,7 prosent i 2006, for deretter å avta i de påfølgende årene. I 2014 anslås skatteandelen til i underkant av 40 prosent. Skatteandelen avhenger dels av fordelingen av frie inntekter på skatteinntekter og rammeoverføringer i

Tabell 3.8 Skatteinntektenes andel av kommunesektorens samlede inntekter. Prosent

År	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Skatteandel	47,2	47,6	47,3	49,5	49,7	47,9	47,2	44,1	43,5	40,2	40,3	40,4	39,6
- herav eiendoms- skatt og andre produksjonsskatter	1,8	1,8	1,9	2,3	2,3	2,4	2,5	2,3	2,3	2,3	2,3	2,2	2,1

Kilde: Statistisk sentralbyrå

budsjettopplegget, dels av den faktiske utviklingen i skatteinntektene i de enkelte år. I budsjettoppleggene gjennom perioden 2006-2010 kom den årlige veksten i frie inntekter i hovedsak som rammeoverføringer i budsjettframleggene. I 2006 bidro imidlertid uforutsette økte skatteinntekter til senere å trekke opp skatteandelen.

Eiendomsskatten er en del av de frie inntektene og regnes med i skatteandelen. I løpet av perioden har det vært en økning både i antall kommuner som har innført eiendomsskatt og omfanget av eiendomsskatten. I 2013 benyttet 330 kommuner eiendomsskatt, mot 324 kommuner året før. Av disse hadde 177 kommuner eiendomsskatt i hele kommunen, mot 174 kommuner året før. Dette er mer enn en dobling siden 2007 da 55 av 272 kommuner hadde eiendomsskatt i hele kommunen.

Tabell 3.9 Eiendomsskatt 2007-2013.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Antall innbyggere i kommuner med eiendomsskatt (mill.)	2,814	2,860	2,980	3,028	3,052	3,101	3,162
Kommuner med eiendomsskatt	272	291	299	309	316	324	330
- herav eiendomsskatt kun på verk og bruk	137	146	133	129	116	111	113
- herav eiendomsskatt på verk, bruk og områder utbygd på byvis	80	66	54	35	25	14	14
- herav eiendomsskatt i hele kommunen	55	79	112	145	163	174	177
Gjennomsnittlig eiendomsskatt på en enebolig på 120m ² (kr)	1 668	2 179	2 336	2 579	2 703	2 850	3 109
Eiendomsskatt, totalt (mill. kr)	5 571	6 119	6 498	7 107	7 570	8 086	8 875
- herav fra boliger og fritidseiendommer (mill. kr)	2 149	2 439	2 701	3 024	3 211	3 443	3 689
- herav fra annen eiendom (mill. kr)	3 423	3 680	3 797	4 083	4 359	4 643	5 185
- herav fra boliger og fritidseiendommer (prosent av brutto driftsinntekter)	0,9	0,9	0,9	1,0	1,0	1,0	1,0
- herav fra annen eiendom (prosent av brutto driftsinntekter)	1,4	1,4	1,3	1,3	1,3	1,3	1,4

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Kommunene fikk til sammen 8,875 milliarder i inntekter fra eiendomsskatt i 2013, en økning på 789 millioner kroner, eller i underkant av 9,8 prosent fra 2012. Inntektene fra eiendomsskatt utgjorde omlag 2,5 prosent av kommunenes totale brutto driftsinntekter i 2013, i 2012 var andelen 2,4. Flere kommuner velger å skrive ut eiendomsskatt i hele kommunen. I 2013 valgte 3 nye kommuner dette, og dermed var det 177 kommuner som hadde eiendomsskatt i hele kommunen. Dette fører til at det blir skrevet ut eiendomsskatt for stadig større områder av Norge, noe som medfølger at stadig flere eiere av boliger og fritidseiendommer betaler eiendomsskatt. Samlet eiendomsskatt fra boliger og fritidseiendommer har økt med 71,6 prosent i perioden 2007-2013, noe som er mer enn samlet eiendomsskatt fra annen eiendom, som har økt med 51,5 prosent i samme periode.

I gjennomsnitt betalte en eier av en enebolig på 120 kvadratmeter nær et kommunesenter 3 100 kroner i eiendomsskatt i 2013, mot om lag 2 850 kroner i 2012. Høyeste rapporterte skattebeløp på slike eiendommer i 2013 var 8 000 kroner, og det laveste var 588 kroner.

I 2013 var den gjennomsnittlige skattesatsen 5,9 promille, som er om det samme som i 2012. Den generelle skattesatsen skal ligge mellom 2 og 7 promille av taksten på eiendommen. Innenfor denne rammen er det kommunene som bestemmer nivået på skattesatsen. Det første året det blir utskrevet eiendomsskatt i en kommune, kan skattesatsen ikke være høyere enn 2 promille. Skattesatsen kan heller ikke økes med mer enn 2 promille årlig.

75 kommuner valgte å benytte muligheten til å ha en differensiert skattesats for boliger og fritidseiendommer. Alle kommunene som har slik differensiering, oppgir å gi en lavere skattesats for boliger og fritidseiendommer enn for resten av eiendommene. 92 kommuner valgte et bunnfradrag for boliger og fritidseiendommer. Fritak fra eiendomsskatt for nye boliger ble benyttet av 73 kommuner i 2013.

3.3 Statlige overføringer til kommunesektoren

Regjeringen Solbergs forslag til kommuneopplegg for 2015 i Prop. 1 S (2014-2015) innebærer at de statlige overføringene til kommunesektoren anslås å øke fra 209,8 milliarder kroner i 2014 til vel 215,6 milliarder kroner i 2015, dvs. med 2,7 prosent (nominelle priser). Dette er en lavere vekst enn fra 2013 til 2014, da veksten var på 6,1 prosent. Dette må sees i sammenheng med at kommunal medfinansiering av spesialisthelsetjenesten avvikes fra og med 2015, noe som innebærer at 5,674 mrd. kroner overføres fra kommunerammen til de regionale helseforetakene.

Tabell 3.10 Statlige overføringer til kommuneforvaltningen 2013-2015. Mill. kroner og endring i prosent

	Mill. kroner			Endring i pst.	
	2013	2014 ¹	2015 ²	13-14	14-15
1. Rammeoverføringer (kap. 571 og 572)	143 492	151 164	152 691	5,3	1,0
2. Øremerkede tilskudd innenfor kommuneopplegget	17 785	19 996	21 856	12,4	9,3
Herav:					
Omsorgsboliger/sykehjemsplasser, investeringstilskudd og rente- og avdragskompensasjon (kap. 586.63, 586.64) ³	1 948	2 126	2 641	9,1	24,1
Ressurskrevende tjenester (kap. 575)	6 361	6 863	7 838	7,9	14,2
3. Øremerkede tilskudd utenfor kommuneopplegget	34 720	36 912	39 221	6,3	6,3
Herav:					
Flyktninger og asylsøkere	9 557	9 250	10 768	-3,2	16,4
Momskompensasjon (kap. 1632.61)	17 185	19 400	20 200	12,9	4,1
4. Diverse ⁴	1 706	1 761	1 826	3,2	3,7
Statlige overføringer i alt (sum 1-4)	197 703	209 833	215 594	6,1	2,7

¹ Vedtatt budsjett etter stortingsbehandling av Revidert nasjonalbudsjett 2014

² Regjeringens forslag til statsbudsjett 2015

³ Flyttet til kap. 761.63 og 761.64 fra og med 2014

⁴ Omfatter overføringer fra andre statsregnskap og 70-poster på statsbudsjettet

Kilde: Finansdepartementet

Rammeoverføringene utgjør sammen med skatteinntektene kommunesektorens frie inntekter. Utviklingen i rammeoverføringene må ses i sammenheng med det samlede økonomiske opplegget for kommunesektoren. Av betydning her er særlig forholdet mellom frie inntekter og øremerkede tilskudd innenfor det samlede kommuneopplegget, og forholdet mellom rammeoverføringer og skatteinntekter innenfor de frie inntektene.

Rammeoverføringene anslås å øke med 1 prosent i 2015, mot 5,3 prosent i 2014. Dette må ses i sammenheng med avviklingen av kommunal medfinansiering av spesialisthelsetjenesten som nevnt i innledningen av delkapitelet. Av øremerkede tilskudd innenfor kommuneopplegget øker tilskuddet til ressurskrevende tjenester fortsatt sterkt. Det skyldes både vekst i antall tjenestemottakere og realvekst i utgift per mottaker. Tilskuddet utgjør nå 36 prosent av de samlede øremerkede tilskuddene innenfor kommuneopplegget.

Momskompensasjon er refusjon til kommunesektoren for anskaffelser som er merverdiavgiftspliktige. Bakgrunnen for den sterke økningen i 2014 er avviklingen av momsfrirket for leveranser til offentlig vei og bane. Kommunesektoren kompenseres for avviklingen av frirket med en tilsvarende økning av momskompensasjonen. I 2015 er det lagt til grunn fortsatt vekst i overføringene til momskompensasjon.

I vedlegg 3 gis det en mer detaljert oversikt over de statlige overføringene til sektoren.

3.4 Kommuneøkonomien i 2015

Omtalen av det økonomiske opplegget for 2015 er basert på framstillingen i Nasjonalbudsjettet 2015, Kommunal- og moderniseringsdepartementets budsjettproposisjon for 2015.

I Kommuneproposisjonen 2015 signaliserte Regjeringen en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter fra 2014 til 2015 på mellom 4 ½ og 5 mrd. kroner. Det ble lagt opp til at mellom 4,2 og 4 ½ mrd. kroner av denne veksten skulle komme som frie inntekter. Det ble understreket at veksten i inntektene etter vanlig praksis regnes fra det nivået på kommunesektorens inntekter i 2014 som ble anslått i Revidert nasjonalbudsjett 2014.

Regjeringens budsjettforslag for 2015 i Prop. 1 S innebærer en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter på 6,2 mrd. kroner eller 1,5 prosent, regnet i forhold til anslaget for kommunesektorens inntekter i 2014 i Revidert nasjonalbudsjett 2014. Regnet i forhold til anslag på regnskap for 2014 innebærer opplegget en reell økning i kommunesektorens samlede inntekter på om lag 7,1 mrd. kroner. Vekstanslagene må ses i lys av at skatteanslaget for 2014 ble nedjustert med 0,9 mrd. kroner i Nasjonalbudsjettet 2015 sammenliknet med anslaget i Revidert nasjonalbudsjett 2014. Ved beregning av realveksten i kommunesektorens inntekter er det lagt til grunn en prisvekst på kommunal tjenesteyting (deflator) på 3,0 prosent fra 2014 til 2015, blant annet basert på en anslått lønnsvekst på 3,3 prosent.

Realveksten i kommunesektorens frie inntekter anslås til 4,4 mrd. kroner, fra 2014 til 2015, regnet i forhold til inntektsanslaget for 2014 i Revidert nasjonalbudsjett 2014. Veksten i frie inntekter foreslås fordelt med 3,9 mrd. kroner til kommunene og 0,5 mrd. kroner til fylkeskommunene. Realveksten i de frie inntektene anslås til 5,3 mrd. kroner regnet i forhold til anslag på regnskap for 2014.

I tillegg til den anslåtte veksten i frie inntekter foreslås det at kommunesektoren får økte midler bla. til brukerstyrt personlig assistanse for personer under 67 år med langvarig og stort behov for personlig assistanse etter helse- og omsorgsloven. Disse midlene bevilges som frie inntekter, men regnes ikke med i den oppgitte veksten i frie inntekter siden midlene er knyttet til nye oppgaver. Midlene regnes imidlertid med i veksten i de samlede inntektene.

Skatt på alminnelig inntekt fra personlige skattytere deles mellom staten, kommuner og fylkeskommuner. Fordelingen bestemmes ved at det fastsettes maksimalsatser på skattørene

for kommunene og fylkeskommunene. For 2015 foreslås det at den kommunale skattøren settes ned med 0,15 prosentpoeng til 11,25 pst., og at den fylkeskommunale skattøren foreslås satt ned med 0,05 prosentpoeng til 2,60 pst. Det legges fortsatt opp til en skatteandel på 40 prosent.

4 Leveranser av offentlig finansierte tjenester

Inntektene beskrevet i foregående kapittel finansierer kommunenes utgifter knyttet til leveranser av kommunale tjenester. Disse utgiftene kan inndeles i følgende grupper: Kommunalt konsum, gebyrfinansierte tjenester og andre utgifter.

4.1 Kommunalt konsum

Utviklingen i kommunalt konsum

Kommunalt konsum gir uttrykk for ressursene kommunene bruker for å levere varer og tjenester til sine innbyggere. Størrelsen på beløpet fremkommer ved å ta utgangspunkt i produksjonsutgiftene, trekke fra utgifter til egne investeringsarbeider og gebyrinntekter og deretter legge til produktkjøp. Sammenhengen mellom utgiftene til produksjon og konsum siste fem år fremgår av Tabell 4.1:

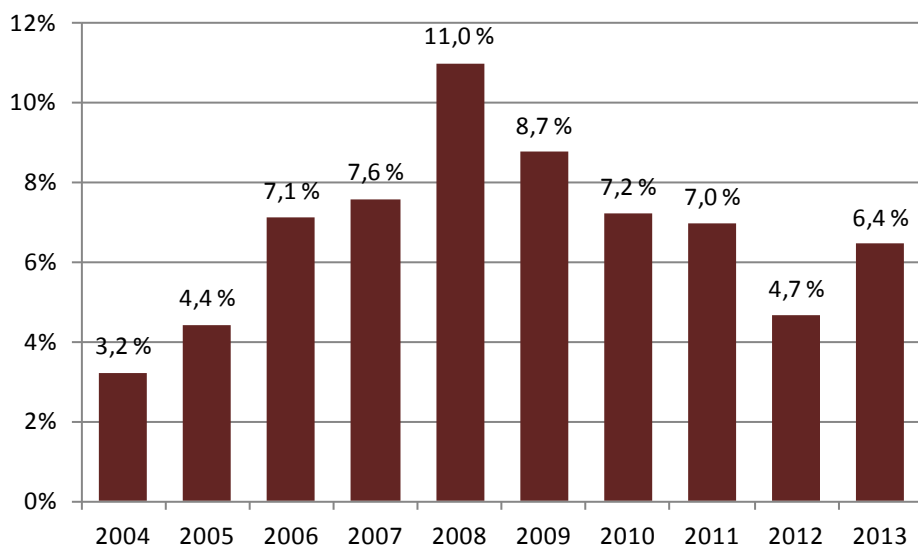
Tabell 4.1 Produksjon og konsum i kommunal forvaltning 2009-2013. Milliarder kroner

	2009	2010	2011	2012*	2013*
Produksjon i kommunal forvaltning	280,9	300,1	320,2	335,4	357,2
Gebyrinntekter og egne inv.arb. (-)	43,4	45,8	48,4	51,3	54,5
Produktkjøp (+)	17,7	19,2	20,8	22,1	23,2
= Kommunalt konsum	255,2	273,6	292,6	306,2	326,0

* Foreløpige tall
Kilde: Statistisk sentralbyrå

De foreløpige tallene viser en økning på i underkant av 18 milliarder kroner fra 2012 til 2013. Prosentvis er denne økningen relativt liten sammenliknet med tilsvarende økninger de fleste av forutgående år. Det kommunale konsumet økte prosentvis mer fra 2012 til 2013 enn fra 2011 til 2012, men alle år i perioden 2006-2011 var prosentvis årlig økning høyere enn i 2013. I 2004 og 2005 var prosentvis årlig økning i konsumet imidlertid en del lavere enn i 2013, jf. figur 4.1.

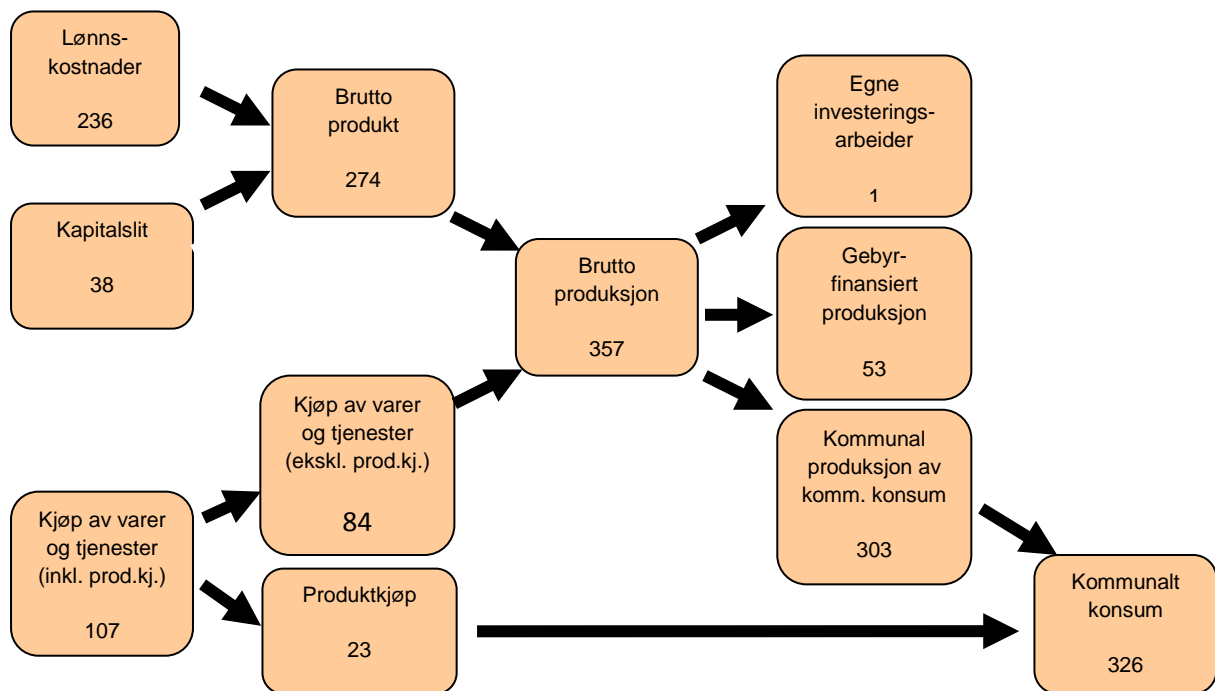
Figur 4.1 Årlig prosentvise endringer i kommunalt konsum 2004 – 2013

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Sammensetningen av kommunalt konsum kan illustreres slik:

Figur 4.2 Sammensetningen av kommunalt konsum i 2013 (milliarder kroner)

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Som det fremgår av figuren bidrar kommunenes lønnskostnader til mesteparten av det totale konsumet. I 2013 økte lønnskostnadene med 6,4 prosent sammenliknet med 2012. Dette er nær identisk med den gjennomsnittlige årlige økningen i lønnskostnader i perioden 2004 – 2012.

Kommunalt konsum fordelt på formål

Ser man på konsumet gruppert etter formål¹ har utviklingen vært som følger:

Tabell 4.2. Kommunalt konsum 2009-2013 i løpende priser (mrd. kroner) og fordeling på formål (prosent)

	2009	2010	2011	2012*	2013*
Totalt kommunalt konsum (mill. kr.)	255,2	273,6	292,6	306,2	326,0
Alminnelig offentlig tjenesteyting	10,1	9,2	9,1	9,3	8,5
Forsvar	:	:	:	:	:
Offentlig orden og trygghet	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1
Næringsøkonomiske formål	4,2	6,7	6,8	6,5	6,6
Miljøvern	0,2	0,2	0,3	0,4	0,5
Boliger og nærmiljø	0,6	0,6	0,7	0,5	0,8
Helse	15,0	14,4	14,7	14,7	14,8
Fritid, kultur og religion	4,6	4,5	4,4	4,3	4,6
Utdanning	33,4	32,7	31,4	31,5	30,7
Sosial beskyttelse	30,7	30,6	31,5	31,8	32,3

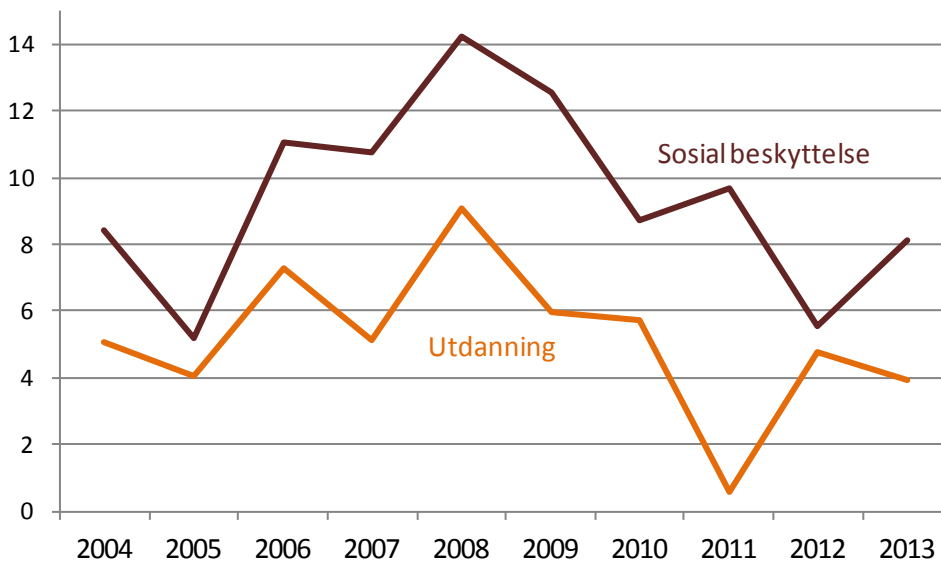
Kilde: Statistisk sentralbyrå

¹ Utgiftene er gruppert ut fra en internasjonal standard for gruppering av offentlige utgifter (COFOG).

Tabellen viser at *Sosial beskyttelse* og *Utdanning* utgjør nesten en tredjedel hver av det totale konsumet. Innen utdanning utgjør grunnskoler mer enn 60 prosent av utgiftene mens videregående skoler står for om lag 25 prosent. Innen *Sosial beskyttelse* er det barnehager og helse- og omsorgstjenester til hjemmeboende som dominerer med nesten 90 prosent. Barnehager bidrar med noen få prosent mer enn helse- og omsorgstjenester for hjemmeboende.

Sosial beskyttelse har de senere år hatt økende andel av det totale konsumet mens andelen av utgiftene til utdanning har blitt lavere. Denne utviklingen i andeler gjenspeiler årlige prosentvise vekst:

Figur 4.3 Årlig prosentvis vekst i konsum innen formålene utdanning og sosial beskyttelse. 2004-2013.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Alle de ti siste årene har den prosentvise årlige veksten vært større innen sosial beskyttelse enn utdanning. Mens forskjellen var relativt liten i 2012 ble den langt større og mer lik øvrige år i 2013.

I 2013 var det spesielt innen helse- og omsorgstjenester til hjemmeboende at konsumet økte med om lag 9 prosent i forhold til 2012. Til sammenlikning økte konsumet innen grunnskoler inkludert skolebygg med kun 3 prosent i 2013.

Av resterende formål er helse største utgiftsgruppe med nærmere 15 prosent av konsumet. Formålsgruppen omfatter blant annet pleie og omsorg for eldre og funksjonshemmede på institusjon, samt utgifter til helsesentre, legevakt og tannhelsetjeneste.

Kommunalt konsum fordelt etter kommunal og ikke-kommunal produksjon

I tillegg til inndeling av konsumutgiftene ut fra formål kan man også gruppere ut fra hvor stor andel som knytter seg til produksjon hos kommunene selv og hvor stor andel som gjelder kjøp fra private til erstatning for kommunal produksjon, dvs. produktkjøp.

Sammenliknet med det totale konsumet utgjorde produktkjøp 7,1 prosent i 2013. De siste årene har andelen vært relativt stabil mens den var sterkt voksende i midten av forrige tiår da antall barnehageplasser i private barnehager økte sterkt. 75 prosent av produktkjøpene gjelder tilskudd til private barnehager.

Av det øvrige produktkjøpet er det formålsgruppen helse, med tilskudd til allmennleger og fysioterapeuter, som utgjør hoveddelen.

I vedlegg 5 er sammenhengen mellom KOSTRA funksjoner og formålsgruppe (COFOG) for både kommuner og fylkeskommuner vist.

4.2 Kommunale utgifter utenom konsum og gebyrfinansierte utgifter

Kommuneforvaltningen hadde i 2013 utgifter ut over konsum og gebyrfinansierte produksjon på 64 milliarder kroner. Sammensetningen og utviklingen i disse utgiftene er vist i tabell 4.3:

Tabell 4.3 Kommunale utgifter utenom konsum og gebyrfinansierte utgifter. 2009-2013 Milliarder kroner

	2009	2010	2011	2012	2013
Overføringer til ideelle organisasjoner	11,2	11,9	12,4	13,2	14,2
Subsidier	11,0	12,9	13,5	14,0	14,9
Stønader til husholdninger	9,6	10,3	10,3	10,5	11,2
Renteutgifter	10,5	10,5	12,1	12,7	12,7
Kapitaloverføringer	1,3	1,4	1,8	2,3	2,3
Overføringer til statsforvaltningen	2,3	2,6	3,0	8,5	8,7
Sum	45,9	49,5	53,2	61,2	64,1

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Av disse utgiftene har overføringer til ideelle organisasjoner og subsidier likhetstrekk med produktkjøp.

Mens produktkjøp er kommunale overføringer til private kommersielle aktører, omfatter overføringer til ideelle organisasjonene kjøp fra og overføringer til virksomheter som drives uten formål om å oppnå høy avkastning. Overføringene til de private ideelle organisasjonene beløp seg til 14,2 milliarder kroner i 2013. Mottakerne av disse pengene er i hovedsak private sykehjem og rehabiliteringsinstitusjoner, idrettslag og lokale kulturorganisasjoner.

Subsidier er tilskudd til næringslivet der formålet er å bidra til at mottagerne kan tilby innbyggerne lavere priser og større omfang på visse tjenester enn de ellers ville ha gjort. Kommunale subsidier er dominert av tilskudd til offentlige og private foretak innen samferdselssektoren. Totalt var utgiftene til subsidier i 2013 om lag 15 milliarder kroner.

Av stønader til husholdninger utgjorde sosialhjelp 5,3 milliarder kroner. Resterende stønader, hvorav bostøtte er størst, utgjorde 5,8 milliarder kroner. Renteutgifter og kapitaloverføringer sto for 15 milliarder kroner som er nær identisk med tilsvarende formuesinntekter. Overføringer til statsforvaltningen var 8,7 milliarder kroner. Her ble utgiftene nær tredoblet fra 2011 til 2012, noe som skyldes samhandlingsreformen med tilhørende kommunal medfinansiering.

4.3 Produksjonsindekser for kommunale tjenester 2013

I dette avsnittet presenteres beregninger av en produksjonsindeks for kommunale tjenester basert på data for 2013. Produksjonsindeksen er et samlemål for kommunenes tjenestetilbud basert på produksjonsindikatorer for utvalgte sektorer og sier noe om nivået på produksjonen i forhold til størrelsen på målgruppen for tjenestene. Indeksen er ment å vise hvor godt tjenestetilbud som blir gitt til innbyggerne i ulike målgrupper. En slik indeks for det samlede tjenestetilbudet kan være et nyttig supplement til mer detaljerte studier av tjenesteproduksjonen i enkeltsektorer. Eksempelvis vil produksjonsindeksen være mindre følsom for forskjeller i prioritering enn produksjonsindikatorer for de enkelte tjenester.

I utvalgets rapport fra april 2009 ble det presentert en ny og forbedret produksjonsindeks for kommunene basert på data for 2007. Produksjonsindeksen ble forbedret ved å inkludere flere kvalitetsindikatorer, ved å inkludere kultursektoren og ved å ta hensyn til flere etterspørselsfaktorer enn alder. Blant de nye kvalitetsindikatorerne var andel ansatte med førskolelærerutdanning i barnehagesektoren, læringsmiljø, samt andel ansatte med fagutdanning i barnevernet. Videre er antall grunnskolepoeng (korrigert for sosioøkonomiske faktorer) den viktigste produksjonsindikatoren for grunnskolen. I arbeidet med produksjonsindeksen for 2012 ble indikatorsettene for primærhelse- og sosialkontortjenesten endret. I primærhelsetjenesten ble indikatoren for timer utført av helsesøstre erstattet med en indikator for somatiske helseundersøkelser av barn og svangerskapskontroller, mens det i sosialkontortjenesten ble inkludert en indikator for kvalifikasjonsprogrammet.

Produksjonsindeksen oppdateres årlig med beregning av delindekser for barnehage, grunnskole, primærhelsetjeneste, pleie og omsorg, barnevern, sosialkontortjenester og kultur, i tillegg til en samlet produksjonsindeks som omfatter alle disse tjenestene. I alt 368 kommuner har levert tilstrekkelige data til å inngå i beregningene for 2013. Manglende data for læringsmiljø i grunnskolen er fortsatt den viktigste enkeltårsaken til at produksjonsindeksen ikke kan beregnes for mer enn vel 85 prosent av kommunene.

Tabell 4.4 viser produksjonsindeksen og delindeksene for kommunene gruppert etter korrigert inntekt per innbygger. Inntektene omfatter inntekts- og formuesskatt, rammeoverføringer, eiendomsskatt, konsesjonskraftsinntekter og hjemfallsinntekter. Kostnadsnøklene i inntektssystemet er benyttet for å korrigere for forskjeller i beregnet utgiftsbehov. Både

Tabell 4.4 Produksjonsindekser for kommunene gruppert etter korrigert inntekt, 2013¹

	Barne- hage	Grunn- skole	Prim. helsetj.	Pleie & omsorg	Barne- vern	Sosial- kontor	Kultur	Samlet	Korr. innt.
90-95	101,7	100,1	95,8	93,7	104,3	94,5	72,4	96,3	93,2
95-100	101,0	99,7	97,5	98,9	103,5	100,0	91,3	99,3	97,3
100-105	97,2	100,4	101,1	101,3	87,5	99,6	121,0	100,7	101,6
105-110	100,8	99,6	106,5	108,6	101,4	104,6	117,2	104,6	106,8
110-125	101,2	98,9	111,7	108,1	125,0	116,7	106,9	105,8	116,3
Over 125	99,9	101,4	136,1	120,7	119,1	109,0	169,3	114,4	149,0
Standardavvik	6,6	3,9	24,5	15,8	29,7	23,8	57,2	8,6	18,7
Korrelasjon korr. innt.	0,02	0,14	0,62	0,42	0,05	0,14	0,49	0,58	1,00
Antall kommuner	368	368	368	368	368	368	368	368	368

¹ Produksjonsindekser og korrigert inntekt er normalisert slik at de veide gjennomsnittene (med antall innbyggere som vektor) for kommunene som inngår er lik 100.

indeksene og korrigert inntekt er normalisert slik at veide gjennomsnitt (innbyggertall som vekt) er lik 100 for kommunene som inngår i analysen.

I tråd med resultatene fra tidligere år viser analysene en klar sammenheng mellom produksjonsindeksen og økonomiske rammebetingelser. Kommuner med høy korrigert inntekt har gjennomgående høyere verdi på produksjonsindeksen enn kommuner med lav korrigert inntekt. Korrelasjonen med korrigert inntekt er klart høyere for samlet produksjonsindeks enn gjennomsnittlig korrelasjon for delindeksene. Det har sammenheng med at kommunevise forskjeller i prioritering slår sterkere ut i delindeksene enn i totalindeksen. Dette kommer også til uttrykk ved at standardavviket til totalindeksen er lavere enn gjennomsnittlig standardavvik for delindeksene.

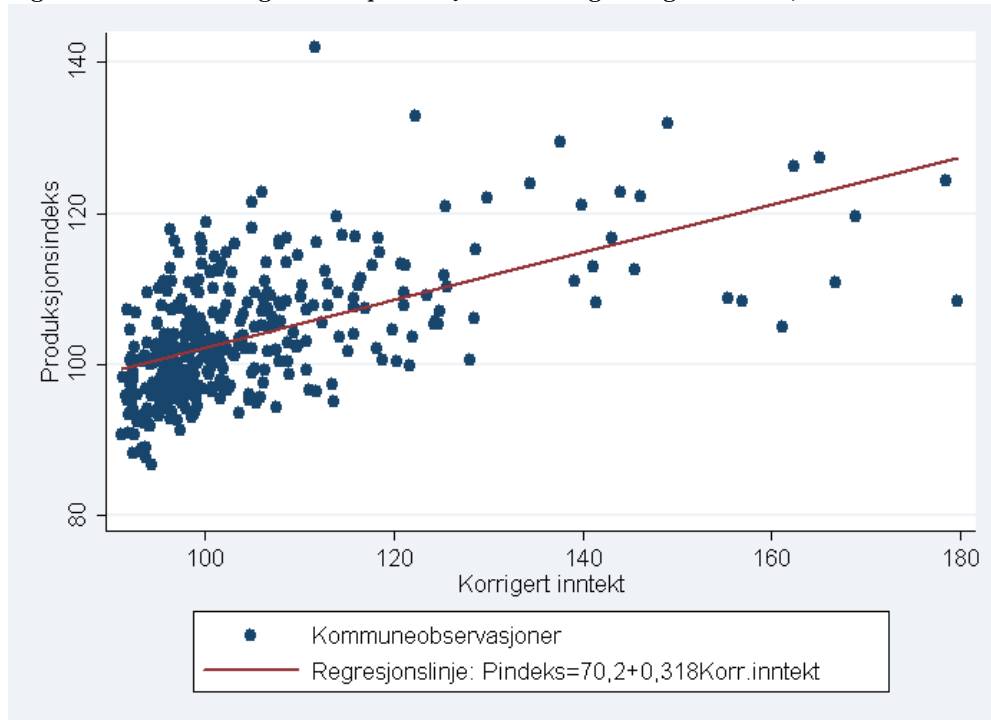
Det er delindeksene for primærhelsetjeneste, pleie og omsorg og kultur som viser sterkest sammenheng med korrigert inntekt. Det er innenfor disse tjenestene at kommuneøkonomien er avgjørende for tjenestetilbudet. Delindeksene for barnehage og barnevern er praktisk talt ukorrelert med korrigert inntekt, mens delindeksene for sosialkontortjenester og grunnskole bare er svakt korrelert med korrigert inntekt. For barnevern og sosialkontortjenester har de svake korrelasjonene trolig sammenheng med at tilbudet innen disse tjenesteområdene i større grad er styrt av behov enn av økonomiske rammebetingelser. Innføring av rett til barnehageplass fra 2011 har medført at barnehagedekningen i stor grad er blitt frikoblet fra kommunale inntekter.

Tabell 4.5 viser produksjonsindeksen, delindeksene og korrigert inntekt for kommunene grupper etter antall innbyggere. Det framgår at produksjonsindeksen avtar med økende innbyggertall fram til om lag 10 000 innbyggere. Blant kommunene med over 10 000 innbyggere er det en svak tendens til at produksjonsindeksen øker med økende innbyggertall. Samvariasjonen mellom produksjonsindeksen og korrigert inntekt er nokså tydelig også når kommunene er gruppert etter antall innbyggere. Delindeksen for grunnskole er den eneste av delindeksene som er positivt korrelert med innbyggertall.

Tabell 4.5 Produksjonsindekser for kommunene gruppert etter antall innbyggere, 2013

Innbyggertall	Barnehage	Grunnskole	Primærhelse	Pleie og omsorg	Barnevern	Sosiale tjenester	Kultur	Samlet indeks	Korrigert inntekt
Under 1 000	112,9	104,2	175,4	131,5	108,0	101,7	206,8	124,2	194,1
1 000-2 000	98,8	99,0	132,7	116,3	125,2	111,3	146,6	111,1	122,1
2 000-3 000	100,3	99,2	117,8	113,0	134,6	109,1	121,6	108,5	108,4
3 000-4 000	98,3	97,8	116,0	113,3	121,2	105,3	122,5	107,0	108,6
4 000-5 000	101,2	97,5	105,6	104,4	116,7	107,7	92,2	102,2	106,8
5 000-10 000	101,6	98,7	102,5	102,8	117,3	103,7	85,7	101,3	99,7
10 000-20 000	101,6	99,4	97,0	97,3	107,1	101,8	68,7	97,9	98,5
20 000-50 000	102,6	100,7	96,0	96,7	100,1	100,4	79,9	98,3	96,3
Over 50 000	97,4	100,7	98,8	99,4	85,7	95,9	124,8	99,8	100,2
Korrelasjon innbyggertall	-0,04	0,08	-0,13	-0,13	-0,19	-0,08	-0,01	-0,15	-0,10

Figur 4.4 Sammenheng mellom produksjonsindeks og korrigert inntekt, 2013¹

¹ For å gi et best mulig bilde av majoriteten av kommunene er Bykle, Sirdal og Eidfjord (som har korrigert inntekt over 180) utelatt fra figuren. Kilde: Senter for økonomisk forskning

Sammenhengen mellom produksjonsindeks og korrigert inntekt er også illustrert i figur 4.3 hvor produksjonsindeksen er plottet mot korrigert inntekt. Den rette linja i figuren er regresjonslinja og den positive helningen viser en klar sammenheng mellom produksjonsindeksen og økonomiske rammebetingelser målt ved korrigert inntekt. Samtidig framgår det at det er betydelig variasjon rundt regresjonslinja, det vil si at produksjonsindeksen varierer mye mellom kommuner med om lag samme nivå på korrigert inntekt.

I enkelte sammenhenger har variasjonen i produksjonsindeksen mellom kommuner med om lag samme inntektsnivå blitt tolket som en indikasjon på effektivitetsforskjeller kommunene imellom. At stigningstallet til regresjonslinja i figur 4.3 er mindre enn 1 (0,318), kan videre tolkes som at kommuner med høyt inntektsnivå i gjennomsnitt er mindre effektive enn kommuner med lavt inntektsnivå. Utvalget vil påpeke at slike anvendelser av indeksen har sine begrensninger og må gjøres med varsomhet. I praksis vil det være svakheter ved produksjonsindeksen og ved korrigert inntekt. Det har sammenheng med at produksjonsindeksen ikke fanger opp alle aspekter ved tjenestetilbudet, samt at det ikke er fullt samsvar mellom hvilke inntekter som inngår i korrigert inntekt (omfatter kun frie inntekter) og finansieringen av de tjenester som inngår i produksjonsindeksen (omfatter også tjenester som i noen grad finansieres av øremerkede tilskudd og brukerbetaling). I tillegg kan tjenestetilbudet være holdt oppe av et svakt driftsresultat.

I vedlegg 11 gjøres det nærmere rede for oppbyggingen av produksjonsindeksen og det rapporteres produksjonsindekser for enkeltkommuner og fylkesvise gjennomsnitt. Tall for enkeltkommuner vil også bli lagt ut på Kommunal- og moderniseringsdepartementets nettsider på www.regjeringen.no/produksjonsindeks.

4.4 Gebyrer i kommuneforvaltningen

Etter skatteinntekter og overføringer fra staten er gebyrene kommuneforvaltningens største inntektspost. Inntektene fra gebyrer (inkludert egne bygg og anleggsarbeider) var i 2013 54,5 milliarder kroner, og i perioden 2010-2013 utgjorde gebyrene i overkant av 12 prosent av inntektene.

Gebyrer tilsvarende artene 600-650 i KOSTRA-kontoplanen og kan inndeles i brukerbetalinger (art 600 og 640) og øvrige gebyrer (artene 620, 629, 630 og 650). Brukerbetalinger er knyttet til faste avtaler/abonnementer som hjemmetjenester, opphold på institusjon/barnehager/skolefritidsordning og årsgebyrer for vann, avløp, feiing og renovasjon. Øvrige gebyrer er salgs- og leieinntekter av varierende og tilfeldig karakter, eksempelvis billettsalg, husleie og festeavgifter, skjenkeavgift og avgiftspliktig konsesjonskraft.

Innen VAR-tjenester har ikke kommunene lov til å kreve høyere sats på gebyrene enn selvkost. I en del tilfeller velges imidlertid lavere nivå enn selvkost. Innen noen tjenester er det andre begrensninger for hvor høyt gebyret kan være, eksempelvis satser innen barnehager og alders-/sykehjem.

Tabell 4.6 viser gebyrinntekter og brukerbetalinger i kommuneforvaltningen i 2012-2013.

Tabell 4.6 Gebyrer og brukerbetalinger¹ i kommuneforvaltningen. Mrd. kroner.

	2012*		2013*		Andel av totale gebyrer		Endring 2012-13, (prosent)	
	Gebyrer	- herav brukerbetaling	Gebyrer	- herav brukerbetaling	Gebyrer	Brukerbetalinger	Gebyrer	Brukerbetalinger
Administrasjon	1,2	0,0	1,2	0,0	2,3	0,1	1,3	-10,9
Barnehager	3,6	3,4	3,7	3,5	6,8	10,9	2,3	2,2
Undervisning	1,6	0,2	1,7	0,3	3,1	0,8	5,3	20,3
Grunnskole	0,2	0,0	0,2	0,0	0,4	0,1		
Videregående skole	0,6	0,1	0,6	0,1	1,0	0,3		
Andre undervisningsformål	0,8	0,1	0,9	0,1	1,6	0,4		
Skolefritidsordning	2,8	2,7	3,0	3,0	5,5	9,2	8,2	8,1
Helse- og sosialtjenester	13,9	7,3	14,7	7,7	26,9	23,8	5,1	4,9
Kommunehelsestjenester	0,7	0,4	0,8	0,4	1,4	1,2		
Tannhelsestjenester	0,6	0,6	0,7	0,6	1,2	1,9		
Pleie og omsorg	7,4	6,2	7,7	6,5	14,2	20,1		
Andre sosiale tjenester	5,2	0,2	5,5	0,2	10,2	0,5		
Tekniske tjenester mv.	23,9	16,5	25,5	17,2	46,8	53,5	6,6	4,5
Vann	5,6	5,1	5,7	5,3	10,4	16,3		
Avløp / kloakk	6,5	6,2	7,1	6,7	13,0	20,7		
Renovasjon	5,5	4,7	5,5	4,8	10,2	14,8		
Brannvern / feiing	0,9	0,4	0,9	0,5	1,7	1,4		
Samferdsel	3,4	0,0	3,9	0,0	7,2	0,0		
Andre tekniske tjenester	2,1	0,0	2,4	0,1	4,4	0,2		
Næringsøkonomiske formål	0,4	0,0	0,6	0,0	1,2	0,6	77,5	147,6
Kultur og idrett	2,5	0,4	2,7	0,4	5,0	1,1	7,0	4,4
Sum ordinære gebyrer	50,1	30,6	53,2	32,0				
Egne bygg- og anleggsarbeider	1,2	-	1,3	-	2,3			
Totale gebyrer	51,3	30,6	54,5	32,0	100,0	100,0		

* Foreløpige tall

¹ Gebyrer er artene 600 til 650 og brukerbetalinger er artene 600 og 640 i KOSTRAS kontoplan.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Gebyrinntektene økte med 6,3 prosent fra 2012 til 2013 som er marginalt høyere vekst enn fra 2011 til 2012. I likhet med 2012 var den prosentvise økningen noe lavere for brukerbetalingene enn de øvrige gebyrene. Nesten halvparten av gebyrinntektene kommer fra tekniske tjenester. Her har økningen vært størst innen *Renovasjon og Samferdsel*. Innen resterende tjenesteområder var økningen fra 2012 til 2013 størst for *Skolefritidsordning*.

Utviklingen i gebyrinntektene i tabell 4.6 kan dekomponeres i prisendringer og volumendringer. I kapittel 4.3.2 går det nærmere inn på utviklingen i priskomponenten.

Prisendringer i gebyrer for barnehage, bolig og omsorgstjenester

Barnehage

Fra januar 2011 ble finansieringen av barnehagene delt mellom foreldrebetaling og kommunale tilskudd. Finansieringen er underlagt nasjonale bestemmelser om maksimalsatser for foreldrebetaling og likebehandling av kommunale og private barnehager. Kommunene bevilger midler til drift av egne barnehager samt tilskudd til drift av ikke-kommunale barnehager (produktkjøp). Tidligere var finansieringen av barnehagene tredelt gjennom øremerkede statstilskudd, kommunale tilskudd og foreldrebetaling.

Tabell 4.7 Brukerbetalinger i kommunale barnehager og konsumprisindeks. Prosentvis endring siste 12 mnd. per januar

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Gj.snitt
Barnehagesats	-4,1	-1,3	-7,1	-1,0	-15,7	2,6	-0,1	-0,3	0,8	0,9	1,6	0,1	3,3	-1,69
KPI	1,3	5,0	-1,8	1,1	1,8	1,2	3,7	2,2	2,5	2,0	0,5	1,3	2,3	1,77

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 4.7 viser utviklingen i brukerbetaling i kommunale barnehager fra 2002. Prisendringene er basert på en utvalgsundersøkelse som er en delundersøkelse til konsumprisindeksen. Med barnehagesats menes i tabell 4.7 brukerbetaling (foreldrebetaling) som inkluderer fast sats for fulltidsopphold, kostpenger og betaling for å dekke andre utgifter, eksempelvis utflukter.

Tabellen viser klart effekten av ulike vedtak i Stortinget. Brukerbetalingene gikk betydelig ned i perioden fra januar 2002 til januar 2006, mens de i perioden 2006-2013 hadde en liten økning, og endelig i 2014 en mer betydelig økning på 3,3 prosent. Hvis vi ser hele perioden under ett, er det en gjennomsnittlig, årlig prisreduksjon på 1,7 prosent. Den store reduksjonen i 2006 skyldtes Stortingets vedtak om å senke maksimalsatsen fra 2 750 til 2 250 kroner fra 1. januar 2006. Fra 1. januar 2007 økte satsen til 2 330 kroner per måned, og denne gjaldt til 2013, men ble hevet til 2405 kroner (en økning på 3,2 prosent) per måned i 2014.

Barnehagesatsene påvirkes også av andre forhold enn maksimalsatsen, for eksempel økt betaling for kostpenger og andre utgifter. I tillegg kan forhold vedrørende betalingsregimer virke inn. For eksempel kan den faktiske prisen endres hvis antall intervaller vedrørende inntektsbaserte betalingsatser endres, eller inntektsgrensene av andre årsaker flyttes.

Bakgrunns materialet fra Statistisk sentralbyrå viser at på landsbasis betalte familier med årsinntekt på 250 000 kroner i snitt 2187 kroner i måneden, eksklusiv kostpenger og andre tilleggsutgifter, for fulltidsopphold i kommunal barnehage i januar 2014. Økningen var på 2,9

prosent fra året før. Familier med årsinntekt på 500 000 kroner betalte i snitt 2366 kroner – hvilket var en økning på 3 prosent fra året før. Satsene på laveste inntektsnivå varierer kraftig fordi en del kommuner har inntektsgradert betalingssystem. Pr. januar 2014 har over 24 prosent av kommunene et slikt inntektsgradert betalingssystem.

En inngående analyse - Undersøking om foreldrebetaling i barnehagar - publiseres årlig av Statistisk sentralbyrå, senest i januar 2014².

Bolig

Tabell 4.8 viser utviklingen for kommunale gebyrer knyttet til bolig. Dette er gebyrer for VAR-tjenestene og feiing. Det er indeksen for feiegebyr som de siste årene har økt mest, i gjennomsnitt 5,5 prosent over hele perioden. Den absolutt høyeste veksten var i perioden fra januar 2012 til januar 2013, da den økte med nesten 12 prosent. I volum utgjør imidlertid feiegebyrer en svært liten andel av de totale gebyrene i tilknytning til bolig. Gebyrene for VAR har i perioden en gjennomsnittlig økning på mellom 3 og 4 prosent, som er om lag et dobbelte av konsumprisindeksen i samme periode.

I perioden fra januar 2003 til januar 2007 var det svak økning i VAR-gebyrene. Etter et par år med høy vekst, i 2008 og 2009, var det igjen en normalisering til tidligere nivåer på rundt 4,5 prosent per år.

Tabell 4.8 Gebyrer tilknyttet bolig. Prosentvis prisendring siste 12 måneder per januar og gjennomsnittlig årlig prisendring og beløp i 2013 (hele mill. kroner)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Gj.snitt	Beløp 2013 ¹
Vann	6,4	1,3	2,6	-0,8	3,9	6,6	8,1	4,0	4,9	4,4	3,2	3,1	3,9	5 250
Avløp	5,0	1,1	0,2	-1,5	2,9	6,3	7,5	4,9	4,3	4,4	3,9	3,5	3,5	6 673
Renovasjon	2,6	1,3	2,7	1,7	3,2	4,7	6,1	7,9	8,3	1,3	-0,5	2,1	3,4	4 765
Feiing	5,3	6,0	4,8	3,1	3,3	4,1	6,3	8,0	3,4	6,8	11,8	4,0	5,5	466

¹ Statistikken om kommunale gebyrer knyttet til bolig er basert på KOSTRA-data
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Omsorgstjenester

Når det gjelder kommunenes adgang til å ta betalt for pleie- og omsorgstjenester, regulerer staten dette gjennom forskrift om egenandel for kommunale helse- og omsorgstjenester.

Forskriftens kapittel 1 omhandler vederlag ved opphold i institusjon, og skiller mellom langtids- og korttidsopphold. Egenandelen skal for de med langtidsopphold ikke overstige de reelle oppholdsutgifter. Kapitalutgiftene skal videre ikke tas med i beregningen av oppholdsutgiftene. Kommunen fastsetter oppholdsutgiftene ved den enkelte institusjon.

Av beboerens inntekter inntil folketrygdens grunnbeløp, fratrukket et fribeløp på kroner 7 250 per år (justeres årlig), kan det kreves betalt 75 prosent årlig. Av inntekter utover folketrygdens grunnbeløp betales inntil 85 prosent.

Betalingen skal begrenses slik at enhver har i behold til eget bruk minst 25 prosent av folketrygdens grunnbeløp i tillegg til fordelingen av fribeløpet. Beboer som, uten selv å ønske det,

² Statistisk sentralbyrå, Rapporter 24/2014

legges på dobbeltrom skal ved beregningen tilstås et fribeløp på kroner 35 000 per år.

For korttidsopphold kan kommunen ta betaling med inntil kroner 142 per døgn, og med inntil kroner 74 for det enkelte dag- eller nattopphold.

I tillegg til hovedreglene for beregningen ligger det ytterligere begrensninger basert på hensyn til for eksempel omsorg for mindreårige barn m.m.

Forskriftens kapittel 2 omhandler egenandelen for helse- og omsorgstjenester utenfor institusjon. Sentralt her er at selvkost settes som øvre grense for egenandelens størrelse, og forskriften inneholder nærmere bestemmelser om beregningen av selvkost. Forskriften gir også begrensninger i egenandelens størrelse med grunnlag i inntektsforhold og omsorgsansvar m.m. for mottakeren av tjenestene.

Verken for brukerbetalinger innen skolefritidsordningen eller innen pleie og omsorg finnes det tilgjengelig datamateriale som belyser prisendringene.

Kommunevise variasjoner innen VAR-sektoren

Kommunenes inntekter under VAR-området er underlagt regler om selvkostprising, dvs. at kommunen ikke kan kreve inn mer i gebyrer enn det som det koster å produsere tjenesten. I praksis vil dette løses ved at i år der gebyrinntektene overstiger selvkost, vil det overskytende settes av på bundne fond og vice versa, slik at selvkost kan ses samlet over en femårsperiode.

For vann og avløp setter selvkost en øvre grense for gebyrnivået. For renovasjon skal gebyrene tilsvare selvkost. Forskjeller i gebyrnivået mellom kommunene kan skyldes at kostnaden ved å produsere tjenesten varierer mellom kommunene, eksempelvis som følge av effektivitet, bosettingsmønster, grunnforhold, rensekraft, topografi osv. For vann og avløp vil gebyrene også avhenge av i hvilken grad kommunen eventuelt ønsker å prioritere tjenesten innenfor de frie inntektene, slik at innbyggerne ikke må ta hele kostnaden gjennom gebyrene.

Kommunene skal i KOSTRA oppgi stipulert årsgebyr eksklusiv merverdiavgift for en standardbolig på 120 m² bruksareal, eventuelt for et forbruk på 150 m³ innenfor vann og avløp dersom vannmåler er mest utbredt i kommunen.

Tabell 4.9 gir en indikasjon på de samlede gebyrene for VAR-tjenestene. Tallene viser at uveid landsgjennomsnitt er nærmere 9 400 kroner. Det er store variasjoner i gebyrnivået i kommunene, fra 4 700 kroner årlig til vel 16 300 kroner. I tabellen er de kommunene som har rapportert på området, gruppert etter innbyggertall. I alt inngår 369 kommuner, som til sammen omfatter 93 prosent av befolkningen, i tabellen.

Selvkostgrad viser hvor stor del av vann- og avløpstjenesten som er *vedtatt* finansiert gjennom gebyrer fra innbyggerne. En selvkostgrad på 100 innebærer at kommunene har et vedtak i kommunestyret om at alle kostnadene ved å produsere tjenesten skal dekkes av gebyrene fra innbyggerne. En selvkostgrad på 80 vil innebære at 80 prosent skal dekkes av gebyrer, mens de resterende 20 prosentene skal finansieres av kommunenes frie inntekter. Indikatoren illustrerer altså i hvilken grad kommunene utnytter inntekspotensialet på vann- og avløpssektoren.

Tabell 4.9 Gjennomsnittlig årsgebyr og standardavvik (vann, avløp og renovasjon), selvkostgrad (vann og avløp) og korrigerede frie inntekter i prosent av landsgjennomsnittet, gruppert etter kommunestørrelse*

Kommunegruppe	Antall kommuner	Antall innbyggere	Gebyr ¹ (kr)	Standard-avvik (kr)	Selvkost-grad ¹ (pst.)	Andel kommuner med full selvkost ² (pst.)	Korrigert inntekt ³ (landet=100)
< 2150 innb.	67	90 149	10 571	1 943	93	64	118
2150 - 4035 innb.	76	221 199	10 265	1 763	98	84	106
4035 - 7450 innb.	75	424 131	9 636	1 860	99	88	103
7450 - 20 000 innb.	81	1 005 290	8 457	1 601	99	93	99
> 20 000 innb.	47	1 760 294	7 369	1 335	100	98	97
Bergen, Stavanger, Trondheim	3	576 833	5 451	557	100	100	102
Kraftkommuner	19	42 072	8 777	1 647	88	55	172
Oslo	1	623 966	6 510		99	100	101
Sum/gjennomsnitt landet	369	4 741 934	9 359	2 050	97	86	100

¹ Det er oppgitt uveide gjennomsnitt i kolonnene for gebyrbeløp og selvkostgrad.

² Her oppgitt andelen av kommunene i gruppen som har en selvkostgrad over 95 prosent.

³ Inntekt er korrigert for variasjon i utgiftsbehov.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Tendensen er at gebyrene er lavere i større kommuner enn i mindre. Dette vil være naturlig ut fra at drifts- og investeringsutgiftene, og derigjennom også kapitalkostnadene, målt per innbygger normalt vil være høyere i mindre sentrale strøk. Gebyrnivået varierer mer blant de mindre kommunene, noe som er naturlig ut fra at det er her også vil være større variasjoner i bosettingsmønster, topografi og selvkostgrad enn blant de større kommunene.

Av kommunene som inngår i tallgrunnlaget, finansierer om lag 86 av kommunene vann- og avløpstjenestene fullt ut eller tilnærmet fullt ut (> 95 prosent) gjennom gebyrene fra innbyggerne. To prosent av kommunene belaster innbyggerne for mindre enn to tredeler av selvkost gjennom årsgebyrene.

Det er i første rekke mindre kommuner og kraftkommunene som prioriterer vann- og avløpstjenestene innenfor rammen av de frie inntektene, mens tendensen er at større kommuner i større grad finansierer tjenestene fullt ut gjennom gebyrer. Dette må ses i sammenheng med inntektsnivået i den enkelte kommune. Selv om enkelte kommuner med et relativt lavt inntektsnivå ikke dekker inn selvkost fullt ut gjennom brukerbetaling og motsatt, viser tabell 4.9 en tendens til at kommuner med høye inntekter belaster innbyggerne for en mindre andel av de samlede kostnadene innen vannforsyning og avløpstjenester, mens kommuner med lavere inntekter i større grad utnytter inntekspotensialet fullt ut.

5 Aktivitet i kommunesektoren

I dette kapitlet omtales investeringene og sysselsettingen i kommunal forvaltning. For en omtale av den samlede aktivitetsutviklingen i kommunal sektor henvises det til kapittel 2.

5.1 Investeringer

Nivået på kommuneforvaltningens bruttoinvesteringer i fast realkapital (i det etterfølgende omtalt som *investeringer*) er omtalt i kapittel 2.3. Som det der fremgår var investeringsnivået sammenliknet med inntektene høyest i 2010, noe fallende i 2011 og 2012, men litt stigende igjen i 2013. Tabell 5.1 viser fordeling av investeringer på de ulike tjenesteområdene.

Tabell 5.1 Kommuneforvaltningens anskaffelser av fast realkapital. Milliarder kroner

	2011	2012*	2013*	Andel av total i 2013 (prosent)	Endring 2012-13 (prosent)
Administrasjon	2,3	2,7	2,7	4,8	-2,1
Barnehager	2,0	1,8	2,0	3,5	9,6
Undervisning	12,4	11,7	13,6	24,6	16,1
Grunnskole	8,4	7,7	8,7	15,6	
Videregående skole	3,8	3,7	4,7	8,5	
Andre undervisningsformal	0,1	0,3	0,2	0,4	
Skolefritidsordning	0,0	0,0	0,0	0,1	11,2
Helse- og sosialtjenester	6,2	6,4	7,9	14,3	23,8
Kommunehelsetjenester	0,2	0,2	0,3	0,6	
Tannhelsetjenester	0,2	0,2	0,2	0,3	
Pleie og omsorg	2,9	3,0	4,0	7,1	
Barne- og familievern	0,1	0,1	0,0	0,1	
Andre sosiale tjenester	2,9	2,9	3,5	6,3	
Tekniske tjenester mv.	19,4	20,8	22,7	40,9	8,9
Vann	3,0	3,3	3,5	6,3	
Avløp / kloakk	3,4	4,0	4,3	7,8	
Renovasjon	0,7	0,6	0,5	0,8	
Brannvern / feiing	0,4	0,5	0,5	0,9	
Samferdsel	11,1	11,5	12,8	23,1	
Andre tekniske tjenester	0,7	1,1	1,1	2,0	
Næringsøkonomiske formål	0,7	0,4	0,6	1,1	46,3
Kultur og idrett	6,3	6,1	5,9	10,7	-2,7
Kommuneforvaltningen totalt	49,3	50,0	55,4		10,8
Bruttoinv. i Fastlands-Norge	374,5	404,0	440,6		9,1
Kommuneforvaltningen - faste 2011-priser	49,1	48,3	50,1		3,7

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Kommuneforvaltningens investeringer utgjorde 12,6 prosent av investeringene i fastlands-Norge. Det er noe høyere enn i 2012, men lavere enn 2011. Denne andelen har de fleste årene i perioden 1988 – 2013 ligget på mellom 11 prosent og 13,5 prosent.

Det er innen de tekniske tjenestene at investeringsnivået er størst med drøye 40 prosent av totale investeringer. Det er imidlertid innen helse- og sosialtjenester at økningen økte mest fra 2012 til 2013 relativt sett. Det var tjenestene innen pleie og omsorg som i første rekke bidro med vekst på over 32 prosent. Også innen undervisning var høy prosentvis vekst i

investeringene fra 2012 til 2013, men dette har sammenheng med at investeringsnivået her var relativt lavt i 2012. Innen kultur og idrett har investeringsnivået vært fallende.

Kommunene sto som vanlig for om lag tre av fire investeringskroner. De kommunale investeringene fordeler seg på en rekke tjenesteområder. De fylkeskommunale investeringer derimot er hovedsakelig avgrenset til samferdsel og videregående skole. I 2013 utgjorde disse henholdsvis 17 prosent og 7 prosent av totale investeringer mens resterende fylkeskommunale tjenesteområder bidro til sammen med under én prosent.

5.2 Sysselsetting

I kapittel 5.2 beskrives utviklingen i sysselsettingen i kommuneforvaltningen ut fra næringsfordeling og hvordan andelen kommunalt sysselsatte varierer ut fra kommunestørrelse.

Sysselsetting i kommuneforvaltningen

Antall timeverk som er utført i kommuneforvaltningen, statsforvaltningen og øvrige sektorer vises i tabell 5.2. Tallene er basert på nasjonalregnskapet¹ der timeverk beregnes ut fra normalarbeidstid, med tillegg for utført overtid og fradrag for fravær pga. sykdom, permisjon, ferie og eventuelle arbeidskonflikter.

Tabell 5.2: Utførte timeverk etter sektor og næring. Lønnstakere og selvstendige. Millioner

	2011	2012*	2013*	Endring 2012-2013	Endring 2012-2013, pst.	Andel av timeverk i alt 2013
Kommuneforvaltningen	574,9	585,8	592,0	6,2	1,1	15,4
Offentlig administrasjon	82,3	83,3	80,9	-2,4	-2,9	
Undervisning	164,3	165,9	167,0	1,1	0,7	
Helse- og sosialtjenester	314,1	322,0	328,6	6,6	2,0	
Vann, avløp og renovasjon	8,8	9,1	9,7	0,6	6,8	
Kultur og idrett	5,4	5,5	5,8	0,3	4,9	
Statsforvaltningen	417,3	422,5	423,3	0,8	0,2	11,0
Offentlig forvaltning totalt	992,2	1 008,3	1 015,3	7,0	0,7	26,5
Andre sektorer	2 742,1	2 801,0	2 817,1	16,1	0,6	73,5
Timeverk i alt	3 734,3	3 809,3	3 832,4	23,1	0,6	100,0

* Foreløpige tall.

Kilde: Nasjonalregnskapet (Statistisk sentralbyrå)

Tabell 5.2 viser at 15,4 prosent av alle utførte timeverk i 2013 ble utført i kommuneforvaltningen. Denne andelen steg i perioden 2007 til 2011, men har vært tilnærmet uendret siste to år. Til sammenligning var statsforvaltningens andel av timeverkene 11,0 prosent i 2013. Dette betyr at litt mer enn én firedel av alle timeverk blir utført i offentlig forvaltning. Se for øvrig omtale i avsnitt 2.2.

Antall timeverk i alt steg med 0,6 prosent fra 2012 til 2013, mot om lag to prosent de foregående årene. I kommuneforvaltningen var det en vekst på 1,1 prosent fra 2012 til 2013, mot i overkant av to prosent begge de foregående årene. Også i staten var veksten i antall timeverk lavere i 2013 enn årene før – bare 0,2 prosent mot en drøy prosent årene før.

¹ <http://www.ssb.no/nr/>

Boks 5.1 Om statistikkgrunnlaget

SSBs registerbaserte sysselsettingsstatistikk er basert på flere ulike registre der de viktigste er NAVs arbeidstakerregister, Skattedirektoratets lønns- og trekkoppgaveregister og selvangivelsesregister, registeret over vernepliktige fra Vernepliktsverket, registeret over sivilarbeidere fra Siviltjenesteadministrasjonen og Enhets-/Bedrifts- og foretaksregisteret.

Sysselsatte er definert som antall lønnstakere og selvstendig næringsdrivende i alderen 15-74 år som utførte arbeid av minst én times varighet på referansetidspunktet, og personer som har et slikt arbeid, men som var midlertidig fraværende på grunn av sykdom, ferie, lønnet permisjon eller lignende. For sysselsatte med flere arbeidsforhold i referanseuken, blir bare hovedarbeidsforholdet medregnet. Definisjonen av sysselsatte personer benyttet i Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) tilsvarer definisjonen i registerstatistikken.

Registerstatistikken og AKU viser noe lavere samlet sysselsetting enn nasjonalregnskapet. Viktigste årsak til avvik er at registerstatistikken og AKU måler sysselsetting for bosatte i Norge, mens nasjonalregnskapet også inkluderer utenlandske lønnstakere i innenlandsk produksjonsaktivitet, herunder utenlandske sjømenn på norskeide skip. I sysselsettingsberegningene for offentlig forvaltning i nasjonalregnskapet er det benyttet en indirekte metode med omregning av lønnskostnader fra offentlige regnskaper til årsverkstall og sysselsatte personer. Dette sammenholdes og avstemmes delvis mot registerstatistikk. Ved avstemning av samlet sysselsetting i Norge utnytter nasjonalregnskapet hovedsakelig informasjon fra AKU.

Helse- og sosialtjenester er den klart største næringsgruppen i kommuneforvaltningen med over 55 prosent av timeverkene. Samtidig økte antall timeverk innen denne gruppen med 6,6 millioner fra 2012 til 2013 mens resterende næringsgrupper hadde til sammen en reduksjon på 0,4 millioner. Også tidligere år har helse og sosiale tjenester vokst mer enn øvrige næringsgrupper innen kommuneforvaltningen.

Det presiseres at definisjonen av næringsgruppen helse- og sosialtjenester i nasjonalregnskapet omfatter mer enn pleie- og omsorgssektoren i KOSTRA. Blant annet inkluderer kategorien barnehager, barnevern og primærhelsetjenesten.

Undervisning er en klar nummer 2 blant næringsgruppene innen kommuneforvaltningen. I overkant av 28 prosent av sektorens timeverk ble utført her i 2013, og antallet økte med 0,7 prosent fra året før, - langt under halvparten så mye som økningen innen helse- og omsorgstjenester. Antall timeverk til offentlig administrasjon, som blant annet inkluderer brannvern, veger, og bistand og tilrettelegging for næringslivet, foruten ordinær administrasjon slik det defineres i KOSTRA, ble redusert med 2,9 prosent fra 2012 til 2013. Den relativt sett største veksten har de siste årene vært innen VAR-tjenestene - men her er de absolutte tallene svært små.

Sektorfordelt sysselsetting etter kommunestørrelse

Nasjonalregnskapet inneholder ikke tall for sysselsetting på kommunenivå. Til dette formålet kan istedet Statistisk sentralbyrås registerbaserte sysselsettingsstatistikk² benyttes. I og med at disse to statistikkene baseres på ulike kilder og beregningsmetoder, vil man få noen avvik i tallene. Forskjellene på de to statistikkene omtales i boks 5.1.

² <http://www.ssb.no/regsys/>

Tabell 5.3 viser hvordan sysselsettingen fordeler seg mellom ulike sektorer avhengig av størrelsen på bostedskommunen.

Tabell 5.3: Sysselsatte personer fordelt etter sektor og størrelse på bostedskommune, 2013. Andeler i pst.

	Kommuner ¹	Fylkes- kommuner	Stats- forvaltningen	Sum offentlig forvaltning	Andre sektorer	I alt	Andel av totalt sysselsatte
Hele landet	17,7	1,7	10,8	30,3	69,7	100,0	100,0
Oslo	12,0	0,4	14,7	27,0	73,0	100,0	13,0
Over 50 000 innb.	14,7	1,8	13,3	29,8	70,2	100,0	25,7
20-50 000 innb.	17,4	2,1	11,3	30,7	69,3	100,0	22,4
10-20 000 innb.	19,3	2,0	9,1	30,4	69,6	100,0	16,6
5-10 000 innb.	21,7	2,2	7,4	31,2	68,8	100,0	11,6
3-5 000 innb.	24,2	1,9	6,1	32,2	67,8	100,0	5,3
Under 3 000 innb.	28,3	1,5	5,6	35,3	64,7	100,0	5,3

¹Inkludert Oslo

Kilde: Statistisk sentralbyrå

En relativt stor andel av de kommuneansatte arbeider deltid. Andelen som er sysselsatt i kommuneforvaltningen viser derfor et høyere tall i tabell 5.3 enn i tabell 5.2 der deltidsstillinger er omgjort til heltidsstillinger ved beregningen av antall sysselsatte.

Tabell 5.3 viser at andelen sysselsatte som arbeider i kommunene øker med avtagende innbyggertall. I kommuner med under 3 000 innbyggere arbeider i gjennomsnitt over en firedel i kommune som er om lag dobbelt så mange som i kommunene med over 50 000 innbyggerne. I 19 kommuner arbeidet 35 prosent eller flere i kommunene, og i 3 av disse arbeidet over 40 prosent av de sysselsatte i kommunene. Den største av disse hadde ca. 1200 innbyggere. Oslo er i den andre enden av skalaen, i det bare 12 prosent av de sysselsatte som arbeider i kommunen. Andelen fylkeskommunalt sysselsatte har ingen markert samvariasjon med kommunens størrelse.

Mønsteret er motsatt for statsforvaltningen. Andelen sysselsatte i statsforvaltningen øker med økende kommunestørrelse. I Oslo arbeidet mellom 14 og 15 prosent av de sysselsatte i statsforvaltningen. I de øvrige kommunene med over 50 000 innbyggere arbeidet drøyt 13 prosent i statsforvaltningen, og i denne kommunegruppen hadde Tromsø den største andelen sysselsatte i statsforvaltningen på ca. 24 prosent. Det er også enkelte små kommuner som har et stort innslag av statlig ansatte, for eksempel Bardu, Leikanger, Målselv og Åmot, som alle hadde mer enn 25 prosent statsansatte i 2013.

Det motsatte mønsteret for statsforvaltningen bidrar til å utjevne forskjellene i andel sysselsatte i offentlig forvaltning mellom de ulike kommunene. Totalt sett er det likevel en klar tendens om at andel sysselsatte i offentlig forvaltning øker desto færre innbyggere det er i kommunen.

6 Priser og kostnader

6.1 Lønn og lønnsutvikling

Lønnskostnadene er den klart største utgiftsposten i kommunesektoren. I dette avsnittet ses det nærmere på gjennomsnittlig årslønn og årslønnsvekst i kommunesektoren, men også årslønnsvekst for noen av de andre forhandlingsområdene.

Tabell 6.1 Årslønnsvekst per årsverk i prosent og lønn per årsverk 2013 for noen store forhandlingsområder.

Forhandlingsområde	Gjennomsnittlig årslønnsvekst			Lønn per årsverk 2013	Lønn heltids-ansatte 2013
	2003-2008	2008-2013	2013		
Alle gruppene/områdene	4,3	4,0	3,9	489 200	
Industri i alt (NHO)	4,7	4,2	3,9	521 400	
Industriarbeidere (NHO)	4,4	3,9	3,5	419 800	
Industrifunksjonærer (NHO)	4,9	4,4	4,3	650 900	
Varehandel (Virke)	4,2	3,3	4,0		442 100
Finanstjenester	6,3	4,2	6,7		640 500
Statsansatte	4,7	4,1	3,5	507 300	
Kommunesektoren (KS inkl bedr.medl) ¹	4,5	4,1	3,7	448 700	
Undervisningspersonell i komm.sekt ¹	3,6	3,9	3,2	496 000	
Øvrige ansatte i kommunesektoren	4,9	4,1	3,9	433 000	
Helseforetak (Spekter)	4,3	4,0	3,8	506 700	
Øvrige bedrifter (Spekter)	4,7	3,9	3,6	476 500	

¹ I 2004 og 2005 inngår undervisningsstillinger utenom Oslo både i tallene for undervisningspersonell og kommuneansatte. Fra og med 2006 omfatter tallene for kommuneansatte også ansatte i Oslo kommune inkludert undervisningspersonell.

Kilde: Etter inntektsoppgjørene 2014, Rapport fra Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene, juni 2014.

Tabell 6.1 viser at gjennomsnittlig årslønnsvekst for alle grupper i 2013 var på 3,9 prosent. Det var ansatte innen industrifunksjonærer (NHO) og finans som hadde den høyeste årslønnsveksten med hhv. 4,3 og 6,7 prosent, mens ansatte innenfor undervisningspersonell i kommunesektoren hadde den laveste veksten med 3,2 prosent. Samlet hadde kommunesektoren en årslønnsvekst på 3,7 prosent, mens statsansatte hadde en årslønnsvekst på 3,5 prosent.

I perioden 2003 til 2008 hadde ansatte i finanstjenester en sterkere årslønnsvekst enn de øvrige forhandlingsområdene med 6,3 prosent, mens undervisningspersonell og ansatte innen varehandel hadde lavere årslønnsvekst enn de andre områdene med 3,6 og 4,2 prosent. Den gjennomsnittlige årslønnsvekst for alle gruppene var 4,3 prosent. Tallene for kommuneansatte i denne perioden er eksklusiv undervisningspersonell frem til 2003, og inklusiv undervisningspersonell fra og med 2004.

I perioden 2008 til 2013 var den årlige årslønnsveksten høyest for industrifunksjonærer og finansansatte med hhv. 4,4 og 4,2 prosent og lavest for varehandelen med 3,3 prosent. Kommuneansatte hadde i denne perioden en årslønnsvekst på 4,1 prosent. Den gjennomsnittlige årslønnsvekst for alle gruppene var 4,0 prosent.

Tabell 6.2 viser gjennomsnittlig årslønn (gjennomsnittlig månedsførtjeneste for hele året *12) ned på enkeltsektorer.

I kommuneforvaltningen var gjennomsnittlig årslønn i 2013 høyest innenfor videregående skole med 494 300 og sentraladministrasjonen med 477 400, og lavest i barnehager med 384 500.

Tabell 6.2 Kommunal forvaltning. Antall avtalte årsverk og gjennomsnittlig månedslønn x 12.
Gjennomsnittlig årslønns vekst 2012-2013. Fordelt på kommunale sektorer

	Årsverk per 1.12.13	Månedsførtj. x 12 året 2013	Pst 2012-2013
I alt	360 600	449 000	3,7
Av dette:			
Sentraladministrasjon	22 300	477 400	3,5
Grunnskole	79 600	459 800	3,6
Videregående	31 700	494 300	3,3
Barnehager	40 600	384 500	4,0
Pleie/omsorg	133 000	442 700	3,8
Kultur	7 200	433 700	4,5
Teknisk	25 000	447 900	4,2

Kilde: Lønns- og personalstatistikk. PAI/KS

Den største økningen fra 2012 til 2013 var innen kultur og teknisk sektor med hhv. 4,5 og 4,2 prosent, mens den laveste veksten hadde videregående skoler med 3,3 prosent.

7 Netto driftsresultat og andre regnskapsresultater

Netto driftsresultat for kommunesektoren ble i 2013 på 2,9 prosent. Dette var en nedgang på 0,2 prosentpoeng fra 2012. Brutto driftsresultat (eks. avskrivninger) i 2013 var på 5,6 prosent. Dette var en nedgang på 0,3 prosentpoeng i forhold til 2012. Hele nedgangen i netto driftsresultat skyldtes dermed at driftsutgiftene har økt mer enn driftsinntektene, mens det at sum netto renteutgifter og avdrag relativt sett økte mindre enn driftsinntektene, isolert sett trakk i retning av økt netto driftsresultat. I den siste tiårsperioden har netto driftsresultat i gjennomsnitt vært på 2,9 prosent.

I kommunene utenom Oslo gikk netto driftsresultat ned fra 2,6 til 2,4 prosent. I Oslo gikk netto driftsresultat ned fra 3,6 til 1,7 prosent, mens fylkeskommunene (utenom Oslo) hadde en økning fra 5,2 prosent til 5,9 prosent.

Nedgangen i netto driftsresultat for kommunene utenom Oslo skyldtes at brutto driftsresultat (eks. avskrivninger) gikk ned med 0,3 prosentpoeng i forhold til inntektene, mens lav vekst i sum netto renteutgifter og avdrag isolert sett trakk i retning av økt netto driftsresultat. I 2013 hadde 20 prosent av kommunene negativt netto driftsresultat, en økning fra 16 prosent i 2012. Antall kommuner i ROBEK er nå på 54, noe som er en økning fra 46 sammenliknet med samme tid for et år siden.

Alle tall i dette kapitlet er basert på kommune- og fylkeskommunekassene. Fra og med neste år vil utvalget gå over til å bruke tall for kommune- og fylkeskommunekonsern. Det vil si at da vil også regnskapene for kommunale og fylkeskommunale foretak og interkommunale og interfylkeskommunale selskap være med i datagrunnlaget.

7.1 Netto driftsresultat for kommunesektoren samlet

Tabell 7.1 viser utviklingen i brutto driftsresultat, netto driftsresultat og renter og avdrag i årene 2009-2013 for kommunesektoren samlet. I 2013 utgjorde brutto driftsresultat (utenom avskrivninger) 5,6 prosent av driftsinntektene. Dette var en nedgang fra 6,0 prosent i 2012. Netto driftsresultat har gått noe ned fra 3,1 prosent i 2012 til 2,9 prosent i 2013. Netto renteutgifter og avdrag har gått svakt ned fra 2,9 prosent av driftsinntektene i 2012 til 2,8 prosent i 2013.

Tabell 7.1 Utviklingen i brutto driftsresultat, netto renteinntekter fratrukket avdrag og netto driftsresultat målt i prosent av totale driftsinntekter. Kommunene og fylkeskommuner samlet. 2009-2013

	2009	2010	2011	2012	2013
Brutto driftsresultat ¹	4,8	5,5	5,5	6,0	5,6
Netto renter og avdrag	-1,8	-2,4	-3,0	-2,9	-2,8
Netto driftsresultat	3,0	3,2	2,5	3,1	2,9

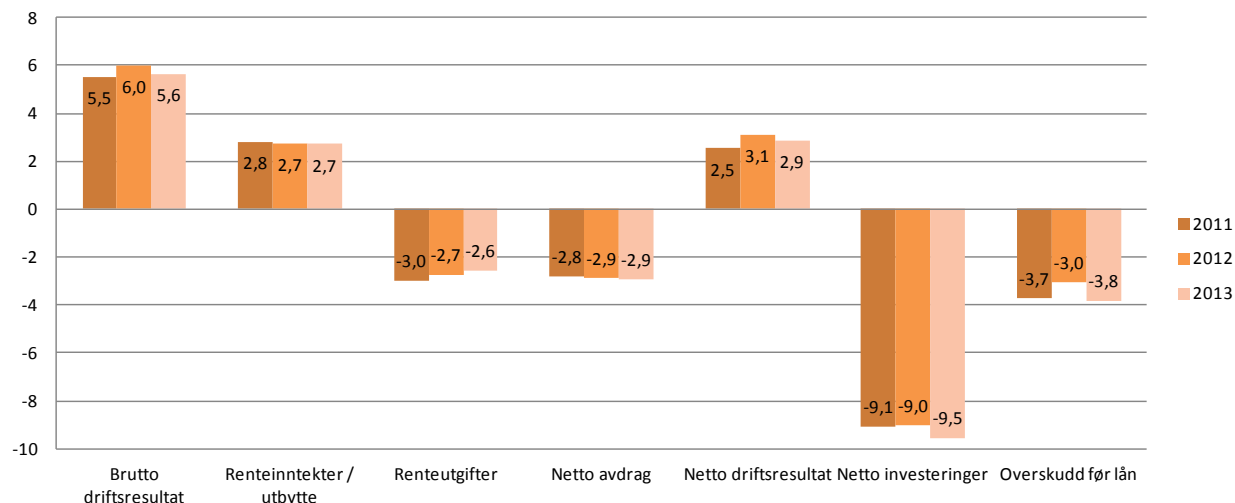
¹ Brutto driftsresultat eks. avskrivninger

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 7.1 viser utviklingen i brutto driftsresultat, netto driftsresultat og underskudd før lån og avsetninger for årene 2011-2013. Når netto driftsresultat gikk ned med 0,2 prosentpoeng i forhold til driftsinntektene fra 2012 til 2013, kom 0,3 prosentpoeng som følge av at driftsutgiftene økte mer enn driftsinntektene, mens lavere sum netto renteutgifter (inkl. utbytte og finansielle gevinster) og avdrag trakk i motsatt retning med 0,1 prosentpoeng.

Figur 7.1 viser også utviklingen i overskudd før lån. Overskudd før lån betyr isolert sett en nedgang i kommunenes nettogjeld, mens underskudd før lån isolert sett betyr en økning i nettogjelden.

Figur 7.1 Netto driftsresultat, brutto driftsresultat, renter, avdrag, netto investeringsinntekter og overskudd før lån i prosent av totale driftsinntekter Kommune- og fylkeskommunekassene. 2011-2013

Kilde: Statistisk sentralbyrå

I 2013 var underskudd før lån på 3,8 prosent av driftsinntektene, mens underskuddet var på 3,0 prosent i 2012. Økningen i underskuddet før lån på 0,8 prosentpoeng skyldes at netto investeringsutgifter gikk opp med 0,5 prosentpoeng og at brutto driftsresultat gikk ned med 0,3 prosentpoeng, mens nedgangen i netto renteutgifter på 0,1 prosentpoeng trakk i motsatt retning.

Mange kommuner har skilt deler av driften ut i foretak. For å få en mest mulig helhetlig oversikt over kommunesektoren publiserer SSB konserntall som også omfatter regnskapene til fylkeskommunale og kommunale foretak (KF), interkommunale samarbeider og interkommunale selskaper (IKS). SSB har de siste årene prioritert å få opp kvaliteten på konsernregnskapstallene, blant annet gjennom arbeidsgruppene i Kostra og ved kontakt med enkeltkommuner. For regnskapsåret 2013 var svarprosenten for kommunale foretak (KF) og interkommunale selskaper (IKS) 90 prosent for kommunale KF og IKS, og 100 prosent for de fylkeskommunale. I ASSS-samarbeidet mellom de 10 største kommunene i Norge har man tatt konsekvensen av ulik kommunal organisering, og her brukes kun konsernregnskap når man sammenligner økonomitall.

Utvalget legger opp til å gå over til å bruke konserntall for netto driftsresultat fra og med regnskapsåret 2014, det vil si samme år som kompensasjonen for investeringsmoms legges inn i investeringsregnskapet.

Tabell 7.2 viser at konsernene har klart høyere brutto driftsresultat enn kassene. I 2013 var brutto driftsresultat for konsernene på 6,6 prosent. Dette var 1,0 prosentpoeng høyere enn brutto driftsresultat for kassene som var på 5,6 prosent. Også netto renteutgifter og avdrag er høyere i konsernene enn i kassene. I 2013 utgjorde netto renteutgifter og avdrag 3,3 prosent av driftsutgiftene i konsernene og 2,7 prosent i kassene.

Tabell 7.2 Utviklingen i brutto og netto driftsresultat i prosent av totale driftsinntekter for konsern og kasse i kommunesektoren i alt. 2011-2013

	Konsern		Kasser	
	Brutto driftsres.	Netto driftsres.	Brutto driftsres.	Netto driftsres.
2011	6,5	3,0	5,5	2,5
2012	6,9	3,4	6,0	3,1
2013	6,6	3,3	5,6	2,9

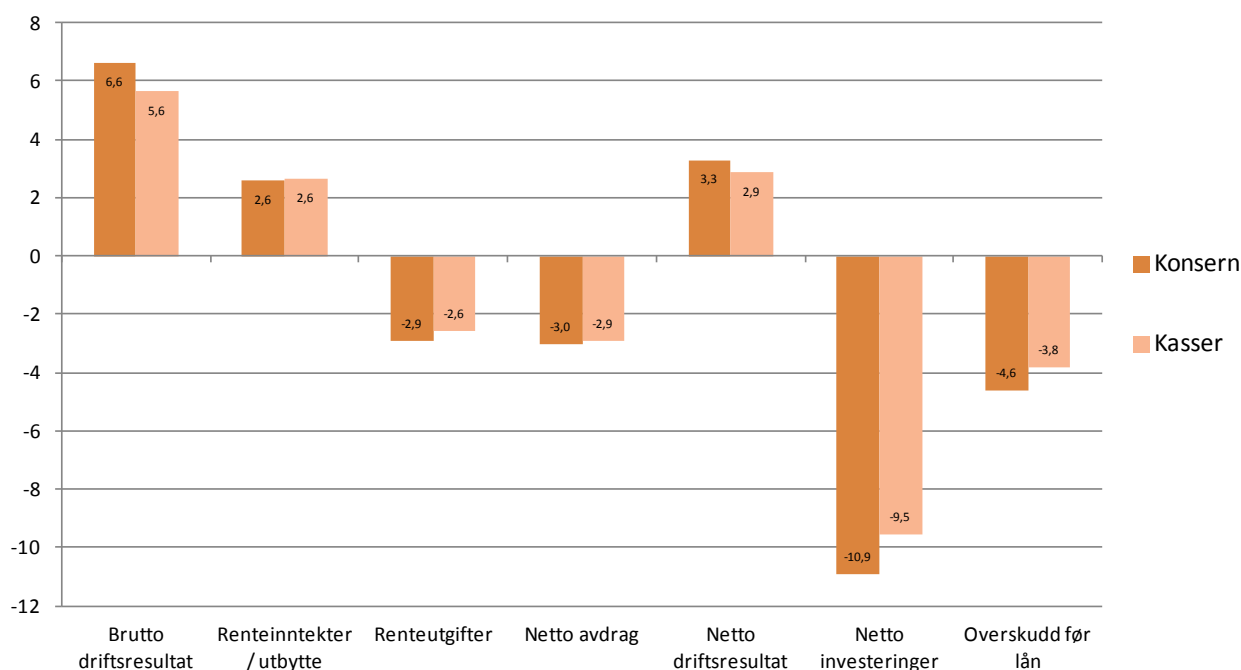
¹ Brutto driftsresultat eks. avskrivninger

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Også netto driftsresultat er høyere i konsernene enn i kassene. Men siden rente- og avdragsbelastningen er høyere i konsernene enn i kassene, er forskjellen mindre for netto enn for brutto driftsresultat. I 2013 var netto driftsresultatet i konsernene på 3,3 prosent. Dette var 0,4 prosentpoeng høyere enn netto driftsresultat i kassene som var på 2,9 prosent.

Det at det er høyere rente og avdragsutgifter i konsernene har sammenheng ved at nettoinvesteringene i konsernene er høyere enn i kassene. Dette går frem av figur 7.2 der det foretas en sammenlikning av tall mellom kasser og konsern i 2013. I konsernene var netto investeringsutgifter på 10,9 prosent av driftsinntektene mot 9,5 prosent i kassene. Underskudd før lån var også høyere i konsernene enn i kommunekassene med hhv. 4,6 og 3,8 prosent av driftsinntektene

Figur 7.2 Netto driftsresultat, brutto driftsresultat, renter, avdrag, netto investeringsinntekter og overskudd før lån i prosent av totale driftsinntekter Kasser og konsern for kommunesektoren samlet, 2013.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

7.2 Netto driftsresultat for kommunene

Kommunene inkludert Oslo hadde i 2013 et brutto driftsresultat på 5,1 prosent av driftsinntektene. Dette var en nedgang fra 5,6 prosent i 2012. Netto renteutgifter og avdrag utgjorde 2,8 prosent av driftsinntektene i både 2013, som var litt lavere enn i 2012 som var på 2,9 prosent. Kommunene hadde i 2013 avkastning på finansielle plasseringer på 0,4 prosent av driftsinntektene, mens i 2012 var avkastningen på 0,3 prosent av driftsinntektene.

Netto driftsresultat i kommunene inkludert Oslo gikk dermed ned fra 2,7 prosent av driftsinntektene i 2012 til 2,3 prosent i 2013, det vil si en nedgang på 0,4 prosentpoeng. Det at driftsutgiftene har økt mer enn driftsinntektene gir isolert sett en nedgang på 0,5 prosentpoeng, mens lavere netto renteutgifter og avdrag virker i motsatt retning med 0,1 prosentpoeng.

Tabell 7.3 Brutto og netto driftsresultat i prosent av totale driftsinntekter for kommunene. 2009-2013

	2009	2010	2011	2012	2013
Brutto driftsresultat	4,6	4,7	5,2	5,6	5,1
Netto renteutgifter og avdrag	1,9	2,6	3,3	2,9	2,8
- herav netto finansielle gevinster	0,6	0,4	-0,1	0,3	0,4
Netto driftsresultat	2,7	2,1	2,0	2,7	2,3

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Endringen i avkastningen på aksjer (aksjefond m.m.) i løpet av regnskapsåret skal føres som inntekt/utgift i driftsregnskapet og inngår i netto driftsresultat. Avkastningen på plasseringene har de siste årene svingt mye på grunn av svingningene i finansmarkedene. Derfor har også finansinntektene svingt mye for en del kommuner. Kommuner og fylkeskommuner som har finansielle plasseringer som en langsiktig investering, vil endringer i verdien det enkelte år ikke nødvendigvis ha realøkonomisk effekt. Så lenge kommunene ikke kommer i konflikt med budsjettbalansekravene i kommuneloven, vil det først og fremst være verdien på et eventuelt salgstidspunkt som er av betydning. I 2013 hadde kommunene en positiv avkastning på netto finansielle gevinster på 0,4 prosent av driftsinntektene.

Kommunene utenom Oslo hadde i 2013 et netto driftsresultat på 2,4 prosent av driftsinntektene. Dette var en nedgang på 0,2 prosentpoeng i forhold til 2012, jf. tabell 7.4. Det at driftsutgiftene har økt mer enn driftsinntektene gir isolert sett en nedgang på 0,3 prosentpoeng, mens lavere netto renteutgifter og avdrag virker i motsatt retning med 0,1 prosentpoeng.

Tabell 7.4 Utviklingen i brutto og netto driftsresultat¹ i prosent av totale driftsinntekter for hhv. kommunene utenom Oslo og Oslo. 2009-2013

	Kommunene uten Oslo		Oslo	
	Brutto driftsres.	Netto driftsres.	Brutto driftsres.	Netto driftsres.
2009	5,0	2,7	1,8	3,2
2010	5,3	2,2	0,6	1,1
2011	5,6	1,8	3,1	3,1
2012	5,9	2,6	3,4	3,6
2013	5,6	2,4	1,9	1,7

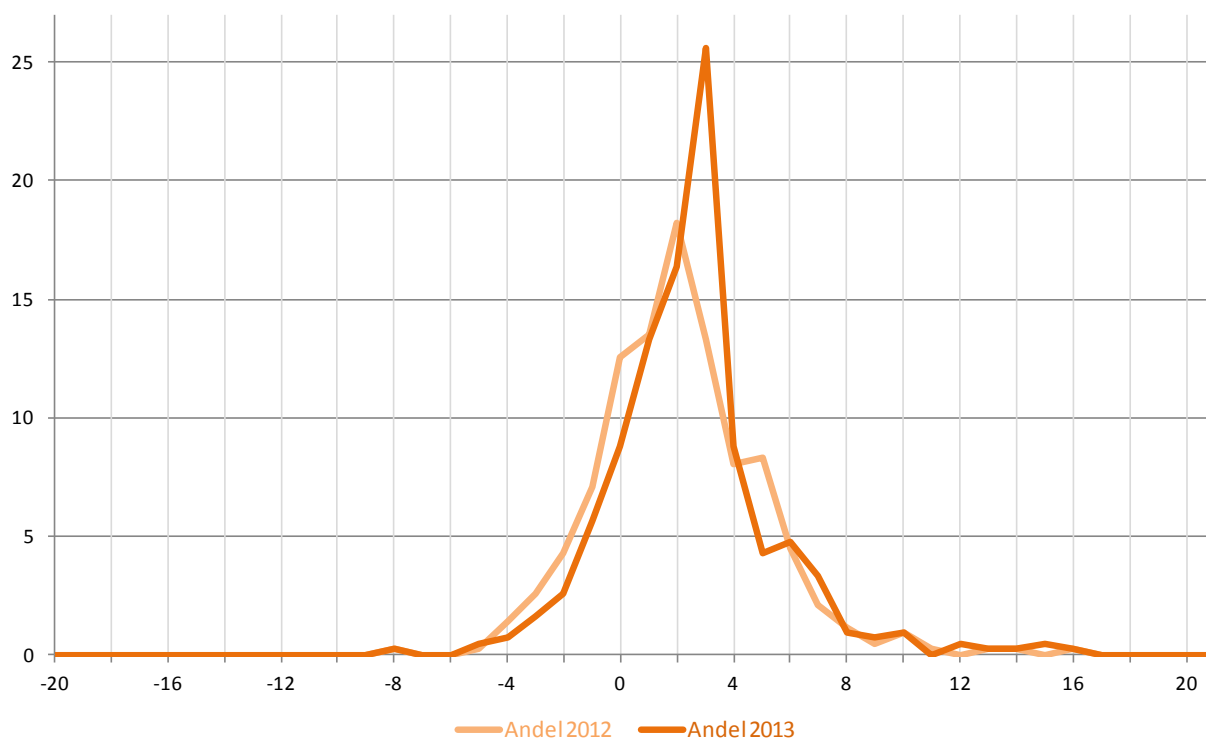
¹ Brutto driftsresultat eks. avskrivninger

Kilde: Statistisk sentralbyrå

I Oslo kommune var netto driftsresultat på 1,7 prosent av driftsinntektene i 2013, mot 3,6 prosent i 2012. Dette var en nedgang på 1,9 prosentpoeng i forhold til 2012. Det at driftsutgiftene har økt mer enn driftsinntektene gir isolert sett en nedgang på 1,6 prosentpoeng, mens høyere netto renteutgifter og avdrag bidro med 0,3 prosentpoeng.

Figur 7.3 viser hvordan netto driftsresultat varierte kommunene imellom i 2012 og 2013. Figuren viser at det var betydelige forskjeller kommunene i mellom både i 2012 og 2013. I 2013 hadde 51 prosent av kommunene utenom Oslo netto driftsresultat på mellom -1 og 3 prosent og 69 prosent av kommunene netto driftsresultat på mellom -2 og 4 prosent. Resten av kommunene hadde høyere eller lavere netto driftsresultat enn dette. Det var derimot små forskjeller i spredningen mellom 2012 og 2013. I 2013 var standardavviket på 3,46. Dette var noe høyere enn i 2012 da standardavviket var på 3,22. I 2013 var det Aukra som hadde høyest netto driftsresultat med 26,1 prosent, mens Hol hadde lavest med -8,2 prosent.

Figur 7.3 Spredning i netto driftsresultat, i prosent av driftsinntekter. Andel kommuner i prosent. Kommunekassene utenom Oslo. 2012 og 2013

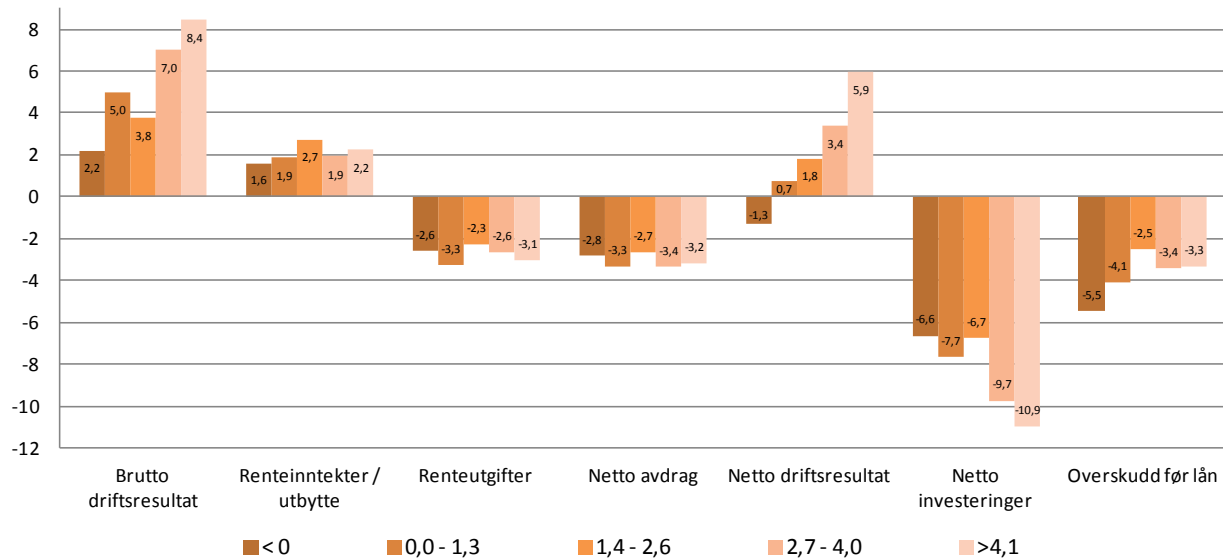
¹ Figuren viser kun de kommuner som har netto driftsresultat mellom -10 prosent og 20 prosent. I 2013 var det 1 kommune og i 2012 var det 2 kommuner som hadde høyere netto driftsresultat enn 20 prosent.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

I figur 7.4 er kommunene utenom Oslo sortert i fem grupper etter netto driftsresultat i 2013. En gruppe består av kommunene med negativt netto driftsresultat, mens de andre gruppene er inndelt slik at hver gruppe har om lag like mange innbyggere.

Figur 7.4 viser at kommuner med lavt netto driftsresultat også hadde lavt brutto driftsresultat og vice versa. Det kan også leses av figur 7.4 at det var kommunene med de høyeste netto

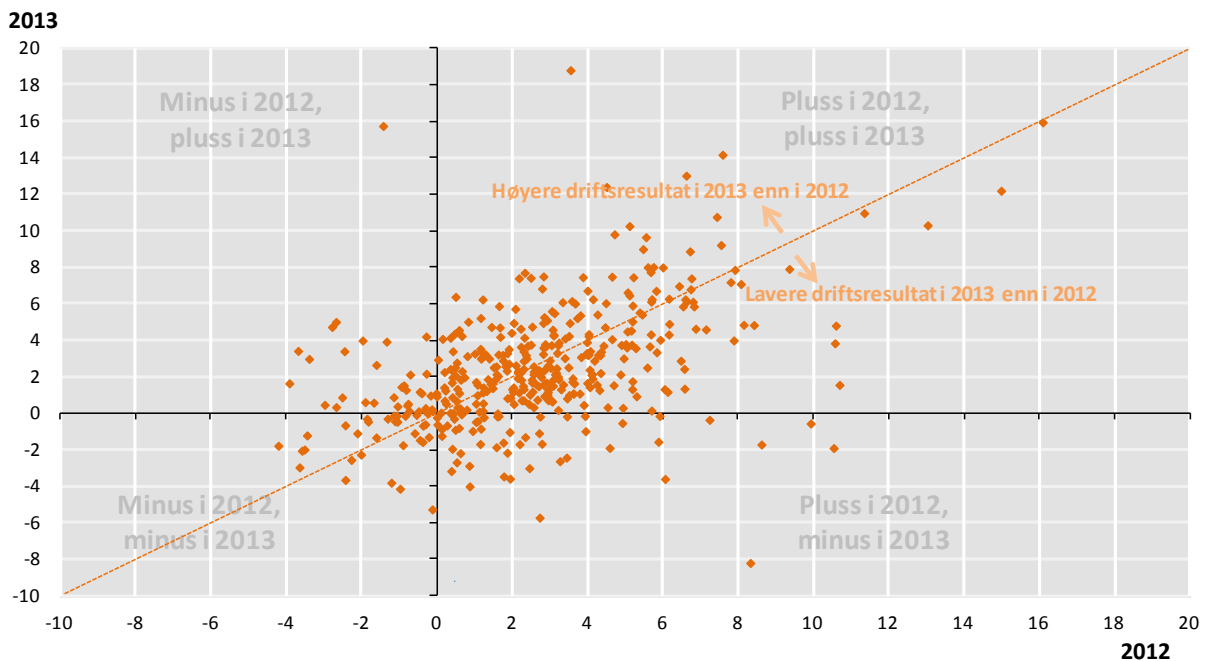
Figur 7.4 Netto driftsresultat, brutto driftsresultat, renter, avdrag, netto investeringsinntekter og overskudd før lån i prosent av totale driftsinntekter Kommune utenom Oslo sortert etter netto driftsresultat i 2013.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

driftsresultatene som hadde de høyeste netto investeringsutgiftene. Investeringsutgiftene er likevel ikke høyere enn at disse kommunene kommer ut med relativt lave underskudd før lån. Disse kommunene hadde også de høyeste renteinntektene. Figuren viser videre at det var relativt små forskjeller i renteutgifter og avdrag mellom gruppene.

Figur 7.5 Netto driftsresultat, 2012 og 2013. Kommunene utenom Oslo. Prosent av driftsinntektene.

¹ To kommuner hadde et netto driftsresultat i 2012 og/eller i 2013 på over 20 prosent og inngår ikke i figuren.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 7.5 skal leses på følgende måte: Kommunene til venstre for y-aksen hadde negativt netto driftsresultat i 2012. Kommunene til venstre for y-aksen som samtidig ligger under x-aksen hadde negativt netto driftsresultat i både 2012 og 2013. Dette gjelder 32 kommuner eller 8 prosent. Kommunene som ligger til venstre for y-aksen og over x-aksen hadde negativt netto driftsresultat i 2012 og positivt netto driftsresultat i 2013. Dette gjelder 34 kommuner eller 8 prosent. 52 prosent av kommunene som hadde negativt netto driftsresultat i 2012 hadde positivt netto driftsresultat i 2013.

Kommunene til høyre for y-aksen hadde positivt netto driftsresultat i 2012. Kommunene til høyre for y-aksen som samtidig ligger over x-aksen hadde positivt netto driftsresultat i både 2012 og 2013. Dette gjelder 307 kommuner eller 72 prosent. Kommunene som ligger til høyre for y-aksen og under x-aksen hadde positivt netto driftsresultat i 2012 og negativt netto driftsresultat i 2013. Dette gjelder 53 kommuner eller 12 prosent. 15 prosent av kommunene som hadde positivt netto driftsresultat i 2012 hadde negativt netto driftsresultat i 2013.

Samlet sett hadde 226 kommuner eller 53 prosent av kommunene lavere netto driftsresultat i 2013 enn i 2012. Hele 80 prosent av kommunene med negativt netto driftsresultat i 2012 hadde økning i netto driftsresultat i 2013.

Tabell 7.5 viser antall kommuner med negative netto driftsresultat i et eller flere av årene fra 2009 til 2013 fordelt på kommunestørrelse.

Tabell 7.5 Antall kommuner og prosentvis andel kommuner i hver gruppe med negativt netto driftsresultat 2009-2013. Kommunene er gruppert etter innbyggertall. Kommunene eksklusive Oslo

Innbyggertall	Antall kommuner					Prosentvis andel av alle kommunene i gruppen				
	2009	2010	2011	2012	2013	2009	2010	2011	2012	2013
<3000	26	37	42	32	32	16	23	27	20	20
3 000 - 5 000	14	20	17	10	13	20	29	25	14	19
5 000 - 10 000	13	12	27	14	20	13	14	30	16	23
10 000 - 20 000	12	9	11	4	9	26	15	19	7	15
20 000 - 50 000	9	8	10	8	11	24	21	26	21	28
>50 000	1	2	2	0	0	8	17	17	0	0
I alt	75	88	109	68	85	18	21	26	16	20

Kilde: Statistisk sentralbyrå

I 2013 hadde 20 prosent av kommunene (85 kommuner) negativt netto driftsresultat, mens det i 2012 var 16 prosent av kommunene (68 kommuner) som hadde negativt netto driftsresultat. Det var blant kommuner med 20 000-50 000 innbyggere at andelen kommuner med negativt driftsresultat var størst i 2013. Ingen av kommunene med over 50 000 innbyggere hadde negativt netto driftsresultat i 2013. Av kommunene med 20 000-50 000 innbyggere hadde 28 prosent (11 kommuner) negativt netto driftsresultat. Fra 2012 til 2013 var det kommunene med 10 000-20 000 innbyggere som hadde størst relativ økning i antall kommuner med negativt netto driftsresultat.

I tabell 7.6 undersøker vi i hvilken grad det er de samme kommunene som hadde negativt netto driftsresultat i de forskjellige årene. I 2013 hadde 85 kommuner negativt netto driftsresultat. Av disse hadde 12 kommuner negativt netto driftsresultat hvert av de siste tre årene. Til sammen er

Tabell 7.6 Antall kommuner med negativt netto driftsresultat i hhv. alle de tre siste årene, i to av de tre siste årene og i et av de siste tre årene, og hvilken andel dette utgjør av kommunegruppen. Kommunene er gruppert etter innbyggertall

	Under 3 000	3 000- 5 000	5 000- 10 000	10 000- 20 000	20 000- 50 000	Over 50 000	I alt (prosent)	I alt (antall)
1. Andel kommuner som hadde negativt netto driftsresultat i 2013	20	19	23	15	28	0	20	85
2. Andel kommuner med negativ sum netto driftsresultat de tre siste årene (2011, 2012 og 2013)	13	17	15	7	18	0	12	49
3. Andel kommuner med neg. nto. driftsres alle de tre siste årene	3	3	1	0	10	0	3	12
4. Andel kommuner med neg. nto. driftsres. i to av de siste tre årene.	17	10	17	12	10	0	14	59
5. Andel kommuner med neg. nto. driftsres. i ett av de siste tre årene.	26	30	30	18	23	15	53	110
6. Andel kommuner med negativt netto driftsresultat i minst et av 3 siste årene. Summen av (3-5)	46	43	49	30	44	15	43	181
7. Andel kommuner som ikke har hatt negativt netto driftsresultat i noen av de 3 siste årene(2011, 2012 og 2013)	54	57	51	70	56	85	57	243
8. Antall kommuner i alt i	156	70	86	60	39	13	424	424

Kilde: Statistisk sentralbyrå

det 110 kommuner som har hatt negativt netto driftsresultat i ett av de siste tre årene og 59 kommuner som har hatt negativt netto driftsresultat i to av de tre siste årene. Det betyr at det er 243 kommuner som ikke har hatt negativt netto driftsresultat i noen av de tre siste årene. Det er blant kommunene med mer enn 50 000 innbyggere at andelen kommuner som ikke hatt negativt netto driftsresultat de siste 3 årene er størst med 85 prosent (11 kommuner), mens andelen er lavest blant kommuner med 5 000-10 000 innbyggere med 51 prosent (44 kommuner).

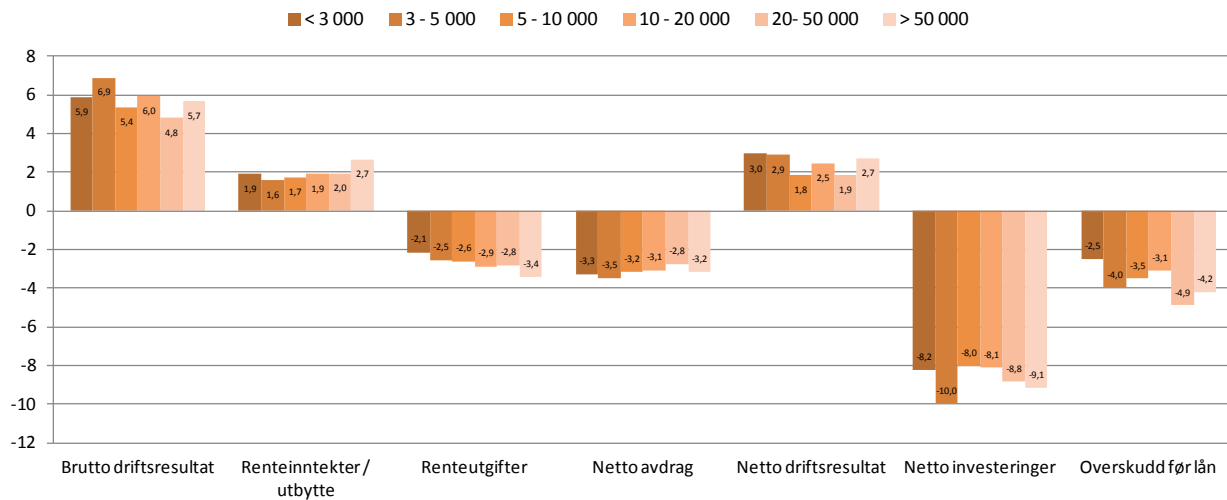
7.3 Netto driftsresultat fordelt på grupper av kommuner

Kommunene gruppert etter innbyggertall

Figur 7.6 viser i hvilken grad brutto driftsresultat, netto driftsresultat og underskudd før lån og avsetninger varierte etter kommunestørrelse i 2011. Hovedbilde er at det ikke er veldig store forskjeller på resultatene når man ser på kommuner fordelt på innbyggertall.

I 2013 var det kommuner med under 3 000 innbyggere og kommuner med 3 000-5 000 innbyggere som hadde de høyeste netto driftsresultatene. I 2013 var gjennomsnittlig netto driftsresultat i kommunene med under 3 000 innbyggere 3,0 prosent, tett fulgt av kommunene med 3 000-5 000 innbyggere som hadde 2,9 prosent. Kommunene med 3 000-5 000 innbyggere hadde høyest brutto driftsresultat med 6,9 prosent.

Figur 7.6 Netto driftsresultat, brutto driftsresultat, renter, avdrag, netto investeringsinntekter og overskudd før lån i prosent av totale driftsinntekter Kommune utenom Oslo sortert etter innbyggertall i 2013

Kilde: Statistisk sentralbyrå

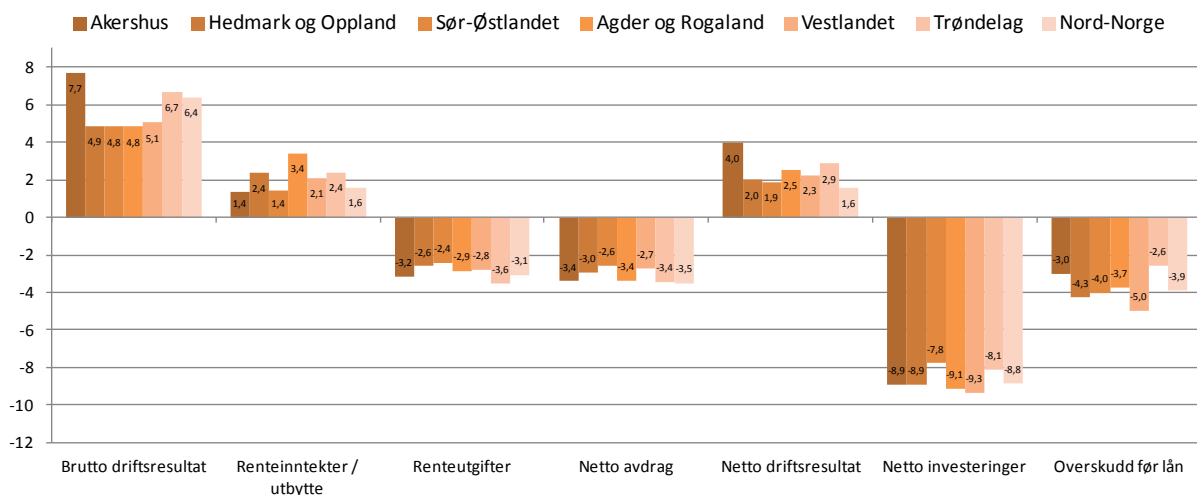
Det var kommunene med 5 000-10 000 innbyggere og kommunene med 20 000-50 000 innbyggere som hadde de laveste netto driftsresultatene i 2013, med henholdsvis 1,8 og 1,9 prosent av driftsinntektene.

Underskudd før lån var lavest i kommunene med under 3 000 innbyggere med 2,5 prosent av driftsinntektene, mens underskuddet var høyest i kommunene med 20 000-50 000 innbyggere med 4,9 prosent.

Kommunene gruppert etter landsdel

I 2013 var netto driftsresultat høyest i kommunene i Akershus med 4,0 prosent. De relativt høye netto driftsresultatene i kommunene Akershus har sitt utspring i høye brutto driftsresultat. Netto driftsresultat var lavest i kommunene i Nord-Norge med 1,6 prosent.

Figur 7.7 Netto driftsresultat, brutto driftsresultat, renter, avdrag, netto investeringsinntekter og overskudd før lån i prosent av totale driftsinntekter. 2013. Kommune utenom Oslo sortert etter landsdel

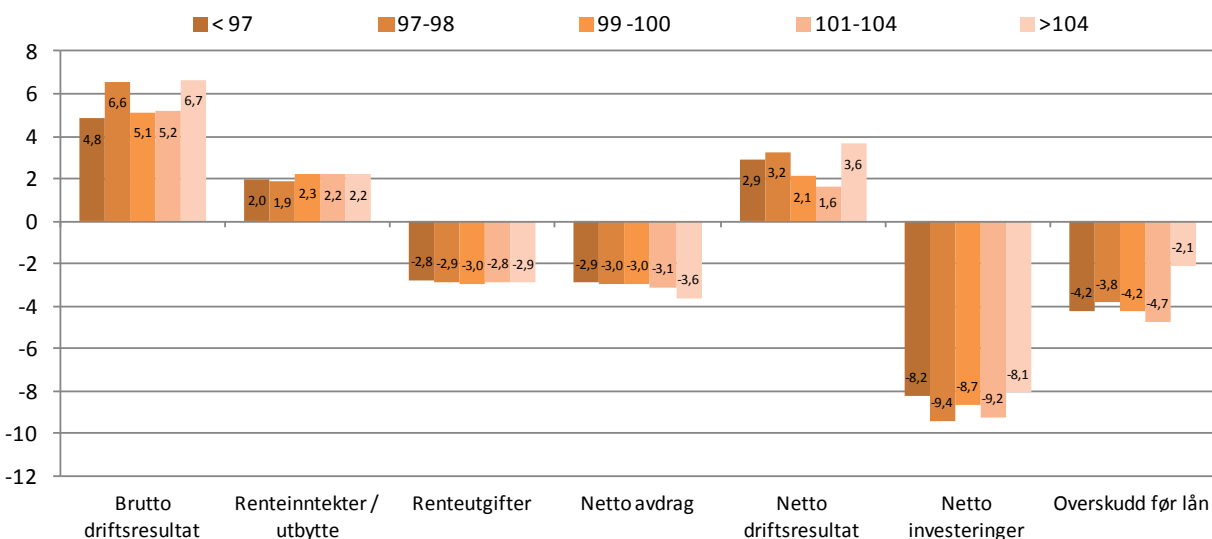
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Underskudd før lån var høyest i kommunene på Vestlandet med 5,0 prosent av driftsinntektene, mens underskuddet var lavest i kommunene i Trøndelag med 2,6 prosent.

Kommunene gruppert etter korrigert fri inntekt

I figur 7.8 grupperes kommunene etter korrigerede frie inntekter (skatt på inntekt og formue og rammetilskudd) per innbygger i prosent av landsgjennomsnittet. Intervallene er satt opp slik at hver gruppe omfatter om lag like mange innbyggere. Korrigerede frie inntekter innebærer at frie inntekter er korrigert for beregnet utgiftsbehov ved hjelp av kostnadsnøkklene i inntektssystemet.

Figur 7.8 Netto driftsresultat, brutto driftsresultat, renter, avdrag, netto investeringsinntekter og overskudd før lån i prosent av totale driftsinntekter. Kommunene utenom Oslo sortert etter korrigerede frie inntekter i 2013 (landsgjennomsnittet=100)

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Det er kommunegruppen med de høyeste korrigerede inntektene som hadde det laveste underskuddet før lån, mens kommunegruppen med de nest høyeste korrigerede inntektene hadde det høyeste underskuddet. Kommunegruppen med de høyeste korrigerede inntektene hadde lavest underskudd fordi de hadde et relativt høyt brutto driftsresultat og relativt lave netto investeringsutgifter. Når kommunegruppen med de nest høyeste korrigerede inntektene hadde høyest underskudd, så skyldes dette hovedsakelig at de hadde relativt høye netto investeringsutgifter.

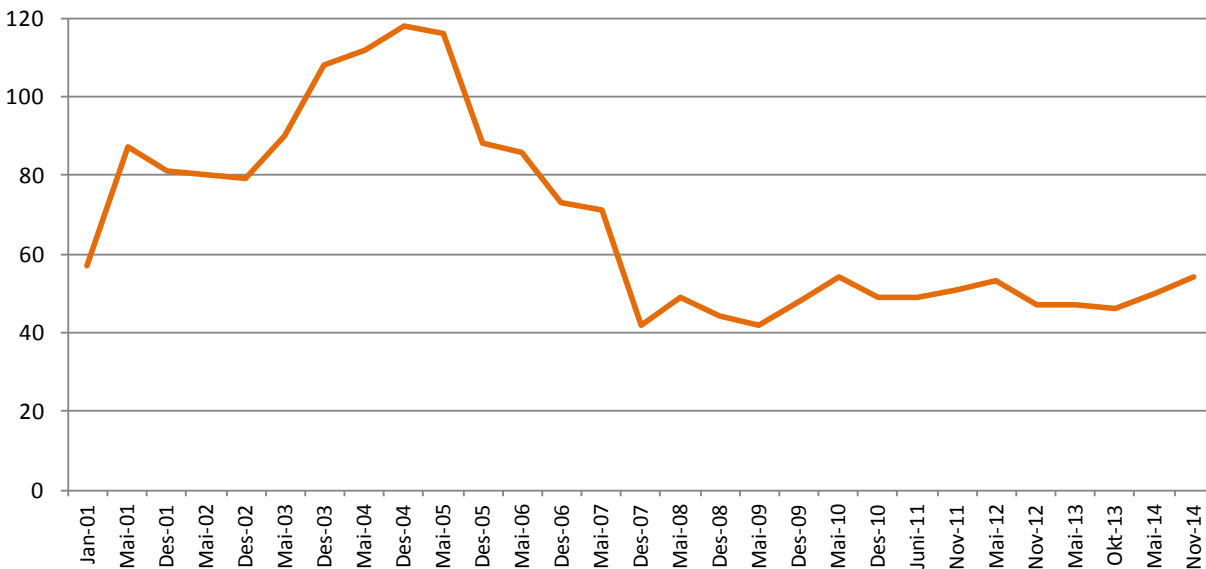
Kommuner i Robek sammenlignet med kommuner utenfor

Kommuner og fylkeskommuner som er i en vanskelig finansiell situasjon, blir underlagt noe sterkere statlig kontroll enn de øvrige. Disse kommunene og fylkeskommunene er ført opp i Register om betinget godkjenning og kontroll (ROBEK). Det finnes fire kriterier for når en kommune blir ført opp i registeret: Kommunestyret må ha vedtatt et budsjett eller en økonomiplan som ikke er i balanse, det må ha vedtatt å dekke inn et tidligere underskudd over mer enn to år, eller kommunen har ikke klart å følge opp den opprinnelig vedtatte inndekningsplanen. Kommuner som oppfyller ett eller flere av disse kriteriene, blir meldt inn.

Formålet med reglene er å fange opp kommunene og fylkeskommunene som er i en vanskelig situasjon og bidra til at økonomisk balanse gjenoprettes. For kommunene som er i Robek, skal fylkesmannen godkjenne vedtak om låneopptak og langsiktig leie samt gjennomføre lovlighetskontroll av årsbudsjettet. Robek innebærer altså en viss styrking av den statlige kontrollen, slik det ble praktisert overfor samtlige norske kommuner før loven ble endret og registeret opprettet 1. januar 2001.

Etter Kommunal- og moderniseringsdepartementets retningslinjer for fylkesmennenes skjønnsstildeling til kommunene, har fylkesmannen også anledning til å gi skjønnsmidler til kommuner ut fra at de er i en vanskelig økonomisk situasjon. I slike tilfeller skal imidlertid alltid skjønnsstildelingen være knyttet opp mot en forpliktende plan fra kommunen for å komme i økonomisk balanse. Planen skal inneholde konkrete tiltak for å styrke økonomien. Fylkesmannen vil følge opp kommunen og har anledning til å holde tilbake midler, eventuelt gradvis utbetale skjønnsstilsudd, hvis kommunen ikke følger sin vedtatte plan.

Figur 7.9 Antall kommuner oppført i ROBEEK. Januar 2001- november 2014

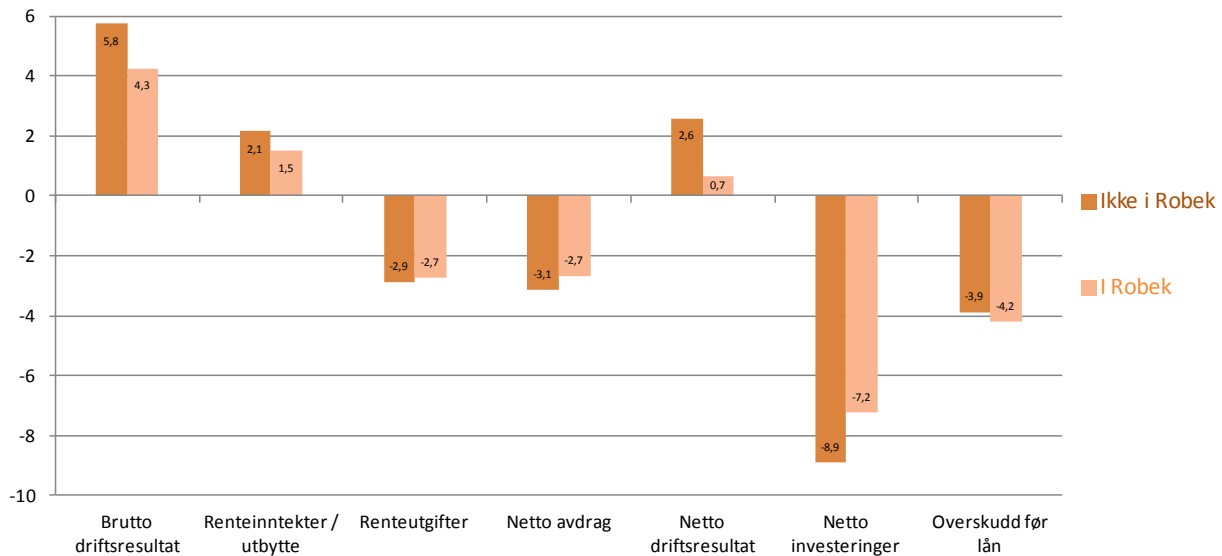

Kilde: Kommunal- og moderniseringsdepartementet

I november 2014 var i alt 54 kommuner oppført i Robek, jf. figur 7.9. Dette er en oppgang fra 46 kommuner i desember 2013. Det var lavest antall kommuner oppført i Robek i desember 2007 og mai 2009 med 42 kommuner, mens dert høyeste antallet finner vi i desember 2004 med 118 kommuner.

I figur 7.10 grupperes kommuneregnskapene for 2013 etter om kommunene er i Robek eller ikke per november 2014. De fleste kommunene i Robek kommer inn på bakgrunn av at tidligere underskudd ikke har blitt dekket inn i løpet av to år, og figuren viser som ventet at netto driftsresultat er lavere i Robek-kommunene. Kommunene i Robek har i snitt svakere likviditet og høyere gjeld, og følgelig er netto renteutgifter også høyere i disse kommunene. Netto avdrag er til tross for høyere gjeld lavere hos Robek-kommunene enn de øvrige, noe som indikerer at de har lengre avdragstid på lånene sine.

Figur 7.10 Netto driftsresultat, brutto driftsresultat, renter, avdrag, netto investeringsinntekter og overskudd før lån i prosent av totale driftsinntekter. 2013¹

¹ Kommunene (Oslo er ikke inkludert i tallene) er sortert etter om de var i Robek eller ikke per november 2014.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

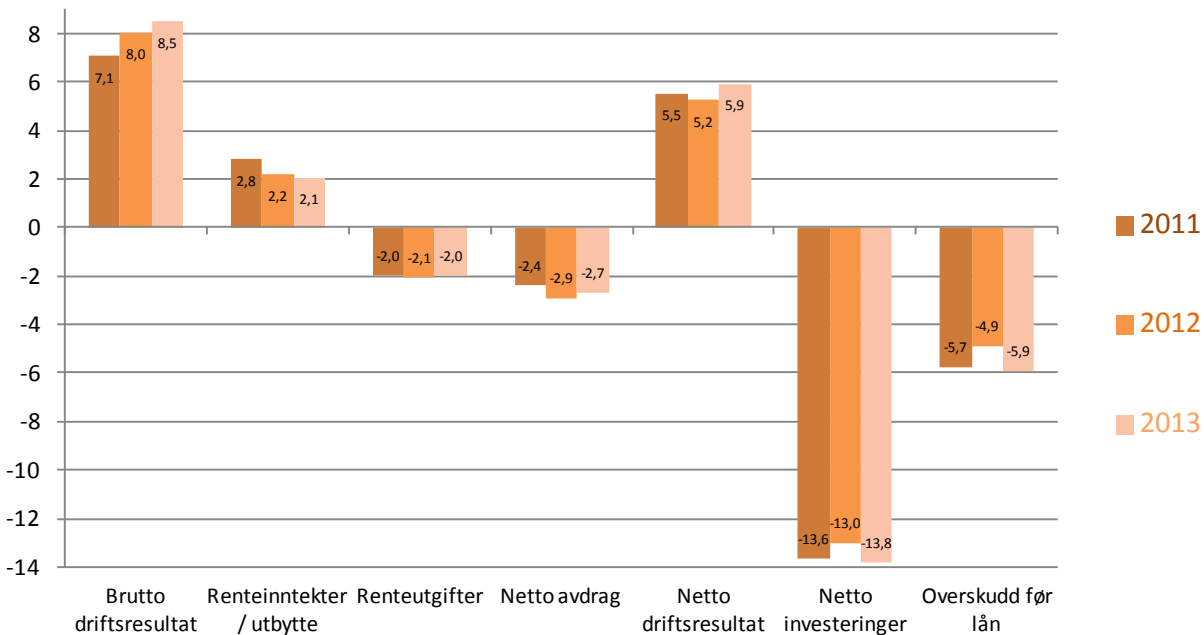
Samlet sett hadde kommunene i Robek et netto driftsresultat på 0,7 prosent i 2013, mens de øvrige kommunene hadde 2,6 prosent. Et svakere netto driftsresultat innebærer at Robek-kommunene i mindre grad kan finansiere nye investeringer med egne midler. Samtidig kan ikke kommunene ta opp nye lån uten godkjenning fra fylkesmannen. I sum innebærer dette at disse kommunene har vært nødt til å stramme inn på investeringsutgiftene. Kommunene i Robek hadde netto investeringsutgifter som utgjorde 7,2 prosent av driftsinntektene, mens netto investeringsutgifter utgjorde 8,9 prosent i de øvrige kommunene. Til tross for lavere investeringsutgifter hadde kommunene i Robek høyere underskudd før lån enn de øvrige kommunene. I kommunene i Robek var underskudd før lån på 4,2 prosent av driftsinntektene, mens underskuddet i de øvrige kommunene var på 3,9 prosent.

7.4 Netto driftsresultat for fylkeskommunene

Som det fremgår av figur 7.11 hadde fylkeskommunene et brutto driftsresultat (eks. avskrivninger) på 8,5 prosent av driftsinntektene i 2013. Dette var 0,5 prosentpoeng høyere enn i 2012. Forbedringen må ses i sammenheng med at momsfritaket for vegsektoren ble opphevet fra 1. januar 2013. Fylkeskommunenes investeringer på fylkesveiene ble fra 2013 av momsbelagt (økt utgift i investeringsregnskapet) og momskompensasjonen ble tilsvarende høyere (økt inntekt i driftsregnskapet). Samtidig har netto avdrag gått ned fra 2,9 prosent av driftsinntektene i 2012 til 2,7 prosent i 2013. Dermed gikk fylkeskommunenes netto driftsresultat opp fra 5,2 prosent av driftsinntektene i 2012 til 5,9 prosent i 2013, det vil si en økning på 0,7 prosentpoeng.

Figur 7.11 viser også utviklingen i overskudd før lån. Overskudd før lån betyr isolert sett en nedgang i kommunenes nettogjeld, mens underskudd før lån isolert sett betyr en økning. Figuren viser at underskudd før lån gikk opp fra 4,9 prosent av driftsinntektene i 2012 til 5,9 prosent i 2013. Når underskudd før lån har gått opp samtidig som det har vært en økning i brutto driftsresultat, så skyldes dette at netto investeringsutgifter har økt fra 13,0 prosent av driftsinntektene i 2012 til 14,5 prosent i 2013.

Figur 7.11 Netto driftsresultat, brutto driftsresultat(eks. avskrivninger), renter, avdrag, netto investeringsinntekter og overskudd før lån i prosent av totale driftsinntekter Fylkeskommunekassene 2011-2013

Kilde: Statistisk sentralbyrå

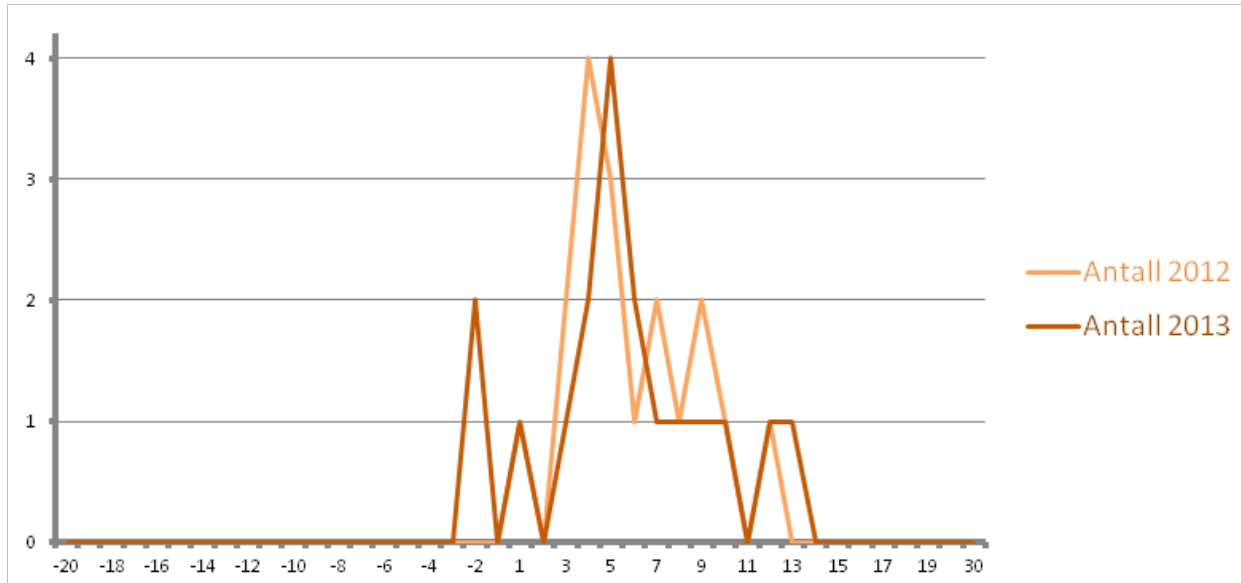
I 2013 hadde Sogn og Fjordane høyest netto driftsresultat blant fylkeskommunene med 13,2 prosent av driftsinntektene. Deretter følger Hedmark med 12,1 prosent. Hedmark hadde størst økning i netto driftsresultat med en økning fra 7,2 prosent i 2012 til 12,1 prosent i 2013. Mesteparten av økningen skyldtes en bedring i brutto driftsresultat, det vil si at driftsutgiftene økte mindre enn driftsinntektene, men også lavere netto renteutgifter og avdrag trakk i samme retning.

Figur 7.12 viser hvordan netto driftsresultat varierte fylkeskommunene imellom i 2012 og 2013. Figuren viser at det var betydelige forskjeller fylkeskommunene i mellom både i 2012 og 2013. I 2013 var det bare en fylkeskommune som hadde netto driftsresultat på mellom -1 og 3 prosent, mens fire fylkeskommuner hadde netto driftsresultat på mellom -2 og 4 prosent. Resten av fylkeskommunene hadde høyere netto driftsresultat enn dette. Det var større spredning i netto driftsresultat fylkeskommunene imellom i 2013 enn i 2012. I 2013 var standardavviket på 3,89. Dette var høyere enn i 2012 da standardavviket var på 2,85.

Netto driftsresultat var i 2013 lavest i Møre og Romsdal med -1,4 prosent av driftsinntektene og i Sør-Trøndelag med -1,1 prosent. Dette var også de eneste fylkeskommunene som hadde negativt netto driftsresultat i 2013, mens ingen fylkeskommuner hadde negativt netto driftsresultat i 2011 eller 2012. Aust-Agder hadde størst reduksjon i netto driftsresultat med en nedgang fra 10,1 prosent av driftsinntektene i 2012 til 5,2 prosent i 2013. Mesteparten av nedgangen skyldtes redusert brutto driftsresultat, det vil si at driftsutgiftene økte mer enn driftsinntektene, men også høyere netto renteutgifter og avdrag trakk i samme retning.

Sett i forhold til driftsinntektene var netto renteutgifter og avdrag i 2013 høyest i Hordaland og Vestfold med henholdsvis 5,5 og 5,4 prosent av driftsinntektene. Tre av fylkeskommunene hadde netto renteinntekter som var høyere enn avdragene. Dette gjaldt Akershus, Nord-Trøndelag og

Figur 7.12 Spredning i netto driftsresultat, i prosent av driftsinntekter. Antall fylkeskommuner. Fylkeskommunekassene utenom Oslo. 2012 og 2013

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Hedmark, der Akershus lå høyest med netto renteinntekter fratrukket avdrag på 2,2 prosent av driftsinntektene. I tillegg til Akershus hadde Nord-Trøndelag høyere renteinntekter enn sum renteutgifter og avdrag.

Tabell 7.8 Brutto driftsresultat (eks. avskrivninger), netto renter og avdrag og netto driftsresultat målt i prosent av totale driftsinntekter i fylkeskommunene 2011-2013

	2011			2012			2013		
	Brutto drifts-res.	Netto renteinnt og avdrag	Netto drifts-res.	Brutto drifts-res.	Netto renteinnt og avdrag	Netto drifts-res.	Brutto drifts-res.	Netto renteinnt og avdrag	Netto drifts-res.
Østfold	6,9	-0,6	6,3	4,7	-0,8	3,9	6,1	-1,1	4,9
Akershus	0,6	3,2	3,8	1,3	2,5	3,8	2,8	2,2	5,0
Hedmark	5,4	-1,6	3,8	8,3	-1,1	7,2	12,0	0,1	12,1
Oppland	8,6	-1,3	7,3	10,5	-1,8	8,7	11,2	-2,0	9,2
Buskerud	7,4	-0,8	6,6	8,9	-2,4	6,5	9,6	-3,7	5,9
Vestfold	10,6	-5,3	5,3	11,6	-5,4	6,2	11,9	-5,4	6,5
Telemark	8,3	-4,4	4,0	9,1	-4,5	4,5	8,3	-4,3	4,0
Aust-Agder	10,5	-1,3	9,1	12,3	-2,2	10,1	7,8	-2,6	5,2
Vest-Agder	10,1	-4,0	6,1	8,0	-3,8	4,2	9,2	-3,7	5,5
Rogaland	10,8	-2,5	8,2	10,6	-5,5	5,0	11,7	-3,7	8,0
Hordaland	8,0	-4,5	3,5	8,6	-5,3	3,3	12,1	-5,5	6,6
Sogn og Fjordane	14,7	-1,9	12,9	14,9	-2,7	12,2	15,2	-2,0	13,2
Møre og Romsdal	1,2	1,3	2,6	5,7	-3,3	2,4	2,1	-3,5	-1,4
Sør-Trøndelag	12,1	-4,0	8,1	9,8	-7,2	2,6	3,8	-4,8	-1,1
Nord-Trøndelag	1,6	3,0	4,6	2,6	1,4	4,0	5,3	1,7	7,0
Nordland	5,2	-1,7	3,5	10,2	-1,7	8,4	12,6	-1,9	10,7
Troms	5,4	-0,3	5,1	7,5	-2,8	4,7	3,3	-2,8	0,4
Finnmark	7,6	-3,1	4,6	4,2	-3,4	0,7	8,3	-3,5	4,8
Totalt	7,1	-1,5	5,5	8,0	-2,8	5,2	8,5	-2,6	5,9

Kilde: Statistisk sentralbyrå

8 Effektivitet i kommunale tjenester 2010-2013

8.1 Innledning og sammendrag

Utvalget initierte vinteren 2010 et prosjekt om effektivitet i kommunale tjenester. Formålet var å få mer kunnskap om effektiviteten og effektivitetsutviklingen på de kommunale tjenestene, samt å utvikle et beregningsopplegg for sektorovergripende effektivitet. Beregningsopplegget skal kunne oppdateres årlig, både for de enkelte kommunene og kommunene som helhet. Prosjektet ble utført av Senter for økonomisk forskning (SØF) ved NTNU og ble oppsummert i kapittel 9 i utvalgets rapport fra november 2010.¹ Analysene fra prosjektet var basert på data for 2008 og 2009. Tilsvarende beregninger for 2009 og 2010 ble publisert i kapittel i utvalgets rapport fra november 2011.² I dette kapitlet presenteres oppdaterte analyser basert på data for 2010 til 2013.

Resultatene fra de oppdaterte analysene er i stor grad i samsvar med resultatene fra tidligere analyser. Det synes å være betydelig variasjon i effektivitet mellom kommuner. Analysene indikerer at det for barnehage, grunnskole og pleie og omsorg samlet er et effektiviseringspotensial på 15 prosent. For kommunene samlet sett var det en svak økning i beregnet effektivitet fra 2010 til 2011 og fra 2011-2012 på 0,3 prosentpoeng. Fra 2012 til 2013 økte beregnet effektivitet med 1,6 prosentpoeng.

Kapitlet er organisert på følgende måte: Analyseopplegg, modellformulering og data beskrives i kapitlene 8.2 og 8.3. Kapittel 8.4 presenterer oppdaterte analyser.

8.2 Analyseopplegg

Analyseopplegget er basert på såkalt DEA-analyse (Data Envelopment Analysis) som er den mest utbredte analyseteknikken i studier av offentlig sektors effektivitet. Metoden ble første gang introdusert av Charnes, Cooper og Rhodes (1978), som en utvidelse av Farrel (1957). Kittelsen og Førsum (2001) gir en god innføring på norsk. En av grunnene til at denne metoden er attraktiv å anvende i analyser av offentlig sektor er at den beregner relativ effektivitet i tilfeller hvor produksjonsprosessen inkluderer flere innsatsfaktorer og flere produkter, og hvor det er vanskelig å fordele innsatsfaktorbruken mellom de ulike produktene. Enhetenes effektivitet vurderes mot hverandre ved at de mest effektive enhetene (observert beste praksis) utgjør et referansesett som de andre enhetene måles mot. Metoden gir ikke informasjon om hvor produktiv de mest effektive enhetene er i en større kontekst, men sier noe om effektiviseringspotensialet til de ineffektive enhetene i forhold til beste observerte praksis.

DEA-metoden er nærmere illustrert i figur 8.1. Figuren viser en enkel situasjon med én innsatsfaktor og ett produkt for å illustrere hvordan metoden fungerer og hvordan effektivitet defineres. Prinsippet for metoden er det samme om vi har flere innsatsfaktorer og flere produkter. Observasjonene A, B, C og K i figuren representerer tilpassningen for ulike produksjonsenheter (heretter kalt kommuner) i utvalget.

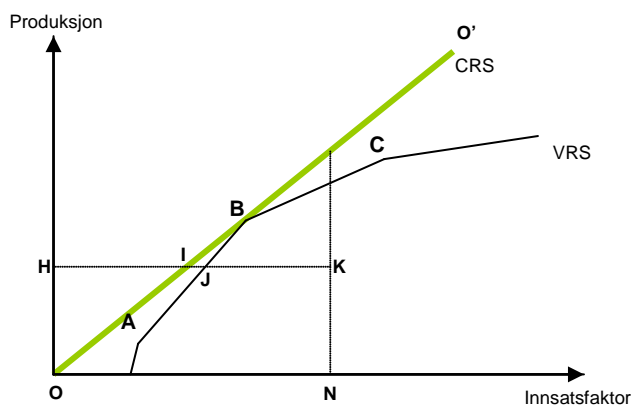
I anvendelser av DEA-metoden kan det gjøres ulike forutsetninger om skalaegenskapene i produksjonen. I tilfellet med konstant skalaavkastning (CRS – Constant Returns to Scale) er

¹ Det vises til Borge, Pettersen og Tovmo (2011) for en mer fullstendig rapportering fra prosjektet.

² Se Borge og Pettersen (2012).

effektivitetsfronten representert ved linjen OO' , som er bestemt av kommunen med det høyeste forholdet mellom produksjon og innsatsfaktorbruk (i dette tilfellet kommune B). Alle kommuner som ligger under denne linjen er ineffektive i forhold til de kommuner som ligger på selve fronten. Kommuner som ligger på fronten antas å være 100 prosent effektive. I figur 8.1 er kommunene A, C og K ineffektive, mens kommune B er 100 prosent effektiv. At en kommune er ineffektiv innebærer at samme produksjonsmengde kunne vært produsert ved lavere innsatsfaktorbruk dersom produksjonen ble innrettet etter "beste praksis" teknologi definert ved referansefronten.³

Figur 8.1: Beste praksis referansefront under konstant (CRS) og varierende skalautbytte (VRS)

Effektiviteten til en gitt kommune avhenger av avstanden til referansefronten. Effektiviteten til produksjonsenhet K i figuren kan uttrykkes som forholdet mellom effektiv bruk av innsatsfaktorer og faktisk bruk av innsatsfaktorer, dette forholdet er representert ved avstanden HI dividert på avstanden HK i figuren. For alle kommuner som ligger under referansefronten i figuren vil dette forholdet representere et tall (kalt effektivitetsscore) mellom 0 og 1, mens det for kommune B vil være lik 1.

Når det tillates variabel skalaavkastning (VRS – Variable Returns to Scale) i produksjonen, er referansefronten representert ved kurven som går gjennom observasjonen A, B og C i figur 8.1. I dette tilfellet ser vi at det kun er kommune K som ligger under kurven og dermed karakteriseres som ineffektiv. For gitt produksjon er effektiv innsatsfaktorbruk for kommune K gitt ved punkt J, og relativ innsatsfaktorbesparende effektivitet er dermed gitt ved forholdet HJ/HK . Kommunene A, B og C er teknisk effektive, men av disse er det kun B som er skalaeffektiv.

I analyser av kommunesektoren er det av stor betydning om det antas konstant eller avtakende skalautbytte. Det har sammenheng med at kommunene er av svært ulik størrelse, og at små kommuner kan oppleve skalaulempen i tjenesteproduksjonen. I inntektssystemet legges det for eksempel til grunn at små kommuner har skalaulempen innen administrasjon, grunnskole, primærhelsetjeneste og pleie og omsorg. Dersom det antas konstant skalautbytte, vil det derfor være en tendens til at små kommuner kommer ut som ineffektive fordi de er små. Det

³ Det fokuseres her på såkalt innsatsfaktorbesparende effektivitet.

beregnete effektiviseringspotensialet vil da reflektere gevinsten ved at den enkelte kommune utnytter ressursene mer effektivt og gevinsten ved at kommunestrukturen endres slik at skalaulempene kan elimineres. I dette prosjektet fokuseres det på i hvilken grad den enkelte kommune utnytter ressursene effektivt, og det antas derfor variabelt skalautbytte. Som alle andre metoder har også DEA-metoden begrensninger og svakheter. For det første vil datakvaliteten begrense kvaliteten på analysene. For det andre har DEA-metoden den egenskap at det beregnede effektiviseringspotensialet reduseres når antall produkter og/eller innsatsfaktorer øker. Det er derfor fare for at effektiviseringspotensialet underestimeres dersom det formuleres en svært rik modell med mange produkter og innsatsfaktorer. På den andre siden kan effektiviseringspotensialet bli overestimert dersom viktige produkter og innsatsfaktorer utelates fra analysen. Det må derfor foretas en avveining mellom potensiell undervurdering av effektiviseringspotensialet ved å ha en svært fleksibel modellformulering og en overvurdering av effektiviseringspotensialet ved å ha en svært restriktiv modellformulering. Valg av modellformulering blir derfor viktig når DEA-metoden skal anvendes i praksis. For det tredje er DEA-metoden følsom for ekstreme observasjoner og målefeil. Betrakt for eksempel en kommune som kommer ut som 100 prosent effektiv, men hvor innsatsfaktorbruken er undervurdert på grunn av målefeil. Det største problemet er ikke at effektiviteten i denne kommunen overvurderes, men at effektiviteten i andre kommuner undervurderes fordi referansefronten feilaktig flyttes utover.

Det effektivitetsbegrepet som ligger til grunn for DEA-analysen er såkalt teknisk effektivitet. Kravet til teknisk effektivitet er at det ikke sløses med ressurser. Det skal ikke være mulig å redusere bruken av innsatsfaktorer uten at produksjonen reduseres. Teknisk effektivitet er et svakt effektivitetsbegrep, noe som innebærer at produksjonen kan være teknisk effektiv uten at andre effektivitetskrav er oppfylt, herunder resultateffektivitet, formålseffektivitet og prioriteringseffektivitet.

Analyseopplegget innebærer at det først utføres sektorvise DEA-analyser basert på data for 2010, 2011, 2012 og 2013. Det beregnes en felles referansefront for de fire årene, det vil si fronten inneholder observasjoner fra alle årene. Hver enkelt kommune vil da få beregnet en effektivitetsscore for hvert av de fire årene. Videre kan det med utgangspunkt i de sektorvise effektivitetsscorene beregnes en indikator for samlet effektivitet for den enkelte kommune. Indikatoren for samlet effektivitet vil være et veid gjennomsnitt av de sektorvise effektivitetsscorene med sektorenes budsjettdeler som vekt. Den samlede effektivitetsscoren vil, som de sektorvise effektivitetsscorene, variere mellom 0 og 1. Den samlede effektivitetsscoren vil være lik 1 dersom kommunen kommer ut som effektiv i alle de sektorvise DEA-analysene. Siden effektivitetsscorene er beregnet i forhold til samme referansefront, vil endringen i effektivitetsscore gi uttrykk for kommunens endring i effektivitet fra ett år til det neste.

8.3 Modellformulering og data

I prosjektet er det utført DEA-analyser av barnehage, grunnskole, SFO, pleie og omsorg, barnevern og kultur. Første steg i DEA-analysen er å velge modellformulering, det vil si å spesifisere produkter og innsatsfaktorer. Tabell 8.1 gir en oversikt over modellformuleringene for de enkelte sektorer. Det er lagt vekt på å måle innsatsfaktorbruken på en enhetlig måte. I de fleste sektorer skilles det mellom ulike typer arbeidskraft (med og uten relevant utdanning) og annen ressursbruk (typisk andre driftsutgifter enn lønnskostnader). Utgifter er målt i faste priser ved bruk av Finansdepartementets kostnadsdeflator for kommunesektoren.

På produksiden er det naturlig nok større variasjon mellom sektorene. Produktmålene i barnehage og SFO fanger opp antall brukere og deres oppholdstid. I SFO skilles det mellom brukere med heltidsplass og brukere med deltidsplass. Deltidsplasser er definert som plasser hvor det er avtalt mindre enn 100 prosent oppholdstid. I barnehage benyttes en finere gradering av oppholdstid, og hvor det i tillegg skilles mellom barn i tre ulike aldersgrupper. Begrunnelsen for å skille mellom ulike aldersgrupper er at de yngste barna er mer ressurskrevende enn de eldste.⁴ I barnehager inngår også antall kvadratmeter leke- og uteareal som produktmål.

I barnevern er også produktmålene i stor grad basert på antall brukere. De tjenestene som tilbys i denne sektoren er imidlertid langt mer heterogene enn de som tilbys i barnehage og SFO. Dette er søkt ivaretatt ved at det skilles mellom undersøkelser, tiltak i hjemmet og tiltak utenfor hjemmet.

Pleie og omsorg er, på samme måte som barnevern, karakterisert ved at det tilbys ulike typer tjenester. I denne sektoren gjøres det først et skille mellom institusjoner og hjemmebaserte tjenester. Videre skilles det mellom praktisk bistand og hjemmesykepleie i hjemmebasert omsorg. Korttidsopphold i institusjon er ikke inkludert.

Det viktigste produktmålet i grunnskolen er en indikator som fanger opp elevenes læringsutbytte. Utgangspunktet for denne indikatoren er såkalte grunnskolepoeng i vitnemålet fra 10. klasse. I denne sammenheng er det viktig å ta hensyn til at karakterene ikke bare påvirkes av den jobben skolene gjør, men også av elevenes familiebakgrunn. Norsk og internasjonal skoleforskning (se for eksempel Hanushek 1986 og Hægeland, Raaum og

Tabell 8.1 Innsatsfaktorer og produkter i de sektorvise DEA-analysene

Sektor	Innsatsfaktorer	Produkter
Barnehage	Antall ansatte med førskolelærerutdanning Antall ansatte uten førskolelærerutdanning Andre driftsutgifter enn lønnskostnader	Oppholdstimer 0-2 år Oppholdstimer 3 år Oppholdstimer 4-5 år Leke- og uteareal
Grunnskole	Årsverk av personell med godkjent utdanning Årsverk av personell uten godkjent utdanning Utgifter utenom undervisning	Korrigerte grunnskolepoeng (multiplisert med antall elever) Læringsmiljø (multiplisert med antall elever)
Skolefritidsordning (SFO)	Årsverk av personell med relevant utdanning Årsverk av personell uten relevant utdanning	Antall brukere med heltidsplass Antall brukere med deltidsplass
Pleie og omsorg	Årsverk av personell med relevant fagutdanning Årsverk av personell uten relevant fagutdanning Andre driftsutgifter enn lønnskostnader	Liggedøgn i institusjoner, langtid Enerom i institusjon Timer til hjemmesykepleie Timer til praktisk bistand
Barnevern	Stillinger med fagutdanning Stillinger uten fagutdanning Brutto driftsutgifter til tiltak	Undersøkelser Barn omfattet av tiltak i hjemmet Barn omfattet av tiltak utenfor hjemmet
Kultur	Årsverk i biblioteker Utgifter til medier i biblioteker Driftsutgifter til kino	Utlån av bøker Utlån av andre medier Kinobesøk

⁴ Tidligere analyser av barnehager har benyttet alderskorrigerte oppholdstimer som produktmål. Det er etter hvert flere analyser (Håkonsen og Lunder 2008, Borge, Johannesen og Tovmo 2009) som indikerer at alderskorrigeringen legger for stor vekt på de yngste barna. I dette prosjektet benyttes derfor en fleksibel formulering hvor oppholdstimer for ulike aldersgrupper inngår som separate produktmål.

Salvanes 2004) dokumenterer at elevprestasjonene påvirkes av foreldrenes utdanningsnivå, inntekt, sivil status, osv. Dersom karakterene ikke korrigeres for slike forhold, vil noen kommuner komme ufortjent godt ut mens andre kommer ufortjent dårlig ut. Det er tatt hensyn til dette ved å korrigere gjennomsnittlige grunnskolepoeng i kommunen for utdanningsnivå, inntekt, sivil status, arbeidsledighet, andel minoritets elever og andel elever som mottar spesialundervisning. I tillegg inkluderes en indikator for læringsmiljø, nærmere bestemt elevenes trivsel med lærerne.

I kultursektoren måles produksjonen ved tre indikatorer som fanger opp kinobesøk og utlån av bøker og andre medier fra biblioteker. Dette innebærer at betydelige deler av kultursektoren, herunder støtte til aktivitetstilbud til barn og unge, ikke fanges opp av produktindikatorerne. Avgrensningen på produksiden motsvares imidlertid av tilsvarende avgrensning på innsatsfaktorsiden.

Det benyttes data for 2010 til og med 2013, og dataene er i hovedsak hentet fra KOSTRA. De eneste unntakene er data for årsverk og læringsmiljø i grunnskolen, som er hentet fra Utdanningsdirektoratet, SFO, som er hentet fra GSI, og deler av dataene for pleie og omsorg, som er hentet fra IPLOS. I 2013/2014 ble det innført en ny elevundersøkelse i grunnskolen hvor både tidspunkt for gjennomføringen og spørsmål er endret. Endringen omfatter innføring av ny variabel i 2013, noe som bidrar til å redusere sammenliknbarheten over tid. Dette er et potensielt problem for prosjektet ettersom det utnyttes data for perioden 2010 til 2013. Problemet er imidlertid mindre enn i foregående analyser som benyttet data for henholdsvis 2008-2009 og 2009-2010.

8.4 Resultater

Sektorvise DEA-analyser

Resultatene fra de sektorvise DEA-analysene er oppsummert i tabell 8.2. En første observasjon er at andelen effektive kommuner varierer mye fra sektor til sektor. Andelen effektive kommuner er høyest innen barnehage hvor andelen i gjennomsnitt er nærmere 7 prosent for årene 2010-2013 samlet. I de øvrige sektorene varierer andelen effektive kommuner fra i underkant av 3 prosent til nærmere 5 prosent. Andelen effektive kommuner er lavere enn i de tidligere analysene, noe som blant annet har sammenheng med at de analysene som presenteres i dette kapitlet dekker flere år.

Barnehage og grunnskole kommer ut med høyest gjennomsnittlig effektivitet på om lag 0,75. DEA-analysen indikerer altså at gjennomsnittskommunen kan redusere ressursbruken i barnehage og grunnskole med om lag 25 prosent uten at tjenesteproduksjonen reduseres. I pleie og omsorg er gjennomsnittlig effektivitet nær 0,7, noe som indikerer at gjennomsnittskommunen har et effektiviseringspotensial på vel 30 prosent. I SFO, barnevern og kultur er gjennomsnittlig effektivitet i størrelsesorden 0,50-0,60.

Tabell 8.2 Deskriptiv statistikk for effektivitetsscorene i sektoranalysene

Sektor	År	Antall kommuner	Gj.snitt uveid	Min	Max	Andel effektive
Barnehage	2010	425	0,761	0,405	1	6,4 %
	2011	423	0,767	0,442	1	7,6 %
	2012	421	0,775	0,453	1	8,1 %
	2013	423	0,752	0,420	1	5,4 %
Grunnskole	2010	387	0,744	0,397	1	1,8 %
	2011	404	0,741	0,464	1	2,2 %
	2012	398	0,747	0,430	1	4,3 %
	2013	384	0,774	0,459	1	4,9 %
SFO	2010	429	0,485	0,008	1	3,3 %
	2011	429	0,486	0,014	1	2,8 %
	2012	429	0,491	0,031	1	2,6 %
	2013	429	0,510	0,021	1	3,0 %
Pleie og omsorg	2010	424	0,687	0,144	1	5,4 %
	2011	425	0,685	0,270	1	4,5 %
	2012	424	0,677	0,324	1	3,3 %
	2013	426	0,707	0,303	1	6,1 %
Barnevern	2010	403	0,593	0,155	1	5,0 %
	2011	357	0,558	0,187	1	3,9 %
	2012	355	0,536	0,196	1	2,5 %
	2013	318	0,534	0,165	1	6,6 %
Kultur	2010	415	0,514	0,216	1	2,2 %
	2011	417	0,527	0,203	1	2,4 %
	2012	410	0,534	0,195	1	3,2 %
	2013	413	0,533	0,184	1	3,1 %

Merknad: Innsatsfaktorbesparende effektivitet basert på de DEA-analyser med variabelt skalautbytte. DEA-analysene er utført slik at det beregnes en felles front for årene 2010 til 2013.

Kilde: Senter for økonomisk forskning

Samlet effektivitet

Ett av formålene med det opprinnelige prosjektet var å utvikle et samlet effektivitetsmål som omfatter flere sektorer. I den sammenheng må da tas stilling til hvilke sektorer som skal inkluderes, noe som handler om å vurdere for hvilke sektorer DEA-analysen gir rimelige og pålitelige resultater. I tabell 8.2 skiller sektorene SFO, barnevern og kultur seg ut ved lav gjennomsnittlig effektivitetsscore, i størrelsesorden 0,50-0,60. De tre sektorene kommer også ut med svært lave minimumsverdier. Den laveste effektivitetsscoren er 0,16 i barnevern, 0,08 i SFO og 0,18 i kultursektoren. Det er god grunn til å være skeptisk til at gjennomsnittskommunen kan ha et effektiviseringspotensial på 40-50 prosent og at enkeltkommuner kan ha et effektiviseringspotensial på så mye som 82-92 prosent. Et samlet effektivitetsmål som bygger på de samme sektoranalysene vil derfor være lite troverdig. I det

samlede effektivitetsmålet er derfor SFO, barnevern og kultur holdt utenfor på samme måte som i tidligere analyser.

For de gjenstående sektorene barnehage, grunnskole og pleie og omsorg er resultatene fra de underliggende DEA-analysene mer rimelige. Gjennomsnittlig effektivitetsscore er i størrelsesorden 0,68-0,78 og på linje med tidligere DEA-analyser av disse sektorene. I et større prosjekt om effektivitet i kommunesektoren har Borge og Sunnevåg (2006) beregnet gjennomsnittlig effektivitetsscore til 0,83 for barnehage, 0,78 for grunnskole og 0,84 for pleie og omsorg. For pleie og omsorg er beregnet effektivitet betydelig lavere i dette prosjektet, forskjellen er i overkant om lag 15 prosentpoeng. I en annen studie (Edwardsen, Førsvund og Aas 2000) er imidlertid gjennomsnittlig effektivitetsscore mer på linje med resultatene i dette prosjektet (0,70). Minimumsverdier i størrelsesorden 0,40 i barnehage- og grunnskolesektoren framstår heller ikke som urimelig, mens minimumsverdien i pleie og omsorg er betydelig lavere.

Det beregnes altså en indikator for samlet effektivitet som omfatter barnehage, grunnskole og pleie og omsorg. Indikatoren for samlet effektivitet beregnes som et veid gjennomsnitt av de sektorvise effektivitetsscorene med sektorenes aggregerte budsjettandeler som vekt. Vektene er altså felles for alle kommuner og felles for alle år. Dette sikrer at variasjon i effektivitet mellom kommuner og over tid ikke påvirkes av variasjon i prioritering.

Tabell 8.3 rapporter deskriptiv statistikk for den samlede effektivitetsindikatoren og for de tre sektorene som inngår i samlet effektivitet. Fordelingen av de sektorvise effektivitetsscorene og

Tabell 8.3 Deskriptiv statistikk for samlet effektivitet og de underliggende DEA-analyser

Sektor	År	Antall komm.	Gj.snitt uveid	Gj.snitt veid	Min	1. kvartil	3. kvartil	Max	Andel effektive
Barnehage	2010	337	0,767	0,867	0,405	0,677	0,863	1	5,0 %
	2011	337	0,777	0,872	0,442	0,695	0,866	1	6,8 %
	2012	337	0,784	0,874	0,459	0,706	0,868	1	8,3 %
	2013	337	0,763	0,857	0,432	0,679	0,850	1	5,9 %
Grunnskole	2010	337	0,748	0,861	0,397	0,657	0,835	1	1,8 %
	2011	337	0,745	0,856	0,464	0,655	0,825	1	1,8 %
	2012	337	0,748	0,858	0,430	0,657	0,822	1	4,2 %
	2013	337	0,782	0,890	0,459	0,695	0,872	1	5,6 %
Pleie og Omsorg	2010	337	0,691	0,803	0,144	0,577	0,807	1	5,3 %
	2011	337	0,688	0,802	0,270	0,580	0,795	1	3,9 %
	2012	337	0,683	0,809	0,324	0,574	0,768	1	3,9 %
	2013	337	0,718	0,835	0,303	0,597	0,817	1	6,8 %
Samlet	2010	337	0,726	0,836	0,457	0,660	0,793	1	0,3 %
	2011	337	0,726	0,835	0,468	0,655	0,780	1	0,0 %
	2012	337	0,726	0,839	0,473	0,659	0,784	1	0,6 %
	2013	337	0,750	0,858	0,495	0,678	0,814	1	0,6 %

Merknad: Samlet effektivitet er et veid gjennomsnitt av effektivitetsscorene for barnehage, grunnskole og pleie og omsorg. Vektene er 0,204 for barnehage, 0,350 for grunnskole og 0,446 for pleie og omsorg. Omfatter de 337 kommuner som inngår i analysene alle år.

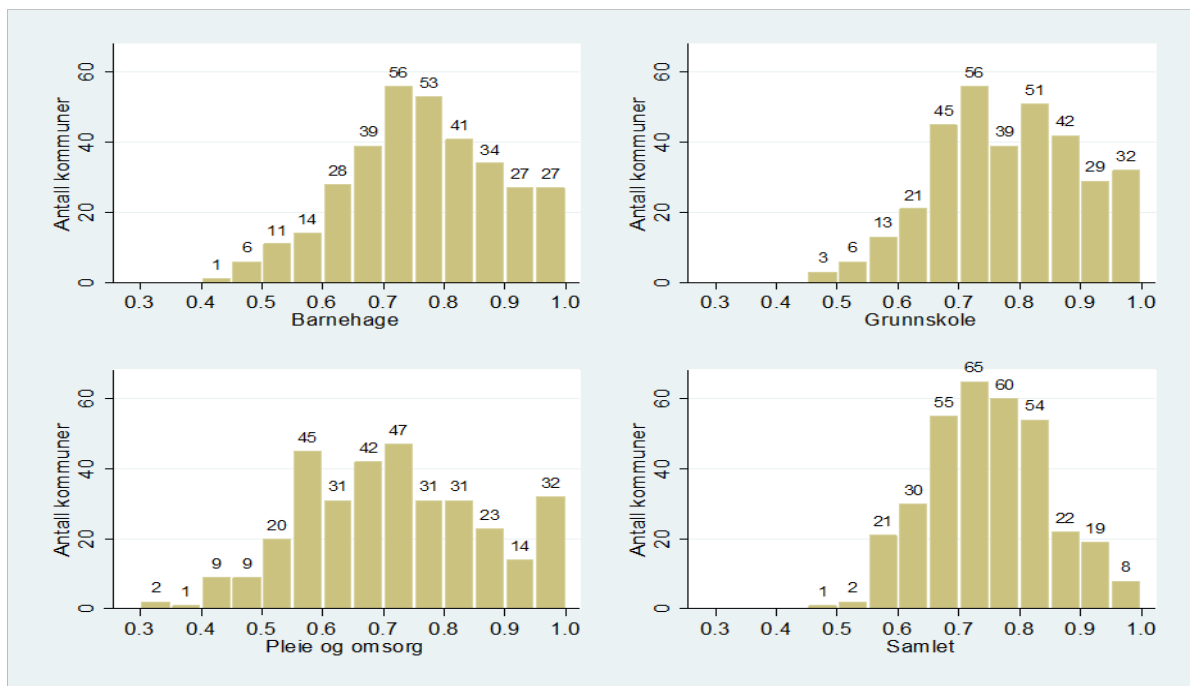
Kilde: Senter for økonomisk forskning

Samlet er vist i figur 8.2. Tabellen omfatter de 337 kommuner som er med i DEA-analysene for barnehage, grunnskole og pleie og omsorg hvert av de fire årene. Gjennomsnittene for samlet effektivitet blir naturlig nok et veid gjennomsnitt av gjennomsnittene for barnehage, grunnskole og pleie og omsorg. Gjennomsnittlig samlet effektivitet (uveid) er i størrelsesorden 0,68-0,78. Det nasjonale effektiviseringspotensialet må beregnes med utgangspunkt i det veide gjennomsnittet (med antall innbyggere som vektor). Det veide gjennomsnittet er om lag 0,85 og betyr at det for kommunene som helhet er et effektiviseringspotensial på 15 prosent innen barnehage, grunnskole og pleie og omsorg. Ressursbruken kan med andre ord reduseres med 15 prosent uten at produksjonen reduseres dersom alle kommuner blir like effektive som de mest effektive kommunene i samtlige tre sektorer.

Det er en interessant observasjon at variasjonen i beregnet effektivitet er langt mindre for samlet effektivitet enn for de sektorvise effektivitetsscorene. Ett uttrykk for dette er at minimumsverdien er høyere for samlet effektivitet enn for de sektorvise effektivitetsscorene. I den andre enden av skalaen er det under 1 prosent av observasjonene som kommer ut som fullt effektive på indikatoren for samlet effektivitet. Til sammenlikning er det 2-8 prosent av observasjonene som kommer ut fullt effektive i de sektorvise analysene. Dette bidrar også til lavere variasjon i samlet effektivitet enn i de sektorvise effektivitetsscorene. Den lavere variasjonen i samlet effektivitet er et uttrykk for at det er få kommuner som er "dårlige i alt" og få kommuner som er "gode i alt".

At variasjonen er mindre for samlet effektivitet enn for de sektorvise effektivitetsscorene kommer også til uttrykk ved kvartilbredden. Kvartilbredden beregnes som differansen mellom 3. og 1. kvartil og gir uttrykk for hvor tett den midlere halvparten av kommunene ligger. Mens de sektorvise effektivitetsscorene har en gjennomsnittlig kvartilbredde på 0,16-0,23, har indikatoren for samlet effektivitet en kvartilbredde på 0,13.

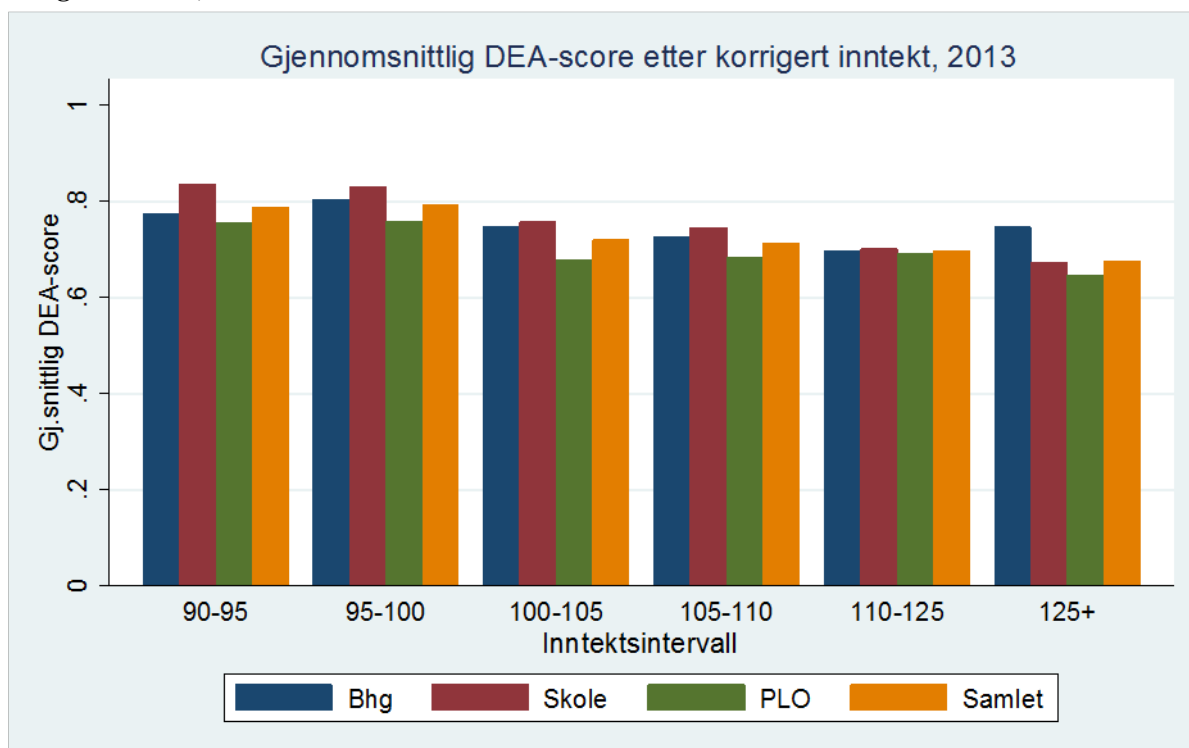
Figur 8.2 Frekvensfordeling for samlet effektivitet og de underliggende DEA-analysene, 2013

Kilde: Senter for økonomisk forskning

Figur 8.3 viser samlet effektivitet og de sektorvise effektivitetsscorene for kommunene gruppert etter korrigert inntekt. Hovedtendensen er at beregnet effektivitet avtar med økende inntektsnivå. Det gjelder både de sektorvise effektivitetsscorene og samlet effektivitet. De viktigste unntakene fra dette er at kommunene med det nest laveste inntektsnivået (95-100) har noe høyere effektivitet enn kommunene med det laveste inntektsnivået (90-95), samt at kommunene med det høyeste inntektsnivået (over 125) har høy beregnet effektivitet i barnehagesektoren.

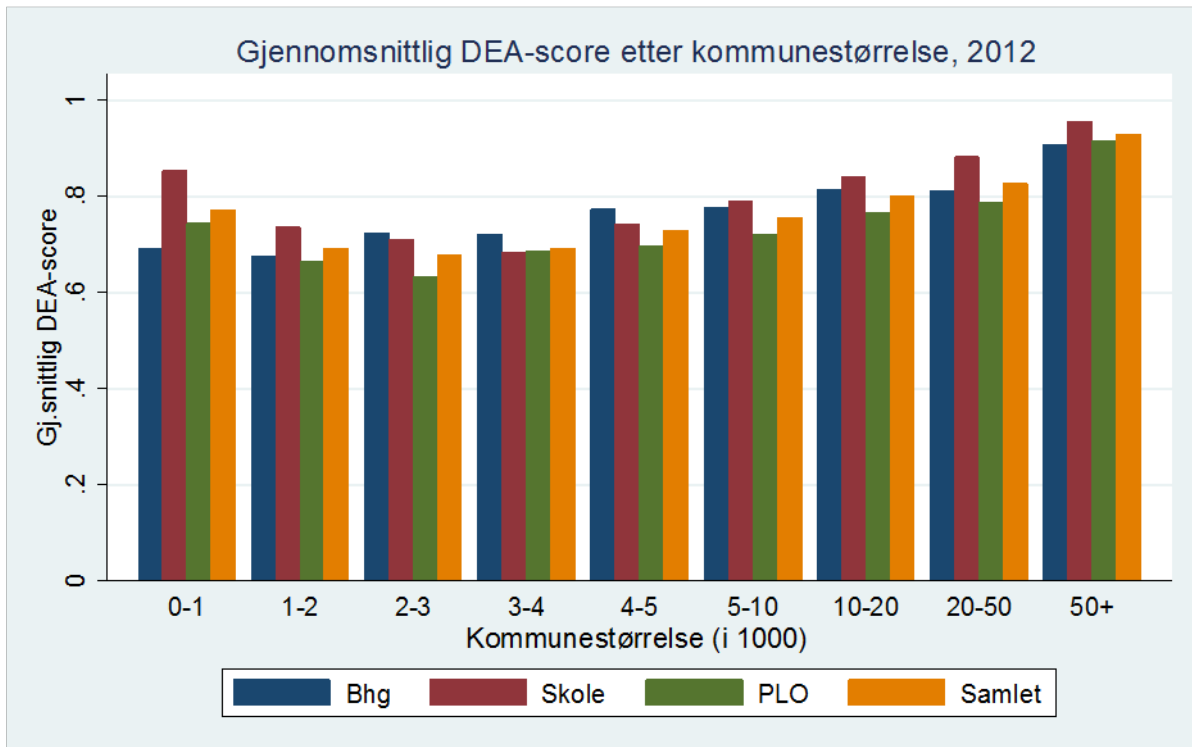
Figur 8.3 Samlet effektivitet og underliggende DEA-analyse for kommunene gruppert etter korrigert inntekt, 2013

Kilde: Senter for økonomisk forskning

Figur 8.4 viser samlet effektivitetsscore og de sektorvise effektivitetsscorene for kommunene gruppert etter antall innbyggere. Bortsett fra at de minste kommunene har et effektivitetsnivå, er det en tendens til at beregnet effektivitet er nokså uavhengig for innbyggertall blant kommuner med under 4000 innbyggere. Deretter er det en klart tendens til at beregnet effektivitet øker med økende innbyggertall. Hovedbildet er imidlertid at beregnet effektivitet øker med økende innbyggertall. Dette gjelder både for samlet effektivitet og de tre sektorvise effektivitetsscorene. At effektiviteten gjennomgående øker med økende innbyggertall er ikke et resultat av stordriftsfordeler siden det tillates variabelt skalautbytte i de underliggende DEA-analysene. Tolkningen er snarere at det er mindre variasjon i effektivitet blant de største kommunene slik at den gjennomsnittlige avstanden til fronten er mindre. Dette kan i noen grad forklares med at målefeil kan forventes å være mer utbredt i små kommuner enn i store. I så fall vil den beregnede produksjonsfronten ligge "for langt ut" for de minste kommunene på grunn av målefeil knyttet til undervurdering av ressursinnsats og/eller overvurdering av produksjon. Samtidig vil den beregnede effektiviteten for enkelte små kommuner bli for lav på grunn av

Figur 8.4 Samlet effektivitet og underliggende DEA-analyser for kommunene gruppert etter antall innbyggere, 2013

Kilde: Senter for økonomisk forskning

målefeil knyttet til overvurdering av ressursinnsats og/eller undervurdering av produksjon.⁵ En annen mulig forklaring er at det er relativt få store kommuner, og at det på grunn av dette er mer sannsynlig at disse blir vurdert i forhold til en for "snill" front.⁶

Endring i effektivitet over tid

Så langt er det i liten grad fokusert på endring i effektivitet over tid, selv om det i tabell 8.2 og 8.3 er rapportert separate tall for hvert av årene. Tabell 8.3, som omfatter de samme kommuner alle år, indikerer at gjennomsnittlig effektivitet var nokså stabil i årene 2010-2012. Med unntak for barnehagesektoren, har det imidlertid vært en økning i effektiviteten fra 2012 til 2013.

Tabell 8.4 gir mer detaljert informasjon om endringen i samlet effektiv over tid. Utviklingen i veide gjennomsnitt (med antall innbyggere som vektor) er den beste indikatoren for den nasjonale utviklingen. Det framgår at effektiviteten ble redusert med 0,2 prosentpoeng fra 2010 til 2011, mens den økte med 0,4 prosentpoeng fra 2011 til 2012. Fra 2012 til 2013 var det en betydelig økning i effektiviteten på 1,9 prosentpoeng.

På kommunenivå observeres det imidlertid store endringer i beregnet effektivitet. Fra 2012 til 2013 varierte endring i samlet effektivitet fra en reduksjon på 20,9 prosentpoeng til en økning på 20,1 prosentpoeng. Den midlere halvparten av kommunene ligger innenfor et intervall på 6,5 prosentpoeng.

⁵ Disse feilkildene vil også gjøre seg gjeldende for de større kommunene, men i mindre grad dersom målefeil og kommunestørrelse er negativt korrelert.

⁶ Med dette menes at den beregnede fronten ligger innenfor den "sanne" fronten eller at ingen av de inkluderte kommunene er effektive i en større kontekst.

Tabell 8.4 Endring i samlet effektivitet 2010-2013

År	Gj.snitt (uveid)	Gj.snitt (veid)	Minimum	1. kvartil	3. kvartil	Maksimum
2010-2011	0.000	-0.002	-0.218	-0.030	0.024	0.242
2011-2012	0.000	0.004	-0.202	-0.029	0.029	0.189
2012-2013	0.024	0.019	-0.156	-0.012	0.054	0.248

Merknad: Omfatter de 337 kommuner som inngår i analysene alle år.

Kilde: Senter for økonomisk forskning

I tabell 8.5 er kommunene gruppert etter endring i samlet effektivitet fra 2012 til 2013. Det framgår at 68 prosent av kommunene hadde en positiv effektivitetsutvikling fra 2012 til 2013, mens de resterende 32 prosent hadde en negativ effektivitetsutvikling. I 2/3 av kommunene var endringen i beregnet effektivitet mindre enn 5 prosentpoeng.

Tabell 8.5 Endring i effektivitet, korrigert inntekt og antall innbyggere, kommunene gruppert etter endring i samlet effektivitet 2012-2013

Endring i samlet effektivitet	Antall kommuner	Korrigert inntekt, første år	Antall innbyggere, første år	Samlet effektivitet 2012
Nedgang på 0,10-0,25	5	101	20285	0.888
Nedgang på 0,05-0,10	18	101	12354	0.820
Nedgang på 0-0,05	82	100	9272	0.745
Økning på 0-0,05	141	102	19169	0.715
Økning på 0,05-0,10	68	103	10396	0.695
Økning på 0,10-0,25	23	101	10846	0.705
Antall kommuner	337			
Korrelasjon		0.04	-0.03	-0.29*

Merknad: Korrelasjonskoeffisienter for korrelasjonen mellom endring i effektivitet og henholdsvis korrigert inntekt, antall innbyggere og effektivitetsscore. * indikerer at korrelasjonen er statistisk utsagnskraftig.

Kilde: Senter for økonomisk forskning

Tabell 8.5 viser også gjennomsnittsverdier for korrigert inntekt, antall innbyggere og samlet effektivitet for hver av gruppene. Endring i samlet effektivitet viser ingen systematisk sammenheng med korrigert inntekt og innbyggertall. Det er en klarere sammenheng mellom endring i effektivitet fra 2012 til 2013 og effektivitetsnivået i 2012. Kommuner med stor effektivitetsforbedring hadde i gjennomsnitt lav effektivitet i utgangspunktet, men kommuner med stor effektivitetsreduksjon gjennomgående startet ut på et høy effektivitetsnivå.

Det er ikke opplagt hvordan den negative sammenhengen mellom initial effektivitet og effektivitetsendring skal tolkes. En første tolkning er at de kommunene som er minst effektive i utgangspunktet har lettest for å øke effektiviteten og at de som allerede er effektive har begrenset potensial for forbedringer. Men en slik "catching up" historie kan ikke forklare at mange av de mest effektive kommunene har en reduksjon i effektivitet. En alternativ tolkning tar utgangspunkt i at målefeil og statistiske feilkilder gir tilfeldig variasjon i beregnet effektivitet fra år til år. Slike forhold vil systematisk trekke i retning av økt effektivitet blant kommuner med lav initial effektivitet og redusert effektivitet blant kommuner med høy initial effektivitet.

Referanser

- Borge, L.-E. og K.J. Sunnevåg (2006): Effektivitet og effektivitetsutvikling i kommunesektoren: Sluttrapport. Rapport nr. 07/06, Senter for økonomisk forskning, NTNU.
- Borge, L.-E. og I. Pettersen (2012): Effektivitet i kommunale tjenester: Analyser for 2009 og 2010. Rapport nr. 03/12, Senter for økonomisk forskning, NTNU.
- Borge, L.-E., I. Pettersen og P. Tovmo (2011): Effektivitet i kommunale tjenester. Rapport nr. 02/11, Senter for økonomisk forskning, NTNU.
- Borge, L.-E., A.B. Johannesen og P. Tovmo (2010): Barnehager i inntektssystemet for kommunene, Rapport nr. 02/10, Senter for økonomisk forskning, NTNU.
- Charnes, A., W.W. Cooper og E. Rhodes (1978): Measuring the efficiency of decision making units. *European Journal of Operational Research* 2, 429-444.
- Edvardsen, D.F., F.R. Førsum og E. Aas (2000). Effektivitet i pleie- og omsorgssektoren, Rapport nr. 2/2000, Frischsenteret, Universitete i Oslo.
- Farrel, M.J. (1957): The measurement of productive efficiency. *Journal of the Royal Statistical Society (Series A)* 120, 253-281.
- Hanushek, E. (1986): The economics of schooling: Production efficiency in public schools, *Journal of Economic Literature* 24, 1141-1177.
- Hægeland, T., O. Raaum og K.G. Salvenes (2004): Pupil achievement, school resources and family background, Frischsenteret og Statistisk sentralbyrå.
- Håkonsen, L. og T.E. Lunder (2008): Kostnadsforskjeller i barnehagesektoren, Rapport 243, Telemarksforskning.
- Kittelsen, S.A.C., og F. Førsum (2001): Empiriske forskningsresultater om effektivitet i offentlig tjenesteproduksjon. *Økonomisk forum* 55(6), 22-29.

9 Norsk kommunesektor i et internasjonalt perspektiv

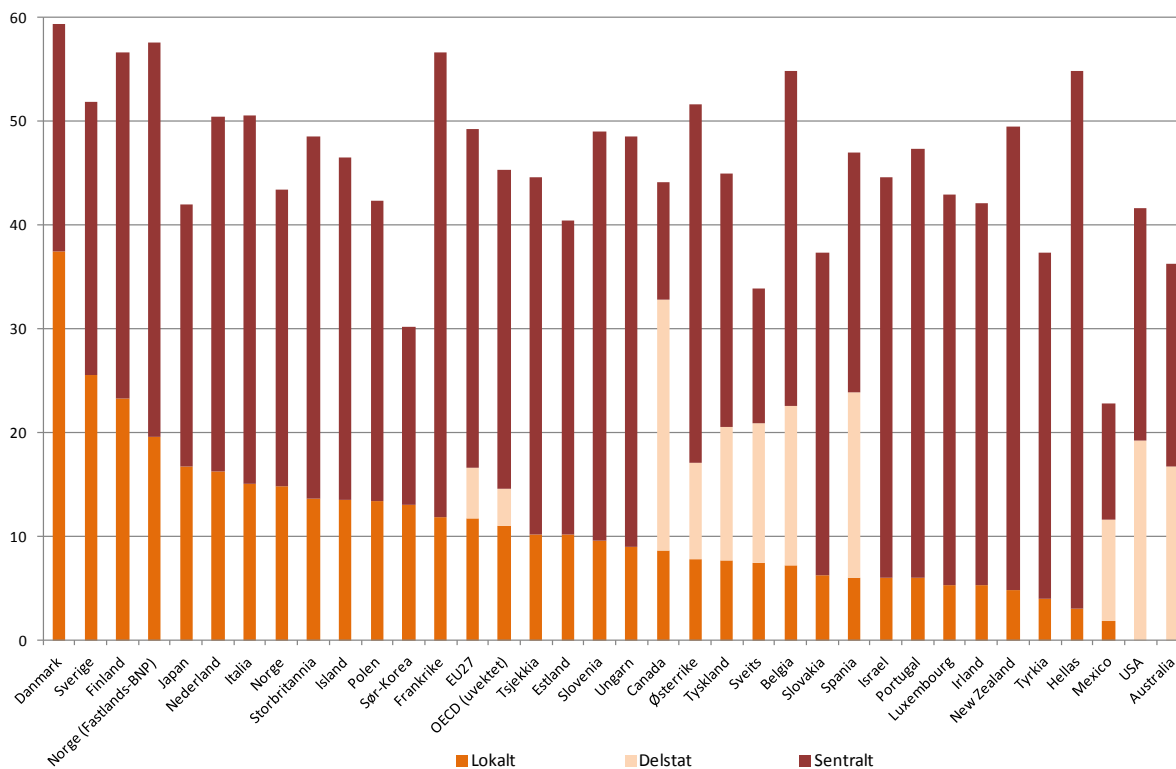
I dette kapitlet sammenlignes kommunesektoren i Norge med lokalforvaltningen i andre land. Statistikken er hentet fra databasene til OECD og Eurostat. Førstnevnte omfatter i alt 34 medlemsland, som spenner fra Nord- og Sør-Amerika til Sørøst-Asia og Oceania, med hovedvekt på de europeiske landene. Eurostat omfatter kun europeiske land.

9.1 Kommuneforvaltningens størrelse

Figur 9.1 viser offentlig forvaltnings utgifter målt som andel av landets BNP, fordelt på de ulike forvaltningsnivåene. I de fleste landene utgjorde offentlige utgifter mellom 40 og 50 prosent av BNP. I de ikke-europeiske landene, samt flere av de østeuropeiske landene, har offentlig sektor et moderat omfang. I de nordiske landene utgjør offentlig sektor en større del av økonomien, med et nivå på de offentlige utgiftene i Finland, Sverige, Danmark og Norge (når olje og gass holdes utenom) på mellom 50 og 60 prosent av BNP.

Delstats- og kommuneforvaltningen står for en stor andel av de offentlige utgiftene i de fleste OECD-land. I 2012 utgjorde utgiftene om lag 17 prosent av BNP og vel 43 prosent (veid snitt) av de offentlige utgiftene i OECD-området, jf. figur 9.2. Bak disse tallene skjuler det seg store variasjoner mellom landene. Utgiftsandelene kan f.eks. variere etter om landet er føderal- eller enhetsstat, omfanget av desentraliseringen og oppgaveporteføljen på lokalt og regionalt nivå. Figur 9.2 illustrerer disse variasjonene. Den ene akse (y-aksen) viser størrelsen på offentlig sektor (som vist som summen av søylene i figur 9.1), mens den andre (x-aksen) indikerer

Figur 9.1 De ulike forvaltningsnivåenes utgifter i prosent av BNP¹. 2012².

¹ Fordeling av utgifter mellom hhv. delstats- og lokalt/regionalt nivå ikke tilgjengelig for USA og Australia.

² 2010 for Canada og New Zealand; 2011 Australia, Japan, Sør-Korea, Israel, Mexico, Sveits, Tyrkia og USA. Ikke data tilgjengelig for Chile.

Kilde: OECD

Statistikkgrunnlag og definisjoner

Offentlige data på landsnivå er i hovedsak hentet fra OECD National Accounts og harmonisert i henhold til System of National Accounts (SNA93), samt enkelte data fra Eurostat.

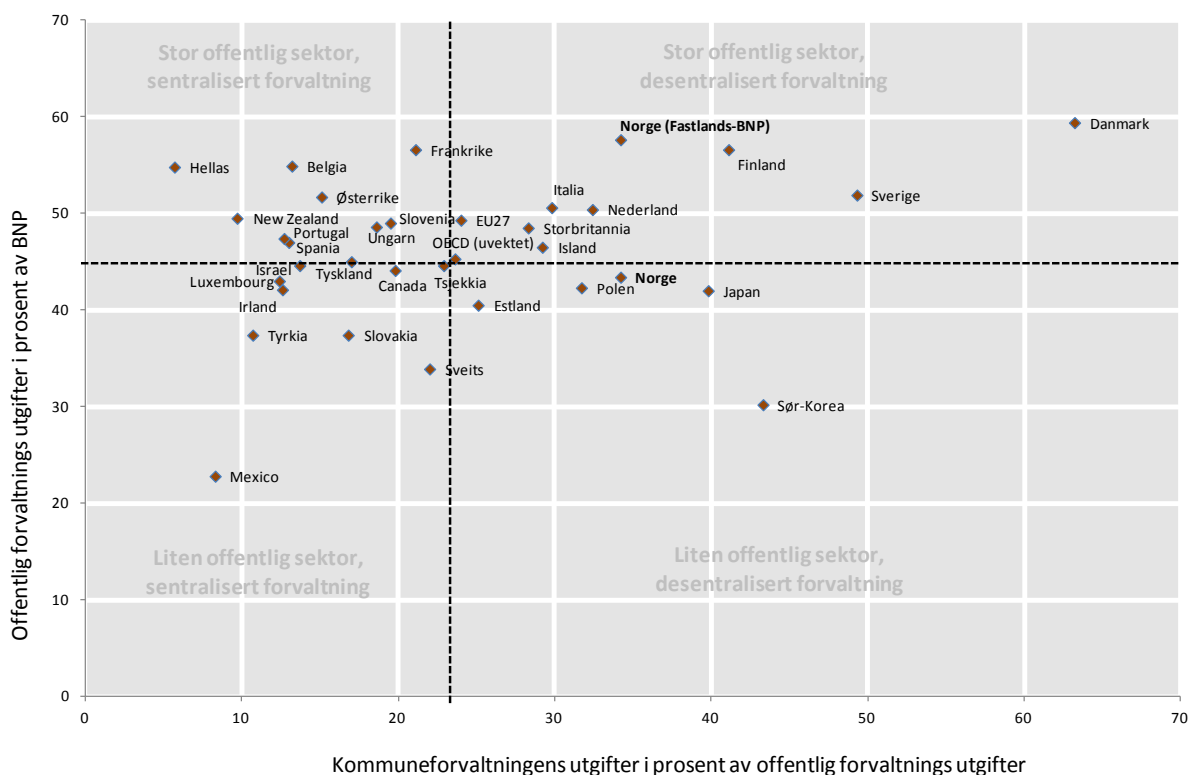
Offentlige utgifter er delt inn i fire undersektorer:

- Statsforvaltningen med tilhørende offentlige virksomheter.
- Delstatsnivået og tilhørende offentlige virksomheter (relevant bare for land som har et føderalt eller kvasi-føderalt styresett).
- Kommuneforvaltningen, dvs. regionale og lokale myndigheter, samt tilhørende offentlige virksomheter (i Norge: kommuner og fylkeskommuner).
- Sosiale sikkerhetsfond, dvs. trygdeforvaltningen/sosiale forsikringsordninger som dekker hele eller store deler av samfunnet (i Norge: Folketrygden). De omfatter generelt obligatoriske bidrag fra ansatte eller arbeidsgivere eller begge deler, og de vilkår som utbetales til mottakere bestemmes av offentlig myndighet.

Dataene er konsolidert mellom undersektorene.

graden av delegering av myndighet og oppgaver til det lokale forvaltningsnivået. Oppe til høyre er land med en større offentlig sektor enn snittet som i større grad også har delegert oppgaver til lokalt nivå. Nede til venstre er landene med en relativt liten offentlig sektor og liten grad av desentralisering. Generelt er det en tendens til at graden av desentralisering øker med størrelsen offentlig sektor, men også her er det store variasjoner. Offentlig sektor i Hellas er relativt stor, men kommuneforvaltningen har et meget begrenset ansvarsområde. I Sør-Korea

Figur 9.2 Kommuneforvaltningens utgifter i prosent av hhv. totale offentlige utgifter og BNP¹. 2012²

¹ Utgifter omfatter løpende utgifter og kapitalutgifter.

² 2010 for Canada; 2011 for Sør-Korea, Israel, Mexico og Sveits. Ikke tilgjengelige data for Chile, New Zealand, USA, Australia, Japan og Tyrkia.

Kilde: OECD

Føderale stater, regionale stater og enhetsstater

En føderalstat er en statsdannelse bestående av delvis autonome, men ikke fullstendig suverene, delstater med separate regjeringer og dels egen lovgivning. Føderalstatene skiller seg fra enhetsstater ved at den utøvende og lovgivende makt er delt mellom en sentralregjering og delstatene. Suvereniteten er altså delt mellom de to nivåene, og delstatenes makt vil normalt være sikret gjennom en konstitusjon, som ikke kan endres uten samtykke fra begge nivåer. Konstitusjonen vil avgjøre hvilke typer av vedtak som kan treffes av de respektive nivåene. Blant OECDs medlemsstater er USA, Mexico, Australia, Tyskland, Belgia, Sveits og Østerrike føderasjoner. Størrelsen på delstatene kan variere betydelig mellom de ulike landene. En delstat i Sveits (26 delstater og om lag 8 mill. innbyggere) vil i størrelse og omfang være noe annet enn en delstat i Tyskland (16 delstater og 81 mill. innbyggere).

En enhetsstat (også kalt unitær stat eller sentralstat) er en stat som er sentralstyrt, i motsetning til en føderasjon eller forbundsstat, der makten er delegert fra delstater gjennom konstitusjonen. Enhetsstater delegerer makt gjennom ulike grader av lokalstyre i sitt styringssystem, men lovgivende myndighet vil som regel kun være det nasjonale parlamentet.

I praksis kan skillet mellom føderal stat og en enhetlig stat noen ganger være utydelig. En enhetlig stat kan ligne en føderasjon i struktur, og mens sentralregjeringen besitter en teoretisk rett til å tilbakekalle autonomi i en selvstyrt region, kan det være politisk vanskelig for den å gjøre det i praksis. Selvstyrte regioner i enkelte enhetsstater nyter ofte større autonomi enn enkelte delstater i føderasjoner. Noen enhetsstater er derfor i praksis føderalstater (eller kvasi-føderalstater), og kalles ofte regionale stater. Spania er ett eksempel på dette. Storbritannia er på sin side en sammenslutning av to kongedømmer (England, Skottland), et fyrstedømme (Wales) og en provins (Nord-Irland), men er å anse som en enhetsstat.

er på sin side offentlig sektor relativt liten, men de offentlige tjenestene er i betydelig større grad delegert ned til lokalt nivå.

De nordiske landene er kjennetegnet ved en stor offentlig sektor samtidig som en relativt stor andel av de offentlige tjenestene er lagt til kommuneforvaltningen. Sammenlignet med Sverige, Finland og Danmark er kommunesektoren i Norge noe mindre, både sett opp mot offentlige utgiftene (figur 9.2) og som andel av landets økonomi (figur 9.1). Danmark skiller seg ut ved at kommunesektoren utgjør en betydelig større del av økonomien. Det skyldes i første rekke at sykehusene samt en del overføringsordninger, slik som arbeidsledighetstrygden, er lagt til kommunene. Sistnevnte får danske kommuner refundert fra staten. Det innebærer at utgiftsnivået i mindre grad enn for de øvrige nordiske landene gjenspeiler aktivitetsnivået i kommunesektoren.

For Norge er det vist kommuneforvaltningens andel både opp mot BNP for landet samlet og for Fastlands-Norge. OECD bruker BNP i sine sammenligninger som grunnlag for å angi kommuneforvaltningens størrelse som andel av landets økonomi. Ettersom Norge har store petroleumsinntekter og store eksportoverskudd, vil i mange sammenhenger BNP Fastlands-Norge være et bedre mål på verdiskapningen (jf. bl.a. kapittel 2, tabell 2.1). BNP Fastlands-Norge utgjorde i 2012 om lag 75 prosent av samlet BNP. Som et mål på ressursbruken i Norge brukes i enkelte sammenhenger også begrepet innenlandsk sluttanvendelse.

Kommunesektorens andel av innenlandsk sluttanvendelse kunne også ha vært en alternativ måte å illustrere dette på. Denne andelen er ikke vist i de ulike figurene, men innenlandsk

sluttanvendelse tilsvarte 87 prosent av Norges BNP i 2012 (og 115 prosent av BNP for Fastlands-Norge). Det vil si at om dette målet hadde blitt brukt i figur 9.1-9.4, ville verdiene for Norge ha ligget omtrent midt mellom BNP Norge og BNP for Fastlands-Norge (om lag 17 og 50 prosent for hhv. kommuneforvaltningens og offentlig sektors andel av innenlandsk sluttanvendelse).

Statistikken gir ikke grunnlag for å skille ut utgiftene mellom de ulike forvaltningsnivåene innen kommuneforvaltningen (kun mellom kommuneforvaltningen og et eventuelt delstatsnivå), men det er tall på antallet enheter innen de ulike delnivåene i kommuneforvaltningen (delt inn i hhv. kommune, mellomnivå og regionalt nivå). Det kan være betydelige forskjeller i hvordan kommunesektoren er organisert og hvilke oppgaver som er lagt til lokalt og regionalt nivå. Geografiske forhold vil også kunne ha betydning. I figur 9.3 og 9.4 er det gjort et forsøk på illustrere kommunestørrelse opp mot oppgaveporteføljen. For å gjøre det mest mulig sammenlignbart med norske forhold, er det i figurene bare tatt inn land som har ett eller to forvaltningsnivå i kommuneforvaltningen (dvs. kun kommune og stat¹ eller av typen kommune, fylkeskommune/region og stat). Føderale stater og land med mer enn to nivåer innen kommuneforvaltningen² er holdt utenom. Ettersom det ikke er mulig å splitte utgiftene ytterligere innen kommuneforvaltningen for de landene som har to forvaltningsnivåer, er det i figur 9.3 og 9.4 vist kommuneforvaltningens andel av BNP opp mot gjennomsnittlig innbyggertall i henholdsvis kommunene og regionene.

BNP, BNP for Fastlands-Norge og innenlandsk sluttanvendelse

BNP for Fastlands-Norge er i Nasjonalregnskapet definert som "all innenlandsk produksjonsaktivitet utenom næringene utvinning av råolje og naturgass, tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning, rørtransport og utenriks sjøfart". BNP for Fastlands-Norge utgjorde i overkant av 75 prosent av landets BNP i 2012.

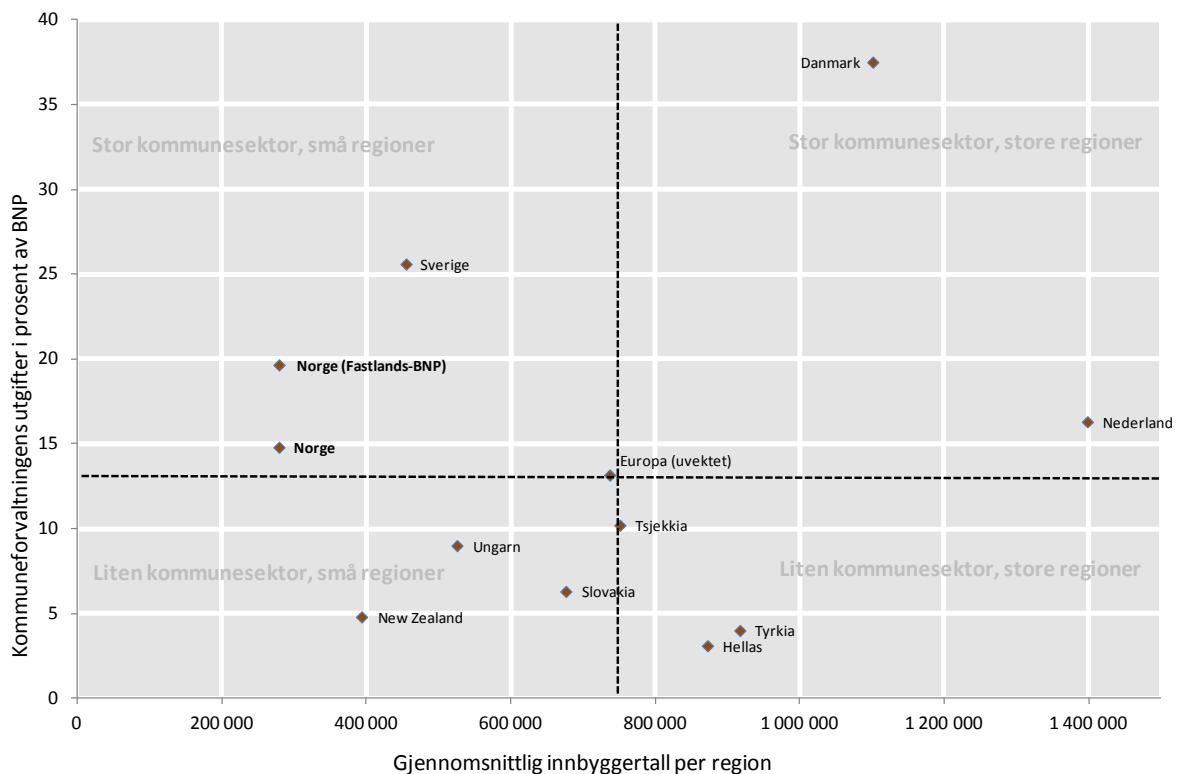
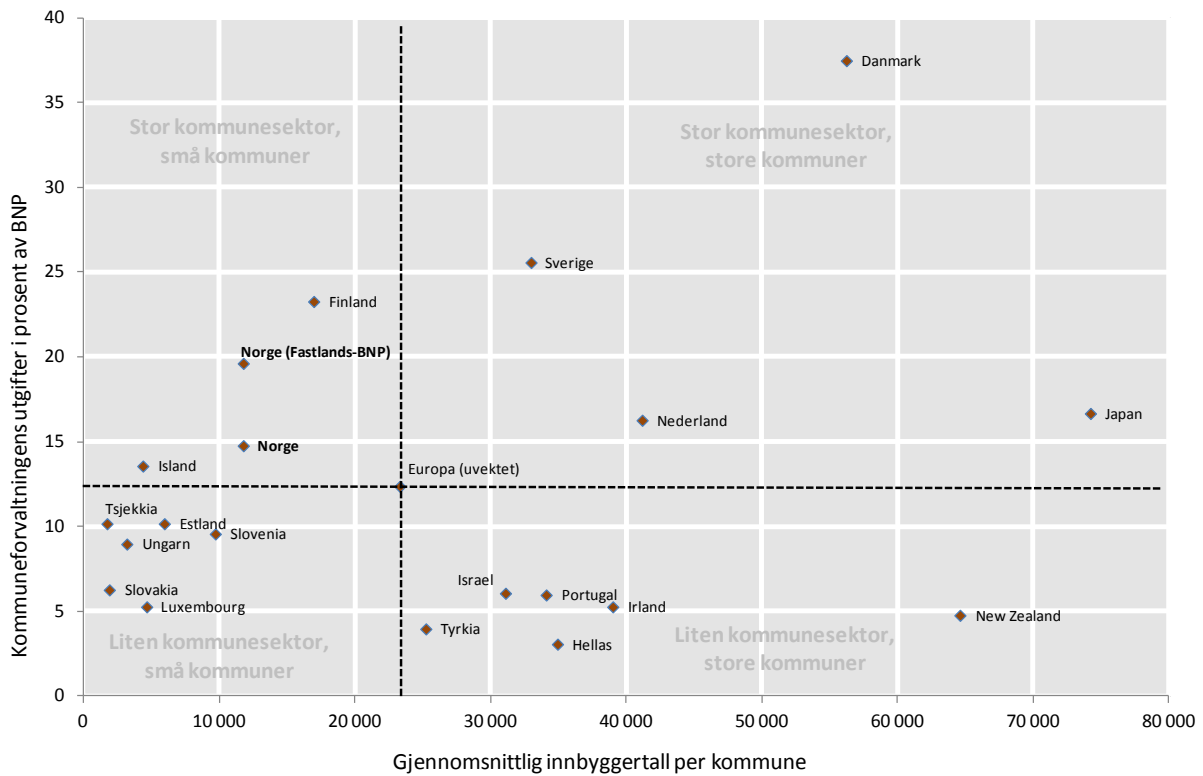
Det er flere ulike momenter som har ført til at Fastlands-Norge har blitt et sentralt begrep i makroøkonomisk analyse og i nasjonalregnskapets tabeller. Oljevirkosomheten trekkes ut blant annet fordi virksomheten har et spesielt produksjonsbegrep – ved at det inkluderer uttak av en ressursrente – som gir ekstraordinært høyt forhold mellom produksjon og ressursinnsats sammenliknet med andre næringer. Denne virksomheten har etter hvert fått en svært dominerende plass i norsk økonomi, samtidig som oljen historisk har vært gjenstand for store prisfluktasjoner. Endringer i oljevirkosomheten vil ofte "forstyrre" konjunkturanalyser, og utviklingen i bruttoproduktet sier som oftest lite om utviklingen i sysselsettingen. Ved analyser av konjunkturutviklingen holdes oljevirkosomheten og utenriks sjøfart vanligvis utenom, blant annet fordi produksjonen i disse sektorene i liten grad påvirker behovet for arbeidskraft. Størrelsen på produktinnsatsen er imidlertid sammen med næringens investeringer svært viktig for aktiviteten i resten av økonomien. Sjøfarten trekkes ut fordi både produksjonen og faktoreterspørselen i mindre grad er integrert i den innenlandske økonomien.

Innenlandsk sluttanvendelse er et mål på ressursbruk i Norge og består av privat og offentlig konsum, samt private og offentlige investeringer i realkapital. Innenlandsk sluttanvendelse tilsvarer bruttonasjonalprodukt fratrukket eksportoverskuddet (BNP – eksport + import).

¹ Estland, Finland, Island, Irland, Israel, Luxemburg og Slovenia.

² Frankrike, Italia, Polen og Storbritannia.

Figur 9.3 og 9.4 Gjennomsnittlig innbyggertall i henholdsvis kommunene og regionene¹ (i Norge: fylkeskommunene), målt opp mot kommuneforvaltningens utgifter i prosent av BNP. 2012.

¹ Sør-Korea ligger utenfor skalaen for x-aksen i figur 9.3 og 9.4 (fig.9.3:220 285 innb.; fig. 9.4: 2,94 mill. innb.; 13,1 pst.av BNP), Japan ligger utenfor skalaen for x-aksen i figur 9.4 (2,71 mill. Innb.; 16,7 pst. av BNP).

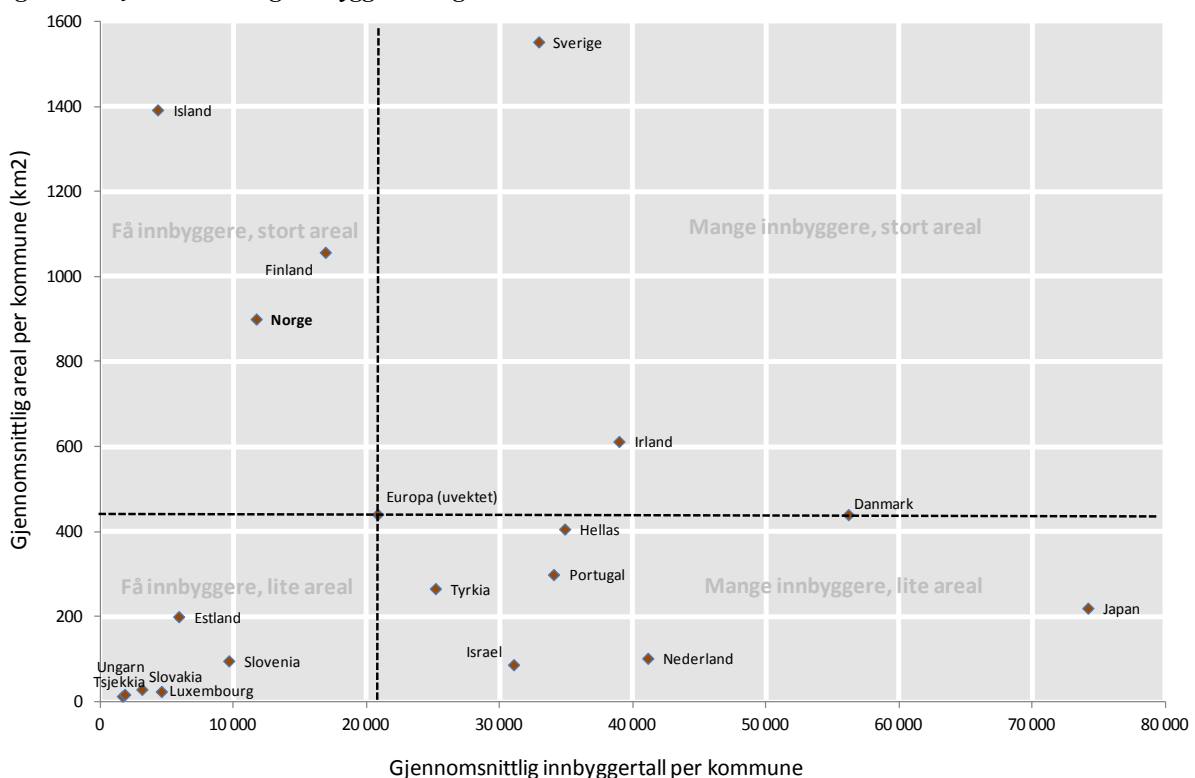
Kilde: OECD

Figur 9.3 indikerer at i forhold til land der kommuneforvaltningen har en tilsvarende eller større plass i landets økonomi, er innbyggertallet i norske kommuner i snitt lavere. Det samme gjelder også for enkelte land i Sør-Europa. Det er i første rekke de øst-europeiske landene som har mindre kommuner enn i Norge, men der er utgjør også kommuneforvaltningen en betydelig mindre andel av økonomien.

I Norge er tjenestene i kommunesektoren i større grad lagt til kommunene enn til fylkeskommunene. Når en skal sammenligne Norge med andre europeiske land, kunne det kunne imidlertid tenkes at årsaken til bildet som tegnes opp i figur 9.3 var at oppgavene som er lagt til kommuneforvaltningen, i stor grad er lagt til det regionale nivået. Da vil figur 9.3 kunne gi et skjevt bilde. I figur 9.4 er det derfor vist tilsvarende utgiftstall, men innbyggertallet for kommunene er byttet ut med gjennomsnittlig innbyggertall på regionalt nivå. Tsjekkia, Ungarn og Slovakia, som hadde mindre kommuner, har i snitt har større regioner. For disse landene er det derfor vanskeligere å gjøre en sammenligning med norsk kommunesektor uten å kjenne nærmere til oppgavefordelingen mellom de ulike nivåene. For de øvrige landene som inngår i figur 9.3, vil derimot figuren kunne tjene til å gi en viss indikasjon på forholdet mellom kommunestørrelse og oppgaveportefølje i de respektive landene.

Figur 9.5 viser at norske kommuner – og nordiske kommuner generelt – er store målt i areal. Landene med kommuner som er små både i areal og i innbyggertall (ruten nede til venstre i figuren) er de samme landene som har en relativt liten kommunesektor (ruten nede til venstre i figur 9.3). De ulike landene ligger for det meste i de "samme" rutene i figur 9.3 og 9.5. Det

Figur 9.5 Gjennomsnittlig innbyggertall og areal i kommunene

¹ Sør-Korea ligger utenfor skalaen for x-aksen (220 285 innbyggere; 440 kvadratkilometer). New Zealand ligger utenfor skalaen for y-aksen (64 550, 4025).

Kilde: OECD

innebærer strengt tatt ikke annet enn at kommuner med stort areal også har flere innbyggere (naturlig nok), men de nordiske landene ligger litt mer for seg selv som følge av at befolkningstettheten er lavere og avstandene relativt sett større i disse landene.

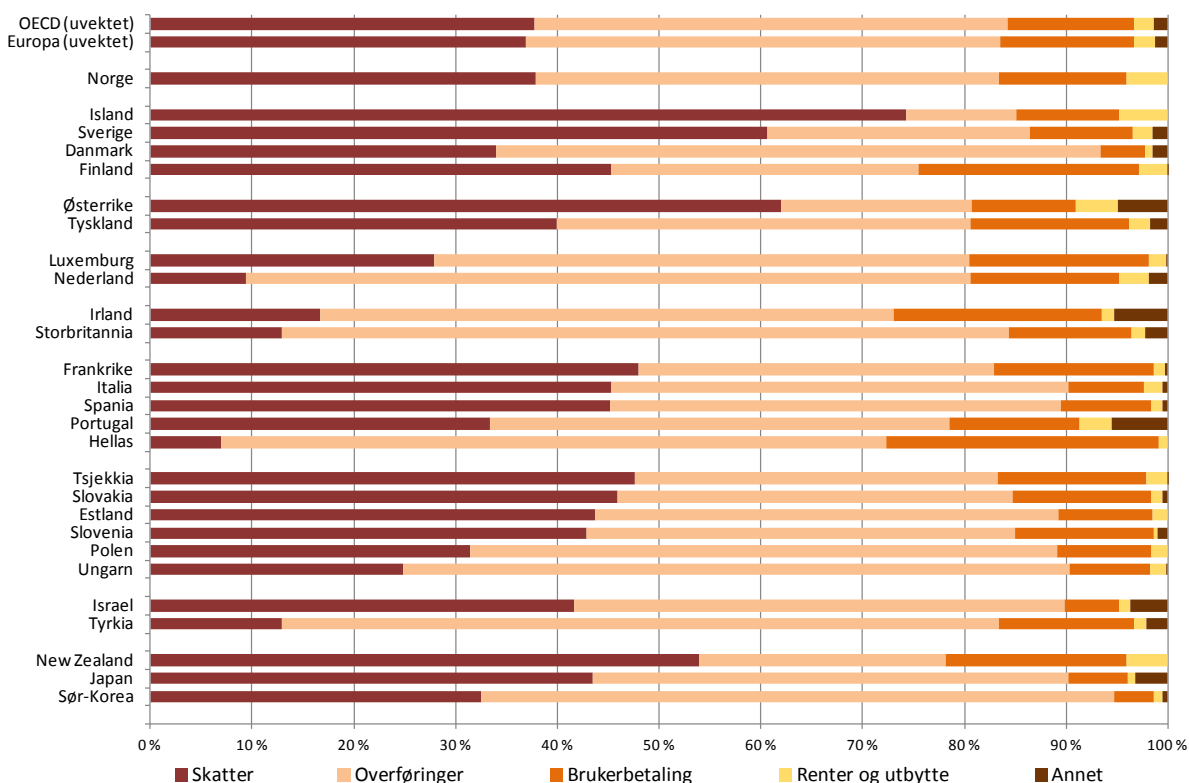
9.2 Inntekter

I OECD-landene utgjorde skatteinntektene i 2012 om lag 45 prosent av inntektene i snitt, mens overføringer fra sentrale myndigheter var den nest største inntektskilden (38 prosent), jf. figur 9.6, som viser inntektssammensetningen for kommuneforvaltningen.

Det er imidlertid store variasjoner i skatteandelene mellom i utgangspunktet relativt like land. I Sverige utgjør skatter over 60 prosent av innteksgrunnlaget, mens i Nederland er skatteandelen under ti prosent. For å trekke en liten parallell til variasjonene mellom norske kommuner: Skatteandelen (målt som andel av de frie inntektene) varierer fra 18 prosent i de mest skattesvake kommunene til 93 prosent i den rikeste.

I hvilken grad kommuner og regioner selv kan bestemme over utgifter og inntekter, vil også variere fra ett land til et annet. Det kan være styrt av sentrale myndigheter eller begrenset av regulatoriske og budsjettmessige standarder, og det vil kunne være store variasjoner mellom landene. Figur 9.6 gjenspeiler ikke nødvendigvis graden av selvstyre hos lokale myndigheter. Begrensninger i adgangen til å bestemme eget skattenivå, egne gebyrer o.l. vil redusere kommunesektorens mulighet til å generere egne inntekter og evne til å tilpasse seg

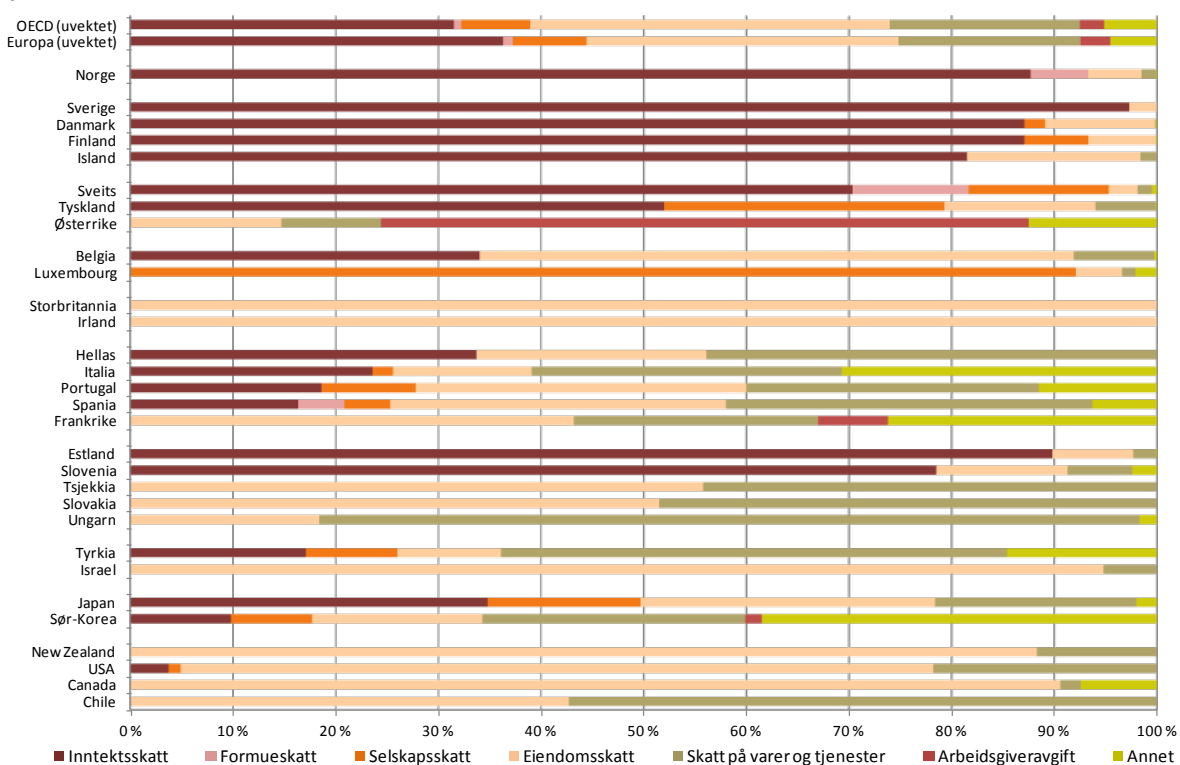
Figur 9.6 Kommuneforvaltningens inntekter etter type . Prosent av inntektene. 2012¹

¹ 2010 for Tyskland, Østerrike, Spania og New Zealand; 2011 Japan, Sør-Korea, Israel, og Tyrkia . Ikke tilgjengelige data for Chile, Australia, Mexico, Sveits og USA.

Kilde: OECD

Figur 9.7 Sammensetning av kommuneforvaltningens skatteinntekter, som andel av totale skatteinntekter, 2012¹

¹ Tall ikke tilgjengelig for Polen, Nederland, Mexico og Australia.

Kilde: OECD

økonomiske sjokk. Derfor vil det også være slik i de fleste landene at en betydelig del av inntektene til kommuneforvaltningen kommer som overføringer fra staten. Innenfor OECD-landene er det ingen klar tendens til at det skjer endringer på dette punktet.³

Figur 9.7 viser hvilke ulike typer skatteinntekter kommuneforvaltningen hadde i 2012 i de ulike landene. De nordiske landene skiller seg ut ved at personbeskatning på inntekt utgjør en såpass stor andel av skatteinntektene. Foruten de nordiske landene var det bare Estland, Slovenia og Sveits, og til dels Tyskland, som hadde en lignende sammensetning av skatteinntektene. Disse landene var også relativt like også når det gjaldt inntektssammensetningen for øvrig, jf. figur 9.6.

I de øvrige landene stod personbeskatningen på inntekt og formue for en betydelig lavere andel av de samlede skatteinntektene. Eiendomsskatten var den viktigste skatteinntekten, og i Storbritannia og Irland var eiendomsskatten også kommunesektorens eneste skatteinntekt. I mange av landene i Sør- og Øst-Europa utgjorde skatt på varer og tjenester også en betydelig andel.

9.3 Tjenester

Utgifter i offentlig forvaltning fordelt etter tjenesteområde følger de ti funksjonene som er definert i Classification of the Functions of Government (COFOG): Offentlig administrasjon; forsvar; offentlig orden og sikkerhet; næringsøkonomiske formål; miljøvern; boliger og

³ OECD (2013), *Government at a Glance 2013*, OECD Publishing.

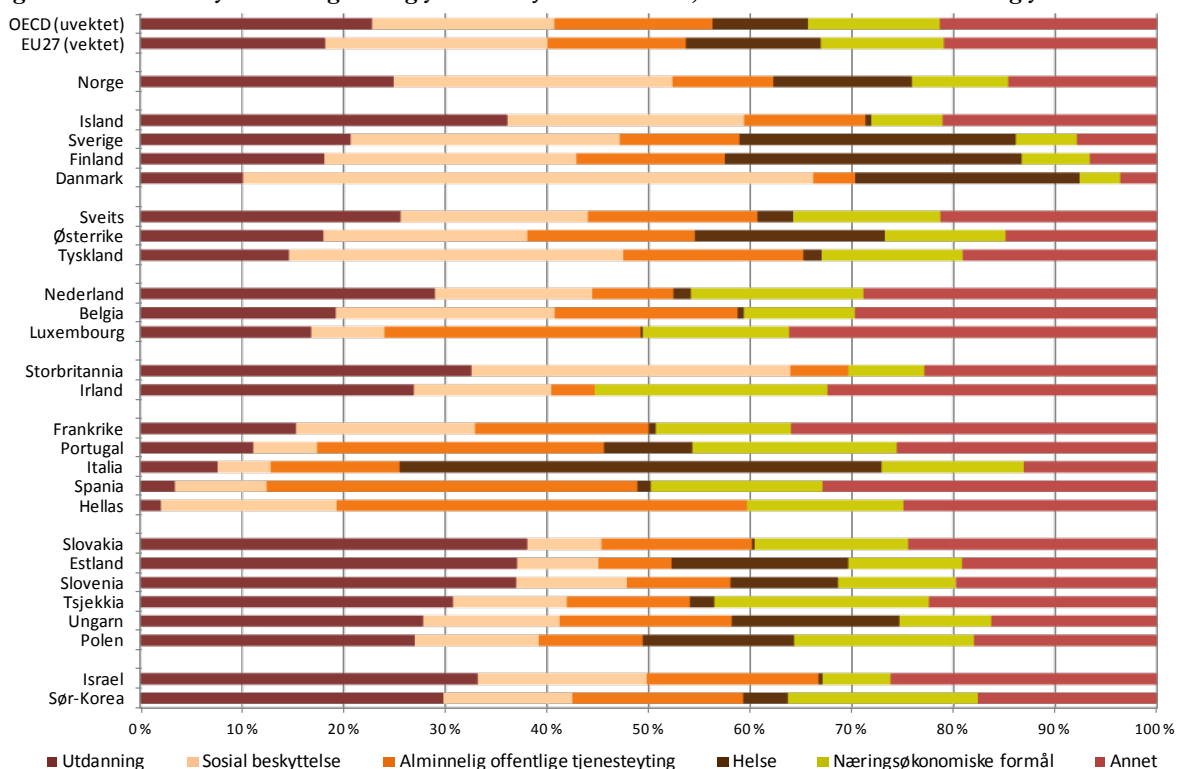
nærmiljø; helse; fritid, kultur og religion; utdanning samt sosial beskyttelse. Den samme klassifiseringen er også brukt i omtalen av kommunalt konsum i kapittel 4.1 i denne rapporten.

Utdanning og sosial beskyttelse er i snitt de to største sektorene i kommunal forvaltning i Europa og OECD-området. I 2012 stod hver av disse tjenestegruppene for om lag 20 prosent av ressursbruken i kommuneforvaltningen. Det betyr likevel ikke nødvendigvis at disse tjenestene hovedsakelig er lagt til lokalt nivå.

Figur 9.8 viser fordelingen mellom de ulike sektorene i kommuneforvaltningen. Figuren viser ikke oppgavefordelingen mellom de ulike forvaltningsnivåene, selv om den vil kunne gi en viss pekepinn. I Italia utgjorde for eksempel helseutgiftene nærmere halvparten av utgiftene på lokalt nivå, noe som gjenspeiler at kommunesektoren har ansvar for så godt som alle helsetjenestene, mens i Storbritannia er disse tjenestene i sin helhet lagt til det statlige nivået.

I de fleste landene er f.eks. ansvaret for utdanningstjenestene fordelt mellom stat og kommunesektoren (og eventuelt delstat), men det er betydelige variasjoner i hvor stor del som er lagt til kommunesektoren. I de føderale statene er ansvaret for utdanningen hovedsakelig lagt til delstatsnivået (som ikke inngår i tallgrunnlaget i figur 9.7), mens i f.eks. Hellas ligger ansvaret for hele utdanningsløpet til staten. Det er generelt større variasjoner i oppgavefordelingen innen utdanning, helse, sosial beskyttelse (eldreomsorg, sosialhjelp, barnevern, tjenester rundt arbeidsledighet og uføre, kommunale boliger m.m.) og næringsøkonomiske formål (bl.a. landbruk og transport), mens mer tekniske tjenester (vann,

Figur 9.8 Kommuneforvaltningens utgifter etter tjenesteområde, målt som andel av totale utgifter. 2011¹

¹ Data ikke tilgjengelig for Australia, Canada, Chile, Japan, Mexico, New Zealand og Tyrkia.

Kilde: OECD

Oppgavefordeling i Europa

De europeiske landene har organisert forvaltningen generelt, og lokalforvaltningen spesielt, på en rekke ulike måter. Det er vanlig å dele de vesteuropeiske landene inn i en nordisk modell, en britisk modell, en mellomeuropeisk modell og en napoleonsk eller søreuropeisk modell.

Den nordiske modellen, som omfatter Sverige, Norge, Danmark, Finland og Island, kjennetegnes av at kommunene har en framtrødende posisjon i samfunnet. Sammenliknet med andre europeiske land, har kommunesektoren i de nordiske landene større betydning for gjennomføringen av den offentlige politikken. Gjennomføringen av velferdspolitikken er i disse landene i stor grad et kommunalt ansvar. Kommunene har vidtgående myndighet og utøver stor grad av lokalt selvstyre.

Den britiske modellen omfatter Storbritannia og Irland. I Storbritannia (men ikke i Irland) ivaretar kommunene viktige oppgaver på velferdsområdet. Løsningen av sentrale velferdsoppgaver, for eksempel helseområdet og deler av sosialområdet, ligger likevel utenfor deres ansvarsområde.

Den mellomeuropeiske modellen omfatter Tyskland, Østerrike og Sveits. Disse landene er kjennetegnet av at lokalforvaltningen inngår i en føderal struktur, som innebærer at statsmakten er delt mellom forbunds nivå og delstatsnivå. Det er delstatene som har ansvaret for lovgivningen overfor kommunene, og det er relativt stor variasjon mellom delstatene med hensyn til organiseringen og oppgavene til kommunene. Den administrative inndelingen i de tre landene varierer også. Betydelige deler av de velferdsoppgavene, som i Norden ivaretas av kommuner, er i Tyskland del av et forsikringsbasert system (f.eks. helsesektoren og store deler av sosialområdet).

Den napoleonske modellen omfatter i utgangspunktet et stort antall land i Vest- og Sør-Europa, som Frankrike, Belgia, Nederland, Luxemburg, Spania, Portugal, Italia og Hellas. I flere av de nevnte landene er det imidlertid gjennomført store reformer for å desentralisere forvaltningen, og land som Nederland og Belgia kan i dag sies å ligge tettere opp mot henholdsvis de nordiske og mellomeuropeiske modellene. Modellen kjennetegnes av en sterk sentralmakt, detaljstyring av kommunene gjennom statlige prefekter og ved borgermesterens sentrale rolle. Innenfor dette systemet er det vanlig med et stort antall kommuner. Frankrike skiller seg ut som det landet i Europa med desidert flest kommuner. Oppgavefordelingen i Frankrike er ikke helt entydig. Ansvaret for de ulike oppgavene er normalt delt på flere forvaltningsnivåer, og kommunenes muligheter til å ivareta de ulike oppgavene varierer med kommunenes størrelse. Ofte tas viktige beslutninger etter forhandlinger mellom flere nivåer. I praksis har kommunene et eget og selvstendig for bare et fåtall av oppgavene. I Spania har kommunene forskjellige oppgaver avhengig av innbyggertall. Alle kommuner har ansvar for noen grunnleggende tjenester, og får i tillegg flere oppgaver med økende innbyggertall. Oppgaver tilknyttet helse og utdanning ligger hos 17 autonome regioner og to autonome byer .

avløp, renovasjon) og tjenester knyttet til friluftsliv, idrett og kultur samt bolig og eiendomsforvaltning i større grad er lagt til lokalt nivå.⁴

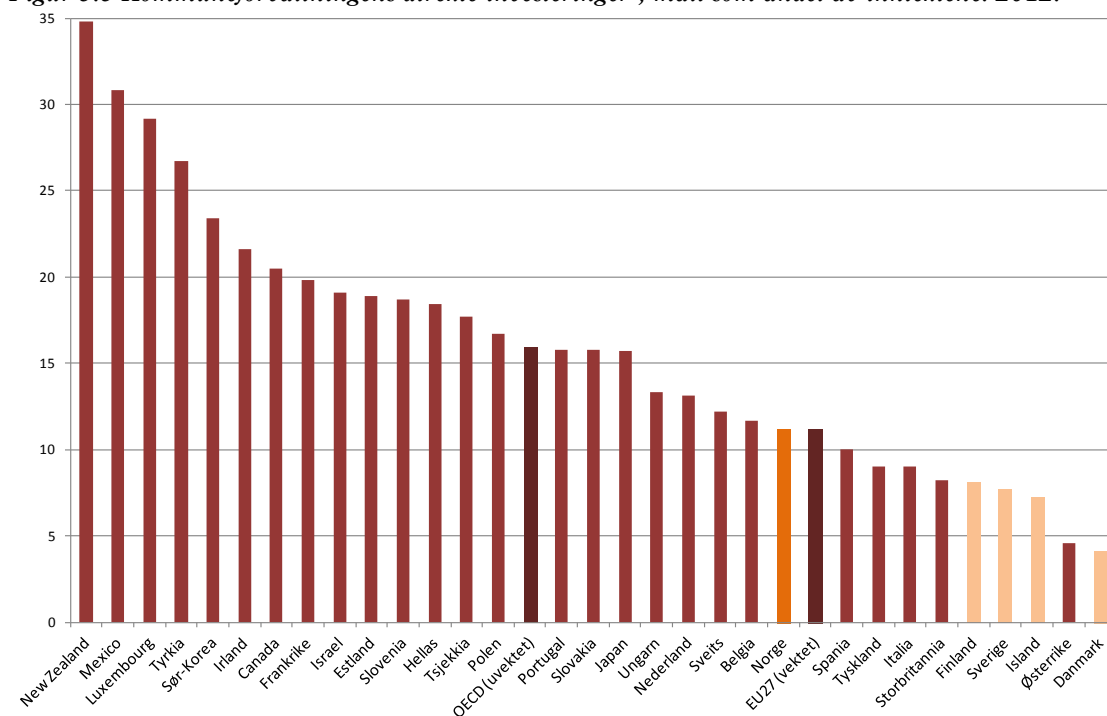
Det kan også være betydelige variasjoner mellom ulike områder innenfor samme land – det at alle kommuner og fylkeskommuner/regioner skal ha de samme oppgavene, slik hovedprinsippet har vært i Norge, begrenser seg hovedsakelig til de nordiske landene.

Når det gjelder de nordiske landene, er andelen for Danmark påvirket av at kommunesektoren også har ansvar for arbeidsledighetstrygden, noe som gjør at sektoren sosial beskyttelse står for en veldig høy andel av sektorens utgifter og de øvrige sektorene blir tilsvarende mindre. I tillegg er ansvaret for spesialisthelsetjenesten lagt til kommunene eller regionene i Finland, Sverige og Danmark. Utover dette illustrerer figuren at kommunesektoren i de nordiske landene har en relativt lik fordeling av oppgaver mellom de ulike forvaltningsnivåene.

9.4 Gjeld og nettofinansinvesteringer

Innenfor Europa stod kommuneforvaltningen i 2012 for nærmere 60 prosent av investeringene i offentlig sektor. Dette tilsvarte i overkant av 11 prosent av de samlede utgiftene til kommuneforvaltningen, jf. tabell 9.9, og 1,3 prosent av landenes samlede BNP. Også på dette feltet var det store variasjoner mellom landene. Dette vil (normalt) ha sammenheng med størrelsen på realkapitalen som kommunesektoren i utgangspunktet disponerer, og de nordiske landene hadde – målt som andel av inntektene – relativt lave investeringer. Kommunesektoren i

Figur 9.9 Kommuneforvaltningens direkte investeringer¹, målt som andel av inntektene. 2012.

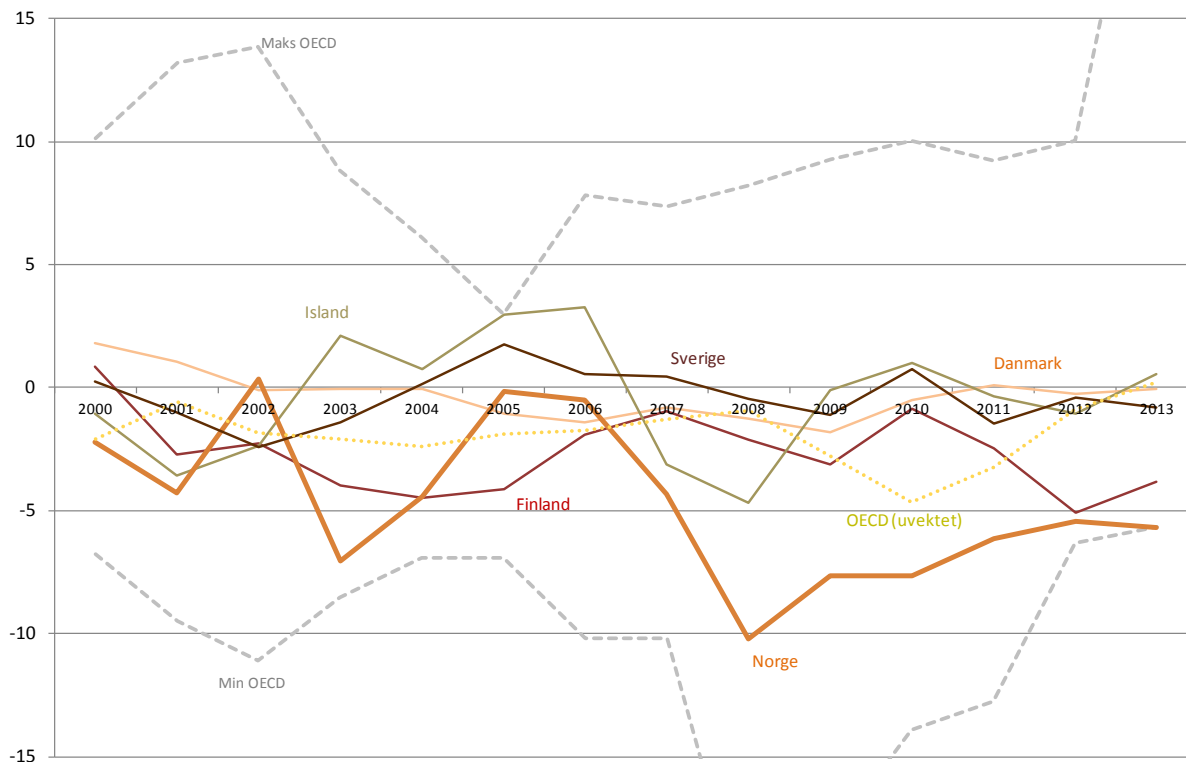
¹ Kapitaloverføringer + bruttoinvesteringer og oppkjøp fratrukket salg av ikke-finansiell, ikke-produsert kapital.

² 2010 for Canada; 2011 for Sør-Korea, Israel, Mexico og Sveits. Ikke tilgjengelige data for Chile, New Zealand, USA, Australia, Japan og Tyrkia.

Kilde: OECD

⁴ Piñero Campos, José María og Camila Vammalle (2012), "Financial resources, expenditures and debt of sub-central governments", in Junghun Kim Camila Vammalle (eds.), *Institutional and Financial Relations across Levels of Government*, OECD Publishing.

Figur 9.10 Nettofinansinvesteringer i kommuneforvaltningen, i prosent av inntektene. 2000-2013¹.

¹ Chile og USA inngår ikke i tallgrunnlaget.

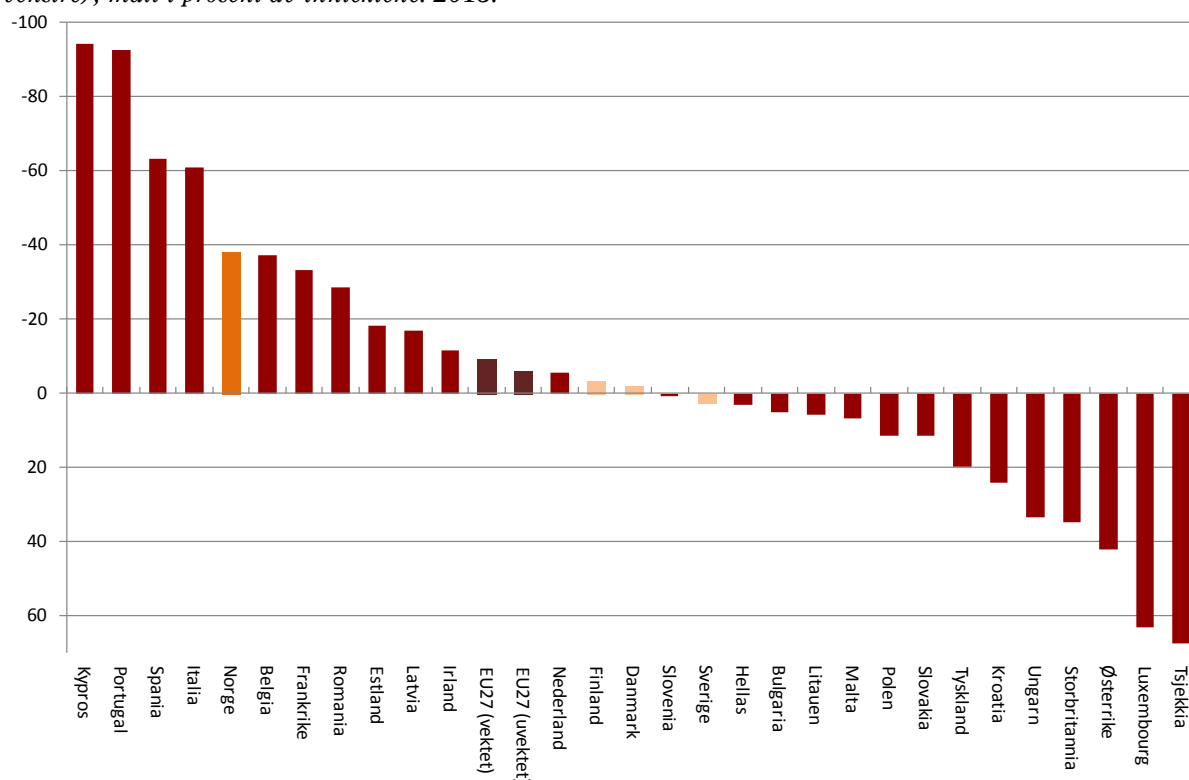
Kilde: OECD

Norge lå i 2012 på snittet for Europa, men sammenlignet med de øvrige nordiske landene var investeringene i Norge betydelig høyere.

Sammenlignet med de andre nordiske landene har det i Norge sett over tid også vært relativt store negative netto finansinvesteringer, jf. figur 9.10. I 2013 var Norge det landet innen OECD som hadde de største negative nettofinansinvesteringene i kommuneforvaltningen. For Sverige har nettofinansinvesteringene ligget rundt null. Kommunesektoren i Finland har hatt negative nettofinansinvesteringer siden 2000 (mens de var til dels betydelig positive på 1990-tallet). Også Danmark har hatt en lignende utvikling som Finland, men med mindre svingninger. Figuren illustrerer også at kommuneøkonomien i OECD-området forverret seg til dels kraftig i etterkant av finanskrisen i 2007/2008, både målt ved snittet og de hardest rammede landene, men også at det har vært tilsvarende forbedring siden 2010.

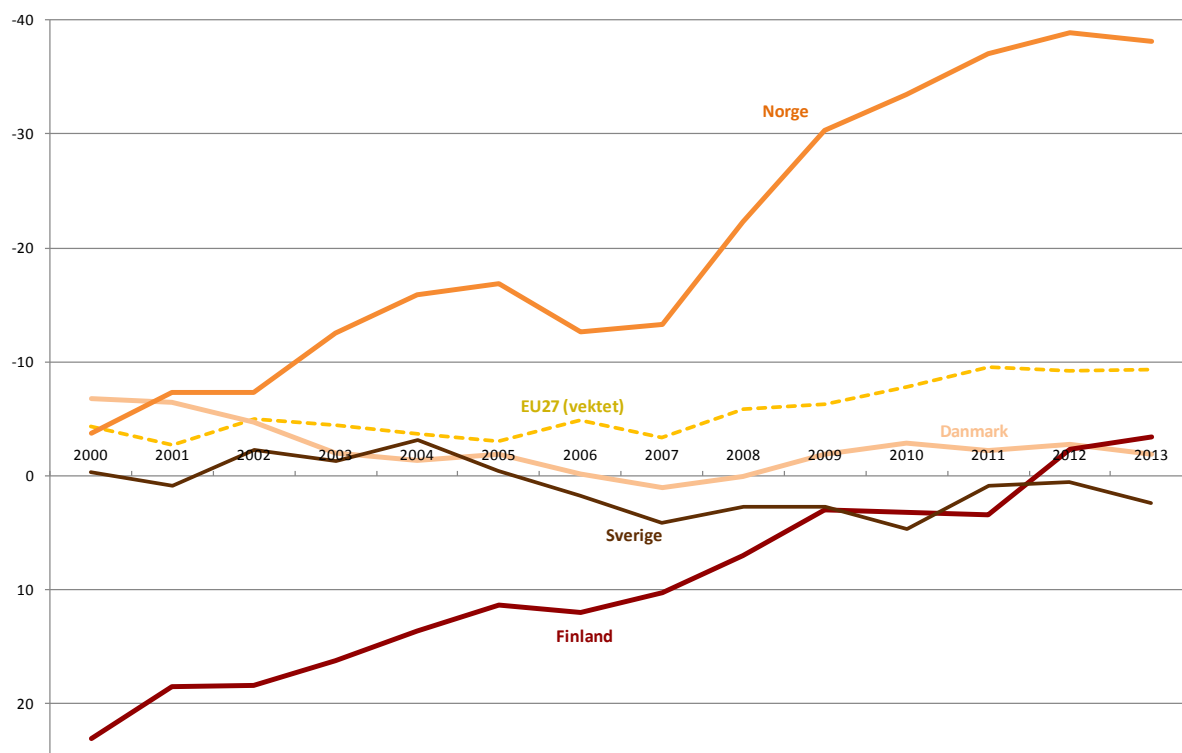
Nettogjelden i kommunesektoren i Norge ligger også relativt høyt sammenlignet med andre europeiske land, jf. figur 9.11. For EU-området samlet utgjorde kommuneforvaltningens nettogjeld om lag 10 prosent av inntektene. Nettogjelden i norske kommuner og fylkeskommuner i underkant av 40 prosent. I de øvrige nordiske landene ble kommunesektorens gjeld om lag motsvart av tilsvarende fordringer, slik at nettogjelden lå rundt null. Utviklingen i nettofinansinvesteringene (figur 9.10) gjenspeiles også i figur 9.12, som viser utviklingen i nettogjelden i nordiske landene. Mens kommunesektorens nettogjeld har vært relativt stabil gjennom 2000-tallet i Sverige og Danmark, har utviklingen i Finland og Norge gjelden økt i Finland og Norge. Men der kommunesektoren i Finland i utgangspunktet hadde store nettofordringer og i 2013 hadde nådd et nivå på nettogjeld som var på linje med Sverige og Danmark, har kommuneforvaltningen i Norge gått fra å ligge på dette nivået på begynnelsen av 2000-tallet til å ligge betydelig høyere.

Figur 9.11 Nettofordringer i kommuneforvaltningen (invers skala, dvs. land med høyest nettogjeld ligger til venstre), målt i prosent av inntektene. 2013.

Kilde: Eurostat

Figur 9.12 Nettofordringer i kommuneforvaltningen i Norge, sammenlignet med øvrige land i Norden (invers skala, dvs. økende gjeld oppover y-aksen), målt i prosent av inntektene. 2000-2013

Kilde: Eurostat

9.5 Oppsummering

Norge har, i likhet med de øvrige nordiske landene, en stor offentlig sektor.

Kommuneforvaltningen utgjør en større del av de offentlige tjenestene enn ellers i Europa, men sammenlignet med våre naboland er det noe mindre desentralisering av tjenestene i Norge. Det skyldes i første rekke at spesialisthelsetjenesten i Finland, Sverige og Danmark er lagt til kommuneforvaltningen, mens den i Norge ligger under staten.

Skattefinansieringen av norske kommunesektor er om lag på Europa-snittet, målt som andel av sektorens samlede inntekter. Norske kommuner finansieres i større grad av overføringer fra staten sammenlignet Sverige og Island (og til dels Finland), men skatteandelen er noe høyere enn i den danske kommunesektoren. Alle de nordiske landene har inntektsskatt fra innbyggerne som den primære skatteinntekten og skiller seg i så måte fra store deler av Europa for øvrig, der eiendomsskatt i de fleste tilfeller er den viktigste skatteinntekten.

Investeringsnivået i kommuneforvaltningen i Norge har de siste årene vært relativt høyt sammenlignet med tidligere, jf. kap. 2. I en europeisk kontekst har det derimot ligget om lag på snittet, men likevel klart høyere enn i de øvrige nordiske landene. Som en konsekvens har norsk kommunesektor en relativt høy nettogjeld og en annen gjeldsutvikling på 2000-tallet enn resten av Norden og Europa for øvrig, der nettogjelden har vært relativt stabil i samme periode.

10 Ny vurdering av anbefalt netto driftsresultat

10.1 Innledning

Som tidligere varslet gjør utvalget her en ny vurdering av anbefalingen om at netto driftsresultat bør ligge på 3 prosent for kommunesektoren samlet over tid. Bakgrunnen for å gjøre en ny vurdering er at kompensasjonen for merverdiavgift på investeringer skal føres i investeringsregnskapet fra og med 2014. Til nå har disse inntektene vært ført i driftsregnskapet. I vurderingen tas også med effekten av at fylkeskommunene har overtatt en stor del av tidligere riksveier (forvaltningsreformen).

Utvalget hadde en grundig gjennomgang av hva anbefalt netto driftsresultat bør ligge på i rapportene for 2009. Denne gjennomgangen førte ikke til noen annen anbefaling enn at nivået bør ligge på 3 prosent av driftsinntektene, som var det samme som utvalget hadde anbefalt før denne gjennomgangen. I vårrapporten fra 2009 (kapittel 4) foretok utvalget en gjennomgang av betingelsene for formuesbevaring, langsiktig balanse og anbefaling av netto driftsresultat, og videreutviklet begrepet korrigert netto driftsresultat på teoretisk grunnlag. I høstrapporten 2009 (kapittel 8) utarbeidet utvalget et beregningsopplegg for et revidert korrigert netto driftsresultat, basert på det utvalget har definert som absolutt kommunal formuesbevaring.

I dette kapitlet gjennomgår utvalget først definisjonen av absolutt kommunal formuesbevaring, og viser hvordan korrigert driftsresultat beregnes når dette begrepet er lagt til grunn. Deretter vises det et beregningsopplegg for splitting av korrigert netto driftsresultat på kommuner og fylkeskommuner. Splittingen har bakgrunn i at overtakelsen av tidligere riksveier har ført til en økning i hvor høyt netto driftsresultat fylkeskommunene må ha for å kunne oppfylle betingelsen om absolutt kommunal formuesbevaring. Utvalget foretar deretter en beregning av hvordan kravet til absolutt kommunal formuesbevaring ville ha endret seg, dersom investeringsmomsen hadde vært flyttet fra driftsregnskapet til investeringsregnskapet også i årene 2004-2013. Utvalget ser også på hvilken betydning netto driftsresultat når det gjelder finansieringen av investeringsutgifter. Til slutt foretar utvalget en ny drøfting av anbefalt nivå på netto driftsresultat.

Etter gjennomgangen i dette kapitlet vil utvalget nå legge til grunn et anbefalt netto driftsresultat på 2 prosent for kommuner og fylkeskommuner samlet sett. For kommunene anbefales det et driftsresultat på 1 $\frac{3}{4}$ prosent, mens det for fylkeskommunene anbefales et netto driftsresultat på 4 prosent.

Utvalgets anbefalinger gjelder nå på konsernnivå. De aller fleste kommuner og fylkeskommuner har (fylkes)kommunale foretak og/eller er medeiere i inter(fylkes)kommunale foretak. En anbefaling basert kun på tall for (fylkes)kommunekassene vil således bare gjelde en del av den (fylkes)kommunale virksomheten. For landet under ett har netto driftsresultat for konsernene ligget om lag $\frac{1}{2}$ prosentpoeng over kommunekassene. Samtidig har konsernene høyere avskrivninger enn kommunekassene, noe som isolert sett gir sterkere krav til netto driftsresultat i konsernene enn i kommunekassene.

10.2 Absolutt kommunal formuesbevaring

Frem til utvalgets gjennomgang i 2009 var det prinsippet om absolutt formuesbevaring som var utgangspunktet for 3-prosentregelen. Med absolutt formuesbevaring forstås det at realverdien på formuen opprettholdes over tid.

Den måten korrigert netto driftsresultat ble beregnet på før 2009, var imidlertid ikke en ideell operasjonalisering av prinsippet om absolutt formuesbevaring. Den viktigste svakheten var at det ble gjort fradrag for nominelle renteutgifter, mens det riktige vil være å gjøre fradrag for inflasjonsgevinsten av netto gjeld. Videre var det slik at verken det ordinære eller det korrigerede netto driftsresultatet inkluderte investeringsinntekter. Med en bokstavelig tolkning av absolutt formuesbevaring vil det være riktig å inkludere investeringsinntektene (eksklusiv salg).

I 2010 endret utvalget definisjonen av korrigert netto driftsresultat, slik at det nå blir korrigert for inflasjonsgevinsten av netto gjeld, mens investeringsinntektene fortsatt er holdt utenfor. Begrunnelsen for å holde investeringsinntektene utenfor er at investeringsinntekter først og fremst er statlige tilskudd til investeringsformål, der intensjonen med tilskuddene er å øke realkapitalen og dermed produksjonskapasiteten innenfor prioriterte tjenesteområder. Et krav om absolutt formuesbevaring basert på at investeringsinntektene er inkludert, vil dessuten kunne være svakere enn kommunelovens krav til budsjettbalanse.

På denne bakgrunn har utvalget definert et nytt begrep kalt absolutt kommunal formuesbevaring. Absolutt kommunal formuesbevaring skiller seg fra absolutt formuesbevaring ved at investeringsinntektene ikke er med. Dermed holdes investeringsinntektene utenom både ved beregningen av ordinært og korrigert netto driftsresultat.

I 2009 konkluderte utvalget slik:

”I den perioden som er studert i dette kapitlet utgjorde differansen i gjennomsnitt 2,7 prosent av inntektene. I vurderingen av 3-prosentregelen bør det også tas høyde for at nasjonalregnskapet har en bredere definisjon av kommunesektoren enn kommuneregnskapet (hvor beregningene kun omfatter kommunekassene). Tatt hensyn til dette vil absolutt kommunal formuesbevaring tilsi at netto driftsresultat for kommunesektoren som helhet over tid bør utgjøre om lag 2 ½ prosent av inntektene.

3-prosentregelen må etter dette forstås som at den legger til rette for at kommunesektorens formue kan øke over tid. Dette skyldes for det første at regelen er ½ prosentpoeng høyere enn kravet til absolutt kommunal formuesbevaring på 2 ½ prosent av inntektene. I tillegg kommer at realkapitalen, og dermed formuen, vil øke som følge av investeringsinntekter. I den perioden som er studert i dette kapitlet utgjorde investeringsinntektene knappe 2 ½ prosent av inntektene i gjennomsnitt. 3-prosentregelen legger dermed til rette for en årlig vekst i kommunesektorens formue tilsvarende $\frac{1}{2} + 2 \frac{1}{2} = 3$ prosent av inntektene.

Selv om investeringsinntektene kommer i tillegg, har absolutt kommunal formuesbevaring et visst preg av å være et minimumskrav. Prinsippet sikrer ikke at formuen øker i takt med kommunesektorens inntektsvekst, slik den historisk synes å ha gjort. Videre vil den formuesutvikling som følger av kravet være avhengig av hvordan staten legger opp til at investeringene i kommunesektoren skal finansieres.”

Beregningene som gjøres i denne rapporten bygger på noen andre forutsetninger enn beregningene fra 2009 som er referert ovenfor. Fra og med høstrapporten 2010 har utvalget beregnet korrigert netto driftsresultat for de 4 siste årene med utgangspunkt i konserntall. I følge høstrapporten for 2010 tilsvarte avviket mellom korrigert og ordinært netto driftsresultat mellom 1,7 og 2,6 prosent av driftsinntektene i perioden 2006 til 2009. Fra og med høstrapporten for 2011 er det tatt hensyn til at SSB har foretatt en betydelig nedjustering av kommunenes gjeld. Denne nedjusteringen gjorde at avviket mellom korrigert og ordinært netto driftsresultat i gjennomsnitt økte med om lag ½ prosent av driftsinntektene. Til og med høstrapporten 2013 har blant annet obligasjoner, sertifikater, aksjer og andeler vært tatt ut når vi har beregnet den nettogjelden som har vært grunnlaget for inflasjonsgevinsten som har inngått i beregningen av korrigert netto driftsresultat. Fra og med denne rapporten henter vi tallene for netto gjeld direkte fra kredittmarkedsstatistikken. Det vil si at nå er alle gjelds- og fordringsposter med i beregningen. Dette gir lavere tall for netto gjeld enn det som har inngått i tidligere beregninger. For årene 2006 til 2009 innebærer denne opprettingen isolert sett at avviket mellom korrigert og ordinært netto driftsresultat i gjennomsnitt øker med om lag 1 prosent av driftsinntektene sammenliknet med tidligere beregninger.

Det vil si at mens avviket mellom korrigert og ordinært netto driftsresultat i perioden 2006 til 2009 var beregnet til mellom 1,7 og 2,6 prosent i høstrapporten 2010, viser beregningene i denne rapporten et avvik i samme periode på mellom 3,4 og 3,9 prosent. Forskjellen skyldes at vi i denne rapporten har lagt til grunn lavere tall for netto gjeld enn det som har inngått i tidligere beregninger.

10.3 Korrigert netto driftsresultat 2004 til 2013

Tabell 10.1 viser beregning av korrigert netto driftsresultat for sum kommuner og fylkeskommuner basert på prinsippet om absolutt kommunal formuesbevaring i 10-års-perioden 2004 til 2013. Vi har satt opp gjennomsnittstall både for hele perioden under ett, og for periodene 2004-2009 og 2010-2013. Grunnen det siste skillet er forvaltningsreformen som ble innført i 2010.

Vi starter med netto driftsresultat som vi har hentet fra konsernstatisikken i Kostra. I perioden 2004 til 2013 har netto driftsresultat i gjennomsnitt vært på 3,4 prosent av driftsinntektene. Det

Tabell 10.1 Beregning av korrigert netto driftsresultat, 2004-2013. Mill kroner og prosent av driftsinntektene. Kommuneforvaltningen

Mill kroner	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Gjennomsnitt		
Netto driftsresultat	7 235	9 981	17 405	8 851	2 337	11 773	12 961	11 510	14 483	14 321			
Netto avdrag	6 569	7 002	7 699	8 268	8 792	9 679	10 770	11 824	12 865	13 553			
Netto driftsresultat ekskl avdrag	13 804	16 983	25 104	17 119	11 129	21 452	23 731	23 334	27 348	27 874			
Kapitalslit	16 293	17 585	19 083	21 054	23 515	24 635	30 776	33 203	35 240	38 379			
Inflasjonsgevinst	992	936	1 548	1 558	2 450	3 165	3 303	4 673	4 864	5 631			
Korrigert netto driftsresultat	-1 497	334	7 569	-2 377	-9 936	-18	-3 742	-5 196	-3 028	-4 874			
Avik nto driftsres / korr nto drres	8 732	9 647	9 836	11 228	12 273	11 791	16 703	16 706	17 511	19 195			
Prosent av bto driftsinntekt	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2004-2013	2004-2009	2010-2013
Netto driftsresultat	3,0	4,0	6,3	3,1	0,7	3,4	3,5	3,0	3,5	3,3	3,4	3,4	3,3
Netto avdrag	2,7	2,8	2,8	2,9	2,8	2,8	2,9	3,0	3,1	3,1	2,9	2,8	3,0
Netto driftsresultat ekskl avdrag	5,8	6,8	9,1	5,9	3,6	6,2	6,5	6,0	6,6	6,4	6,3	6,2	6,4
Kapitalslit	6,8	7,0	6,9	7,3	7,5	7,2	8,4	8,5	8,5	8,8	7,7	7,1	8,5
Inflasjonsgevinst	0,4	0,4	0,6	0,5	0,8	0,9	0,9	1,2	1,2	1,3	0,8	0,6	1,1
Korrigert netto driftsresultat	-0,6	0,1	2,8	-0,8	-3,2	0,0	-1,0	-1,3	-0,7	-1,1	-0,6	-0,3	-1,0
Avik nto driftsres / korr nto drres	3,6	3,9	3,6	3,9	3,9	3,4	4,6	4,3	4,2	4,4	4,0	3,7	4,4

er små forskjeller mellom gjennomsnittet i perioden før 2010 som var på 3,4 prosent og gjennomsnittet i perioden fra og med 2010 som var på 3,3 prosent. Netto driftsresultat var høyest i 2006 med 6,3 prosent og lavest i 2008 med 0,7 prosent.

I første trinn i beregningen legger vi til netto avdrag som vi har hentet fra konsernstatistikken i Kostra. I beregningen av korrigert netto driftsresultat blir netto avdrag erstattet med kapitalslit. Og siden netto avdrag kommer til fratrukk når vi beregner ordinært netto driftsresultat, må vi legge det til her. I gjennomsnitt har netto avdrag ligget på 2,9 prosent av driftsinntektene. I perioden før 2010 lå netto avdrag i gjennomsnitt på 2,8 prosent av driftsinntektene, mens gjennomsnittet lå noe høyere med 3,0 prosent i perioden etter. Netto avdrag var lavest i 2004 med 2,7 prosent og høyest i 2012 og 2013 med 3,1 prosent.

I neste trinn trekker vi fra kapitalslitet som vi henter fra nasjonalregnskapet. I nasjonalregnskapet er kapitalslitet beregnet geometrisk etter gjenanskaffelsespris. I Kostra er avskrivningene beregnet lineært etter anskaffelsespris. Det betyr at det kapitalslitet vi benytter i beregningen av korrigert netto driftsresultat er betydelig høyere enn avskrivningene i Kostra. I gjennomsnitt har kapitalslitet utgjort 7,7 prosent. Det kom et klart skift i omfanget av kapitalslitet i 2010 da forvaltningsreformen ble innført. I perioden før 2010 lå kapitalslitet i gjennomsnitt på 7,1 prosent av driftsinntektene, mens gjennomsnittet var på 8,5 prosent i perioden etter. Kapitalslitet var lavest i 2004 med 6,8 prosent og høyest i 2013 med 8,5 prosent.

I siste trinn legger vi til inflasjonsgevinsten av netto gjeld. Data for netto gjeld hentes fra kredittmarkedsstatistikken, mens vi bruker deflatoren for kommunal økonomi i beregningen av inflasjonsgevinst. Gjennom perioden har inflasjonsgevinsten økt i forhold til inntektene som følge av en klar økning i netto gjeld. I gjennomsnitt var inflasjonsgevinsten på 0,8 prosent av driftsinntektene i perioden 2004 til 2013. I perioden før 2010 var gjennomsnittet på 0,6 prosent, mens gjennomsnittet var på 1,1 prosent årene etter. Inflasjonsgevinsten var lavest i 2004 og 2005 med 0,4 prosent, og høyest i 2013 med 1,3 prosent.

Tabellen viser at korrigert netto driftsresultat i gjennomsnitt var på -0,6 prosent av driftsinntektene i perioden 2004 til 2013. Absolutt kommunal formuesbevaring er ivaretatt dersom korrigert netto driftsresultat er minst lik null. I perioden 2004 til 2013 var dette kravet tilfredsstillt i de tre årene 2005, 2006 og 2009. Korrigert netto driftsresultat var høyest i 2006 med 2,8 prosent og lavest i 2008 med -3,2 prosent. I gjennomsnitt var korrigert netto driftsresultat høyest i perioden før 2010. I denne perioden var korrigert netto driftsresultat i gjennomsnitt på -0,3 prosent av inntektene, mens i perioden 2010 til 2013 var gjennomsnittet på -1,0 prosent. Nedgangen i korrigert netto driftsresultat skyldes økningen i kapitalslit som igjen er en følge av forvaltningsreformen. Effekten av økningen i kapitalslit blir noe motvirket av den økte inflasjonsgevinsten av netto gjeld.

Siden absolutt kommunal formuesbevaring er ivaretatt når korrigert netto driftsresultat er minst lik null, vil avviket mellom ordinært og korrigert netto driftsresultat vise hvor høyt ordinært netto driftsresultat må være for at kravet om formuesbevaring skal være ivaretatt.

Når vi ser perioden 2004 til 2013 under ett har dette avviket i gjennomsnitt vært på 4,0 prosent av driftsinntektene. Det er en klar forskjell mellom perioden 2004 til 2009 og perioden 2010 til 2013. Dette skyldes at fylkeskommunene har fått økte avskrivninger som følge av forvaltningsreformen. I perioden 2004 til 2009 var avviket mellom ordinært og korrigert netto

driftsresultat på 3,7 prosent, mens avviket var på 4,4 prosent i perioden 2010 til 2013. I perioden 2004 til 2009 var avviket lavest i 2009 med 3,4 prosent og høyest i 2005, 2007 og 2008 med 3,9 prosent. I perioden 2010 til 2013 var avviket lavest i 2012 med 4,2 prosent og høyest i 2010 med 4,6 prosent.

Dette tilsier at dersom kravet til formuesbevaring skulle vært oppfylt i perioden før forvaltningsreformen, ville ordinært netto driftsresultat i gjennomsnitt ligget på 3,7 prosent av driftsinntektene. I gjennomsnitt lå det faktiske ordinære netto driftsresultatet på 3,4 prosent, dvs 0,3 prosent lavere. Både kravet til formuesbevaring og netto driftsresultat er her basert på konserntall. Konserntallene har i gjennomsnitt ligget om lag 0,5 prosent over (fylkes)kommunekassetallene.

Dette tilsier videre at dersom kravet til formuesbevaring skulle vært oppfylt i perioden etter forvaltningsreformen, ville ordinært netto driftsresultat i gjennomsnitt ligget på 4,4 prosent av driftsinntektene. I gjennomsnitt lå faktisk ordinært netto driftsresultat på 3,3 prosent, dvs 1,0 prosent lavere.

Siden forvaltningsreformen kun angår fylkeskommunene, så er det kun for fylkeskommunene at kravet til netto driftsresultat som ivaretar formuesbevaring endrer seg. Dette tilsier at det bør gjøres separate beregninger for kommuner og fylkeskommuner.

10.4 Beregningsopplegg for splitting av korrigert netto driftsresultat på kommuner og fylkeskommuner

Utvalget har til nå beregnet korrigert netto driftsresultat kun for kommunesektoren samlet. Det at fylkeskommunene fra 2010 fikk overført ansvaret for en stor del av tidligere riksveier (forvaltningreformen), har isolert sett gitt en klar økning i forskjellen mellom netto driftsresultat og korrigert netto driftsresultat. På denne bakgrunn vil utvalget nå begynne å beregne korrigert netto driftsresultat for kommunene og fylkeskommunene hver for seg.

Det er to størrelser som inngår i beregningen av korrigert netto driftsresultat som ikke er splittet på kommuner og fylkeskommuner. Dette gjelder kapitalslit og netto gjeld. Det betyr at når det gjelder disse størrelsene må fordelingen mellom kommuner og fylkeskommuner baseres på anslag. Her redegjøres det kort for det beregningsopplegget utvalget har benyttet for å kunne splitte kapitalslit og netto gjeld på kommuner og fylkeskommuner.

Kapitalslit

Det legges opp til at kapitalslit fordeles mellom kommuner og fylkeskommuner proporsjonalt med avskrivningene i Kostra. I 2009 (dvs før forvaltningsreformen) sto kommunene for 87,7 prosent av avskrivningene, mens fylkeskommunene sto for 12,3 prosent¹. Her er Oslo i sin helhet regnet som kommune. Kapitalslitet i 2009 var på 24 635 mill kroner, der 21 611 mill kroner på denne måten kan henføres til kommunene og der 3 024 mill kroner kan henføres til fylkeskommunene.

I nasjonalregnskapet er realkapitalen for de veiene som ble overført fra staten til fylkeskommunene i 2010 anslått til om lag 125 mrd kroner, mens kapitalslitet er anslått til om

¹ Til sammenlikning fordelte brutto driftsinntekter seg med 85,6 prosent på kommunene og 14,4 prosent på fylkeskommunene.

lag 4,5 mrd kroner. Forvaltningsreformen har således ført til at det årlige kapitalslitet i fylkeskommunene er mer enn fordoblet.

Det beregningsopplegget som er skissert ovenfor blir imidlertid for enkelt når vi skal innarbeide at fylkeskommunenes fra 2010 fikk ansvar for en del av de tidligere riksveiene. Dette skyldes at realkapitalen som er representert ved de tidligere riksveiene, ikke er ført inn i balanseregnskapet i fylkeskommunene. Dermed vil heller ikke avskrivningene i Kostra fange opp kapitalslitet på disse veiene. Dette kan illustreres ved at avskrivningene i Kostra som andel av kapitalslitet i nasjonalregnskapet, gikk ned fra om lag 58 prosent i 2009 til om lag 50 prosent i 2010.

Dette håndteres ved at vi først trekker ut 4,5 mrd kroner fra kapitalslitet i 2010 (jf. tabell 10.2), mens vi fordeler det resterende kapitalslitet proporsjonalt med avskrivningene i Kostra. Vi har anslått at Oslos andel av kapitalslitet på de tidligere riksveiene utgjør 3,55 prosent, det vil si lik Oslos andel av fylkeskommunenes tildeling på samferdelsområdet i forbindelse med forvaltningsreformen i 2010. Det betyr at det «nye» kapitalslitet på 4,5 mrd kroner fordeler seg med 4 340 mill kroner på fylkeskommunene og 160 mill kroner på kommunene.

Over tid vil fylkeskommunene gjennom nye investeringer få nye avskrivninger som vil gjøre at en større andel av kapitalslitet vil bli fanget opp i Kostra. I beregningsopplegget har vi derfor valgt å redusere kapitalslitet fra de tidligere riksveiene med 112,5 mill kroner per år, noe som tilsvarer en lineær nedskrivning over 40 år uten prisjustering.

Tabell 10.2 viser hvordan vi har splittet kapitalslitet basert på dette beregningsopplegget.

Tabell 10.2 Fordeling av kapitalslit på kommuner og fylkeskommuner

	2009	2010	2011	2012	2013
Samlet kapitalslit	24 635	30 776	33 203	35 240	38 379
Fratrekk tidligere riksvei	0	4 500	4 388	4 275	4 163
Kapitalslit fordeles etter avskrivn i Kostra	24 635	26 276	28 816	30 965	34 217
Andel avskrivning kommuner	0,877	0,872	0,863	0,855	0,847
Andel avskrivning fylkeskommuner	0,123	0,128	0,137	0,145	0,153
Fordelt kapitalslit kommuner	21 611	22 916	24 879	26 470	28 948
Fordelt kapitalslit fylkeskommuner	3 024	3 360	3 936	4 495	5 233
Kapitalslit tidligere riksvei kommuner	0	160	156	152	148
Kapitalslit tidligere riksvei fylkeskommuner	0	4 340	4 232	4 123	4 015
Sum kapitalslit kommuner	21 611	23 076	25 035	26 622	29 131
Sum kapitalslit fylkeskommuner	3 024	7 700	8 168	8 618	9 248
Sum andel kapitalslit kommuner	0,877	0,750	0,754	0,755	0,759
Sum andel kapitalslit fylkeskommuner	0,123	0,250	0,246	0,245	0,241

Som følge av at fylkeskommunene fikk ansvar for tidligere riksveier fra 2010 har fylkeskommunenes andel av kapitalslitet økt fra om lag 12,5 prosent til om lag 25 prosent.

Nettogjeld

Det legges opp til at netto gjeld fordeles mellom kommuner og fylkeskommuner proporsjonalt med tilsvarende kortsiktige og langsiktige fordringer og gjeld som hentes fra kommunenes og

fylkeskommunenes balanseregnskaper i Kostra (denne nettogjelden må ikke forveksles med begrepet netto lånegjeld som i Kostra er satt lik langsiktig gjeld minus utlån).

Fordelingen av netto inflasjonsgevinst fremgår av tabell 10.3.

Tabell 10.3 Fordeling av inflasjonsgevinst på kommuner og fylkeskommuner¹

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Netto gjeld	30 074	37 449	43 011	35 415	38 274	81 151	97 151	119 833	138 978	156 427
Deflator	3,3	2,5	3,6	4,4	6,4	3,9	3,4	3,9	3,5	3,6
Inflasjonsgevinst	992	936	1 548	1 558	2 450	3 165	3 303	4 673	4 864	5 631
Andel kommuner (Kostra)	0,932	0,944	0,917	0,900	0,941	0,924	0,916	0,914	0,898	0,892
Andel fkommuner (Kostra)	0,068	0,056	0,083	0,100	0,059	0,076	0,084	0,086	0,102	0,108
Inflasjonsgevinst kommuner	925	884	1 419	1 402	2 305	2 926	3 027	4 270	4 366	5 023
Inflasjonsgevinst fkommuner	68	52	129	156	144	239	276	404	498	608

¹ Det benyttes tall for netto gjeld ved inngangen av det enkelte år, dvs. at tallet i tabellen for netto gjeld i 2013 er per 31.12.2012 etc.

10.5 Splitting av korrigeret netto driftsresultat på kommuner og fylkeskommuner

Tabell 10.4 viser beregning av korrigeret netto driftsresultat for kommunene.

Tabell 10.4 Beregning av korrigeret netto driftsresultat kommuneconsern 2004-2013

Mill kroner	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Gjennomsnitt			
Netto driftsresultat	5 753	8 497	15 242	7 182	1 078	9 553	7 867	8 035	11 179	10 267				
Netto avdrag	5 914	6 293	6 941	7 431	7 839	8 579	9 463	10 301	10 939	11 654				
Netto driftsresultat ekskl avdrag	11 667	14 790	22 183	14 613	8 917	18 132	17 330	18 336	22 118	21 921				
Kapitalslit	14 218	15 413	16 764	18 603	20 720	21 611	23 076	25 035	26 622	29 131				
Inflasjonsgevinst	925	884	1 419	1 402	2 305	2 926	3 027	4 270	4 366	5 023				
Korrigeret netto driftsresultat	-1 626	261	6 839	-2 588	-9 497	-553	-2 719	-2 429	-138	-2 187				
Avik nto driftsres / korr nto drres	7 379	8 236	8 403	9 770	10 575	10 106	10 586	10 464	11 317	12 454				
Prosent	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2004-2013	2004-2009	2010-2013	
Netto driftsresultat	2,8	4,0	6,5	2,9	0,4	3,2	2,6	2,5	3,2	2,8	3,1	3,3	2,7	
Netto avdrag	2,9	2,9	3,0	3,0	2,9	2,9	3,1	3,1	3,1	3,1	3,0	2,9	3,1	
Netto driftsresultat ekskl avdrag	5,7	6,9	9,4	5,9	3,3	6,2	5,6	5,6	6,3	5,9	6,1	6,2	5,9	
Kapitalslit	6,9	7,2	7,1	7,5	7,7	7,3	7,5	7,6	7,6	7,9	7,4	7,3	7,6	
Inflasjonsgevinst	0,5	0,4	0,6	0,6	0,9	1,0	1,0	1,3	1,2	1,4	0,9	0,6	1,2	
Korrigeret netto driftsresultat	-0,8	0,1	2,9	-1,0	-3,5	-0,2	-0,9	-0,7	0,0	-0,6	-0,5	-0,4	-0,6	
Avik nto driftsres / korr nto drres	3,6	3,8	3,6	3,9	3,9	3,4	3,4	3,2	3,2	3,4	3,6	3,7	3,3	

I gjennomsnitt har ordinært netto driftsresultat for kommunene vært på 3,1 prosent, mens korrigeret netto driftsresultat har vært på -0,5 prosent. Differansen mellom ordinært og korrigeret netto driftsresultat var i gjennomsnitt på 3,6 prosent av driftsinntektene. I perioden før 2010 var differansen på 3,7 prosent, mens differansen var på 3,3 prosent i perioden 2010 til 2011. Nedgangen skyldes at inflasjonsgevinsten har økt som følge av gjeldsveksten i kommunene.

Tabell 10.5 viser beregning av korrigeret netto driftsresultat for fylkeskommunene. På grunn av forvaltningsreformen gir det liten mening å sette opp gjennomsnittstall for fylkeskommunene for hele perioden 2004 til 2013. I gjennomsnitt har ordinært netto driftsresultat for fylkeskommunene vært på 4,2 prosent i perioden 2004 til 2009, mens korrigeret netto driftsresultat har vært på 0,5 prosent. Differansen mellom ordinært og korrigeret netto driftsresultat i denne perioden var i gjennomsnitt på 3,7 prosent av driftsinntektene. I perioden 2010 til 2013 har ordinært netto driftsresultat for fylkeskommunene i gjennomsnitt ligget på 6,4

Tabell 10.5 Beregning av korrigert netto driftsresultat fylkeskommunekonsern 2004-2013

Mill kroner	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013			
Netto driftsresultat	1 482	1 484	2 163	1 669	1 259	2 220	5 094	3 475	3 304	4 054			
Netto avdrag	655	709	758	837	953	1 100	1 307	1 523	1 926	1 899			
Netto driftsresultat ekskl avdrag	2 137	2 193	2 921	2 506	2 212	3 320	6 401	4 998	5 230	5 953			
Kapitalslit	2 075	2 172	2 319	2 451	2 795	3 024	7 700	8 168	8 618	9 248			
Inflasjonsgevinst	68	52	129	156	144	239	276	404	498	608			
Korrigert netto driftsresultat	130	74	731	212	-439	535	-1 023	-2 766	-2 890	-2 687			
Avik nto driftsres / korr nto drres	1 352	1 410	1 432	1 457	1 698	1 685	6 117	6 241	6 194	6 741			
											Gjennomsnitt		
Prosent	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2004-2013	2004-2009	2010-2013
Netto driftsresultat	4,3	4,1	5,4	4,0	2,8	4,5	8,7	5,7	5,2	5,9	5,1	4,2	6,4
Netto avdrag	1,9	2,0	1,9	2,0	2,1	2,2	2,2	2,5	3,0	2,8	2,3	2,0	2,6
Netto driftsresultat ekskl avdrag	6,3	6,1	7,3	6,0	5,0	6,7	11,0	8,2	8,2	8,7	7,3	6,2	9,0
Kapitalslit	6,1	6,0	5,8	5,9	6,3	6,1	13,2	13,4	13,5	13,5	9,0	6,0	13,4
Inflasjonsgevinst	0,2	0,1	0,3	0,4	0,3	0,5	0,5	0,7	0,8	0,9	0,5	0,3	0,7
Korrigert netto driftsresultat	0,4	0,2	1,8	0,5	-1,0	1,1	-1,8	-4,5	-4,5	-3,9	-1,2	0,5	-3,7
Avik nto driftsres / korr nto drres	4,0	3,9	3,6	3,5	3,8	3,4	10,5	10,2	9,7	9,9	6,2	3,7	10,1

prosent, mens korrigert netto driftsresultat var på -3,7 prosent. Differansen mellom ordinært og korrigert netto driftsresultat i denne perioden var i gjennomsnitt på 10,1 prosent av driftsinntektene. Økningen skyldes at økt kapitalslit som følge av forvaltningsreformen.

Fylkeskommunene får imidlertid dekket noe av utgiftene til veiprosjekter gjennom bompenger. Bompengeinntekter føres i investeringsregnskapet som investeringsinntekter. Da dette er inntekter som isolert sett reduserer hvor mye fylkeskommunene må finansiere gjennom egne midler, er det rimelig å ta disse inntektene med ved beregningen av korrigert netto driftsresultat². Det kan diskuteres om det er riktig å ta med bompengene i sin helhet, siden bompengeperioden som regel er kortere enn avskrivningsperioden. En slik korreksjon av bompengeinntektene krever imidlertid detaljert informasjon, som i så fall må samles inn spesielt. Utvalget har således valgt å ta med bompengene i sin helhet.

Bompengene føres på kostrafunksjon 722 *Fylkesveier*³ og art 620 *Annet salg av varer og tjenester, gebyrer o.l. utenfor avgiftsområdet* og art 770 *Refusjon fra andre (private)*. Dette utgjorde om lag 1,5 mrd kroner i 2012. Det er også ført om lag 0,5 mrd kroner i bompenger på kostra-funksjon 734 *Sporveier og forstadsbaner*.

Tabell 10.6 viser beregning av korrigert netto driftsresultat for fylkeskommunene når vi tar med bompengene.

Når vi tar med bompenger blir korrigert netto driftsresultat for perioden 2010 til 2013 i gjennomsnitt på -0,9 prosent. Differansen mellom ordinært og korrigert netto driftsresultat i denne perioden blir da i gjennomsnitt på 7,2 prosent av driftsinntektene.

² Begrunnelsen kan ses i sammenheng med begrunnelsen for å inkludere investeringsmomsen, jf. kap 6.

³ For årene før 2013 er det brukt funksjon 720 og 721. Fra 2013 er disse funksjonene er slått sammen til funksjon 722.

Tabell 10.6 Beregning av korrigert netto driftsresultat fylkeskommunekonsern inkludert bompenger 2004-2013

Mill kroner	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013			
Netto driftsresultat	1 482	1 484	2 163	1 669	1 259	2 220	5 094	3 475	3 304	4 054			
Netto avdrag	655	709	758	837	953	1 100	1 307	1 523	1 926	1 899			
Netto driftsresultat ekskl avdrag	2 137	2 193	2 921	2 506	2 212	3 320	6 401	4 998	5 230	5 953			
Kapitalslit	2 075	2 172	2 319	2 451	2 795	3 024	7 700	8 168	8 618	9 248			
Inflasjonsgevinst	68	52	129	156	144	239	276	404	498	608			
Bompenger						1	1402	1888	1853	2007			
Korrigert netto driftsresultat	130	74	731	212	-439	536	379	-878	-1 037	-680			
Avik nto driftsres / korr nto drres	1 352	1 410	1 432	1 457	1 698	1 684	4 715	4 353	4 341	4 734			
											Gjennomsnitt		
Prosent	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2004-2013	2004-2009	2010-2013
Netto driftsresultat	4,3	4,1	5,4	4,0	2,8	4,5	8,7	5,7	5,2	5,9	5,1	4,2	6,4
Netto avdrag	1,9	2,0	1,9	2,0	2,1	2,2	2,2	2,5	3,0	2,8	2,3	2,0	2,6
Netto driftsresultat ekskl avdrag	6,3	6,1	7,3	6,0	5,0	6,7	11,0	8,2	8,2	8,7	7,3	6,2	9,0
Kapitalslit	6,1	6,0	5,8	5,9	6,3	6,1	13,2	13,4	13,5	13,5	9,0	6,0	13,4
Inflasjonsgevinst	0,2	0,1	0,3	0,4	0,3	0,5	0,5	0,7	0,8	0,9	0,5	0,3	0,7
Bompenger	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,4	3,1	2,9	2,9	1,1	0,0	2,8
Korrigert netto driftsresultat	0,4	0,2	1,8	0,5	-1,0	1,1	0,6	-1,4	-1,6	-1,0	0,0	0,5	-0,9
Avik nto driftsres / korr nto drres	4,0	3,9	3,6	3,5	3,8	3,4	8,1	7,1	6,8	6,9	5,1	3,7	7,2

10.6 Konsekvenser av at mva-kompensasjonen for investeringer flyttes fra drifts- til investeringsregnskap

Når mva-kompensasjonen fra og med regnskapet for 2014 blir flyttet fra driftsregnskapet til investeringsregnskapet, betyr dette isolert sett at både driftsinntektene og brutto og netto driftsresultat går ned.

Reduserte driftsinntekter har sitt motstykke i økte investeringsinntekter, slik at behovet for å finansiere investeringsutgifter over driften blir tilsvarende redusert. For å ta hensyn dette justeres definisjonen av korrigert netto driftsresultat slik at investeringsmomsen fortsatt er med i regnestykket når vi beregner korrigert netto driftsresultat. Flyttingen av investeringsmomsen får dermed ingen beløpsmessig effekt på korrigert netto driftsresultat. Likevel vil omleggingen bety en innstramning for de kommunene og fylkeskommunene som i utgangspunktet har et så lavt netto driftsresultat, at omleggingen isolert sett vil føre til at de kommer ut med et negativt netto driftsresultat.

Når ordinært netto driftsresultat går ned, mens korrigert netto driftsresultat holdes uendret, blir det mindre forskjell mellom ordinært og korrigert netto driftsresultat. Dette betyr igjen at kravet til hvor høyt netto driftsresultat må være for å kunne opprettholde absolutt kommunal formuesbevaring bli redusert tilsvarende.

Tabell 10.7 illustrerer dette for kommunene. Korrigert for mva-kompensasjon for investeringer har ordinært netto driftsresultat for kommunene i gjennomsnitt vært på 2,0 prosent, mens korrigert netto driftsresultat har vært på -0,5 prosent. Differansen mellom ordinært og korrigert netto driftsresultat blir da i gjennomsnitt på 2,0 prosent av driftsinntektene. I perioden før 2010 var differansen 2,1 prosent, mens differansen var på 1,8 prosent i perioden 2010 til 2013. Nedgangen skyldes at inflasjonsgevinsten og netto avdrag har økt som følge av gjeldsveksten i kommunene.

Tabell 10.7 Beregning av korrigert netto driftsresultat etter flytting av investmoms Kommunekonsern 2004-2013

Mill kroner	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013			
Netto driftsresultat	2 415	5 126	11 589	2 785	-3 486	4 319	2 664	3 019	6 184	4 540			
Netto avdrag	5 914	6 293	6 941	7 431	7 839	8 579	9 463	10 301	10 939	11 654			
Netto driftsresultat ekskl avdrag	8 329	11 419	18 530	10 216	4 353	12 898	12 127	13 320	17 123	16 194			
Kapitalslit	14 218	15 413	16 764	18 603	20 720	21 611	23 076	25 035	26 622	29 131			
Inflasjonsgevinst	925	884	1 419	1 402	2 305	2 926	3 027	4 270	4 366	5 023			
Mva-komp invest	3 338	3 371	3 653	4 397	4 564	5 234	5 203	5 016	4 995	5 727			
Korrigert netto driftsresultat	-1 626	261	6 839	-2 588	-9 497	-553	-2 719	-2 429	-138	-2 187			
Awik nto driftsres / korr nto drres	4 041	4 865	4 750	5 373	6 011	4 872	5 383	5 448	6 322	6 727			
											Gjennomsnitt		
Prosent	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2004-2013	2004-2009	2010-2013
Netto driftsresultat	1,2	2,4	5,0	1,1	-1,3	1,5	0,9	0,9	1,8	1,2	1,5	1,7	1,2
Netto avdrag	2,9	3,0	3,0	3,1	3,0	3,0	3,1	3,2	3,2	3,2	3,1	3,0	3,2
Netto driftsresultat ekskl avdrag	4,1	5,4	8,0	4,2	1,6	4,5	4,0	4,1	4,9	4,4	4,5	4,6	4,4
Kapitalslit	7,0	7,3	7,2	7,6	7,9	7,5	7,6	7,8	7,7	8,0	7,6	7,4	7,8
Inflasjonsgevinst	0,5	0,4	0,6	0,6	0,9	1,0	1,0	1,3	1,3	1,4	0,9	0,7	1,2
Mva-komp invest	1,7	1,6	1,6	1,8	1,7	1,8	1,7	1,6	1,4	1,6	1,6	1,7	1,6
Korrigert netto driftsresultat	-0,8	0,1	3,0	-1,1	-3,6	-0,2	-0,9	-0,8	0,0	-0,6	-0,5	-0,4	-0,6
Awik nto driftsres / korr nto drres	2,0	2,3	2,1	2,2	2,3	1,7	1,8	1,7	1,8	1,8	2,0	2,1	1,8

Tabell 10.8 viser tilsvarende beregning for fylkeskommunene. Korrigert for mva-kompensasjon for investeringer har ordinært netto driftsresultat for fylkeskommunene vært på 2,6 prosent i perioden 2004 til 2009, mens korrigert netto driftsresultat har vært på 0,5 prosent. Differansen mellom ordinært og korrigert netto driftsresultat i denne perioden blir da i gjennomsnitt på 2,1 prosent av driftsinntektene. I perioden 2010 til 2013 har ordinært netto driftsresultat for fylkeskommunene i gjennomsnitt ligget på 4,1 prosent, mens korrigert netto driftsresultat var på -0,9 prosent. Differansen mellom ordinært og korrigert netto driftsresultat i denne perioden blir da i gjennomsnitt på 5,0 prosent av driftsinntektene. Økningen skyldes at økt kapitalslit som følge av forvaltningsreformen.

Tabell 10.8 Beregning av korrigert netto driftsresultat etter flytting av investmoms Fylkeskommunekonsern 2004-2013

Mill kroner	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013			
Netto driftsresultat	1 057	1 014	1 573	980	448	1 219	3 886	2 244	2 052	1 826			
Netto avdrag	655	709	758	837	953	1 100	1 307	1 523	1 926	1 899			
Netto driftsresultat ekskl avdrag	1 712	1 723	2 331	1 817	1 401	2 319	5 193	3 767	3 978	3 725			
Kapitalslit	2 075	2 172	2 319	2 451	2 795	3 024	7 700	8 168	8 618	9 248			
Inflasjonsgevinst	68	52	129	156	144	239	276	404	498	608			
Bompenger	0	0	0	0	0	1	1 402	1 888	1 853	2 007			
Mva-komp invest	425	470	590	689	811	1 001	1 208	1 231	1 252	2 228			
Korrigert netto driftsresultat	130	74	731	212	-439	536	379	-878	-1 037	-680			
Awik nto driftsres / korr nto drres	927	941	842	769	887	683	3 507	3 122	3 089	2 506			
											Gjennomsnitt		
Prosent	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2004-2013	2004-2009	2010-2013
Netto driftsresultat	3,1	2,8	4,0	2,4	1,0	2,5	6,8	3,7	3,3	2,8	3,2	2,6	4,1
Netto avdrag	1,9	2,0	1,9	2,0	2,2	2,3	2,3	2,5	3,1	2,9	2,3	2,1	2,7
Netto driftsresultat ekskl avdrag	5,1	4,8	5,9	4,4	3,2	4,8	9,1	6,3	6,3	5,6	5,6	4,7	6,8
Kapitalslit	6,1	6,1	5,9	6,0	6,4	6,2	13,5	13,6	13,7	14,0	9,2	6,1	13,7
Inflasjonsgevinst	0,2	0,1	0,3	0,4	0,3	0,5	0,5	0,7	0,8	0,9	0,5	0,3	0,7
Bompenger	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,5	3,1	3,0	3,0	1,2	0,0	2,9
Mva-komp invest	1,3	1,3	1,5	1,7	1,9	2,1	2,1	2,1	2,0	3,4	1,9	1,6	2,4
Korrigert netto driftsresultat	0,4	0,2	1,9	0,5	-1,0	1,1	0,7	-1,5	-1,7	-1,0	0,0	0,5	-0,9
Awik nto driftsres / korr nto drres	2,7	2,6	2,1	1,9	2,0	1,4	6,1	5,2	4,9	3,8	3,3	2,1	5,0

Tabell 10.9 Beregning av korrigert netto driftsresultat etter flytting av investmoms Kommune- og fylkeskommunekonsern 2004-2013

Mill kroner	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013			
Netto driftsresultat	3 472	6 140	13 162	3 765	-3 038	5 538	6 550	5 263	8 236	6 366			
Netto avdrag	6 569	7 002	7 699	8 268	8 792	9 679	10 770	11 824	12 865	13 553			
Netto driftsresultat ekskl avdrag	10 041	13 142	20 861	12 033	5 754	15 217	17 320	17 087	21 101	19 919			
Kapitalslit	16 293	17 585	19 083	21 054	23 515	24 635	30 776	33 203	35 240	38 379			
Inflasjonsgevinst	992	936	1 548	1 558	2 450	3 165	3 303	4 673	4 864	5 631			
Bompenger	0	0	0	0	0	1	1 402	1 888	1 853	2 007			
Mva-komp invest	3 763	3 841	4 243	5 086	5 375	6 235	6 411	6 247	6 247	7 955			
Korrigert netto driftsresultat	-1 497	334	7 569	-2 377	-9 936	-17	-2 340	-3 308	-1 175	-2 867			
Avik nto driftsres / korr nto dres	4 968	5 806	5 593	6 142	6 898	5 555	8 890	8 570	9 411	9 233			
											Gjennomsnitt		
Prosent	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2004-2013	2004-2009	2010-2013
Netto driftsresultat	1,5	2,5	4,9	1,3	-1,0	1,6	1,8	1,4	2,0	1,5	1,7	1,8	1,7
Netto avdrag	2,8	2,8	2,8	2,9	2,9	2,9	3,0	3,1	3,1	3,1	2,9	2,9	3,1
Netto driftsresultat ekskl avdrag	4,3	5,3	7,7	4,2	1,9	4,5	4,8	4,5	5,2	4,6	4,7	4,7	4,8
Kapitalslit	6,9	7,1	7,0	7,4	7,6	7,3	8,6	8,7	8,6	8,9	7,8	7,2	8,7
Inflasjonsgevinst	0,4	0,4	0,6	0,5	0,8	0,9	0,9	1,2	1,2	1,3	0,8	0,6	1,2
Bompenger	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	0,5	0,5	0,5	0,2	0,0	0,5
Mva-komp invest	1,6	1,6	1,6	1,8	1,7	1,8	1,8	1,6	1,5	1,8	1,7	1,7	1,7
Korrigert netto driftsresultat	-0,6	0,1	2,8	-0,8	-3,2	0,0	-0,7	-0,9	-0,3	-0,7	-0,4	-0,3	-0,6
Avik nto driftsres / korr nto dres	2,1	2,4	2,1	2,2	2,2	1,6	2,5	2,2	2,3	2,1	2,2	2,1	2,3

Tabell 10.9 viser tilsvarende beregning for kommunene og fylkeskommunene samlet. Korrigert for mva-kompensasjon for investeringer har ordinært netto driftsresultat for kommunene og fylkeskommunene vært på 1,8 prosent i perioden 2004 til 2009, mens korrigert netto driftsresultat har vært på -0,3 prosent. Differansen mellom ordinært og korrigert netto driftsresultat i denne perioden blir da i gjennomsnitt på 2,1 prosent av driftsinntektene. I perioden 2010 til 2013 har ordinært netto driftsresultat for kommunene og fylkeskommunene i gjennomsnitt ligget på 1,7 prosent, mens korrigert netto driftsresultat var på -0,6 prosent. Differansen mellom ordinært og korrigert netto driftsresultat i denne perioden blir da i gjennomsnitt på 2,3 prosent av driftsinntektene.

Når forskjellen i mellom hva netto driftsresultat må ligge på for å ivareta kravet om formuesbevaring for kommuner og fylkeskommuner under ett ikke er større mellom perioden 2004 til 2009 og perioden 2010 til 2013, skyldes dette at økt inflasjonsgevinst og bompenger til dels motvirker effekten av økte avskrivninger som følge av forvaltningsreformen.

10.7 Finansiering av investeringer

Størrelsen på netto driftsresultat gir en indikasjon på hvor mye av årets investeringer som kan finansieres gjennom årets drift. Det som ikke kan finansieres gjennom årets drift kan finansieres gjennom bruk av lån, bruk av tidligere oppsparte fond eller gjennom investeringsinntekter.

Kravet til netto driftsresultat som tilfredsstillende formuesbevaring sier også hvor stor del av en gitt investeringsutgift som skal kunne dekkes gjennom årets drift. Dette kravet vil igjen være avhengig av hvor stor del av investeringene kommunesektoren historisk sett har kunnet dekke gjennom driften.

I praksis vil noe av netto driftsresultat gå til avsetninger til fonds. I beregningene nedenfor blir dette fanget opp i summen av netto bruk av lån og fonds. I forhold til formuesbevaring er det

likegyldig om den delen av investeringsutgiftene som ikke kan dekkes av netto driftsresultat, blir finansiert ved bruk av lån eller bruk av fonds. Når kommunene setter av en del av netto driftsresultat til fonds, vil kommunene for en gitt investeringsutgift måtte ta opp tilsvarende mer i lån. Netto bruk av lån og fonds er upåvirket av dette fordi det høyere låneopptaket har sitt motstykke i at fondsmidlene øker like mye.

Tabell 10.10 viser hvor stor del av netto investeringsutgifter kommunene inkludert Oslo har kunnet dekke gjennom driften i perioden 2004 til 2013. Tabellen viser også hvor stor andel av investeringsutgiftene kommunene skulle ha kunnet dekke dersom kravene til absolutt kommunal formuesbevaring i tabell 7 skulle vært oppfylt.

Tabell 10.10 Netto driftsresultat og finansiering av investeringer etter flytting av mva-kompensasjon for investeringer. Kommune konsern 2004-2013

Mill kroner	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Gjennomsnitt		
Brutto investutgift	29 786	26 802	29 880	35 164	39 407	43 748	43 350	42 843	43 267	47 705			
Investinntekt inkl mva	10 671	10 537	12 932	15 427	11 553	13 445	12 680	15 824	14 815	15 266			
Netto investutgift	19 115	16 265	16 948	19 737	27 854	30 303	30 670	27 019	28 452	32 439			
Netto driftsresultat ekskl mva	2 415	5 126	11 589	2 785	-3 486	4 319	2 664	3 019	6 184	4 540			
Netto bruk lån/fonds	16 700	11 139	5 359	16 952	31 340	25 984	28 006	24 000	22 268	27 899			
Pst av driftsinntekt	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2004-2013	2004-2009	2010-2013
Brutto investutgift	14,7	12,7	12,9	14,4	14,9	15,1	14,3	13,3	12,5	13,1	13,8	14,1	13,3
Investinntekt inkl mva	5,3	5,0	5,6	6,3	4,4	4,7	4,2	4,9	4,3	4,2	4,9	5,2	4,4
Netto investutgift	9,5	7,7	7,3	8,1	10,6	10,5	10,1	8,4	8,2	8,9	8,9	8,9	8,9
Netto driftsresultat ekskl mva	1,2	2,4	5,0	1,1	-1,3	1,5	0,9	0,9	1,8	1,2	1,5	1,7	1,2
Netto bruk lån/fonds	8,3	5,3	2,3	7,0	11,9	9,0	9,3	7,4	6,4	7,7	7,4	7,3	7,7
Nto drres i pst av nto invest	12,6	31,5	68,4	14,1	-12,5	14,3	8,7	11,2	21,7	14,0	18,4	21,4	13,9
Formuesbevaring	21,1	29,9	28,0	27,2	21,6	16,1	17,6	20,2	22,2	20,7	22,5	24,0	20,2

Tabellen viser at kommunene i gjennomsnitt når vi ser hele perioden under ett kunne ha dekket vel 18 prosent av netto investeringsutgifter gjennom netto driftsresultat etter at investeringsmomsen er trukket ut. Andelen var høyere i perioden 2004 til 2009 med vel 21 prosent i gjennomsnitt, mens i årene 2010 til 2013 var gjennomsnittet på om lag 14 prosent. Dette var lavere enn det som hadde kunnet bli finansiert gjennom driften dersom kravet til formuesbevaring hadde vært oppfylt, det vil si dersom korrigert netto driftsresultat hadde vært lik null. Da skulle netto driftsresultat ha kunnet dekke vel 22 prosent av netto investeringsutgifter når vi ser perioden under ett. Kravet var høyere første del av perioden med om lag 24 prosent i gjennomsnitt, mens gjennomsnittet lå på om lag 20 prosent i siste del av perioden. Nedgangen har sammenheng med at kommunene ikke har tilfredsstillt kravet til formuesbevaring i den første perioden. Netto investeringsutgifter utgjorde samme andel av driftsinntektene begge perioder.

Tabell 10.11 viser samme oppsett for fylkeskommunene. Tabellen viser at fylkeskommunene i gjennomsnitt når vi ser hele perioden under ett kunne ha dekket om lag 37 prosent av netto investeringsutgifter gjennom netto driftsresultat etter at investeringsmomsen er trukket ut. Andelen var noe høyere i perioden 2004 til 2009 med om lag 38 prosent i gjennomsnitt, mens i årene 2010 til 2013 var gjennomsnittet på om lag 35 prosent. Det er stor forskjell mellom periodene før og etter forvaltningsreformen. Mens brutto investeringsutgifter har gått opp fra om lag 11 prosent i gjennomsnitt i første periode til om lag 21 prosent i perioden etter 2010, har

Tabell 11 Netto driftsresultat og finansiering av investeringer etter flytting av mva-kompensasjon for investeringer Fylkeskommunekonsern 2004-2013

Mill kroner	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013			
Brutto investutgift	3 027	3 311	4 158	5 026	5 496	6 698	11 272	12 465	12 878	14 626			
Investinntekt inkl mva	1 285	1 278	1 295	1 403	1 234	1 949	4 568	5 144	5 578	6 755			
Netto investutgift	1 742	2 033	2 863	3 623	4 262	4 749	6 704	7 321	7 300	7 871			
Netto driftsresultat ekskl mva	1 057	1 014	1 573	980	448	1 219	3 886	2 244	2 052	1 826			
Netto bruk lån/fonds	685	1 019	1 290	2 643	3 814	3 530	2 818	5 077	5 248	6 045			
											Gjennomsnitt		
Pst av driftsinntekt	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2004-2013	2004-2009	2010-2013
Brutto investutgift	9,0	9,3	10,5	12,3	12,6	13,8	19,7	20,8	20,5	22,1	15,1	11,2	20,8
Investinntekt inkl mva	3,8	3,6	3,3	3,4	2,8	4,0	8,0	8,6	8,9	10,2	5,7	3,5	8,9
Netto investutgift	5,2	5,7	7,3	8,9	9,8	9,8	11,7	12,2	11,6	11,9	9,4	7,8	11,9
Netto driftsresultat ekskl mva	3,1	2,8	4,0	2,4	1,0	2,5	6,8	3,7	3,3	2,8	3,2	2,6	4,1
Netto bruk lån/fonds	2,0	2,9	3,3	6,5	8,7	7,3	4,9	8,5	8,4	9,2	6,2	5,1	7,7
Nto dres i pst av nto invest	60,7	49,9	54,9	27,1	10,5	25,7	58,0	30,7	28,1	23,2	36,9	38,1	35,0
Formuesbevaring	53,2	46,3	29,4	21,2	20,8	14,4	52,3	42,6	42,3	31,8	35,4	30,9	42,3

netto investeringsutgifter bare økt fra om lag 8 prosent til om lag 12 prosent. Dette skyldes blant annet at en del av investeringsutgiftene finansieres av bompenger.

I perioden 2004 til 2009 kunne fylkeskommunene i gjennomsnitt finansiere en større del av netto finansieringsutgifter enn det som ville ha vært nødvendig for å oppfylle kravet til formuesbevaring, det vil si dersom korrigert netto driftsresultat hadde vært lik null. Da skulle netto driftsresultat ha kunnet dekke om lag 31 prosent av netto investeringsutgifter, noe som var lavere enn i siste del av perioden da gjennomsnittet lå på vel 42 prosent. Samtidig ser vi av utviklingen i perioden 2010 til 2013 år for år, at det har vært en klar nedgang både når det gjelder hvor stor andel av netto investeringsutgifter som faktisk har kunnet bli dekket gjennom netto driftsresultat, og hvor stor andel som skal kunne bli dekket av driftsresultatet for at kravet til formuesbevaring skal være ivaretatt.

10.8 Utvalgets anbefaling

Utvalget har siden 2002 anbefalt at netto driftsresultat for kommunesektoren som helhet over tid bør utgjøre om lag 3 prosent av inntektene. Den såkalte 3-prosentregelen er basert på prinsippet om formuesbevaring. Utgangspunktet for regelen er at netto driftsresultat har svakheter i forhold til en ideell operasjonalisering av prinsippet. Den viktigste svakheten er at netto låneavdrag undervurderer det reelle kapitalslitet fordi en betydelig del av investeringene egenfinansieres. Dette motvirkes i noen grad av at det benyttes nominell rente ved beregning av netto driftsresultat, ikke realrente som følger av formuesbevaringsprinsippet.

Ved siste gjennomgang av 3-prosentregelen i 2009 ble det etablert en forståelse av at regelen legger til rette for at kommunesektorens formue kan øke over tid. Den viktigste årsaken til dette er at investeringsinntekter ble holdt utenfor. I tillegg kommer at regelen var noe strengere enn et krav om (absolutt kommunal) formuesbevaring.

Det er i hovedsak to årsaker til at det nå er behov for å vurdere 3-prosentregelen på nytt. For det første blir momskompensasjonen knyttet til investeringer fra 2014 ført i investeringsregnskapet, ikke i driftsregnskapet som tidligere. Denne endringen øker investeringsinntektene og reduserer behovet for å finansiere investeringer ved et positivt netto

driftsresultat. Dette trekker i retning av at det anbefalte nivået på netto driftsresultat justeres ned.

Den andre årsaken er forvaltningsreformen i 2010 som innebar at fylkeskommunene overtok ansvaret for tidligere riksveger. Veger er en mer kapitalintensiv oppgave enn de øvrige fylkeskommunale oppgaver, og investeringsutgiftens andel av inntektene har økt som følge av reformen. Det er ikke opplagt hvordan en ny, kapitalintensiv oppgave påvirker det anbefalte nivået på netto driftsresultat. Det vil blant annet avhenge av hvorvidt inntektskompensasjon for den nye oppgaven føres i drifts- eller investeringsregnskapet og av i hvilken grad det legges opp til lånefinansiering av investeringer knyttet til den nye oppgaven. Forvaltningsreformen ble i stor grad finansiert gjennom økte rammetilskudd ført i driftsregnskapet og andelen av fylkeskommunenes investeringer som lånefinansieres er lavere enn før reformen. Forvaltningsreformen trekker følgelig i retning av at det anbefalte nivået på netto driftsresultat justeres opp for fylkeskommunene og for kommunesektoren som helhet.

Forvaltningsreformen har medført at netto driftsresultat for fylkeskommunene de senere årene har ligget på et høyere nivå enn for kommunene. Dette aktualiserer behovet for separate anbefalinger om netto driftsresultat for kommuner og fylkeskommuner. Siden kapitalslit (fra nasjonalregnskap) og netto gjeld (fra kredittmarksstatistikken) bare er tilgjengelig for kommunesektoren som helhet, må det foretas en sjablonmessig fordeling av kapitalslit og gjeld mellom kommuner og fylkeskommuner.

Mens det anbefalte nivået på netto driftsresultat tidligere gjaldt kommune- og fylkeskassene, vil den nye anbefalingen gjelde kommune- og fylkeskonsern. Argumentene for denne endringen er at kvaliteten på konserntallene har blitt bedre og at de i mindre grad enn kassetallene påvirkes av hvordan tjenesteproduksjonen er organisert. Konserntall gir også bedre samsvar med tallene for kapitalslit som er hentet fra nasjonalregnskapet.

Anbefalingene tar utgangspunkt i differansen mellom det ordinære netto driftsresultatet og et beregnet korrigert netto driftsresultat som er basert på (absolutt kommunal) formuesbevaring. Beregningene som er utført omfatter perioden 2004-2013. For perioden sett under ett var differansen mellom ordinært og korrigert netto driftsresultat 2 prosent av inntektene i kommunene (inklusive Oslo). I de siste fire årene (2010-2013) har differansen i gjennomsnitt utgjort 1,8 prosent av inntektene.

I fylkeskommunene har differansen i gjennomsnitt vært 5 prosent av inntektene etter forvaltningsreformen (2010-2013), men med en viss nedadgående trend. I 2013 var differansen 3,8 prosent av inntektene. Tallene for 2013 er imidlertid påvirket av at fritaket for moms på tjenester til offentlig veg og bane ble avvirket, slik at momskompensasjonen knyttet til investeringer økte vesentlig i forhold til tidligere år. Dette bidro til å redusere differansen mellom ordinært og korrigert netto driftsresultat i forhold til tidligere år.

Basert på de utførte beregningene og vurderingene over har utvalget kommet fram til følgende anbefalinger:

- Det anbefalte nivået på netto driftsresultat for kommunene (inklusive Oslo) settes til 1³/₄ prosent av inntektene.
- Det anbefalte nivået på netto driftsresultat for fylkeskommunene settes til 4 prosent av inntektene.

- Det anbefalte nivået på netto driftsresultat for kommunesektoren som helhet settes til 2 prosent av inntektene.

De anbefalte nivåene gjelder over tid og for henholdsvis kommuner, fylkeskommuner og kommunesektor samlet. Blant annet fordi omfanget av lånefinansiering varierer, gjelder ikke anbefalingene for den enkelte kommune og fylkeskommune.

Utvalget vil understreke at de beregningene som er utført i dette kapitlet og som ligger til grunn for anbefalingene, er beheftet med betydelig usikkerhet. Anbefalingene må derfor betraktes som tommefingerregler, snarere enn fasitsvar på hva som er «riktige» nivåer på netto driftsresultat. Spesielle forhold knyttet til metode for beregning av avskrivninger og verdsetting av realkapital trekker isolert sett i retning av de anbefalte nivåene på netto driftsresultat kan være overvurderte. Disse forholdene forklarer at utvalget har lagt anbefalingene i nedre sjikt i forhold til gjennomsnittet av de beregninger som er utført.

Det anbefalte nivået på netto driftsresultat for fylkeskommunene er særlig usikkert. Det har sammenheng med at avviket mellom ordinært og korrigert netto driftsresultat ikke synes å ha stabilisert seg etter forvaltningsreformen, og at det er svært stor variasjon i netto driftsresultat fylkeskommunene imellom.

Den tidligere 3-prosentregelen gjaldt for kommunesektoren samlet, og det er illustrativt å dekomponere overgangen til det nye anbefalte nivået på 2 prosent av inntektene. Flyttingen av momskompensasjonen knyttet til investeringer fra driftsregnskapet til investeringsregnskapet tilsier en reduksjon i det anbefalte nivået på 1,7 prosentpoeng, mens forvaltningsreformen tilsier en økning på nærmere 0,5 prosentpoeng. Den gjenstående forskjellen skyldes beregningstekniske endringer som overgang til konserntall og nye gjeldstall, samt en tettere kobling mellom formuesbevaringsprinsippet og anbefalt nivå på netto driftsresultat. Nedjusteringen av gjeldsnivået er av relativt stor betydning og motsvares ikke av tilsvarende nedjusteringer i kommuneregnskapene. I praksis vil derfor den nye 2-prosentregelen være mer krevende å oppfylle enn den tidligere 3-prosentregelen.

Flyttingen av momskompensasjon for investeringer fra driftsregnskapet til investeringsregnskapet medfører ingen endring i kommunenes økonomiske situasjon. Flyttingen kan likevel få betydning for den enkelte kommune. Det har sammenheng med at budsjettbalansekravene i kommuneloven er knyttet opp mot netto driftsresultat, og at det nå vil bli mer krevende å oppnå et positivt netto driftsresultat. Flyttingen vil først og fremst representere en utfordring for kommuner hvor driftsresultatet har vært lavere enn momskompensasjon for investeringer. I tillegg vil det være mer sannsynlig at inntekts- eller utgiftssjokk resulterer i negative netto driftsresultat.

Særmerknader fra Bjarne Jensen til høstrapport 2014

Kapittel 1 Situasjonsforståelse

Kap 3 *Inntekter for kommuneforvaltningen* viser utviklingen i kommunesektorens inntekter. Når det korrigeres for oppgaveoverføringer, oppgaveendringer og endringer i befolkningssammensetning viser tabell 3.5 at kommunenes frie inntekter sett under ett og fylkeskommunenes frie inntekter sett under ett er blitt redusert både i 2013 og i anslaget for 2014. Det er i tillegg usikkerhetslementer bl.a. knyttet til pensjonsutgifter. Samtidig vet vi at utviklingen varierer fra kommune til kommune. Med de rammer som er lagt opp for 2015 må en forvente at mange kommuner og fylkeskommuner ikke vil ha økonomisk mulighet til å opprettholde tjenestetilbudet når en tar hensyn til lønns- og prisutvikling, befolkningsutvikling og oppgaveendringer. En kan også forvente at de utfordringer dette vil skape er størst i kommuner med lavere befolkningsvekst enn landsgjennomsnittet.

Kapittel 4 Produksjonsindekser kommunale tjenester

Dette utvalgsmedlem vil påpeke at produksjonsindeksene, som er utarbeidet, ikke er godt nok utviklet til å kunne brukes som mål for produksjonen av tjenester i kommunene. Til det er de alt for unyanserte og enkle i forhold til den aktivitet kommunene har innenfor de områder som søkes målt. Indeksene tar i det store og hele heller ikke hensyn til kvaliteten på tjenestene.

Det er mye som kan indikere at det anslås alt for store forskjeller i produksjonen mellom kommunene. Innenfor kultur har den kommunen som i 2013 er målt med høyest produksjon 15 ganger så stor produksjon som den som har lavest produksjon. Innenfor sosialkontor er tilsvarende forholdstall 5 ganger, barnevern 5 ganger, pleie og omsorg 3 ganger, primærhelsetjeneste 3,5 ganger, grunnskole 2 ganger og barnehager 1,7 ganger. Tallene og valg av indikatorer mangler elementær kvalitetssikring og burde ikke brukes til å trekke konklusjoner om produksjons og effektivitetsforskjeller mellom kommunene og grupper av kommuner slik det gjøres.

Kapittel 8 Effektivitet i kommunale tjenester

Effektivitet for offentlige tjenester er et mål på forholdet mellom de velferdseffekter eller resultater tjenestene gir og ressursinnsatsen til tjenestene. I de enkelte kommunene arbeides det for å sikre effektiv bruk av ressursene gjennom god politisk styring og prioritering, planer, budsjetter, kostnads- og driftsanalyser, brukermålinger, organisering, personalutvikling, investeringer, anskaffelse av godt utstyr, gode bygninger osv. Det er viktig å arbeide for å sørge for mest mulig effektiv produksjon av velferdstjenestene, og det kan helt sikkert også være forskjeller i effektivitet mellom kommunene. Kommunene er derfor opptatt av å sammenligne sine resultater og ressursbruk bl.a. gjennom effektivitetsnettverk, bruk av KOSTRA data, interkommunale samarbeidsordninger osv.

Samtidig er det svært vanskelig og i mange sammenhenger umulig å lage enkle indikatorer som måler effektivitet og effektivitetsutvikling. Det er derfor svært ambisiøst og virkelighetsfjernt å tro at en med enkle metoder, som DEA metoden er et eksempel på, kan

måle og sammenligne kommunenes effektivitet og effektivitetsutvikling på en god og nyttig måte. Hovedproblemet vil være knyttet til å måle kvantum og kvalitet på de tjenester som produseres, utnyttelsen av kapasitet i tjenestene og fordelingsvirkninger av tjenestene.

Pleie og omsorg kan brukes for å illustrere noe av problemet. Der oppgis i tabell 8.1 at produktmålet er: liggetid i institusjon, enerom, timer til hjemmesykepleie og timer til praktisk bistand. Innsatsfaktorene måles ved: årsverk av personell med relevant fagutdanning, årsverk av personell uten relevant fagutdanning og andre driftsutgifter enn lønnsutgifter. Anta at en kommune vil øke livskvaliteten for beboerne i sine sykehjem ved å gi beboerne bedre måltider f.eks. servere vin/øl til maten i helgene, mindre grøt og mere kjøtt og fisk. Eller øke bemanningen ved bedre legetilsyn, mere fysioterapi og flere pleiere som har litt mere tid til beboerne. Hvordan vil så dette slå ut på effektiviteten sammenlignet med tidligere år og med kommuner som har lavere standard. Så vidt jeg forstår vil slik innsats svekke effektiviteten slik den blir målt i disse DEA analysene.

En kan også illustrere problemet ved å se på produktmålet for kultur. Det er i tabell 8.1 oppgitt å være: utlån av bøker, utlån av andre medier og kinobesøk. Innsatsfaktorene er: årsverk i biblioteker, utgifter til medier og driftsutgifter til kino. Jeg vil tro at en hver kultursjef eller kulturstyre i en kommune ville være rystet om de fikk vite at dette var deres resultatmål. Hvordan begrunnes så dette alt for enkle resultatmålet: «I kultursektoren måles produksjonene ved tre indikatorer som fanger opp kinobesøk og utlån av bøker og andre medier fra biblioteker. Dette innebærer at betydelig deler av kultursektoren, herunder støtte til aktivitetstilbud til barn og unge, ikke fanges opp av produktivitetsindikatorerne. Avgrensingen på produktsiden motsvares imidlertid av tilsvarende avgrensning på innsatsfaktorsiden.» Jeg tror de fleste vil ha problemer med denne begrunnelsen for å avgrens begrepet kultur i en kommune.

Det er også flere andre problemer knyttet til slike analyser og det datagrunnlag de bygger på. En viktig utfordring er knyttet til utnyttelse av kapasitet i tjenestetilbudet. En viktig årsak til at det er høyere utgifter eller ressursbruk til kommunale tjenester i de mindre kommuner er at det på grunn av spredt bosetting og lengere reiseavstander er vanskeligere å få full kapasitetsutnyttelse i skoler, barnehager osv. Dette vil tendere til høyere ressursinnsats i forhold til antall personer som bruker tjenestene.

Konklusjonene knyttet til sammenligning av effektivitet mellom kommuner basert på DEA analyser er f.eks. at effektiviteten øker når kommunestørrelsen øker. Det synes også å være slik at kommuner med høye inntekter gjerne har lavere effektivitet enn kommuner med høyere inntekter. Etter dette utvalgsmedlems vurdering viser denne gjennomgangen at bruk av DEA analyser for å måle og sammenligne effektivitet mellom kommuner er lite egnet så lenge en mangler de data som er nødvendig for å måle effektivitet på en noenlunde seriøs måte. De konklusjoner som trekkes om effektivitetsforskjeller fra disse DEA analyser går alt for langt i forhold til det datagrunnlag en har. Det kan like gjerne gjenspeile uheldig datagrunnlag og helt andre forhold enn effektivitet f.eks. kvalitetsforskjeller og mere tekniske forhold som mulighetene til å utnytte kapasitet.

Det betyr ikke at dette medlem mener at en ikke skal forsøke å beregne og sammenligne effektivitet i og mellom kommuner. Det bør det arbeides med, men det må gjøres med utgangspunkt i seriøse analyser som gjenspeiler både kompleksiteten i begrepet effektivitet, at man har et godt nok informasjons- og datagrunnlag og at metodegrunnlag for beregningene er tilpasset kompleksiteten. DEA analysene i dette opplegget tilfredsstillende ikke disse kriteriene. Disse målingene kan derfor om noen skulle finne på å bruke dem til å utforme praktisk kommunepolitikk gjøre større skade enn nytte.

Kapittel 9 Norsk kommunesektor i et internasjonalt perspektiv.

Det er positivt at utvalget utarbeider oversikter som gir grunnlag for å se norsk offentlig sektor og kommunesektoren i et internasjonalt perspektiv. Sammenligninger er mest relevant med nærliggende land som har relativt like strukturer. For Norge betyr det at sammenligninger med de nordiske land og EU landene er mere relevant enn f.eks. asiatiske land. Bruken av deler av dataene i disse sammenligningene, analysene av sammenligningene og enkelte av konklusjonene er misvisende og trenger korrigeringer.

I figur 8.1 er størrelsen på offentlige utgifter sammenlignet ved å se på den andel de utgjør av BNP (bruttonasjonalprodukt). Sammenlignet på denne måten er Norges offentlige utgifter som prosentandel av BNP relativt lav og lavere enn gjennomsnittet for EU landene. På grunn av våre olje og gassinntekter og vårt store eksportoverskudd er imidlertid bruk av BNP i slike sammenligninger ikke så hensiktsmessig for Norge.

Bruker vi i stedet BNP Fastlands-Norge, som også er angitt i figuren, ligger norske offentlige utgifter høyt sammen med andre nordiske land og en del av EU-landene. Når vi bruker en slik sammenligning burde vi hatt tilsvarende mål som vi har for BNP-Fastlands-Norge også for de andre land. Det har vi ikke. Derfor er et BNP Fastlands-Norge ikke så egnet i slike sammenligninger.

Det vi ofte er ute etter å måle når vi sammenligninger er hvor høye utgifter vi har til offentlig sektor i forhold til det vi samlet bruker av ressurser i Norge. Da har vi, som utvalget også nevner, et sammenlignbart begrep som kan brukes. Det er samlet innenlandsk bruk av ressurser (sluttanvendelse). Det består av summen av offentlig og privat konsum og bruttoinvesteringer i landet. Det er ett av nasjonalregnskapsbegrepene og finnes således for de fleste land. Etter min vurdering er offentlige utgifter som andel av samlet innenlandsk ressursbruk også det mest egnede mål for sammenligning av størrelsen på offentlig sektor i Norge med andre land. Ved en slik sammenligning bruker Norge så vidt over gjennomsnittet for tilsvarende mål for EU-landene og noe lavere enn for de andre nordiske land.

Ser vi på andelen av offentlige utgifter som disponeres av kommuneforvaltningen (jf. fig 8.2) så er Norge blant de landene som har en relativt stor andel, men noe lavere enn de andre nordiske landene. Det som skiller Norge fra de andre nordiske landene er i all hovedsak at Norge har valgt å overføre spesialisthelsetjenesten til staten, mens kommuneforvaltningen ivaretar disse tjenestene i Danmark, Sverige og Finland. Årsaken til at Danmark har noe høyere andel utgifter i kommuneforvaltningen enn andre land er at staten i Danmark kanaliserer utbetaling av

trygdeytelser gjennom kommuneforvaltningene. Det bidrar til at Danmarks andel er kunstig høy.

Figur 8.3, 8.4 er ikke interessant og misvisende fordi utvalget har valgt å utelate de viktigste europeiske land i sammenligningene. Begrunnelsen er at de har delstater. Det gjelder Tyskland, Østerrike, Sveits, Italia, Belgia, Spania, Frankrike og Storbritannia. I disse figurene angis også et gjennomsnitt for Europa, men det blir direkte misvisende siden så mange av de europeiske landene ikke er med i beregningene. F.eks. er i figur 8.3 angitt at størrelsen på kommunene i Europa gjennomsnittlig er ca. 22 000 innbyggere. Tar vi med også de utelatte landene så blir gjennomsnittsstørrelsen 6 000/7 000 innbyggere.

Figur 8.5, som sammenligner kommunenes størrelse målt ved gjennomsnittlig folketall og gjennomsnittlig areal, er direkte misvisende. Det skyldes igjen at utvalget har valgt å utelate landene Tyskland, Østerrike, Sveits, Italia, Belgia, Spania, Frankrike og Storbritannia. Tas disse landene med er f.eks. Europagjennomsnittet (EU-landene) for folketall ikke over 20000 og arealgjennomsnittet ikke over 400 km² som gjengitt i figuren, men ca. 6000 og ca. 50 km².

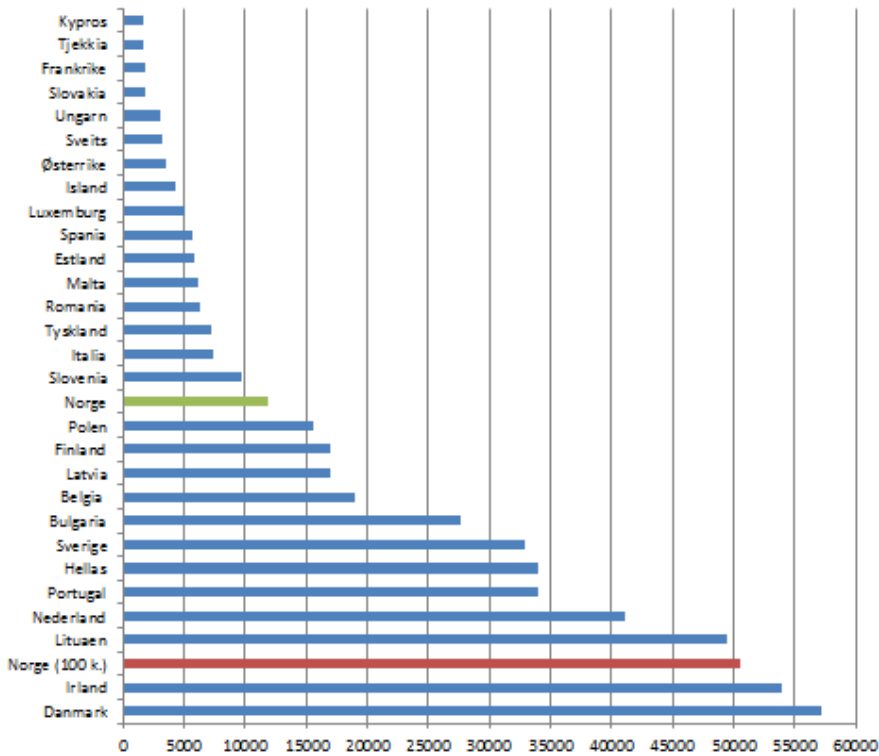
I etterfølgende figurer er vist kommunestørrelsen målt ved gjennomsnittlig folketall i 2013 for alle EU-landene samt Norge, Sveits og Island. Storbritannia har de største kommunene målt på denne måten med ca. 135 000. Storbritannia er ikke med fordi det ville sprengte rammene for figuren. I alt 13 land har større kommuner enn Norge målt på denne måten, mens 16 land har mindre kommuner. Norge har mellomstore kommuner med et gjennomsnittlig folketall på 12 000 innbyggere. Hva så om Norge fikk ca. 100 kommuner slik f.eks. Vabo-utvalget eller Ekspertutvalget for kommunereformen har foreslått? Då ville Norge sammen med Danmark og Litauen få de største kommunene i Europa etter Storbritannia målt på denne måten.

I den neste figuren er kommunene i EU-landene og Sveits, Norge og Island gruppert både etter kommunestørrelse og areal. Målt ved gjennomsnittlig areal har Sverige de største kommunene med ca. 1500 km². De norske kommunene er også blant de aller største i Europa i areal med knapt 800 km².

Hva så om Norge skulle få 100 kommuner som noen mener bør være målet? Da ville Norge få de klart største kommunene i Europa målt i gjennomsnittlig areal med over 3 000 km². Til sammenligning kan nevnes at størrelsen på Vestfold fylke er 2 200 km². De norske kommunene vil i så fall bli dobbelt så store som de svenske målt på denne måten. Målt ved gjennomsnittlig folketall vil vi også være blant de største. I en samlet vurdering av folketall og areal ville Norge få ekstremt store kommuner sammenlignet med andre europeiske land og også svært store i forhold til de andre nordiske land.

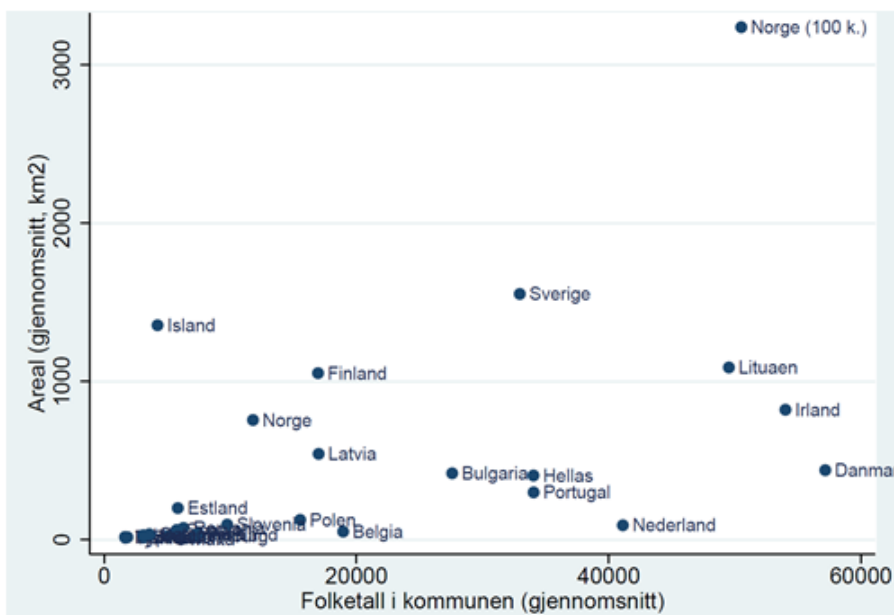
Den viktigste konklusjonen fra disse sammenligningene er at det er store variasjoner mellom landene når det gjelder organisering og inndeling av offentlig virksomhet fra land til land. Det betyr at det har vært ulike tradisjoner for den organisering, oppgaveløsning og kommuneinndeling som er valgt. Norge skiller seg ikke så mye ut fra gjennomsnittstall hverken når det gjelder omfang av offentlige utgifter, kommunestørrelse og kommunenes andel av offentlige utgifter.

Gjennomsnittstørrelse kommuner i EU 2013

Norge har i de senere årene skåret på toppnivå i internasjonale sammenligninger av velferdsnivå for innbyggerne. Samtidig bruker vi ikke en spesielt stor andel av ressursene våre i offentlig sektor. Det er etter dette medlems vurdering en styrke for Norge og en indikator på at Norge har en effektiv offentlig sektor både på statlig, fylkeskommunalt og kommunalt nivå sammenlignet både med de andre nordiske land og EU-landene.»

EUROPEISKE KOMMUNER - STØRRELSE ETTER INNBYGGERTALL OG AREL

Kapittel 10 Nytt anbefalt nettodriftsresultat.

Det er gjort en grundig og god analyse av problematikken knyttet til krav til netto driftsresultat. Dette medlems vurdering er imidlertid at utvalgets flertall går for langt når de reduserer kravet til nettodriftsresultat for kommunene. Det er et mål kommunene skal strekke seg etter for å sikre stabilitet og evne til å håndtere svingninger i inntektene og burde ikke vært satt lavere enn 2 prosent av inntektene.

Vedlegg

Vedlegg 1

Inntekter og utgifter i kommuneforvaltningen 2012-2015. Nasjonalregnskapets gruppering

Tabell 1.1 Inntekter og utgifter i kommuneforvaltningen i alt. 2012-2015. Mill. kroner og endring i prosent.

	Millioner kroner				Endring i prosent		
	2012	2013*	2014**	2015**	12/13*	13/14**	14/15**
A. Inntekter i alt	417 713	440 882	459 502	474 689	5,5	4,2	3,3
Løpende inntekter	414 304	437 412	456 098	471 280	5,6	4,3	3,3
Gebyrer	51 288	54 500	56 495	58 579	6,3	3,7	3,7
Renter og utbytte mv	15 417	15 025	15 492	15 057	-2,5	3,1	-2,8
Produksjonsskatter	8 555	9 469	9 579	9 815	10,7	1,2	2,5
<i>Eiendomsskatt</i>	8 022	8 911	9 011	9 237	11,1	1,1	2,5
<i>Andre produksjonsskatter</i>	533	558	568	578	4,7	1,8	1,8
Skatt på inntekt og formue	145 065	153 375	157 200	164 580	5,7	2,5	4,7
Overføringer fra staten	187 035	197 703	209 833	215 594	5,7	6,1	2,7
Andre innenl. løpende overføringer	5 359	5 440	5 599	5 755	1,5	2,9	2,8
Frie banktjenester	1 585	1 900	1 900	1 900			
Kapitalinntekter	3 409	3 470	3 404	3 409	1,8	-1,9	0,1
Salg av fast realkapital	61	98	104	109	60,7	6,3	4,2
Salg av fast eiendom	3 348	3 372	3 300	3 300	0,7	-2,1	0,0
B. Utgifter i alt	434 947	464 294	484 578	498 795	6,7	4,4	2,9
Løpende utgifter	381 359	404 916	421 888	433 604	6,2	4,2	2,8
Lønnskostnader	221 847	235 901	246 854	258 825	6,3	4,6	4,8
Produktinnsats	78 520	83 993	87 558	90 915	7,0	4,2	3,8
Produktkjøp til husholdninger	22 119	23 245	24 301	25 406	5,1	4,5	4,5
Renter	12 681	12 718	12 279	11 423	0,3	-3,5	-7,0
Produksjonssubsidier	14 048	14 937	15 462	16 006	6,3	3,5	3,5
Stønader til husholdninger	10 482	11 172	11 565	11 971	6,6	3,5	3,5
<i>Sosialhjelpsstønader</i>	4 794	5 335	5 523	5 717	11,3	3,5	3,5
<i>Andre stønader</i>	5 688	5 837	6 042	6 255	2,6	3,5	3,5
Overføringer til Ideelle organisasjoner	13 195	14 244	14 745	15 263	7,9	3,5	3,5
Overføringer til staten	8 467	8 706	9 125	3 795	2,8	4,8	-58,4
Kapitalutgifter	53 588	59 378	62 690	65 191	10,8	5,6	4,0
Anskaffelse av fast realkapital	50 050	55 500	58 990	61 491	10,9	6,3	4,2
Kjøp av fast eiendom	1 247	1 577	1 400	1 400	26,5	-11,2	0,0
Kapitaloverføringer til næringsvirksomhet	2 291	2 301	2 300	2 300	0,4	0,0	0,0
C. Nettofinansinvesteringer	-17 234	-23 412	-25 076	-24 107	35,8	7,1	-3,9

* Foreløpige tall

** Anslag

Kilde: SSB og Finansdepartementet

Tabell 1.2 Inntekter og utgifter i kommunene inkl. Oslo, 2010-2013. Mill. kroner og endring i prosent.

	2011*	2012*	2013*	Endring i prosent	
				11/12	12/13
A. Brutto inntekter (B+C)	328 276	349 937	371 664	6,6	6,2
B. Løpende inntekter	325 457	346 756	368 252	6,5	6,2
Gebyrer	45 303	47 708	50 319	5,3	5,5
Formuesinntekter	14 037	11 739	12 922	-16,4	10,1
Renter	4 315	4 748	4 964	10,0	4,5
Utbytte	7 273	4 515	4 898	-37,9	8,5
Uttak fra forretningsdrift	2 449	2 476	3 060	1,1	23,6
Bompenger, leieinntekter grunn mv	0	0	0		
Skatter i alt	123 744	132 028	140 022	6,7	6,1
Produksjonsskatter	8 083	8 552	9 469	5,8	10,7
Eiendomsskatt	7 566	8 022	8 911	6,0	11,1
Andre produksjonsskatter	517	530	558	2,4	5,3
Skatt på inntekt og formue	115 660	123 476	130 553	6,8	5,7
Overføringer fra staten	138 010	150 778	160 876	9,3	6,7
Overføring fra fylkeskommunen	2 308	2 051	1 958		
Andre innenlandske løpende overføringer	4 363	4 503	4 113	3,2	-8,7
C. Kapitalinntekter	2 819	3 181	3 413	12,8	7,3
Salg av fast realkapital	69	54	58	-21,9	8,0
Salg av fast eiendom	2 750	3 127	3 354	13,7	7,3
D. Brutto utgifter (E+F)	345 005	365 494	388 470	5,9	6,3
E. Løpende utgifter	306 286	325 994	345 688	6,4	6,0
Lønnskostnader	187 632	197 619	209 182	5,3	5,9
Produktinnsats	62 069	63 337	66 409	2,0	4,8
Produktkjøp til husholdninger	18 574	19 782	20 918	6,5	5,7
Renter	10 915	11 368	11 915	4,1	4,8
Overføringer til private	25 598	27 145	29 149	6,0	7,4
Produksjonssubsidier	4 950	5 715	6 015	15,5	5,3
Stønader til husholdninger	9 952	9 991	10 656	0,4	6,7
Sosialhjelpstønader	4 754	4 783	5 131	0,6	7,3
Andre stønader til husholdninger	5 199	5 208	5 526	0,2	6,1
Ideelle organisasjoner	10 695	11 439	12 478	7,0	9,1
Overføringer til staten	1 498	6 743	8 115	350,2	20,3
Overføringer til fylkeskommunen	511	493	582		
F. Kapitalutgifter	38 719	39 500	42 782	2,0	8,3
Anskaffelse av fast realkapital	37 338	38 163	41 337	2,2	8,3
Kjøp av fast eiendom	1 237	1 199	1 397	-3,0	16,4
Kapitaloverføringer til næringsvirksomhet	145	138	49	-4,6	-64,7
G. Nettofinansinvesteringer (A-D)	-16 729	-15 557	-16 806	-7,0	8,0
Memo: Bruttoinvesteringer eksklusiv eiendom	37 269	38 109	41 279	2,3	8,3

* Foreløpige tall

Kilde: SSB

Tabell 1.3 Inntekter og utgifter i fylkeskommunene eks. Oslo, 2011-2013. Mill. kroner og endring i prosent.

	Millioner kroner			Endring i prosent	
	2011*	2012*	2013*	11/12	12/13
A. Brutto inntekter (B+C)	63 847	66 188	68 442	3,7	3,4
B. Løpende inntekter	63 757	65 961	68 208	3,5	3,4
Gebyrer	3 094	3 580	3 798	15,7	6,1
Formuesinntekter	4 530	3 679	3 361	-18,8	-8,6
<i>Renter</i>	740	785	735	6,0	-6,3
<i>Utbytte</i>	1 124	430	393	-61,7	-8,7
<i>Uttak fra forretningsdrift</i>	676	412	0	-39,1	-100,0
<i>Bompenger, leieinntekter grunn mv</i>	1 990	2 052	2 233	3,1	8,8
Skatter i alt	19 842	21 589	22 822	8,8	5,7
Produksjonsskatter	0	0	0		
Skatt på inntekt og formue	19 842	21 589	22 822	8,8	5,7
Overføringer fra staten	34 653	36 257	36 674	4,6	1,2
Overføring fra kommunene	511	493	582		
Andre innenlandske løpende overføringer	1 639	856	1 553	-47,7	81,3
C. Kapitalinntekter	91	228	234	151,4	2,7
Salg av fast realkapital	4	7	8	61,4	7,0
Salg av fast eiendom	86	220	226	156,0	2,5
D. Brutto utgifter (E+F)	65 548	67 866	69 671	3,5	2,7
E. Løpende utgifter	51 766	53 778	54 571	3,9	1,5
Lønnskostnader	23 022	24 227	25 503	5,2	5,3
Produktinnsats	13 155	13 598	14 090	3,4	3,6
Produktkjøp til husholdninger	2 223	2 336	2 471	5,1	5,7
Renter	1 216	1 313	1 276	8,0	-2,8
Overføringer til private	10 622	10 580	10 537	-0,4	-0,4
<i>Produksjonssubsidier</i>	8 529	8 333	8 457	-2,3	1,5
<i>Stønader til husholdninger</i>	371	491	345	32,2	-29,8
<i>Sosialhjelpsstønader</i>	22	11	10	-51,4	-9,3
<i>Andre stønader til husholdninger</i>	349	480	335	37,5	-30,2
<i>Ideelle organisasjoner</i>	1 722	1 756	1 735	1,9	-1,2
Overføringer til staten	1 527	1 724	694	12,9	-59,7
Overføring til kommunene	2 308	2 051	1 958		
F. Kapitalutgifter	13 783	14 088	15 101	2,2	7,2
Anskaffelse av fast realkapital	11 987	11 887	12 765	-0,8	7,4
Kjøp av fast eiendom	107	48	84	-55,4	76,6
Kapitaloverføringer til næringsvirksomhet	1 689	2 153	2 251	27,5	4,6
G. Nettofinansinvesteringer (A-D)	-1 701	-1 677	-1 229	-1,4	-26,7
Memo: Bruttoinvesteringer eksklusiv eiendom	11 982	11 880	12 758	-0,9	7,4

* Foreløpige tall

Kilde: SSB

Vedlegg 2a**Inntekter og utgifter etter kommuneregnskapets definisjoner. 2013
Kommuner og fylkeskommuner***Tabell 2.1 Hovedtall for drift, investering og finansiering. Millioner kroner*

	2013			Sum	2012 Sum
	Kommuner ekskl Oslo	Oslo	Fylkes- kommunene		
Drift					
1. Brutto driftsinntekter	314 267	47 480	67 376	429 123	407 087
2. Brutto driftsutgifter	296 715	46 555	61 631	404 901	382 714
3. Brutto driftsresultat (1-2)	17 551	926	5 745	24 222	24 373
4. Renteinntekter	8 603	1 652	1 387	11 643	11 132
4.a Herav utbytte	2 650	1 012	441	4 104	4 280
4.b Herav gevinst omløpsmidler	1 781	0	33	1 814	1 419
5. Renteutgifter	8 994	695	1 332	11 021	11 111
5.a Herav tap finansielle omløpsmidler	233	0	2	235	193
6. Netto renter	-391	957	55	622	21
7. Avdragsinntekter	298	12	0	310	241
8. Avdragsutgifter	9 837	1 044	1 801	12 682	11 798
9. Netto avdrag	-9 539	-1 032	-1 801	-12 371	-11 558
10. Utlån	151	28	0	179	156
11. Netto driftsresultat (3+6+9-10)	7 471	823	4 000	12 294	12 680
Investering					
12. Brutto investeringsutgifter	36 781	2 831	14 305	53 917	49 429
13. Tilskudd, refusjoner, salg fast eiendom	7 349	861	4 508	12 718	12 613
Finansiering					
14. Overskudd før lån (3+6-12+13)	-12 271	-87	-3 996	-16 355	-12 422
15. Bruk av lån (netto)	23 954	1 617	5 281	30 852	26 035
16. Netto premieavvik	352	169	-133	389	-5 144
17. Netto anskaffelse av midler (15+13+11-12+16)	2 345	639	-649	2 335	-3 245
Nøkkeltall					
Brutto driftsresultat i pst av innt.	5,6 %	1,9 %	8,5 %	5,6 %	6,0 %
Renter/avdrag i pst av innt.	3,2 %	0,2 %	2,6 %	2,7 %	2,8 %
Netto driftsresultat i pst av innt.	2,4 %	1,7 %	5,9 %	2,9 %	3,1 %
Brutto inv i pst av innt.	11,7 %	6,0 %	21,2 %	12,6 %	12,1 %
Oversk før lån i pst av innt.	-3,9 %	-0,2 %	-5,9 %	-3,8 %	-3,1 %
Lån i pst av innt.	65,1 %	57,1 %	36,9 %	57,2 %	52,7 %

Vedlegg 2 b**Driftsutgifter 2013 etter funksjon og art. Kommunene og fylkeskommunene.***Kommunene, (inkl Oslo)*

	Lønn og sosiale utgifter	Kjøp av varer og tjenester til egenproduksjon	Kjøp som erstatler egenproduksjon	Overføringer	Avskrivninger	Fordelte utgifter og intern-salg	Refusjon sykelønn	Moms-komp drift	Brutto driftsutgifter (1+2-3+4+5-6-7-8)	Brukerbetaling	Andre salgsg og leieinntekter	Overføringer med krav til molytelse (700, 730-780)	Overføringer uten krav til molytelse (800-895)	Netto driftsutgifter (=9-10-11-12-13)
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	(010-099)	(100-290)	(300-380)	(400-480)	-590	(690+790)	(710)	(729)	(600)	(620-660)	(700, 730-780)	(800-895)		
100 Politisk styring	1 362 498	427 471	56 102	166 444	8 293	16 196	6 310	39 476	1 958 826	44	3 355	28 421	5 361	1 921 645
110 Kontroll og revisjon	102 307	52 711	329 895	28 145	92	16 003	2 576	15 301	479 270	-	2 514	10 493	1 853	464 410
120 Administrasjon	11 020 110	4 426 975	918 322	965 672	795 379	1 058 968	307 637	733 240	16 026 613	4 501	520 285	861 344	114 161	14 526 322
121 Forvaltningsutgifter i eiendomsforvaltningen	609 848	397 810	6 313	40 946	5 625	68 191	17 047	20 949	954 355	408	14 600	17 118	167	922 062
130 Administrasjonslokaler	458 443	1 002 667	101 143	224 655	330 586	121 659	25 129	222 196	1 748 510	995	183 052	22 043	1 578	1 540 842
Administrasjon	13 553 206	6 307 634	1 411 775	1 425 862	1 139 975	1 281 017	358 699	1 031 162	21 167 574	5 948	723 806	939 419	123 120	19 375 281
170 Årets premieavvik	-2 466 168	31	13	10	-	-429	-	10	-2 465 695	-	-	13 353	-	-2 479 048
171 Amortisering av tidligere års premieavvik	3 000 932	109	11	-	-	360	-	-	3 000 692	-	-	-	-	3 000 692
180 Diverse fellesutgifter	-1 040 635	718 336	44 582	86 111	97 471	263 502	11 680	29 060	-398 377	7 506	28 349	168 294	104 220	-706 746
190 Interne serviceenheter	2 591 169	1 062 809	20 327	166 023	40 992	3 368 623	92 020	154 053	266 624	62	227 608	49 241	5 547	-15 834
Fellesutgifter (intern service)	2 085 298	1 781 285	64 933	252 144	138 463	3 632 056	103 700	183 123	403 244	7 568	255 957	230 888	109 767	-200 936
201 Førskole	20 002 490	1 509 865	16 635 336	784 506	54 027	152 939	1 295 121	183 090	37 355 074	3 514 120	177 000	771 272	189 279	32 703 403
211 Styrket tilbud til førskolebarn	2 386 703	238 245	475 605	60 865	1 084	127 763	136 755	8 493	2 889 491	1 757	1 985	150 806	19 177	2 715 766
221 Førskolelokaler og skyss	553 717	952 051	658 566	164 495	514 891	71 498	35 697	161 005	2 575 520	69	21 703	6 411	-50 023	2 597 360
Barnehager	22 942 910	2 700 161	17 769 507	1 009 866	570 002	352 200	1 467 573	352 588	42 820 085	3 515 946	200 688	928 489	158 433	38 016 529
202 Grunnskole	47 320 304	4 292 043	1 982 774	602 308	331 794	451 507	2 095 424	493 604	51 488 688	39 396	119 093	2 482 523	143 222	48 704 454

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	Loenn og sosiale utgifter	Kjøp av varer og tjenester til egenproduksjon	Kjøp som erstatler egenproduksjon	Overføringer	Avskrivninger	Fordelte utgifter og internsalg	Refusjon sykkelønn	Moms-komp drift	Brutto drifts-utgifter (1+2-3+4+5-6-7-8)	Brukerbetaling	Andre salgs- og leieinntekter	Overføringer med krav til molytelse (700, 730-780)	Overføringer uten krav til molytelse (800-895)	Netto drifts-utgifter (=9-10-11-12-13)
	(010-099)	(100-290)	(300-380)	(400-480)	-590	(690+790)	(710)	(729)	(600)	(620-660)	(700, 730-780)	(800-895)		
214 Spesialskoler	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
215 Skolefritids tilbud	3 899 077	327 085	25 666	63 806	4 985	64 781	199 560	44 782	4 011 496	2 962 312	58 803	26 484	2 543	961 354
222 Skolelokaler	2 709 982	3 492 495	2 652 558	875 573	2 635 765	211 772	146 703	618 866	11 389 032	971	62 128	51 207	18 341	11 256 385
223 Skoleskyss	4 340	1 194 565	10 261	84 743	2 094	709	806	83 692	1 210 796	320	224	24 360	51	1 185 841
383 Musikk- og kulturskoler	1 593 536	190 974	96 338	30 014	10 150	33 102	56 667	21 215	1 810 028	288 218	62 930	123 744	7 347	1 327 789
Grunnskoler	55 527 239	9 497 162	4 767 597	1 656 444	2 984 788	761 871	2 499 160	1 262 159	69 910 040	3 291 217	303 178	2 708 318	171 504	63 435 823
213 Voksenopplæring	2 415 750	486 881	296 768	197 791	18 976	116 657	89 543	66 063	3 143 903	45 413	100 986	1 868 723	143 777	985 004
Voksenopplæring	2 415 750	486 881	296 768	197 791	18 976	116 657	89 543	66 063	3 143 903	45 413	100 986	1 868 723	143 777	985 004
232 Forebygging, helsestasjons- og skolehelsejeneste	2 438 922	409 426	76 052	56 383	13 696	49 824	99 647	48 695	2 796 313	19 920	27 405	156 376	28 098	2 564 514
233 Annet forebyggende helsearbeid	736 906	199 868	116 848	138 951	4 283	14 531	25 485	22 009	1 134 831	35 256	64 892	159 127	82 194	793 362
241 Diagnose, behandling, re- /habilitering	4 982 521	1 590 715	3 292 674	358 693	57 637	115 033	199 989	135 875	9 831 343	333 965	229 154	1 595 160	129 287	7 543 777
Kommunehelsejenesten	8 158 349	2 200 009	3 485 574	554 027	75 616	179 388	325 121	206 579	13 762 487	389 141	321 451	1 910 663	239 579	10 901 653
242 Råd, veiledning og sosialt forebyggende arbeid	3 253 864	908 598	355 192	450 797	23 726	128 859	174 096	96 623	4 592 599	1 012	119 393	499 828	178 792	3 793 574
243 Tilbud til personer med rusproblemer	1 325 738	299 450	428 988	143 677	6 243	20 658	67 722	27 630	2 088 086	112 928	15 655	101 779	13 480	1 844 244
273 Arbeidsrettede tiltak i kommunal regi	421 853	120 976	258 602	172 943	4 721	34 784	16 978	12 776	914 557	779	47 246	96 695	26 372	743 465
281 Økonomisk sosialhjelp	36 501	88 670	32 730	5 064 450	2 059	57 809	1 575	6 453	5 158 573	5 048	6 169	292 357	23 478	4 831 521
283 Bistand til etabl. og opprettholdelse av egen	221 491	62 408	9 888	1 056 688	3 784	19 028	8 644	7 909	1 318 678	63	21 035	216 399	612 227	468 954
Sosialtjenesten	5 259 447	1 480 102	1 085 400	6 888 555	40 533	261 138	269 015	151 391	14 072 493	119 830	209 498	1 207 058	854 349	11 681 758

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Netto drifts- utgifter (=9- 10-11-12-13)	Netto drifts- utgifter (=9- 10-11-12-13)	Kjøp av varer og tjenester til egen- produksjon	Kjøp som erstatte egen- produksjon	Overføringer	Avskriv- ninger	Fordeelte utgifter og intern-salg	Refusjon sykelønn	Moms-komp drift	Brutto drifts- utgifter (1+2- 3+4+5-6-7-8)	Bruker- betaling	Andre salgs- og leieinntekter	Overføringer med krav til møytelse (700, 730- 780)	Over- føringer uten krav til møytelse (800-895)	Netto drifts- utgifter (=9- 10-11-12-13)
	(010-099)	(100-290)	(300-380)	(400-480)	-590	(690+790)	(710)	(729)		(600)	(620-660)			
	1 766 653	165 708	48 296	100 052	432	59 671	18 486	8 970	1 994 014	183	13 085	104 132	147 146	1 729 468
Introduksjonsordningen	1 766 653	165 708	48 296	100 052	432	59 671	18 486	8 970	1 994 014	183	13 085	104 132	147 146	1 729 468
276 Kvalifiseringsordningen	1 178 739	47 878	16 001	28 754	453	7 525	14 747	3 041	1 246 512	50	7 812	15 337	13 983	1 209 330
Kvalifiseringsordningen	1 178 739	47 878	16 001	28 754	453	7 525	14 747	3 041	1 246 512	50	7 812	15 337	13 983	1 209 330
285 Tjenester utenfor ordinært kommunalt arbeidsområde	743 107	506 665	321 298	486 987	29 460	96 539	31 566	50 523	1 908 889	7 726	104 885	728 762	97 033	970 483
Tjenester utenfor ordinært kommunalt arbeidsområde	743 107	506 665	321 298	486 987	29 460	96 539	31 566	50 523	1 908 889	7 726	104 885	728 762	97 033	970 483
244 Barneverntjeneste	2 726 455	607 085	293 020	134 947	14 270	56 634	185 950	72 104	3 461 089	554	8 354	535 663	172 341	2 744 177
251 Barneverntiltak når barnet ikke er plassert i barnevernet	469 564	242 868	229 754	240 942	424	14 491	13 698	5 218	1 150 145	154	243	68 481	9 535	1 071 732
252 Barneverntiltak når barnet er plassert i barnevernet	3 122 833	1 219 715	1 344 287	556 160	2 116	111 728	54 572	21 319	6 057 492	7 425	9 982	1 505 076	139 600	4 395 409
Barnevern	6 318 852	2 069 668	1 867 061	932 049	16 810	182 853	254 220	98 641	10 668 726	8 133	18 579	2 109 220	321 476	8 211 318
234 Aktiviserings- og service tjenester overfor eldre og personer med funksjonsnedsettelse	3 392 403	1 121 649	627 970	242 423	56 321	145 607	137 169	94 750	5 063 240	193 792	333 087	279 638	57 729	4 198 994
253 Helse- og omsorgstjenester i institusjon	31 978 892	8 396 642	4 999 263	743 772	185 980	4 645 994	1 708 210	618 318	39 332 027	5 690 208	408 679	1 305 326	259 788	31 668 026
254 Helse- og omsorgstjenester til hjemmeboende	41 756 939	4 566 271	3 465 903	420 018	97 536	1 918 100	2 159 900	295 597	45 933 070	581 911	270 488	6 000 030	910 026	38 170 615
261 Institusjonslokaler	849 280	1 561 476	925 565	318 481	1 023 954	64 363	41 480	308 258	4 264 655	1 318	101 992	39 994	12 502	4 108 849
Pleie og omsorg	77 977 514	15 646 038	10 018 701	1 724 694	1 363 791	6 774 064	4 046 759	1 316 923	94 592 992	6 467 229	1 114 246	7 624 988	1 240 045	78 146 484

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	Loenn og sosiale utgifter	Kjøp av varer og tjenester til egenproduksjon	Kjøp som erstatler egenproduksjon	Overføringer	Avskrivninger	Fordelte utgifter og internsalg	Refusjon sykkelønn	Moms-komp drift	Brutto drifts-utgifter (1+2-3+4+5-6-7-8)	Brukerbetaling	Andre salgs- og leieinntekter	Overføringer med krav til molytelse (700, 730-780)	Overføringer uten krav til molytelse (800-895)	Netto drifts-utgifter (=9-10-11-12-13)
	(010-099)	(100-290)	(300-380)	(400-480)	-590	(690+790)	(710)	(729)		(600)	(620-660)	(700, 730-780)	(800-895)	
255 Medfinansiering somatiske tjenester	15 371	20 440	27 649	5 225 704	624	9 040	688	1 361	5 278 699	140	23	39 420	6 272	5 232 844
256 Akutt hjelp helse- og omsorgstjenester	84 245	47 376	62 683	14 964	1	6 971	2 397	2 180	197 721	-22	122	200 108	59 815	-62 302
Samhandling	99 616	67 816	90 332	5 240 668	625	16 011	3 085	3 541	5 476 420	118	145	239 528	66 087	5 170 542
265 Kommunalt disponerte boliger	468 403	2 339 704	275 653	408 518	859 104	163 594	15 097	246 252	3 926 439	7 717	3 937 356	166 343	110 669	-295 646
Kommunale boliger	468 403	2 339 704	275 653	408 518	859 104	163 594	15 097	246 252	3 926 439	7 717	3 937 356	166 343	110 669	-295 646
290 Interkommunale samarbeid (\$ 27 - samarbeid)	1 309 107	505 136	115 907	138 674	889	405 731	52 882	58 520	1 552 580	12 820	121 900	1 347 991	64 129	5 740
Interkommunalt samarbeid	1 309 107	505 136	115 907	138 674	889	405 731	52 882	58 520	1 552 580	12 820	121 900	1 347 991	64 129	5 740
301 Plansaksbehandling	1 021 212	310 052	30 454	76 185	19 114	51 306	35 694	54 160	1 315 857	8 174	191 442	109 043	11 249	995 949
302 Bygge- delings- og seksjoneringsarbeid	464 624	80 184	12 588	14 559	3 983	4 441	15 390	9 694	546 413	5 631	452 185	16 810	1 929	69 858
303 Kart og oppmåling	770 753	270 635	43 429	46 540	37 132	33 910	16 787	40 211	1 077 581	13 073	592 052	43 996	5 498	422 962
304 Bygge- og delssaksbehandling, ansvarsrett og utslippstillatelser	631 548	95 145	20 985	16 736	12 625	23 046	20 125	7 309	726 559	9 139	701 869	9 508	1 583	4 460
305 Eierseksjonering	25 708	3 463	34	1 223	283	-474	964	99	30 122	398	10 799	1	2	18 922
315 Boligbygging og fysiske bilmiljøtiltak	76 539	99 612	7 229	38 760	59 304	7 624	1 405	8 825	263 590	748	104 689	29 644	12 532	115 977
335 Rekreasjon i tettsted	400 445	489 720	54 861	102 592	108 796	49 738	10 695	89 286	1 006 695	577	70 367	51 505	14 170	870 076
360 Naturforvaltning og friluftsliv	289 676	265 201	47 717	133 606	51 476	19 424	6 071	42 330	719 851	3 319	94 024	173 131	50 249	399 128
Fysisk planlegging, miljø mm	3 680 505	1 614 012	217 297	430 201	292 713	189 015	107 131	251 914	5 686 668	41 059	2 217 427	433 638	97 212	2 897 332
320 Kommunal næringsvirksomhet	346 473	656 485	127 548	437 756	212 109	188 018	9 935	27 809	1 554 609	289	1 749 714	34 586	957 321	-1 187 301

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	Lønn og sosiale utgifter (010-099)	Kjøp av varer og tjenester til egenproduksjon (100-290)	Kjøp som erstatler egenproduksjon (300-380)	Overføringer (400-480)	Avskrivninger (-590)	Fordelte utgifter og intern-salg (690+790)	Refusjon sykkelønn (710)	Moms-komp drift (729)	Brutto drifts-utgifter (1+2-3+4+5-6-7-8)	Brukerbetaling (600)	Andre salgs- og leieinntekter (620-660)	Overføringer med krav til molytelse (700, 730-780)	Overføringer uten krav til molytelse (800-895)	Netto drifts-utgifter (=9-10-11-12-13)
325 Tilrettelegging og bistand for næringslivet	340 641	392 136	184 478	778 880	111 175	22 035	7 924	77 801	1 699 550	3 239	359 133	303 124	736 557	297 497
329 Landbruksforvaltning og landbruksbasert næringsutvikling	434 709	80 190	137 632	67 313	1 084	6 209	12 513	7 343	694 863	1 025	22 863	161 272	26 423	483 280
Bistand næringslivet, landbruk med mer	1 121 823	1 128 811	449 658	1 283 949	324 368	216 262	30 372	112 953	3 949 022	4 553	2 131 710	498 982	1 720 301	-406 524
330	71 009	77 199	32 340	101 448	82 977	8 141	1 817	7 580	347 435	95	150 692	28 092	26 935	141 621
Samferdselsbedrifter/transporttilltak														
332 Kommunale veier, miljø- og trafikkikkerhetsiltak og parkering	1 106 931	3 068 833	224 683	734 681	1 023 515	168 827	37 102	657 793	5 294 921	2 948	940 963	280 156	161 583	3 909 271
Veier med mer	1 177 940	3 146 032	257 023	836 129	1 106 492	176 968	38 919	665 373	5 642 356	3 043	1 091 655	308 248	188 518	4 050 892
338 Forebygging av branner og andre ulykker	399 410	105 722	276 205	38 759	11 048	5 887	16 120	8 769	800 368	20 045	503 498	18 878	4 065	253 882
339 Beredskap mot branner og andre ulykker	1 722 506	412 552	1 166 243	296 065	117 435	72 723	38 616	62 870	3 540 592	708	179 188	143 093	11 274	3 206 329
Brann- og ulykkesvern	2 121 916	518 274	1 442 448	334 824	128 483	78 610	54 736	71 639	4 340 960	20 753	682 686	161 971	15 339	3 460 211
340 Produksjon av vann	309 006	535 248	456 490	7 801	312 892	844	8 885	881	1 610 827	1 434	428 529	7 672	472	1 172 720
345 Distribusjon av vann	830 774	1 322 928	249 962	49 544	871 891	114 853	21 609	2 164	3 186 473	874	4 883 582	12 043	5 560	-1 715 586
350 Avløpsrensing	350 222	640 194	848 197	6 832	389 449	52 765	6 473	908	2 174 748	1	666 391	32 727	13	1 475 616
353 Avløpsnett/innsamling av avløpsvann	823 161	1 384 560	230 018	34 091	975 704	126 193	22 560	2 825	3 295 956	3 743	5 615 426	17 609	6 088	-2 346 910
354 Temming av slanavskillere	37 486	92 428	241 638	2 923	4 540	3 074	1 079	240	374 622	-	378 519	1 703	57	-5 657
355 Innsamling av forbruksavfall	209 465	304 675	1 757 935	26 026	62 781	23 579	7 334	1 493	2 328 476	39	3 637 116	22 264	14 436	-1 345 379
357 Gjenvinning og sluttbehandling av avfall	217 956	539 525	851 281	20 302	109 170	272 109	5 439	1 746	1 458 940	-	209 635	6 184	12 169	1 230 952

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Lønn og sosiale utgifter	(010-099)	Kjøp av varer og tjenester til egenproduksjon	Kjøp som erstatler egenproduksjon	Overføringer	Avskrivninger	Fordelte utgifter og intern-salg	Refusjon sykkelønn	Moms-komp drift	Brutto drifts-utgifter (1+2-3+4+5-6-7-8)	Brukerbetaling	Andre salgs- og leieinntekter	Overføringer med krav til molytelse (700, 730-780)	Overføringer uten krav til molytelse (800-895)	Netto drifts-utgifter (=9-10-11-12-13)
		(100-290)	(300-380)	(400-480)	-590	(690+790)	(710)	(729)		(600)	(620-660)	(700, 730-780)	(800-895)	
	2 778 070	4 819 558	4 635 521	1 47 519	2 726 427	593 417	73 379	10 257	14 430 042	6 091	15 819 198	100 202	38 795	-1 534 244
231 Aktivitets tilbud barn og unge	725 454	311 066	44 725	185 559	17 459	46 525	27 173	33 990	1 176 575	12 571	39 074	67 333	53 719	1 003 878
365 Kulturminnevern	48 451	26 858	12 541	26 511	5 672	7 243	1 251	3 833	107 706	21	3 267	10 243	3 128	91 047
370 Bibliotek	1 059 098	400 758	30 421	93 187	37 690	29 200	35 723	49 324	1 506 907	596	35 981	70 558	13 842	1 385 930
373 Kino	112 627	167 420	3 007	13 061	16 723	1 626	1 902	2 361	306 949	2	239 867	8 898	2 191	55 991
375 Museer	95 476	71 237	58 239	209 627	18 537	5 102	3 295	5 269	439 450	113	39 181	4 778	3 735	391 643
377 Kunstformidling	62 465	82 630	23 755	382 511	10 893	12 372	1 623	7 139	541 120	2 462	53 048	31 411	14 581	439 618
380 Idrett og tilskudd til andres idrettsanlegg	259 418	198 022	67 075	852 460	123 325	19 523	10 655	34 957	1 435 165	1 181	175 895	84 139	192 182	981 768
381 Kommunale idrettsbygg og idrettsanlegg	640 883	875 874	313 590	272 660	735 982	70 941	20 485	160 291	2 587 272	5 480	328 580	26 552	16 776	2 209 884
385 Andre kulturaktiviteter og tilskudd til andres kultur- og idrettsbygg	560 926	351 706	67 893	689 982	61 523	30 534	18 769	40 455	1 642 272	2 809	205 434	110 647	67 550	1 255 832
386 Kommunale kulturbygg	197 511	507 211	107 305	188 983	184 445	21 855	8 299	83 108	1 072 193	586	142 088	24 110	4 887	900 522
Kultur	3 762 309	2 992 782	728 551	2 914 541	1 212 249	244 921	129 175	420 727	10 815 609	25 821	1 262 415	438 669	372 591	8 716 113
390 Den norske kirke	7 357	56 037	78 722	2 255 180	10 722	14 274	267	6 194	2 387 283	-	6 558	14 077	11 232	2 355 416
392 Andre religiøse formål	633	1 312	4 361	288 145	191	984	18	163	293 477	-	430	129	-	292 918
393 Gravplasser og krematorier	146 697	77 623	26 452	179 424	12 602	12 063	3 762	9 799	417 174	773	99 715	3 881	4 331	308 474
Religiøse formål inkl Den norske kirke	154 687	134 972	109 535	2 722 749	23 515	27 321	4 047	16 156	3 097 934	773	106 703	18 087	15 563	2 956 808
I alt	207 902 914	65 073 217	38 524 339	26 812 439	14 971 222	15 796 737	9 709 380	6 652 500	321 125 514	13 842 114	36 554 435	37 000 428	5 719 145	228 009 392
Adm og fellesutgifter	15 638 504	8 088 919	1 476 708	1 678 006	1 278 438	4 913 073	462 399	1 214 285	21 570 818	13 516	979 763	1 170 307	232 887	19 174 345

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	Lønn og sosiale utgifter (010-099)	Kjøp av varer og tjenester til egenproduksjon (100-290)	Kjøp som erstatler egenproduksjon (300-380)	Overføringer (400-480)	Avskrivninger (-590)	Fordeelte utgifter og intern-salg (690+790)	Refusjon sykkelønn (710)	Moms-komp drift (729)	Brutto drifts-utgifter (1+2-3+4+5-6-7-8)	Brukerbetaling (600)	Andre salgs- og leieinntekter (620-660)	Overføringer med krav til molytelse (700, 730-780)	Overføringer uten krav til molytelse (800-895)	Netto drifts-utgifter (=9-10-11-12-13)
Oppvekst (barnehage/skole)	80 885 899	12 684 204	22 833 872	2 864 101	3 573 766	1 230 728	4 056 276	1 680 810	115 874 028	6 852 576	604 852	5 505 530	473 714	102 437 356
Helse, sosial og eldreomsorg	100 759 170	21 677 219	16 611 365	15 468 799	1 498 260	7 480 650	4 931 433	1 789 086	141 813 644	6 984 684	1 684 816	13 210 926	2 882 665	117 050 553
Tekniske oppgaver mm	9 758 431	10 097 876	6 552 289	1 748 673	4 254 115	1 038 010	274 165	999 183	30 100 026	70 946	19 810 966	1 004 059	339 864	8 874 191
Kirker og kultur	3 916 996	3 127 754	838 086	5 637 290	1 235 764	272 242	133 222	436 883	13 913 543	26 594	1 369 118	456 756	388 154	11 672 921
Bolig, sysselsetting næringsliv, mm	2 899 333	3 973 651	841 218	1 831 141	1 184 361	785 587	98 351	417 725	9 428 041	25 090	6 190 966	2 013 316	1 895 099	-696 430
Tj utenfor ord komm arbeidsområde	743 107	506 665	321 298	486 987	29 460	96 539	31 566	50 523	1 908 889	7 726	104 885	728 762	97 033	970 483
I alt	214 601 440	60 156 288	49 474 836	29 714 997	13 054 164	15 816 829	9 987 412	6 588 495	334 608 989	13 981 132	30 745 366	24 089 656	6 309 416	259 483 419
Adm og fellesutgifter	7,3 %	13,4 %	3,0 %	5,6 %	9,8 %	31,1 %	4,6 %	18,4 %	6,4 %	0,1 %	3,2 %	4,9 %	3,7 %	7,4 %
Oppvekst (barnehage/skole)	37,7 %	21,1 %	46,2 %	9,6 %	27,4 %	7,8 %	40,6 %	25,5 %	34,6 %	49,0 %	2,0 %	22,9 %	7,5 %	39,5 %
Helse, sosial og eldreomsorg	47,0 %	36,0 %	33,6 %	52,1 %	11,5 %	47,3 %	49,4 %	27,2 %	42,4 %	50,0 %	5,5 %	54,8 %	45,7 %	45,1 %
Tekniske oppgaver mm	4,5 %	16,8 %	13,2 %	5,9 %	32,6 %	6,6 %	2,7 %	15,2 %	9,0 %	0,5 %	64,4 %	4,2 %	5,4 %	3,4 %
Kirker og kultur	1,8 %	5,2 %	1,7 %	19,0 %	9,5 %	1,7 %	1,3 %	6,6 %	4,2 %	0,2 %	4,5 %	1,9 %	6,2 %	4,5 %
Bolig, sysselsetting næringsliv, mm	1,4 %	6,6 %	1,7 %	6,2 %	9,1 %	5,0 %	1,0 %	6,3 %	2,8 %	0,2 %	20,1 %	8,4 %	30,0 %	-0,3 %
Tj utenfor ord komm arbeidsområde	0,3 %	0,8 %	0,6 %	1,6 %	0,2 %	0,6 %	0,3 %	0,8 %	0,6 %	0,1 %	0,3 %	3,0 %	1,5 %	0,4 %
I alt	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

Vedlegg 3**Statlige overføringer til kommunesektoren i 2013 og 2014. 1000 kr.**

Tabell 3.1 Statlige overføringer til kommunesektoren 2013 og 2014. 1000 kroner

Øremerket tilskudd			Nysaldert	Vedtatt budsjett
Kap.	Post	Navn	budsjett 2013	RNB 2014
Kunnskapsdepartementet				
225		Tiltak i grunnsopplæringen		
	60	Tilskudd til landslinjer	184 495	191 091
	62	Tilskudd til de kommunale sameskolene i Snåsa og Målselv	21 578	22 290
	63	Tilskudd til samisk i grunnsopplæringen	49 890	57 533
	65	Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg (kap. 582.60 i 2013)	468 900	533 300
	66	Tilskudd til leirskoleopplæring	43 982	45 433
	67	Tilskudd til opplæring i finsk	7 518	8 136
	68	Tilskudd til opplæring i kriminalomsorgen	238 984	246 870
	69	Kompensasjon for investeringskostnader ved grunnskolereformen	231 297	227 538
226		Kvalitetsutvikling i grunnsopplæringen		
	60	Tilskudd til kommuner og fylkeskommuner	37 204	38 432
	62	Tilskudd for økt lærertetthet	150 235	372 168
227		Tilskudd til særskilte skoler		
	60	Tilskudd til Moskva og Murmanskskolen	2 044	2 111
	61	Tilskudd til voksenopplæring i Andebu kommune	4 644	4 797
	62	Tilskudd til Fjellheimen leirskole	5 533	5 716
231		Barnehager		
	61	Investeringstilskudd	2 560	
	64	Tilskudd til midlertidige lokaler	330	
258		Tiltak for livslang læring		
	60	Tilskudd til karriereveiledning		30 000
287		Forskningsinstitutter og andre tiltak		
	60	Regionale forskningsfond, tilskudd til forskning	219 000	219 000
		Sum	1 668 194	2 004 415
Kulturdepartementet				
310		Tilskudd til trossamfunn m.m.		
	60	Tilskudd til livssynsnøytrale seremonirom (kap. 314.60 i 2013)	10 000	10 330
320		Allmenne kulturformål		
	60	Kulturkort for ungdom	3 900	3 900
342		Kirkebygg og gravplasser		
	60	Rentekompensasjon - kirkebygg (kap. 582.61 i 2013)	38 000	55 600
		Sum	51 900	69 830
Justis- og beredskapsdepartementet				
430		Kriminalomsorgsdirektoratet		
	60	Refusjoner til kommunene, forvaringsdømte mv.	66 304	92 300
440		Politidirektoratet - politi- og lensmannsetaten		
	60	Tilskudd til kommuner til SLT-tiltak	5 160	5 330
		Sum	71 464	97 630

Øremerket tilskudd			Nysaldert	Vedtatt budsjett
Kap.	Post	Navn	budsjett 2013	RNB 2014
Kommunal- og moderniseringsdepartementet				
551		Regional utvikling og nyskaping		
	60	Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	1 525 950	1 166 306
	61	Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift	557 700	505 287
	63	Tilskudd til utbygging av bredbånd	53 160	
552		Nasjonalt samarbeid for regional utvikling		
	62	Nasjonale tiltak for lokal samfunnsutvikling	30 000	30 000
567		Nasjonale minoriteter		
	60	Tiltak for rom (kap. 1540.60 i 2013)	4 550	5 050
575		Ressurskrevende tjenester		
	60	Toppfinansieringsordning	6 361 125	6 863 205
581		Bolig- og bomiljøtiltak		
	61	Husleietilskudd	2 500	2 300
590		Byutvikling og planlegging		
	61	Bærekraftig byutvikling (del av kap. 1400.61 i 2013)		37 000
	65	Områdesatsing i byer (kap. 1400.65 Groruddalen i 2013)	32 000	42 000
		Sum	8 566 985	8 651 148
Arbeids- og sosialdepartementet				
621		Tilskudd til sosiale tjenester og sosial inkludering		
	63	Sosiale tjenester og tiltak for vanskeligstilte	163 330	191 720
634		Arbeidsmarkedstiltak		
	60	Tilskudd til arbeids- og utdanningsreiser i Oslo kommune	22 000	23 800
		Sum	185 330	215 520
Helse- og omsorgsdepartementet				
718		Rusmiddelforebygging		
	63	Rusmiddeltiltak	15 957	16 484
719		Annet folkehelsearbeid		
	60	Kommunetilskudd	12 459	6 672
761		Omsorgstjeneste		
	60	Kommunale kompetansetiltak	206 215	258 888
	61	Vertskommuner	952 588	947 723
	62	Dagaktivitetstilbud	54 800	51 400
	63	Investeringsstilskudd (kap. 586.64 i 2013)	517 200	924 400
	64	Kompensasjon renter og avdrag (kap. 586.63 i 2013)	1 032 900	1 055 900
	66	Brukerstyrt personlig assistanse	54 129	90 004
	67	Utviklingsstiltak	121 087	73 753
762		Primærhelsetjeneste		
	60	Forebyggende helsetjenester	71 225	72 113
	61	Fengselshelsetjenesten	130 858	137 676
	62	Øyeblikkelig hjelp	249 692	419 108
	63	Allmennegetjenester	98 144	128 208
763		Rustiltak		
	61	Kommunalt rusarbeid	80 029	441 068
764		Psykisk helse		
	60	Psykisk helsearbeid	224 179	268 643
783		Personell		
	61	Turnustjeneste	129 138	133 400
		Sum	3 950 600	5 025 440

Øremerket tilskudd			Nysaldert	Vedtatt budsjett
Kap.	Post	Navn	budsjett 2013	RNB 2014
Barne- og likestillings og inkluderingsdepartementet				
840		Krisetiltak		
	61	Tilskudd til incest- og voldtektsentre	76 640	77 500
846		Forsknings- og utredningsvirksomhet, tilskudd mv.		
	60	Tilskudd til likestillingsarbeid i kommunal sektor	1 900	
854		Tiltak i barne- og ungdomsvernet		
	60	Kommunalt barnevern	464 755	573 356
	61	Utvikling i kommunene	25 946	29 719
855		Statlig forvaltning av barnevernet		
	60	Tilskudd til kommunene	186 067	192 207
857		Barne- og ungdomstiltak		
	60	Barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn	64 333	22 456
	61	Nasjonal tilskuddsordning mot barnefattigdom		116 000
		Sum	819 641	1 011 238
Nærings- og fiskeridepartementet				
919		Diverse fiskeriformål		
	60	Tilskudd til kommuner		481 662
		Sum		481 662
Landbruks- og matdepartementet				
1143		Statens landbruksforvaltning		
	60	Tilskudd til veterinærdekning	130 154	132 449
		Sum	130 154	132 449
Samferdselsdepartementet				
1320		Statens vegvesen		
	61	Rentekompensasjon for transporttiltak i fylkene	140 000	225 000
	62	Skredsikring fylkesveger	550 800	564 000
1330		Særskilte transporttiltak		
	60	Særskilt tilskudd til kollektivtransport	758 900	78 300
	61	Belønningsordningen for bedre kollektivtransport mv.		1 010 300
	62	Belønningsordning sykkelveier		10 000
1360		Kystverket		
	60	Tilskudd til fiskerihavneanlegg (kap. 1062.60 i 2013)	60 000	61 980
		Sum	1 509 700	1 949 580
Klima- og miljødepartementet				
1400		Klima- og miljødepartementet		
	61	Framtidens byer og bærekraftig byutvikling (jf. kap. 590.61)	37 000	
	62	Den naturlige skolesekken	3 500	3 500
	63	Forvaltningsplaner for områder vernet etter markaloven		1 000
1420		Miljødirektoratet		
	60	Tilskudd til lokalt utviklingsfond	6 000	
	69	Oppryddingstiltak		39 845
1429		Riksantikvaren		
	60	Kulturminnearbeid i kommunene		2 000
		Sum	46 500	46 345
Olje- og energidepartementet				
1800		Administrasjon		
	60	Tilskudd til kommuner		1 650
1820		Norges vassdrags- og energidirektorat		
	60	Tilskudd til flom- og skredforebygging	16 000	24 000

Øremerket tilskudd			Nysaldert	Vedtatt budsjett
Kap.	Post	Navn	budsjett 2013	RNB 2014
1821		Hjemfalte anlegg		
	60	Overføringer til kommuner	350	
		Sum	16 350	25 650

Øremerket tilskudd			Nysaldert	Vedtatt budsjett
Kap.	Post	Navn	budsjett 2013	RNB 2014
Folketrygden				
2755		Helsetjenester i kommunene mv.		
	62	Fastlønsordning fysioterapeuter	296 000	309 000
		Sum	296 000	309 000
		Sum øremerkede tilskudd (kommuneopplegget)	17 312 818	20 019 907
Øremerkede tilskudd til flyktninger og asylsøkere (utenfor kommuneopplegget)¹⁾				
225		Tilskudd i grunnopplæringen		
	64	Tilskudd til opplæring av unge asylsøkere og barn av asylsøkere	125 658	122 445
231		Barnehager		
	63	Tilskudd til tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder	126 015	130 173
490		Utlendingsdirektoratet		
	60	Tilskudd til vertskommuner for statlige mottak for asylsøkere og flyktninger	259 194	311 175
821		Bosetting av flyktninger og tiltak for innvandrere		
	60	Integreringstilskudd	5 000 561	5 771 967
	61	Særskilt tilskudd ved bosetting av enslige, mindreårige flyktninger	340 669	419 087
	62	Kommunale innvandreriltak	172 323	221 146
822		Opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere		
	60	Tilskudd til opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere	1 753 554	1 608 600
854		Tiltak i barne- og ungdomsvernet		
	65	Refusjon av kommunale utgifter til barneverntiltak knyttet til enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger	1 232 000	664 930
		Sum	9 009 974	9 249 523
Andre poster utenfor kommuneopplegget¹⁾				
1632		Kompensasjon for merverdiavgift		
	61	Tilskudd til kommuner og fylkeskommuner	17 000 000	19 800 000
		Sum	17 000 000	19 800 000
		Sum øremerkede tilskudd utenfor kommuneopplegget	26 009 974	29 049 523
Rammeoverføringer til kommunesektoren				
571		Rammetilskudd til kommuner		
	60	Innbyggertilskudd	109 739 086	115 788 247
	61	Distriktstilskudd Sør-Norge	373 080	378 317
	62	Nord-Norge- og Namdalstilskudd	1 446 422	1 503 297
	63	Småkommunetilskudd	929 742	946 140
	64	Skjønnstilskudd	2 138 700	2 134 100
	66	Veksttilskudd	60 233	61 198
	67	Storbytilskudd	401 506	420 280
		Sum rammeoverføringer kommuner	115 088 769	121 231 579
572		Rammetilskudd til fylkeskommuner		
	60	Innbyggertilskudd	27 316 533	28 776 999
	62	Nord-Norge-tilskudd	577 270	599 430
	64	Skjønnstilskudd	509 000	556 000
		Sum rammeoverføringer fylkeskommuner	28 402 803	29 932 429
		Sum rammeoverføringer	143 491 572	151 164 008

1) Øremerkede tilskudd utenfor kommuneopplegget medregnes ikke ved beregning av vekst i kommunesektorens inntekter

Vedlegg 4

Kommuneforvaltningens samlede inntekter 2002-2015

Tabell 4.1. Kommuneforvaltningens inntekter i henhold til nasjonalregnskapets definisjoner.

Alle tall er i millioner kroner i løpende priser, bortsett fra linje 8 og 9 som viser kommuneopplegget i faste 2015-priser.

	Regnskap											Anslag		
	2002 ⁵⁾	2003	2004 ⁶⁾	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1. Skatteinntekter	90 882	96 944	101 255	107 745	120 271	122 550	129 919	136 570	145 872	143 585	153 620	162 844	166 779	174 395
1.1 Skatt på inntekt og formue	87 474	93 204	97 157	102 693	114 785	116 350	123 076	129 561	138 222	135 503	145 065	153 375	157 200	164 580
1.2 Eiendomsskatt og andre prod.skatter	3 408	3 740	4 098	5 052	5 486	6 200	6 843	7 009	7 650	8 082	8 555	9 469	9 579	9 815
2. Overføringer fra staten ¹⁾	97 341	82 143	85 981	92 129	101 076	110 430	121 767	142 533	153 028	172 663	187 035	197 703	209 833	215 594
2.1 Rammefiskudd	53 063	53 425	47 052	48 573	53 931	57 804	62 226	72 768	82 765	127 164	138 411	143 492	151 164	152 691
2.2 Ørem. tilsk. innenf. k.opplegget ²⁾	14 632	17 619	21 480	24 030	29 420	32 970	37 357	39 285	41 399	17 057	18 204	19 491	21 757	23 682
2.3 Øremerkede tilsk. utenf. k.oppl. ³⁾	29 646	9 592	9 393	8 812	7 945	8 807	9 762	16 938	14 176	13 880	15 527	17 535	17 512	19 021
2.4 Momskompensasjon		1 506	8 056	10 714	9 780	10 849	12 421	13 542	14 688	14 562	14 893	17 185	19 400	20 200
3. Gebyrer	29 767	31 269	33 186	34 446	35 108	37 862	40 487	43 387	45 795	48 396	51 288	54 500	56 495	58 579
4. Renteinntekter mv.	13 340	15 538	14 753	14 154	14 439	16 749	15 739	13 402	12 739	19 841	17 002	16 925	17 392	16 957
5. Andre innenlandske løpende overføringer	2 956	2 773	3 039	3 426	3 506	4 319	4 292	4 226	4 556	6 002	5 359	5 440	5 599	5 755
6. Sum inntekter (1+2+3+4+5)	234 286	228 667	238 214	251 900	274 400	291 910	312 204	340 118	361 990	390 487	414 304	437 412	456 098	471 280
7. Sum innt. kommuneopplegget (6-2,3-4)	191 300	203 537	214 068	228 934	252 016	266 354	286 703	309 778	335 075	356 766	381 775	402 952	421 194	435 302
8. Kommuneopplegget, faste priser ⁴⁾	306 935	314 917	320 630	334 533	355 465	359 855	364 047	378 583	396 034	405 843	419 606	427 492	433 830	435 302
9. Kroner per innbygger, faste priser ⁷⁾	67 425	68 797	69 606	72 094	75 936	75 964	75 855	77 927	80 490	81 399	83 069	83 673	83 954	83 303

1) Se også vedlegg 3

2) Inkluderer overføringer fra andre statsregnskap og 70-poster på statsbudsjettet.

3) Tilskuddene under pkt. 2.3 (tilskudd til arbeidsmarkeds tiltak, flyktninger, flom/hjemfall, kirkelov, sletting av sykehusgjeld m.v.) fastlegges ut fra andre vurderinger enn hensynet til kommunesektorens økonomi. De holdes derfor utenfor når veksten i kommunesektorens inntekter beregnes.

4) Prisveksten for kommunesektorens kjøp av varer og tjenester, se vedlegg 6.

5) Inntektsnedgangen må ses i sammenheng med statens overtakelse av sykehusene. Engangsbevilgning på 21,6 mrd. kr til sletting av gjeld m.v. i forbindelse med sykehusreformen er holdt utenom kommuneopplegget (inngår i pkt. 2.3).

6) Reduksjonen i rammetilskuddet må bl.a. ses i sammenheng med at ansvaret for barnevern, familievern og rusomsorg ble overtatt av staten i 2004.

Videre ble generell momskompensasjonsordning finansiert ved trekk i rammetilskuddet.

7) Innbyggertallet som er lagt til grunn for 2014 og 2015, er hentet fra middelalternativet (MMMM) i SSBs befolkningsframskrivninger.

Tabell 4.2 Utviklingen i kommunesektorens frie inntekter 2002-2015

	Regnskap												Anslag	
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
I. Frie innt. (tab.4.1 linje 1+2.1). Mill. kr	143 945	150 369	148 307	156 318	174 202	180 354	192 145	209 338	228 637	270 749	292 031	306 336	317 943	327 086
II. Skatteinntekter i pst. av frie inntekter	63,1	64,5	68,3	68,9	69,0	67,9	67,6	65,2	63,8	53,0	52,6	53,2	52,5	53,3
III. Rammetilskudd i pst. av frie inntekter	36,9	35,5	31,7	31,1	31,0	32,1	32,4	34,8	36,2	47,0	47,4	46,8	47,5	46,7
IV. Frie inntekter i pst. av samlede inntekter	75,2	73,9	69,3	68,3	69,1	67,7	67,0	67,6	68,2	75,9	76,5	76,0	75,5	75,1

Tabell 4.3 Endringer i kommunesektorens inntekter i prosent fra året før. 2003-2015 1)

	Regnskap												Anslag	
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
1. Skatteinntekter	6,7	4,4	6,4	11,6	1,9	6,0	5,1	6,8	-1,6	7,0	6,0	2,4	4,6	
1.1 Skatt på inntekt og formue	6,6	4,2	5,7	11,8	1,4	5,8	5,3	6,7	-2,0	7,1	5,7	2,5	4,7	
1.2 Eiendomsskatt og andre prod. skatter	9,7	9,6	23,3	8,6	13,0	10,4	2,4	9,1	5,6	5,9	10,7	1,2	2,5	
2. Overføringer fra staten	-15,6	4,7	7,2	9,7	9,3	10,3	17,1	7,4	12,8	8,3	5,7	6,1	2,7	
2.1 Rammetilskudd	0,7	-11,9	3,2	11,0	7,2	7,7	16,9	13,7	53,6	8,8	3,7	5,3	1,0	
2.2 Ørem. tilsk. innenf. k.oppvegget	20,4	21,9	11,9	22,4	12,1	13,3	5,2	5,4	-58,8	6,7	7,1	11,6	8,8	
2.3 Øremerkede tilsk. utenf. k.oppl.	-67,6	-2,1	-6,2	-9,8	10,8	10,8	73,5	-16,3	-2,1	11,9	12,9	-0,1	8,6	
2.4 Momskompensasjon			-8,7	10,9	14,5	9,0	8,5	8,5	-0,9	2,3	15,4	12,9	4,1	
3. Gebyrer	5,0	6,1	3,8	1,9	7,8	6,9	7,2	5,6	5,7	6,0	6,3	3,7	3,7	
4. Renteinntekter mv.	16,5	-5,1	-4,1	2,0	16,0	-6,0	-14,8	-4,9	55,8	-14,3	-0,5	2,8	-2,5	
5. Andre innenlandske løpende overføringer	-6,2	9,6	12,7	2,3	23,2	-0,6	-1,5	7,8	31,7	-10,7	1,5	2,9	2,8	
6. Sum inntekter (1+2+3+4+5)	-2,4	4,2	5,7	8,9	6,4	7,0	8,9	6,4	7,9	6,1	5,6	4,3	3,3	
7. Sum innt. kommuneoppvegget (7-2.3-4)	6,4	5,2	6,9	10,1	5,7	7,6	8,0	8,2	6,5	7,0	5,5	4,5	3,3	
8. Kommuneoppvegget, faste priser	2,6	1,8	4,3	6,3	1,2	1,2	4,0	4,6	2,5	3,4	1,9	1,5	0,3	
9. Kroner per innbygger, faste priser	2,0	1,2	3,6	5,3	0,0	-0,1	2,7	3,3	1,1	2,1	0,7	0,3	-0,8	

1) Se noter på tilsvarende tabelloppsett i tabell 4.1

Vedlegg 5

Kommuneregnskapets og nasjonalregnskapets gruppering

1 Innledning

Offentlig forvaltning og offentlige og private foretak fører sine regnskaper etter ulike regnskapsforskrifter. Ved å konvertere regnskapstallene over i nasjonalregnskapets gruppering oppnår man imidlertid en felles inndeling som gjør det mulig å sammenstille de ulike delene av økonomien. En oppstilling av kommuneforvaltningens inntekter og utgifter etter nasjonalregnskapets grupperinger er derfor nødvendig, f.eks. for å sammenlikne med utviklingen i øvrige deler av offentlig sektor. For å vurdere utviklingen i kommunesektoren over tid, kan det også være en fordel å bruke nasjonalregnskapets tall. Nasjonalregnskapets tall blir, i tillegg til løpende priser, også utarbeidet i faste priser. Dermed får man tidsserier for volumutviklingen av investeringer, vareinnsats/produktinnsats, lønninger mv. I tillegg kan det i nasjonalregnskapet være korrigert for endringer i kommuneregnskapsforskriftene som ellers ikke vil gi sammenlignbare tall over tid.

Tabellene etter kommuneregnskapets oppstillingsmåte gir tall etter de samme begrep som finnes i den enkelte kommunes og fylkeskommunes regnskap. Disse tabellene gir derfor endringstall som kan sammenlignes med utviklingen i egen kommune.

Med forbehold om virkningen av de ulikeheter i omfang mv. som nevnes i punkt 2 nedenfor, gir de to tabellsett opplysninger som kan utfylle hverandre i beskrivelse og analyse av utviklingen i kommunal økonomi.

2 Omfang av kommunesektoren i de to tabellsett

Med basis i forskriftene av 15. desember 2000 vil kommuneforvaltningen i nasjonalregnskapet omfatte den virksomhet som kommunene fører på de ulike kostrafunksjonene med unntak av funksjonene 320 (Kommunal næringsvirksomhet), 330 (Samferdselsbedrifter/transporttiltak) og 373 (Kino). Kommunal næringsvirksomhet, kinoer etc. regnes i nasjonalregnskapet som forretningsdrift. Hos fylkeskommunene er funksjon 710 (Fylkeskommunal næringsvirksomhet) holdt utenfor og behandlet som forretningsdrift i nasjonalregnskapet. Som en del av kommuneforvaltningen regnes også kommunale og fylkeskommunale foretak (KF/FKF) og interkommunale selskaper som anses drive med forvaltningsvirksomhet.

Nasjonalregnskapets noe bredere definisjon og oppdeling av kommuneforvaltningen som forvaltningssektor, medfører f.eks. at lønnskostnadene i en rekke kommunale foretak grupperes sammen med lønnskostnadene i kommunene. Tilsvarende gjelder for tallene for bruttoinvesteringer.

Tabellene etter kommuneregnskapets oppstillingsmåte omfatter bare de ordinære fylkes- og kommunekasser. Felleskommunal virksomhet er her bare med i form av de tilskudd som blir bokført i kommunekassenes regnskap. De ulikheter i omfang som er nevnt over er imidlertid ikke så omfattende at de to tabellsett ikke kan sees i sammenheng.

3 Ulike underskuddsbegrep

I tabeller etter nasjonalregnskapets gruppering er "underskudd før lånetransaksjoner" en viktig indikator ved vurdering av utviklingen i kommuneforvaltningen. I oppstillinger etter kommuneregnskapets føringsmåte er det tilsvarende begrep "underskudd før lån og avsetning".

4 Sammenhengen mellom nasjonalregnskapets artsinndeling og kostraarter

For at den enkelte kommune- og fylkeskommune også skal kunne sammenlikne utviklingen i egen kommune med tall etter nasjonalregnskapets gruppering gis det her en oversikt over sammenhengen mellom de to grupperingene. De funksjonene som er definert som kommuneforvaltningens forretningsdrift ifølge nasjonalregnskapets gruppering holdes utenfor. Summering over alle andre funksjoner i kostra vil generelt kunne frembringe følgende nasjonalregnskapsarter:

Lønnskostnader	Artene 010 - 099 i kostra, fratrukket sykelønnsrefusjoner (710).
Produktinnsats	Kostraartene 100 - 270, minus artene 200 (inventar og utstyr) og 209 (medisinsk utstyr) som i nasjonalregnskapets gruppering defineres som investeringer. I tillegg trekkes art 690 (fordelte utgiftene) fra. Enkelte av artene i 200-serien behandles som investeringer dersom de stammer fra investeringsregnskapet (kontoklasse 0). I tillegg inkludere produktinnsats den beregnede størrelsen <i>indirekte målte finansielle tjenester</i> .
Gebyrer	Summering av artene 600 - 650 i kostra. Salg av driftsmidler (art 660) behandles i nasjonalregnskapet som salg av realkapital.
Renteinntekter/ formuesinntekter	Art 900 (renter) + art 905 (utbytte og eieruttak).

Andre nasjonalregnskapsarter vil være litt vanskeligere å følge. Når det gjelder overføringer til private (art 470) skiller nasjonalregnskapet mellom flere ulike overføringstyper, og hvilken funksjon som er brukt vil da være med å bestemme overføringstype. I andre tilfeller vil kontoklasse være med å bestemme omkodingene til nasjonalregnskapsarter. Dette gjelder særlig skillet mellom produktinnsats og bruttoinvesteringer.

5 Enkelte avledede begreper

I tabeller og kommentarer som bygger på nasjonalregnskapets grupperinger blir det ofte brukt en del begreper som er avledet fra de som er ført opp under punkt 4. De viktigste av disse er:

a) Konsum i kommuneforvaltningen	= Lønnskostnader + Produktinnsats + Kapitalslit + Produktkjøp til husholdninger - Gebyrer + Driftsresultat i VAR-sektoren (funksjonene 340 - 357)
b) Bruttoprodukt	= Lønnskostnader + Kapitalslit + Driftsresultat i VAR-sektoren
Kapitalslitet fremkommer ikke direkte i kommuneregnskapet, men er beregnet ut fra størrelsen på verdien av den oppsamlede realkapital i kommuneforvaltningen.	
c) Nettoinvesteringer	= Bruttoinvesteringer - Kapitalslit

6 Kommunalt konsum – Sammenheng mellom COFOG og KOSTRA funksjoner

I kapittel 4.1 vises utviklingen i kommunalt konsum. Utgiftene er gruppert ut fra en internasjonal standard for gruppering av offentlige utgifter (COFOG). Tabellen under viser sammenhengen mellom COFOG og tilhørende funksjoner i KOSTRA for kommuner og fylkeskommuner.

	Kommuner	Fylkeskommuner
Alminnelig offentlig tjenesteyting	110, 120, 121, 130, 170-173, 180, 190	400, 410, 420, 421, 430, 440, 450, 460, 465, 480, 490
Offentlig orden/trygghet	338, 339	
Næringsøkonomiske formål	271, 273, 320, 321, 325, 329, 330, 332-334	700, 705, 710, 711, 720-722, 730-732, 734
Miljøvern	350, 353-355, 357 og 360	715, 716
Bolig og nærmiljø	265, 283, 300-305, 315, 340, 345	
Helse	232, 233, 241, 253, 255, 256, 261	660,665
Fritid, kultur og religion	231, 335, 365, 370, 373, 375, 377, 380, 381, 385, 386, 390, 392, 393	740, 750, 760, 770-772, 775, 790
Utdanning	202, 213, 214, 222, 223, 383	510, 515, 520-532, 538, 539, 554, 559-562, 570, 581, 590, 730
Sosial beskyttelse	201, 211, 215, 221, 234, 242-244, 251, 252, 254, 262, 272, 275, 276, 281, 282, 285, 310	733

Vedlegg 6

Kostnadsdeflator for kommunene

Tabell 6.1 Beregning av samlet kommunal deflator

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014 ¹	2015 ¹
Deflator	2,5	3,6	4,4	6,4	3,9	3,4	3,9	3,5	3,6	3,0	3,0
Sysselsetting, lønnsvekst og pensjonskostnader	3,0	3,5	5,2	7,2	5,0	3,5	4,7	4,8	4,2		
Årslønnsvekst	3,4	3,9	4,8	6,7	4,6	3,7	4,3	4,1	3,7		
Bidrag fra pensjonskostnader	-0,4	-0,4	0,4	0,5	0,4	-0,2	0,4	0,7	0,5		
Kjøp av varer og tjenester, prisvekst	1,7	3,6	3,0	5,1	2,1	3,1	2,5	1,3	2,6		
Lønnsandel i prosent	63,8	64,7	63,7	62,6	62,8	62,4	61,7	62,9	63,6		

¹⁾ Anslag i Nasjonalbudsjettet 2015

Tabell 6.2 Pensjonskostnadenes bidrag til kostnadsvekst

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Lønn, mill. kr	107329	114687	124236	136669	146821	154626	164358	173814	183049
Pensjonskostnader, mill. kr	13122	13558	15145	17425	19280	20039	22052	24611	27592
Arbeidsgiveravgift på lønn mill. kr	16446	16471	16717	18335	19805	20688	22310	23422	25260
Lønnskostnader mill. kr	136897	144716	156098	172429	185906	195353	208720	221847	235901
Pensjonskostn. påslagskoeffisient på lønn	0,122	0,118	0,122	0,127	0,131	0,130	0,134	0,142	0,151
Pensjonskostnader 1 + påslagskoeffisient	1,122	1,118	1,122	1,127	1,131	1,130	1,134	1,142	1,151
Pensjonskost. indeks fra året før i påslagskoeffisient	0,996	0,996	1,003	1,005	1,003	0,998	1,004	1,007	1,008
Årslønnsvekst indeks	1,034	1,039	1,048	1,067	1,046	1,037	1,043	1,041	1,037
Pensjonskostnader, indeks	0,996	0,996	1,003	1,005	1,003	0,998	1,004	1,007	1,008
Samlet indeks økt årslønn og pensjonskostnader	1,030	1,035	1,052	1,072	1,050	1,035	1,047	1,048	1,045

Vedlegg 7

Skattesatser for kommuner og fylkeskommuner

Tabell 7.1 Maksimalskattøren på alminnelig inntekt fra personlige skattytere¹⁾

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002 ²⁾	2003
Kommuner	13,50	13,50	13,00	12,25	11,75	11,50	10,75	11,50	11,20	12,20	12,40	13,00
Fylkeskommuner	7,50	7,50	7,25	7,00	7,00	6,75	6,25	6,60	6,45	6,90	1,90	3,24
Kommuneforvaltningen	21,00	21,00	20,25	19,25	18,75	18,25	17,00	18,10	17,65	19,10	14,30	16,24
Fellesskatt	7,00	7,00	7,75	8,75	9,25	9,75	11,00	9,90	10,35	8,90	13,70	11,76
Alminnelig inntekt	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015 ³⁾
Kommuner	13,20	13,20	13,30	12,25	12,05	12,80	12,80	11,30	11,60	11,60	11,40	11,25
Fylkeskommuner	2,60	3,00	2,90	2,70	2,65	2,65	2,65	2,65	2,65	2,65	2,65	2,60
Kommuneforvaltningen	15,80	16,20	16,20	14,95	14,70	15,45	15,45	13,95	14,25	14,25	14,05	13,85
Fellesskatt	12,20	11,80	11,80	13,05	13,30	12,55	12,55	14,05	13,75	13,75	12,95	13,15
Alminnelig inntekt	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	27,00	27,00

¹⁾ Fra 1979 har maksimalsatsene vært brukt i samtlige kommuner og fylkeskommuner

²⁾ Den betydelige reduksjonen i den fylkeskommunale skattøren i 2002 er knyttet til sykehusreformen

³⁾ Forslag i Nasjonalbudsjettet 2015 og Prop. 1 LS (2014-2015) Skatter, avgifter og toll 2015

Tabell 7.2 Maksimalskattøren på alminnelig inntekt fra etterskuddspliktige skattytere¹⁾

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998 ²⁾
Kommuner	7,00	7,00	5,50	5,50	4,75	4,25	0,00
Fylkeskommuner	4,00	4,00	4,00	2,75	2,50	2,50	0,00
Kommuneforvaltning	11,00	11,00	9,50	8,25	7,25	6,75	0,00
Fellesskatt	17,00	17,00	18,50	19,75	20,75	21,25	28,00
Alminnelig inntekt	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00

¹⁾ Tidsangivelsen for etterskuddsskatter gjelder inntektsår. Innbetalingen av etterskuddsskatt foretas året etter inntektsåret

²⁾ Kommunal/fylkeskommunal etterskuddsskatt ble omgjort til statlig skatt fra inntektsåret 1998 med budsjettvirkning i 1999.

Vedlegg 8

Definisjonskatalog

Aktivitetsutvikling

For å måle utviklingen i den samlede aktiviteten i kommuneforvaltningen bruker utvalget der endringer i sysselsetting målt i timeverk, produktinnsats i faste priser og brutto realinvesteringer i faste priser veies sammen. Som vekter brukes de andelene som lønnskostnader (inkludert pensjonsutgifter), produktinnsats og brutto realinvesteringer utgjør av samlede utgifter for de tre kostnadsartene. Den nevnte indikatoren fanger ikke opp endringer i andre utgiftsarter enn de som er nevnt ovenfor, for eksempel overføringer til private og renteutgifter.

Avskrivninger

Avskrivninger, som er et uttrykk for verdiforringelsen på kommunale anleggsmidler, føres i driftsregnskapet, men blir eliminert før regnskapsmessig resultat fastsettes. I brutto driftsresultat gis imidlertid avskrivningene resultateffekt, og kan følgelig brukes for sammenligning med det resultatorienterte regnskapssystem, som primært brukes i privat næringsliv. I KOSTRA blir det benyttet en lineær avskrivningsfunksjon der verdsettingen av kapitalen er basert på anskaffelseskostnaden. Det blir ikke korrigert for at inflasjon påvirker verdien av kapital som er anskaffet på forskjellige tidspunkt. I KOSTRA belastes avskrivninger den enkelte funksjonen (Kontoklasse 1, art 590). Avskrivningene har en motpost (funksjon 860, art 990), slik at de ikke får virkning for beregning av netto driftsresultat.

Brutto driftsresultat

Driftsinntekter fratrukket driftsutgifter eksklusive renter og avdrag. Brutto driftsresultat bygger på regnskapsoppstillingen i kommuneregnskapene.
Se gjerne under begrepet "netto driftsresultat" i tillegg.

Brutto driftsresultat = Brutto driftsinntekter - brutto driftsutgifter

Brutto driftsinntekter = Kontoklasse 1, alle funksjoner, artene (600..890)-690-790).

Brutto driftsutgifter = Kontoklasse 1, alle funksjoner, artene (((010..480)+590)-690- 790).

Bruttonasjonalprodukt for Fastlands-Norge (BNP)

Verdiskapningen i samfunnet måles i nasjonalregnskapet ved bruttonasjonalproduktet.

Ved internasjonale sammenlikninger benyttes vanligvis BNP pr. innbygger som en indikator for velstandsnivået i et land. I BNP for Fastlands-Norge medregnes kun fastlandsøkonomien, dvs petroleumsvirksomhet og utenrikssjøfart er holdt utenom.

Brutto investeringsutgifter

Brutto investeringsutgifter viser investeringsutgifter i investeringsregnskapet korrigert for fordelte utgifter og internsalg. Brutto investeringsutgifter omfatter alle utgifter til investeringer i fast eiendom, utgifter til vedlikehold etter GKRS sitt regelverk samt utgifter til annet inventar og utstyr. Denne definisjonen bygger på regnskapsoppstillingen i kommuneregnskapene (Kontoklasse:0, artene (010...500)-690-790).

Deflator

Veid samlet prisendring i kommunesektoren i prosent fra året før. I deflatoren inngår endringer i lønnskostnader, produktinnsats og bruttoinvesteringer. Deflatoren benyttes av Finansdepartementet og TBU ved beregning av realvekst i kommunesektorens inntekter.

Driftsinntekter

Driftsinntektene er summen av skatteinntekter, rammetilskudd, øremerkede tilskudd til løpende drift og gebyrer/salgs- og leieinntekter. Det korrigeres for dobbeltføringer som skyldes viderefordeling av utgifter/internkjøp mv (690 og 790). Driftsinntektene er kontoklasse 1 (driftsregnskapet), alle funksjoner og artene ((600... 890) - 690 - 790)". Art 690 er 'Fordelte utgifter' og art 790 er 'Internsalg'. Definisjonen bygger på Kostra.

Driftsutgifter

Driftsutgiftene er summen av lønnsutgifter inkl. sosiale utgifter, inventar og utstyr til driftsformål, andre kostnader til driftsformål, stønader, subsidier og overføringer til stat/andre kommuner/andre fylkeskommuner. Driftsutgiftene er kontoklasse 1, alle funksjoner og artene (010... 480) + 590 - 690 - 790". Art 590 er avskrivninger. Art 690 er 'Fordelte utgifter' og art 790 er 'Internsalg'. Driftsutgiftene (brutto) viser således de samlede driftsutgiftene inkludert avskrivninger korrigerert for dobbeltføringer som skyldes viderefordeling av utgifter/internkjøp. Definisjonen bygger på Kostra.

Eiendomsskatt

Ny lov om eiendomsskatt ble innført f.o.m. 1.1.2007. Det er kun kommuner som kan skrive ut eiendomsskatt. Eiendomsskatt kan skrives ut i "hele kommunen" eller i "klart avgrensede område som helt eller delvis er utbygd på byvis, eller der slik utbygging er i gang". Kommunene kan også velge å skrive ut eiendomsskatt bare på "verker og bruk". Utskriving av eiendomsskatt på verker og bruk kan også skje i tillegg til utskrivning av eiendomsskatt i områder utbygd på byvis. Kraftanlegg er eksempel på verk og bruk. Herunder hører også vassfall, inklusive kraftstasjoner, overføringsanlegg, fordelingsnett etc. Skatten skrives ut på grunnlag av takst over eiendommen. Skattesatsen må ligge i intervallet mellom 2 og 7 promille. Satsøkninger fra år til år er begrenset til to promilleenheter.

Fast realkapital

Omfatter både materiell produksjonskapital (boliger, andre bygninger, anlegg, transportmidler, maskiner, annet produksjonskapital, livdyr- og frukttrebestand mv.) og immateriell produksjonskapital (lete- og undersøkelseskostnader, EDB-software, varemerke og annen immateriell kapital). Lagerkapital og verdigjenstander (f.eks. edle metaller og antikviteter), som ikke kan brukes gjentatte ganger i produksjonen, regnes ikke som fast realkapital. Det gjør heller ikke naturkapital som ikke er produsert. Denne definisjonen bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Frie inntekter

Frie inntekter er inntekter som kommunene kan disponere uten andre bindinger enn gjeldende lover og forskrifter. Summen av ordinære skatter på inntekt og formue (eksklusive eiendomsskatt) og rammetilskudd inkluderes i inntektsbegrepet. Frie inntekter for ett år kan korrigeres for variasjoner utgiftsbehov (se under "korrigererte frie

inntekter”). Utvikling i frie inntekter over flere år kan korrigeres for oppgaveendringer, prisutvikling og befolkningsutvikling.

Kapitalslit

Uttrykk for den verdiforringelse av realkapital som skjer i løpet av året. Kapitalslitet fremkommer ikke direkte fra kommuneregnskapet, men kan beregnes ut fra størrelsen på verdien av den oppsamlede realkapital i kommuneforvaltningen.

Kapitalutgifter

Kapitalutgiftene omfatter kjøp av fast eiendom og anskaffelse av fast realkapital (bygninger og anlegg, utstyr og inventar).

Kommunalt konsum

Konsum i kommuneforvaltningen beregnes som summen av lønnskostnader, produktinnsats (inkl. reparasjoner og vedlikehold), kapitalslit, produktkjøp til husholdningene, driftsresultat i markedsrettet virksomhet for visse kapitler fratrukket gebyrer. Begrepet bygger på nasjonalregnskapets definisjoner.

Kommuneforvaltningen

Kommuneforvaltningen er en sektor i nasjonalregnskapet og omfatter kommuner, fylkeskommuner, kommunale og fylkeskommunale foretak (KF/FKF), interkommunale selskaper (IKS) og kirkelige fellesråd. Den gjelder likevel ikke den virksomhet som føres på KOSTRA-funksjonene 320, 330, 373 og 710. Dette regnes som markedsrettede aktiviteter og holdes utenfor forvaltningen. Se for øvrig vedlegg 5.

Korrigerede frie inntekter

Frie inntekter korrigeret for variasjon i utgiftsbehovet. Kommuner med ulik demografisk eller geografisk struktur, vil ha ulikt nivå på kostnadene ved produksjon av samme tjeneste. Indeks som brukes ved korrigering er kostnadsnøkkelen i inntektssystemet. Korrigerede frie inntekter beregnes både med og uten eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter i inntektsgrunnlaget.

KOSTRA

KOSTRA (KOMmune-STat-Rapportering) er et nasjonalt informasjonssystem som gir styringsinformasjon om kommunal virksomhet. Informasjon om kommunale tjenester og bruk av ressurser på ulike tjenesteområder registreres og sammenstilles for å gi relevant informasjon til beslutningstakere både nasjonalt og lokalt. Informasjonen skal tjene som grunnlag for analyse, planlegging og styring, og herunder gi grunnlag for å vurdere om nasjonale mål oppnås. KOSTRA skal forenkle rapporteringen fra kommunene til staten ved at data rapporteres bare en gang, selv om de skal brukes til ulike formål.

Langsiktig lånegjeld

Langsiktige lån har normalt lengre løpetid enn ett år. Lån beregnet for videreformidling til andre instanser/innbyggere, såkalte formidlingsutlån, inngår. Langsiktig gjeld er kontoklasse 2, kapittel (41...45), sektor (00...99). Data hentes fra kommunens balanseregnskap.

Løpende utgifter

Løpende utgifter er definert som lønnskostnader, produktinnsats (vareinnsats), produktkjøp til husholdninger, renteutgifter, overføringer fra kommuneforvaltningen til private og staten, samt utgifter til kommunale foretak.

Nasjonalregnskapet

Formålet med nasjonalregnskapsstatistikken er å gi et avstemt og helhetlig bilde av samfunnsøkonomien. Nasjonalregnskapet gir både en sammenfattet beskrivelse av økonomien under ett, og en detaljert beskrivelse av transaksjonene mellom de ulike deler av økonomien og mellom Norge og utlandet. Statistikk fra en rekke områder stilles sammen og bearbeides i nasjonalregnskapet. Det norske nasjonalregnskapet utarbeides i tråd med internasjonale retningslinjer, noe som sikrer sammenlignbarhet med andre land.

Det årlige realregnskapet gir tall for produksjon, produktinnsats, bruttoprodukt, inntektskomponenter og sysselsetting fordelt på næringer, og dessuten tall for konsum, investeringer, realkapital, eksport og import. Det institusjonelle sektorregnskapet beskriver alle økonomiske transaksjoner som berører de institusjonelle sektorene, det vil si finansielle foretak, ikke-finansielle foretak, offentlig forvaltning, husholdninger og utlandet.

Netto driftsresultat

Driftsinntekter fratrukket driftsutgifter, renter og avdrag. Forskjellen mellom brutto og netto driftsresultat viser hvor stor andel av kommunenes inntekter som går med til å betjene renter og avdrag. Netto driftsresultat viser hva kommunene og fylkeskommunene sitter igjen med til avsetninger og investeringer. Netto driftsresultat bygger på regnskapsoppstillingen i kommuneregnskapene.

Netto driftsresultat = Brutto driftsresultat + resultat eksterne finansieringstransaksjoner + motpost avskrivninger

Brutto driftsresultat = Kontoklasse 1, alle funksjoner, artene
((600..890)-690-790) - (((010..480)+590)-690-790).

Resultat eksterne finansieringstransaksjoner = Kontoklasse 1, alle funksjoner, artene
(900+905+920) - (500+510+520).

Motpost avskrivninger = Kontoklasse 1, funksjon 860, art 990

Netto gjeld

Netto gjeld omfatter brutto gjeld (kortsiktig og langsiktig) fratrukket finansielle fordringer (bankinnskudd, aksjer og andeler mv.)

Netto renter og avdrag

Netto renter og avdrag er differansen mellom brutto driftsresultat og netto driftsresultat. Se under begrepene "brutto driftsresultat" og "netto driftsresultat".

Nominell vekst

Vekst i løpende kroner fra et år til et annet, det vil si vekst som inkluderer prisstigning.

Næringskatter

Overføringer til offentlig forvaltning fra innenlandske produsenter i form av skatter og avgifter som er knyttet til produksjonsvirksomheten, men som ikke varierer i takt med produksjonen av produkter. De viktigste næringskattene er knyttet til utvinning av råolje og naturgass (produksjonsavgift, arealavgift mv.).

Definisjonen bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Overskudd før lånetransaksjoner

Overskudd før lånetransaksjoner måles som samlede inntekter fratrukket samlede utgifter, der utgifter til bruttorealinvesteringer er medregnet, mens låne- og avdragsutgifter er holdt utenom. Overskuddet før lånetransaksjoner, sammen med evt. omvurderinger av fordringer og gjeld, bestemmer utviklingen i kommunesektorens netto fordringsposisjon. Dersom overskudd før lånetransaksjoner er negativt, kalles det gjerne underskudd før lånetransaksjoner. Begrepet bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Produksjonsskatter

Produksjonsskatter er summen av produktskatter og næringskatter. Denne definisjonen bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Produktinnsats (vareinnsats)

Verdien av anvendte innsatsvarer og -tjenester i produksjonsaktivitet, unntatt kapitalslit (bruk av fast realkapital). Tidligere betegnet som "vareinnsats". Det foreligger mer presise definisjoner, i første rekke for avgrensningene mot bruttoinvestering i fast realkapital og mot lønnskostnader. Produktinnsatsen gjelder anvendte, og ikke innkjøpte, varer og tjenester. Begrepet bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Produktskatter

Overføringer fra innenlandske produsenter til offentlig forvaltning i form av skatter og avgifter som varierer i takt med produksjonen av produkter, eller er knyttet til produkter på annen måte. De viktigste produktskattene er merverdiavgift, investeringsavgift, bilavgift og bensinavgift. Tidligere betegnet som "varetilknyttede avgifter". Denne definisjonen bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Realinvesteringer

Tilvekst i realkapital.

Realkapital

Denne posten inneholder alle transaksjoner knyttet til bruttoinvesteringer i realkapital og kapitaloverføringer som resulterer i reallokering av formue. Med realkapital mener vi materiell og immateriell fast realkapital, lagerkapital, verdigjenstander, samt ikke-produsert kapital som naturkapital og immateriell produksjonskapital som patenter mv. Kapitaloverføringer representerer overdragelse av finans- eller realkapitalformue uten noen form for motytelse. Denne definisjonen bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Reell vekst

Vekst i faste priser fra et år til et annet, det vil si vekst eksklusive prisstigning. Se også under begrepet "deflator".

Samlede inntekter innenfor kommuneopplegget

Kommuneforvaltningens samlede inntekter innenfor kommuneopplegget er summen av skatteinntekter, overføringer fra staten, gebyrer og andre innenlandske løpende overføringer fratrukket tilskudd til folketrygden. Skatteinntektene omfatter skatt på inntekt og formue, eiendomsskatt og andre produksjonsskatter. Overføringer fra staten

omfatter rammeoverføringer og øremerkede overføringer innenfor kommuneopplegget. Se også TBUs faste vedlegg 4.

Samlede inntekter

Kommuneforvaltningens samlede inntekter er summen av samlede inntekter innenfor kommuneopplegget, øremerkede overføringer utenfor kommuneopplegget og renteinntekter. Se under "samlede inntekter innenfor kommuneopplegget" for en nærmere definisjon av dette begrepet. Se også TBUs faste vedlegg 4.

Skatt på inntekt og formue

Omfatter alle tvungne, ikke-gjengjeldte betalinger i kontanter eller naturalier som offentlig forvaltning og utlandet regelmessig pålegger institusjonelle enheters inntekt og formue, samt enkelte periodiske avgifter som beregnes på inntekt eller formue. Skatter på inntekt og formue deles inn i inntektsskatter, og andre løpende skatter. Denne definisjonen bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Skattøre

Kommunale og fylkeskommunale skattører angir hvilken andel av skatt på alminnelig inntekt for personlige skatteyttere som tilfaller henholdsvis kommuner og fylkeskommuner. Skattørene vedtas årlig av Stortinget ved behandling av statsbudsjettet.

Sysselsatte normalårsverk

Definert som antall heltidssysselsatte personer, pluss antall deltidssysselsatte omregnet til heltidssysselsatte. Antall sysselsatte normalårsverk for lønnstakere framkommer etter omregning til heltid med andel av full stilling eller dellønnsbrøk som vektet. Antall normalårsverk for selvstendige er beregnet med basis i arbeidstid for mannlige selvstendige.

Sysselsatte personer

Antall personer som er sysselsatt i innenlandsk produksjonsvirksomhet. Sysselsatte personer omfatter personer som arbeider deltid, personer som er inne til førstegangs militær- eller sivilarbeidstjeneste, og personer som er midlertid fraværenede fra inntektsgivende arbeid pga. sykdom, ferie, permisjon mv. Utenlandske lønnstakere i innenlandsk produksjonsvirksomhet, herunder utenlandske sjømenn på norskeide og innleide skip, er også inkludert i sysselsettingsbegrepet. Sysselsatte personer er gjennomsnittstall over et år (eller kvartal), og er fordelt på næring, yrkesstatus (lønnstakere eller selvstendige), og kjønn.

Underskudd før lånetransaksjoner

Se under begrepet "overskudd før lånetransaksjoner".

Utførte timeverk

Antall timeverk utført av alle sysselsatte i innenlandsk produksjonsvirksomhet innenfor effektiv normalarbeidstid, med tillegg for utført overtid og fradrag for fravær pga. sykdom, permisjon, ferie og

eventuelle arbeidskonflikter. Antall utførte timeverk er også påvirket av kalendermessige forhold (bevegelige helligdager og skuddår). Antall arbeidsdager vil kunne variere med inntil 3 dager fra ett år til neste pga slike kalendermessige forhold.

Utgifter i kommunesektoren

Summen av løpende utgifter og kapitalutgifter. Begrepet bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Vedlegg 9

Utvalgte hovedtall for kommuneforvaltningen

Tabell 9.1 Ulgifter, bruttoprodukt og konsum i kommuneforvaltningen i prosent av bruttonasjonalprodukt for Fastlands-Norge.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010*	2011*	2012*	2013*
Ulgifter i alt	22,4	22,0	21,7	21,7	21,5	21,4	21,8	21,5	22,7	18,8	19,4	18,3	17,5	17,1	17,3	18,1	19,3	19,4	19,7	19,7	19,9
Bruttoprodukt	13,5	13,4	13,2	13,4	13,1	13,3	13,5	13,5	14,0	11,3	11,4	10,9	10,6	10,3	10,1	10,5	11,2	11,4	11,7	11,7	11,8
Konsum	15,4	15,3	15,0	15,1	14,9	15,2	15,4	15,5	16,4	13,0	13,4	12,9	12,5	12,3	12,0	12,6	13,6	13,8	14,1	14,0	14,1

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 9.2 Sysselsetting i kommuneforvaltningen

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010*	2011*	2012*	2013*
Utførte timeverk	577,8	588,0	590,5	604,2	611,0	625,8	636,3	633,6	633,3	506,3	494,0	496,6	499,1	505,1	519,5	536,5	549,0	560,0	574,9	585,8	592,0
I pst. av utførte timeverk i alt	18,7	18,8	18,7	18,8	18,6	18,6	18,7	18,8	19,0	15,3	15,3	15,1	14,9	14,6	14,4	14,4	15,0	15,3	15,4	15,4	15,4
Sysselsatte personer (1000)	463,6	474,1	485,0	496,4	505,3	519,3	531,4	536,1	549,4	450,9	450,3	446,0	446,1	455,9	464,0	475,9	486,9	495,6	507,2	517,4	524,7
Årsverk, heltidsekvivalenter, for lønnsstakere og selvstendige (1000 årsverk)	358,9	366,4	373,6	382,0	388,2	397,7	405,8	409,2	415,0	335,0	336,4	335,0	340,8	351,7	364,6	379,2	390,4	396,2	405,7	412,7	417,9

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Vedlegg 10**Inntekter og utgifter etter kommuneregnskapets definisjoner 2001-2013
Hovedtall for drift, investering og finansiering 2001-2013**

Tabell 10.1 Hovedtall for drift, investering og finansiering. Millioner kroner.

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
DRIFT													
1. Driftsinntekter	251 413	212 406	221 711	231 540	246 441	269 225	282 535	306 267	335 569	358 037	381 237	407 087	429 123
2. Driftsutgifter	241 793	205 695	216 068	221 154	232 973	249 164	268 104	294 658	319 503	338 185	360 123	382 714	404 901
3. Brutto driftsresultat (1-2)	9 620	6 711	5 643	10 385	13 468	20 061	14 431	11 610	16 066	19 852	21 114	24 373	24 222
4. Nlto renter	62	-516	-1 664	-954	-2 060	-2 019	-544	2 245	-2 884	-1 476	653	-21	-622
5. Nlto avdrag	7 356	6 057	5 979	6 234	6 654	7 188	7 819	8 181	8 906	10 003	10 747	11 714	12 550
6. Netto driftsresultat (3-4-5)	2 202	1 170	1 328	5 105	8 874	14 892	7 156	1 184	10 044	11 325	9 714	12 680	12 294
INVESTERINGER													
7. Brutto investeringsutgifter	31 104	29 546	31 068	29 472	26 474	28 832	34 971	39 530	43 849	48 196	48 235	49 429	53 917
8. Tilskudd, refusjon,	12 024	7 860	7 697	7 053	6 970	8 955	8 957	7 119	8 560	9 919	13 624	12 613	12 718
FINANSIERING													
9. Overskudd før lån (3-4-7+8)	-9 522	-14 459	-16 065	-11 080	-3 976	2 203	-11 040	-23 047	-16 339	-16 949	-14 150	-12 422	-16 355
10. Bruk av lån netto	23 760	9 761	18 161	17 246	18 285	16 611	21 154	23 197	28 709	31 283	26 900	26 035	30 852
11. Netto premieavvik			-1 816	-1 870	293	-2 412	-2 820	-4 477	-2 802	-3 841	-466	-5 144	389
12. Netto anskaffelse av midler (10+8+6-7+1)	6 882	-10 755	-3 884	-1 938	7 948	9 214	-524	-12 507	662	490	1 537	-3 245	2 336
Netto driftsresultat i % av dr.inntektene	0,9	0,6	0,6	2,2	3,6	5,5	2,5	0,4	3,0	3,2	2,5	3,1	2,9

Vedlegg 11

Produksjonsindekser for kommunale tjenester for 2013

Det er i tidligere rapporter fra utvalget blitt presentert beregninger av en produksjonsindeks for kommunale tjenester basert på KOSTRA-data for årene 2000-2012. Produksjonsindeksen er et samlemål på kommunenes tjenesteproduksjon basert på indikatorer for tjenestetilbudet for de ulike sektorer. Dette vedlegget rapporter oppdaterte beregninger av produksjonsindeksen basert på data for 2013.

Den produksjonsindeksen som beregnes er basert på delindekser for barnehage, grunnskole, primærhelsetjeneste, pleie og omsorg, barnevern, sosialkontortjenester og kultur. De øvrige sektorer (administrasjon, teknisk sektor, samferdsel, bolig og næring) er utelatt fordi det er vanskelig å finne gode indikatorer på tjenesteproduksjonen. De tjenestene som er inkludert i totalindeksen utgjorde om lag 73 prosent av kommunenes brutto driftsutgifter i 2013.

Tabell 11.1 gir en oversikt over kriterier og vekter i delindeksene og hvilken vekt de enkelte delindekser har i totalindeksen. Produksjonsindeksen som beregnes for 2013 består i hovedsak av de samme indikatorene som den nye og forbedrede produksjonsindeksen som først ble rapportert i utvalgets rapport fra april 2009 (kapittel 3), i tillegg til endringer gjort i produksjonsindeksen for rapporteringsåret 2012 (dokumentert i utvalgets rapport fra november 2013). Vektene i delindeksene og totalindeksen er oppdatert i forhold til utviklingen i budsjettandeler. I alt 368 kommuner har levert tilstrekkelige data til å kunne inngå i årets analyse. Det er lavere enn i tilsvarende analyse i fjor som omfattet 370 kommuner.

Tabell 11.2 rapporterer sektorindekser, samlet produksjonsindeks og korrigert inntekt for de 368 kommunene som inngår i analysen, samt fylkesvise gjennomsnitt. Både sektorindekser, samlet produksjonsindeks og korrigert inntekt er normalisert slik at veide gjennomsnitt (med antall innbyggere som vekter) er lik 100 for kommunene som inngår i analysen. Også de fylkesvise gjennomsnittene er veid med innbyggertall som vekter. I tillegg vises netto driftsresultat for 2013. For sektorindeksene og samlet produksjonsindeks indikerer en indeksverdi over 100 at tjenestetilbudet er bedre enn gjennomsnittet, mens en verdi lavere enn 100 indikerer at tjenestetilbudet er dårligere enn landsgjennomsnittet. En verdi på 110 indikerer for eksempel at tjenestetilbudet er 10 prosent bedre enn landsgjennomsnittet.

Det bør understrekes at produksjonsindeksene sier noe om nivået på produksjonen i forhold til størrelsen på målgruppen, og at de i seg selv ikke sier noe om hvor effektiv den enkelte kommune er. For at totalindeksen skal si noe om effektivitet må den relateres til hvor store ressurser den enkelte kommune disponerer, og delindeksene kan bare si noe om effektivitet dersom de relateres til hvor store ressurser som er allokert til den enkelte sektor sett i forhold til målgruppen. En kommune med samlet produksjonsindeks lavere enn 100 vil kunne være effektiv dersom produksjonen er høy relativt til de ressurser kommunen disponerer, og en kommune med delindeks lavere enn 100 vil kunne være effektiv dersom produksjonen er høy relativt til mengden av ressurser som er allokert til sektoren.

Tabell 11.1: Oversikt over indikatorer og vekter i delindeksene og samlet produktionsindeks, 2013

Sektor / Indikator	Vekt
Barnehage (BH)	0,164
Korrigerte oppholdstimer i kom. og priv. barnehager i forhold til behovskorrigert innbyggertall	0,8
Andel ansatte med førskolelærerutdanning	0,1
Antall m2 leke og uteareal per barn i alle barnehager	0,1
Grunnskole (GS)	0,272
Grunnskolepoeng (korrigeret)	0,754
Læringsmiljø	0,188
Andel innbyggere i alderen 6-9 år med plass i kommunale SFO	0,029
Andel av brukerne av kommunale SFO med fulltids plass	0,029
Primærhelsetjeneste (PH)	0,053
Antall timer per uke av leger i forhold til behovskorrigert innbyggertall	0,434
Antall timer per uke av fysioterapeuter i forhold til behovskorrigert innbyggertall	0,363
Antall helseundersøkelser barn og svangerskapskontroller i forhold behovskorrigert innbyggertall	0,203
Pleie og omsorg (PO)	0,361
Mottakere av hjemmetjenester i forhold til behovskorrigert innbyggertall	0,431
Beboere i institusjon i alt i forhold til behovskorrigert innbyggertall	0,369
Andelen av institusjonsplasser som er i enerom	0,092
Andel tjenestemottakere med minst to hjemmetjenester	0,108
Barnevern (BV)	0,041
Barn omfattet av barnevernsundersøkelse i forhold til behovskorrigert innbyggertall	0,260
Barn 0-17 år omfattet av tiltak i forhold til behovskorrigert innbyggertall	0,540
Andel ansatte med fagutdanning	0,200
Sosialkontortjenester (SK)	0,061
Antall mottakere av økonomisk sosialhjelp i forhold til behovskorrigert innbyggertall	0,461
Gjennomsnittlig utbetaling per stønadsmåned	0,461
Nettoutgifter til kvalifiseringsordningen i forhold til behovskorrigert innbyggertall	0,078
Kultur (KU)	0,048
Bokbestand ved bibliotekene per innbygger	0,252
Utlån av bøker per innbygger	0,252
Antall kinoforestillinger per innbygger	0,051
Besøk kino per innbygger	0,051
Støtte til aktivitetstilbud til barn og unger per innbygger 6-18 år	0,394

Note: Tilhørende sektorvekt er angitt med høyrejusterte, fete bokstaver

Tabell 11.2 Produksjonsindekser, frie inntekter per innbygger korrigert for variasjoner i utgiftsbehov, og netto driftsresultat. Landsgjennomsnitt=100 for produksjonsindeksene og korrigert inntekt. Netto driftsresultat oppgitt i prosent av samlede driftsinntekter. Tall fra 2013

Kommune	Barne- hage	Grunn- skole	Prim.- helse	Pleie/ oms.	Barne- vern	Sosial- kontor	Kultur	Samlet	Korr. innt.	Netto dr.res.
101 Halden	100,5	97,9	89,9	100,7	86,3	108,7	47,6	96,7	97,2	-3
104 Moss	99,5	104,6	110,9	97,8	85,3	101,4	56,7	98,3	97,5	-1,5
105 Sarpsborg	99,8	99,8	97,7	94,6	86,2	106,8	81,1	96,8	96,5	1,2
106 Fredrikstad	102,2	100,0	96,9	98,2	88,9	95,9	91,0	98,4	96,9	1,5
111 Hvaler	95,3	97,8	77,0	108,9	150,4	126,2	30,5	101,0	96,0	3,1
118 Aremark	105,7	94,9	105,8	118,8	105,9	129,2	127,3	110,0	101,0	4,6
119 Marker	92,1	91,5	105,4	112,2	124,6	120,4	170,9	106,7	92,8	-1,1
122 Trøgstad	99,0	100,6	89,8	107,0	87,4	80,6	72,3	99,0	92,4	4,8
123 Spydeberg	100,5	99,1	107,8	113,7	120,8	112,1	299,6	116,4	96,9	0,7
124 Askim	97,4	104,1	87,2	110,5	82,7	88,6	71,2	101,0	98,0	3,8
125 Eidsberg	108,4	98,9	83,2	87,7	107,8	98,7	81,7	95,1	91,8	1,9
128 Rakkestad	105,2	102,7	108,8	102,5	121,7	96,0	65,7	102,0	94,9	0,5
135 Råde	109,1	95,4	82,3	95,5	175,4	96,0	36,2	97,5	96,5	4,3
136 Rygge	104,3	102,0	83,1	104,8	98,9	107,3	30,9	99,2	97,8	0
137 Våler (Østf.)	104,6	96,5	87,6	127,1	95,6	83,9	51,9	105,5	95,0	1,1
138 Hobøl	106,3	99,2	100,6	95,1	83,3	81,5	70,5	95,9	96,8	-2,2
Østfold	101,4	100,2	95,8	99,8	93,9	100,8	76,8	98,7	96,6	
211 Vestby	105,6	102,1	158,0	99,1	81,9	84,8	59,3	100,6	94,3	7,5
213 Ski	101,0	102,3	100,5	89,3	88,5	114,8	86,0	96,7	94,5	4,3
214 Ås	100,5	101,4	88,5	97,0	83,9	77,8	77,2	95,7	94,4	3
215 Frogn	95,7	104,3	98,6	93,5	90,5	87,0	42,2	94,1	98,0	5,6
216 Nesodden	101,2	104,3	91,3	90,2	89,9	91,2	73,2	95,1	95,4	2,6
217 Oppegård	95,7	104,5	106,5	102,3	91,0	102,0	66,4	99,8	98,9	4,5
219 Bærum	93,0	104,0	104,8	96,6	63,5	95,5	71,7	95,8	104,7	5,9
220 Asker	94,2	102,8	86,5	91,8	75,3	81,6	87,4	93,4	103,7	4,7
221 Aurskog-Høland	95,0	95,9	91,5	102,2	107,1	115,0	51,7	97,3	92,1	3,7
226 Sørum	98,8	100,8	92,0	97,7	83,1	77,1	37,3	93,7	96,6	-1,7
227 Fet	99,9	104,7	81,4	90,0	84,2	118,5	36,9	94,1	95,1	1,1
228 Rælingen	99,9	101,9	90,8	85,2	121,6	86,2	37,9	91,7	94,2	2,9
229 Enebakk	90,3	102,9	85,3	91,8	93,2	85,8	76,2	93,2	92,0	1,4
230 Lørenskog	93,2	100,6	103,5	97,0	83,8	104,9	70,8	96,4	99,0	1,3
231 Skedsmo	96,4	102,6	103,0	96,5	89,9	100,9	62,1	96,8	95,6	3,4
233 Nittedal	100,9	99,6	90,8	91,1	103,6	76,0	58,3	93,0	95,2	2,3
234 Gjerdrum	101,1	100,7	92,1	102,3	102,6	78,8	151,8	102,1	96,1	-3
235 Ullensaker	108,6	101,3	88,8	83,2	90,4	81,9	67,0	92,0	94,2	5,4
236 Nes (Ak.)	105,3	102,7	80,1	107,6	102,4	81,8	50,5	99,9	94,3	3,2
237 Eidsvoll	100,8	97,7	83,6	90,4	123,0	94,4	64,3	94,1	92,4	0,1
239 Hurdal	96,0	98,1	104,8	115,9	142,5	87,3	32,6	102,5	96,7	14,2
Akershus	97,5	102,3	97,5	94,7	86,0	92,9	67,6	95,6	98,2	
301 Oslo kommune	92,7	100,2	101,3	98,3	81,4	94,1	165,7	100,4	100,6	1,7
402 Kongsvinger	99,0	96,8	95,5	96,2	126,2	123,4	62,7	98,1	95,3	3,3
403 Hamar	102,9	101,1	110,3	108,8	93,4	113,6	94,4	104,8	99,2	4,8
412 Ringsaker	101,6	97,8	101,0	100,5	118,6	125,9	59,8	100,3	95,2	4,2
415 Løten	96,5	98,2	115,6	125,9	145,5	107,2	57,4	109,4	93,9	-1,6
417 Stange	103,9	100,4	97,3	99,5	94,1	94,6	62,3	98,0	96,1	2,6
418 Nord-Odal	100,6	100,6	100,3	97,7	141,0	129,6	65,2	101,3	98,4	-1

Kommune	Barne- hage	Grunn- skole	Prim.- helse	Pleie/ oms.	Barne- vern	Sosial- kontor	Kultur	Samlet	Korr. innt.	Netto dr.res.
419 Sør-Odal	105,3	102,0	99,7	98,4	129,8	128,4	70,4	102,4	97,9	1,3
420 Eidskog	111,7	94,3	73,4	106,4	145,1	130,5	33,4	101,8	99,9	2,2
423 Grue	100,3	97,9	97,4	101,3	126,1	146,7	62,1	101,9	101,6	-4
425 Åsnes	99,7	96,5	105,5	107,8	121,1	141,9	75,2	104,3	99,5	0,2
426 Våler (Hedm.)	98,7	96,1	108,7	100,3	148,3	129,1	92,6	102,7	102,1	1,2
427 Elverum	103,6	98,6	112,9	94,9	107,3	109,7	48,3	97,4	94,5	-0,3
428 Trysil	96,2	102,8	114,0	98,5	98,4	106,8	79,5	99,7	100,7	1,4
429 Åmot	105,4	94,8	106,2	109,9	102,1	136,8	152,6	108,2	108,7	1,6
430 Stor-Elvdal	91,6	95,1	120,3	142,5	140,0	101,1	87,9	114,9	97,3	3,4
432 Rendalen	100,5	100,1	122,0	111,5	185,0	124,8	288,8	119,5	113,9	4,9
436 Tolga	89,8	101,4	139,9	111,4	84,9	170,2	178,5	112,4	101,5	1,1
437 Tynset	101,8	99,6	97,8	91,1	111,5	97,7	104,7	97,4	106,3	2,3
438 Alvdal	77,9	105,2	136,4	97,0	106,3	121,2	125,9	101,4	103,0	1,2
439 Folldal	94,7	92,9	165,5	120,9	126,0	108,8	175,5	113,5	106,6	1,1
441 Os (Hedm.)	86,2	99,3	121,3	96,1	155,7	101,3	135,2	101,3	103,0	0,7
Hedmark	101,2	98,9	105,1	102,7	115,3	118,1	75,7	101,7	98,0	
501 Lillehammer	99,8	100,1	110,6	96,8	90,8	96,2	86,4	98,1	97,2	-1,6
502 Gjøvik	101,8	99,1	117,8	97,1	96,6	115,6	85,1	100,0	97,0	3,8
512 Lesja	96,1	103,2	122,7	97,1	144,7	89,6	126,9	102,9	108,8	-0,5
513 Skjåk	93,5	94,5	140,9	126,3	85,9	119,2	154,0	112,3	112,7	5,4
514 Lom	95,3	99,5	123,4	122,3	110,6	134,1	207,7	116,1	99,7	6,3
515 Vågå	98,3	95,9	123,7	120,6	103,3	136,9	88,3	109,1	107,0	2,3
516 Nord-Fron	94,7	100,7	106,5	104,8	115,3	105,0	112,1	102,9	110,8	2,9
517 Sel	93,5	99,7	106,6	105,9	122,4	138,2	115,8	105,3	98,1	2
519 Sør-Fron	99,8	89,5	156,2	122,0	106,2	99,6	79,0	107,3	106,7	4,7
520 Ringebu	98,8	94,6	118,9	101,5	94,6	74,5	75,9	97,0	100,7	1,2
522 Gausdal	94,6	98,8	87,5	116,0	101,9	80,3	59,5	100,8	101,5	-1,7
528 Østre Toten	101,1	97,8	102,8	97,6	90,3	91,5	59,5	96,0	92,9	0,1
529 Vestre Toten	98,2	102,0	106,0	93,7	114,3	107,3	45,4	96,7	93,9	3,2
532 Jevnaker	94,5	98,1	93,8	99,6	158,4	92,8	62,7	98,3	91,4	1,5
533 Lunner	99,0	97,8	101,5	90,2	116,2	121,9	59,8	95,8	95,3	0,3
534 Gran	96,7	100,0	110,8	97,7	107,5	121,0	90,0	100,3	93,2	-0,1
536 Søndre Land	103,6	97,7	105,6	137,1	124,6	74,9	90,9	112,7	96,4	1,6
538 Nordre Land	98,2	92,2	140,0	128,8	147,6	79,1	80,6	109,8	99,2	-1,9
540 Sør-Aurdal	92,8	96,4	101,0	117,9	128,0	139,9	186,2	112,1	100,6	1,7
541 Etnedal	85,7	100,4	129,2	118,6	74,8	132,9	113,2	107,6	106,4	7,7
542 Nord-Aurdal	95,8	95,5	107,2	87,4	87,2	130,9	245,1	102,3	99,3	6,1
543 Vestre Slidre	94,0	101,5	111,3	104,0	128,8	140,9	108,7	105,6	103,8	-0,6
544 Øystre Slidre	102,4	100,3	108,6	118,0	84,0	140,4	165,6	112,4	101,4	1,9
Oppland	98,5	98,6	111,4	102,7	106,1	107,4	91,8	101,3	97,8	
602 Drammen	99,8	100,7	112,5	104,5	96,5	88,1	87,4	101,0	93,7	2
604 Kongsberg	100,9	103,4	120,0	104,9	101,0	107,1	63,5	102,6	103,6	1
605 Ringerike	100,8	100,7	90,4	98,9	103,4	107,2	87,4	99,4	95,9	0,3
612 Hole	104,1	100,2	96,9	102,3	123,2	95,2	32,3	98,8	105,0	1,6
616 Nes (Busk.)	94,8	102,2	115,7	90,8	120,7	100,0	92,7	97,8	101,7	-2,4
617 Gol	102,6	98,5	114,9	89,1	130,8	72,2	111,2	97,0	101,5	-1,1
618 Hemsedal	103,2	103,3	136,7	100,3	92,9	125,2	216,7	110,3	110,3	4,7
619 Ål	95,7	99,4	147,3	101,7	102,9	120,5	162,4	106,6	104,1	3,7
620 Hol	101,8	105,7	137,0	113,6	101,0	47,0	157,8	108,3	156,9	-8,2

	Kommune	Barne- hage	Grunn- skole	Prim.- helse	Pleie/ oms.	Barne- vern	Sosial- kontor	Kultur	Samlet	Korr. innt.	Netto dr.res.
621	Sigdal	99,1	90,7	104,8	125,4	88,1	117,6	123,5	108,5	97,6	6,6
622	Krødsherad	108,2	102,6	78,1	104,3	104,9	119,1	55,0	101,7	101,6	6,1
623	Modum	92,2	99,1	112,8	92,8	123,7	107,8	46,3	95,4	96,7	1,1
624	Øvre Eiker	101,1	100,7	94,1	87,6	109,9	110,6	70,6	95,2	92,3	1,1
625	Nedre Eiker	100,7	101,7	83,5	94,4	138,9	109,2	49,8	97,4	92,2	-1
626	Lier	103,4	103,7	85,6	86,0	89,0	110,4	34,2	92,8	96,4	2
627	Røyken	95,9	102,7	76,9	81,6	81,2	77,1	28,3	86,6	94,5	4,3
628	Hurum	104,9	102,3	72,5	80,8	109,5	132,0	41,5	92,6	93,0	-0,1
631	Flesberg	84,9	103,3	82,8	117,7	124,8	97,5	102,0	104,9	99,9	-3,5
633	Nore og Uvdal	94,6	100,8	135,4	130,0	139,1	101,8	476,8	131,8	149,1	5,5
	Buskerud	100,0	101,4	100,9	97,3	104,6	100,3	74,2	98,4	97,7	
701	Horten	98,9	101,4	89,3	91,4	123,8	97,7	78,6	96,3	92,1	2,3
702	Holmestrand	103,5	103,7	104,1	87,4	121,3	101,2	60,9	96,3	94,4	8
704	Tønsberg	102,1	101,0	93,8	98,9	100,4	110,4	148,4	102,9	94,0	2,6
706	Sandefjord	102,3	102,6	95,8	94,3	98,7	100,4	143,7	100,9	92,2	9,2
709	Larvik	102,2	101,8	100,3	86,1	100,1	88,3	63,1	93,4	92,1	1,5
711	Svelvik	98,0	103,0	85,8	107,8	127,3	105,3	70,6	102,6	95,0	-1,8
713	Sande (Vestf.)	99,6	107,2	86,0	92,3	92,1	91,7	89,9	97,0	92,3	0,7
714	Hof	103,8	103,8	87,9	97,8	143,3	54,6	94,5	99,0	95,6	0,4
716	Re	104,0	95,1	85,8	89,1	121,2	89,8	51,5	92,6	93,8	7,4
719	Andebu	97,3	98,5	92,3	87,5	111,0	79,4	41,3	90,6	92,6	4,3
720	Stokke	101,2	101,6	98,5	97,7	141,2	91,3	93,3	100,5	92,2	1,6
723	Tjøme	92,6	105,5	86,3	100,6	101,1	109,5	91,9	100,0	94,6	4,9
728	Lardal	104,2	103,6	103,9	118,6	130,1	131,4	84,5	111,0	96,5	1,5
	Vestfold	101,4	101,9	94,6	93,4	108,6	97,8	100,7	98,3	92,9	
805	Porsgrunn	107,7	102,5	96,9	105,4	114,6	93,8	98,6	103,9	96,2	-0,2
806	Skien	96,4	96,8	89,5	95,4	101,4	99,0	86,0	95,6	95,7	1,4
807	Notodden	103,6	101,7	96,9	104,1	119,8	110,9	57,4	101,8	102,4	-0,5
811	Siljan	92,6	103,0	80,2	85,7	132,9	101,9	165,9	98,0	96,8	-0,9
814	Bamble	102,3	97,8	93,9	90,2	113,9	116,9	84,8	96,8	98,2	1,7
815	Kragerø	101,1	100,4	93,7	99,6	142,8	139,1	75,4	102,8	100,9	2,9
817	Drangedal	95,3	100,7	95,6	103,4	116,6	135,2	100,2	103,3	100,6	4,6
819	Nome	96,2	99,8	103,2	115,6	105,9	137,9	148,5	110,0	102,6	0,2
821	Bø (Telem.)	107,2	94,8	121,1	100,2	76,2	129,6	138,8	103,7	96,2	3,9
822	Sauherad	97,4	99,6	116,2	87,7	92,5	123,2	65,6	95,3	99,1	0,9
826	Tinn	112,5	107,8	109,3	108,8	110,1	109,8	158,6	111,6	125,3	3,5
827	Hjartdal	90,0	100,7	136,8	121,7	46,8	132,1	92,0	107,7	113,1	-1,3
828	Seljord	100,4	93,9	127,9	108,9	130,6	125,1	138,1	107,7	108,1	0,5
829	Kviteseid	100,1	99,4	129,0	107,1	137,8	131,5	105,8	107,7	102,3	-1
830	Nissedal	92,9	99,4	110,3	114,1	140,1	100,9	82,7	105,2	124,3	-1,9
834	Vinje	96,5	100,9	138,9	124,7	97,3	87,0	125,8	111,0	139,2	13
	Telemark	101,0	99,5	98,3	100,8	110,2	108,4	95,7	101,0	100,1	
901	Risør	100,3	98,6	100,0	102,7	118,5	110,6	99,9	102,1	96,9	2,1
904	Grimstad	104,3	99,6	83,4	102,5	99,9	96,8	94,1	100,1	96,8	2,6
911	Gjerstad	104,6	101,2	118,0	133,1	174,1	145,5	62,7	118,0	105,1	-0,7
912	Vegårshei	107,1	93,2	93,1	129,0	127,5	101,1	154,8	113,3	99,7	0,8
914	Tvedestrand	100,8	94,8	128,4	110,4	172,5	137,9	56,0	107,2	91,9	0,9
919	Froland	102,6	97,3	102,9	107,9	154,0	114,3	58,1	103,8	97,8	4,4
926	Lillesand	101,0	98,3	75,3	106,1	101,8	96,2	74,6	99,2	96,9	-0,1

Kommune	Barne- hage	Grunn- skole	Prim.- helse	Pleie/ oms.	Barne- vern	Sosial- kontor	Kultur	Samlet	Korr. innt.	Netto dr.res.
928 Birkenes	92,7	94,4	113,6	96,4	123,2	62,3	72,3	94,0	93,9	2,2
929 Åmli	87,9	88,3	141,2	101,9	200,1	71,0	106,9	100,4	107,9	3,7
935 Iveland	97,5	94,1	85,9	112,6	103,0	111,6	87,7	102,0	118,3	7
937 Evje og Hornnes	92,1	99,8	123,7	119,3	190,8	108,3	94,0	110,8	95,7	2,1
938 Bygland	101,2	102,2	146,8	130,5	131,0	69,1	272,9	122,0	129,9	5,2
940 Valle	102,4	102,7	213,4	131,5	84,2	156,5	225,5	127,3	165,2	-0,2
941 Bykle	111,6	98,1	241,6	163,2	96,6	100,6	362,9	144,2	266,6	15,9
Aust-Agder	101,1	97,9	102,2	108,4	125,1	103,3	94,1	103,7	101,4	
1001 Kristiansand	99,4	99,3	92,9	99,5	89,0	104,0	91,5	98,5	99,0	1,7
1002 Mandal	98,2	99,9	94,4	93,9	119,9	93,7	59,8	95,7	91,7	1,3
1003 Farsund	90,6	92,5	89,0	104,1	88,8	95,5	87,4	96,0	96,6	3,4
1004 Flekkefjord	101,7	98,1	101,5	99,2	95,1	80,9	67,1	96,6	97,6	2,5
1014 Vennesla	103,0	92,0	99,6	103,6	122,8	110,3	54,5	99,0	97,1	3
1017 Songdalen	91,0	91,5	109,5	83,0	90,4	83,2	64,6	87,5	93,8	6,2
1018 Søgne	96,9	96,5	101,2	93,1	91,8	98,3	66,3	94,1	95,8	2,9
1021 Marnardal	102,1	97,0	99,1	88,1	110,6	101,9	89,8	95,2	104,7	6,8
1026 Åseral	94,7	102,2	158,7	109,1	106,0	78,0	221,2	110,9	166,8	12,2
1027 Audnedal	86,2	94,9	92,8	95,4	110,9	72,2	133,9	94,7	105,5	2,4
1029 Lindesnes	95,7	93,8	108,8	107,0	124,1	99,3	53,1	99,3	105,4	8
1032 Lyngdal	95,7	100,4	89,9	79,0	91,5	117,1	74,6	90,8	91,9	1,9
1037 Kvinesdal	94,4	96,3	98,3	93,5	99,9	93,2	93,9	94,9	113,7	3,4
1046 Sirdal	91,6	97,2	155,1	94,8	72,8	78,6	292,9	105,7	199,6	6,7
Vest-Agder	98,2	97,6	96,4	97,4	96,7	100,2	83,2	97,0	99,5	
1101 Eigersund	96,5	97,8	90,2	93,8	146,3	104,8	62,6	96,5	97,7	1,2
1102 Sandnes	99,7	99,1	83,6	84,4	101,8	90,5	68,9	91,2	97,5	3,8
1103 Stavanger	98,6	102,0	98,2	107,2	85,5	100,9	148,8	104,6	106,7	1,9
1106 Haugesund	101,4	101,2	96,2	97,4	99,3	104,6	149,6	102,0	96,4	-0,6
1111 Sokndal	89,8	90,4	84,8	119,6	184,7	83,4	203,1	109,4	99,4	3
1112 Lund	109,4	97,5	124,3	92,5	176,5	128,4	237,8	110,9	95,8	3
1114 Bjerkreim	112,7	87,7	109,2	120,8	184,7	118,2	211,1	116,6	99,6	3,7
1119 Hå	92,2	95,9	92,5	109,4	106,7	82,2	113,6	100,5	92,6	7,1
1120 Klepp	104,6	98,4	91,9	86,5	101,7	115,5	82,0	95,2	95,6	2,1
1121 Time	98,0	101,2	85,0	88,6	111,4	99,3	94,5	95,2	96,2	2,3
1122 Gjesdal	96,7	98,0	80,2	86,4	104,8	122,4	139,5	96,4	97,7	3,6
1124 Sola	111,1	101,5	87,2	90,9	81,3	104,3	72,7	96,4	102,4	1,8
1127 Randaberg	104,5	102,5	84,0	83,4	138,5	114,7	93,1	96,7	102,0	2,1
1129 Forsand	98,2	98,3	160,0	119,3	185,7	139,2	187,3	119,5	168,9	15,7
1130 Strand	100,5	97,4	90,0	89,3	110,0	100,5	108,9	95,8	99,2	1,5
1133 Hjelmeland	97,9	94,3	116,4	102,0	195,6	119,3	93,6	104,5	120,0	3
1134 Suldal	91,7	99,7	143,6	112,6	129,6	143,6	450,9	126,1	162,4	5,1
1135 Sauda	103,2	101,8	111,4	87,0	187,8	123,1	69,9	100,5	118,9	1,2
1141 Finnøy	102,1	96,9	100,9	82,1	113,1	102,6	154,9	96,4	111,1	3,2
1142 Rennesøy	105,1	97,0	94,9	90,7	118,3	77,2	117,9	96,6	99,7	4,9
1146 Tysvær	100,9	97,8	85,0	99,8	119,9	116,6	95,5	100,3	120,3	4,6
1149 Karmøy	101,5	97,8	78,5	93,9	97,2	81,9	111,9	95,6	95,4	1,9
1160 Vindafjord	97,1	96,7	103,6	99,2	116,1	83,5	43,6	95,5	106,0	8
Rogaland	100,2	99,7	91,8	96,5	103,0	99,5	116,6	99,2	101,9	
1201 Bergen	100,8	101,2	99,0	97,9	95,6	89,5	156,3	101,5	98,1	1,7
1211 Etne	115,7	96,3	112,4	101,2	73,8	90,6	127,2	102,3	100,8	3,2

Kommune	Barne- hage	Grunn- skole	Prim.- helse	Pleie/ oms.	Barne- vern	Sosial- kontor	Kultur	Samlet	Korr. innt.	Netto dr.res.
1216 Sveio	112,2	93,9	120,5	88,2	132,3	110,3	84,7	98,4	97,8	4,6
1219 Bømlo	104,4	92,8	80,3	99,1	87,4	87,4	73,0	94,8	97,6	0
1221 Stord	106,4	96,3	91,2	88,1	80,7	96,1	47,4	91,7	94,1	3,2
1222 Fitjar	98,0	101,4	96,6	101,8	49,7	80,1	95,5	97,0	102,8	6,8
1223 Tysnes	100,1	94,0	128,8	110,8	105,8	91,9	69,7	102,1	104,3	0
1224 Kvinnherad	98,0	99,3	109,3	96,9	116,2	94,4	60,9	97,3	113,5	9,6
1228 Odda	104,3	102,9	117,7	96,4	110,3	147,6	116,8	105,3	124,8	5
1231 Ullensvang	92,8	101,2	141,6	106,7	85,6	87,2	109,8	102,9	101,0	2,4
1232 Eidfjord	120,8	107,1	226,8	148,1	69,5	100,6	102,1	128,3	236,9	10,3
1233 Ulvik	109,3	101,5	231,2	103,9	120,7	156,9	142,4	116,6	143,1	4,6
1235 Voss	101,5	98,7	102,3	118,2	118,8	114,5	70,9	106,8	100,9	4,2
1238 Kvam	96,8	97,4	125,8	100,5	105,9	108,8	115,4	101,8	107,6	2,2
1242 Samnanger	104,3	96,8	98,9	95,1	119,0	91,2	140,7	100,2	108,8	1,6
1243 Os (Hord.)	104,8	97,4	83,5	81,6	83,2	81,0	63,9	89,0	93,8	6
1244 Austevoll	99,3	98,4	99,9	104,1	68,6	76,9	41,1	95,4	105,4	4
1245 Sund	105,1	106,8	84,1	91,6	104,6	105,4	82,0	98,5	95,7	1,1
1246 Fjell	107,1	101,0	78,0	90,5	74,5	86,6	70,8	93,6	94,7	-0,1
1247 Askøy	110,3	97,5	83,2	96,7	101,1	87,2	39,3	95,3	92,1	0,8
1251 Vaksdal	92,0	95,1	99,7	112,2	102,8	121,7	105,5	103,4	122,0	9,8
1253 Osterøy	95,4	98,9	109,7	90,3	133,5	106,9	54,9	95,6	98,0	1,1
1256 Meland	112,1	104,1	88,1	86,5	99,7	109,6	75,7	97,0	98,0	6,4
1259 Øygarden	100,2	98,5	86,2	116,7	144,2	145,0	82,3	108,6	155,4	5,9
1263 Lindås	103,8	96,4	106,3	106,5	97,2	105,5	81,1	101,6	115,2	5,9
1264 Austrheim	116,1	97,3	125,8	79,1	92,4	82,6	141,2	96,3	111,9	2,3
1266 Masfjorden	99,7	108,0	134,7	134,8	146,6	97,1	159,4	121,1	139,9	4,1
Hordaland	102,5	99,9	98,4	97,5	96,5	93,4	118,9	99,8	100,4	
1401 Flora	112,3	100,2	93,0	89,3	96,2	120,8	54,9	96,8	102,6	0,8
1411 Gulen	96,5	100,8	84,0	98,7	203,3	91,8	138,2	103,9	115,8	1,3
1413 Hyllestad	112,8	94,5	117,4	103,4	130,0	55,5	190,6	105,6	108,0	1,4
1416 Høyanger	103,0	105,0	130,7	133,1	95,3	119,4	220,4	122,2	146,1	-0,1
1417 Vik	87,4	97,7	117,3	131,3	76,5	75,6	163,6	110,1	125,7	6,3
1418 Balestrand	92,6	105,8	99,7	156,8	105,5	133,8	114,8	123,9	134,5	3,3
1419 Leikanger	99,8	104,5	116,4	130,4	91,0	103,6	139,2	114,8	102,3	1,3
1420 Sogndal	104,6	101,2	111,2	94,2	81,2	96,2	101,4	98,6	100,5	6,5
1421 Aurland	103,2	100,9	173,7	135,0	164,2	157,1	117,7	124,3	178,4	6
1422 Lærdal	116,2	101,8	135,1	118,7	147,4	95,0	79,5	112,4	145,6	-0,9
1424 Årdal	116,6	103,0	119,5	111,7	90,1	78,7	68,0	105,6	124,4	0,9
1426 Luster	83,5	98,2	131,8	110,4	120,3	96,5	226,9	109,0	123,6	1,8
1428 Askvoll	98,7	97,2	120,2	106,0	137,2	130,1	134,9	107,3	97,5	0,5
1429 Fjaler	104,7	96,2	100,1	102,6	150,8	86,7	94,5	101,7	98,6	2,1
1430 Gaular	106,8	103,7	113,2	111,4	114,7	84,1	64,5	104,9	99,4	1,4
1432 Førde	104,2	103,1	108,9	103,7	83,5	126,3	76,9	103,2	99,5	3,4
1433 Naustdal	107,7	96,4	118,1	93,3	146,1	101,2	124,5	102,0	101,3	-2,2
1438 Bremanger	107,6	96,4	108,1	107,0	108,9	99,0	100,7	103,6	114,3	7,4
1441 Selje	90,6	103,2	101,1	108,9	136,0	85,6	115,0	103,9	96,9	-2,3
1443 Eid	110,7	102,3	116,2	100,2	120,8	117,8	83,8	104,5	92,1	-0,1
1444 Hornindal	92,6	89,6	135,9	152,5	141,5	57,8	160,9	118,8	100,2	3,7
1445 Gloppen	98,2	94,8	117,6	77,6	96,2	101,9	138,5	93,0	98,7	1,5
1449 Stryn	105,4	101,5	112,6	117,7	78,6	88,2	122,3	107,8	95,5	1,3

	Kommune	Barne- hage	Grunn- skole	Prim.- helse	Pleie/ oms.	Barne- vern	Sosial- kontor	Kultur	Samlet	Korr. innt.	Netto dr.res.
	Sogn og Fjordane	104,0	100,5	113,1	106,3	106,2	104,4	111,0	104,8	108,4	
1502	Molde	101,8	100,5	110,6	102,4	97,2	92,7	73,9	100,1	99,3	-0,3
1504	Ålesund	106,0	101,7	95,0	103,3	110,9	90,9	80,2	101,3	96,1	-1,7
1505	Kristiansund	102,7	101,0	101,2	97,6	104,9	103,7	72,7	99,0	100,3	-0,4
1511	Vanylven	99,8	98,7	144,1	111,1	112,3	97,0	56,3	104,2	98,7	7,5
1514	Sande (M. og R.)	88,2	101,4	95,0	95,8	140,3	63,5	84,4	95,4	101,7	0,2
1515	Herøy (M. og R.)	104,8	96,2	108,9	115,2	141,0	114,9	67,7	106,7	98,4	-5,7
1516	Ulstein	111,2	93,0	100,0	94,6	99,3	95,6	85,3	97,0	99,5	5,7
1517	Hareid	99,6	91,1	108,0	104,3	117,8	87,1	67,1	97,9	92,5	1,6
1519	Volda	105,3	99,7	91,1	104,0	119,1	82,0	47,5	98,9	92,4	0,6
1520	Ørsta	104,1	98,9	108,4	110,6	103,0	82,7	69,7	102,2	92,7	3,1
1523	Ørskog	106,0	102,7	148,1	138,0	106,7	120,7	66,6	117,9	96,3	2,4
1524	Norddal	93,3	101,5	131,9	111,4	190,1	79,6	209,0	112,8	141,2	0,1
1525	Stranda	105,2	103,8	73,2	108,6	153,9	63,6	47,7	101,0	95,3	6,2
1526	Stordal	103,7	108,0	162,5	130,4	119,3	111,9	187,9	122,8	106,2	7,2
1528	Sykkylven	103,0	96,9	80,5	82,3	133,6	86,0	54,3	90,5	91,3	-0,2
1529	Skodje	94,0	95,2	90,6	90,4	118,9	88,9	63,5	92,1	93,6	0,1
1531	Sula	101,6	101,7	88,0	81,7	100,4	52,9	50,2	88,2	93,3	3,6
1532	Giske	102,3	102,3	93,8	72,7	119,7	83,4	58,7	88,6	93,3	5,3
1534	Haram	100,0	94,9	97,4	111,6	104,4	76,3	81,0	100,5	95,4	5,5
1535	Vestnes	99,4	97,3	100,8	114,3	111,0	82,9	51,2	101,5	96,7	-0,1
1539	Rauma	103,2	97,9	121,1	136,2	118,2	100,6	103,4	115,1	99,7	0
1543	Nesset	97,3	99,2	121,7	119,4	73,4	100,1	95,1	106,2	107,1	-1,2
1545	Midsund	100,8	96,7	101,3	101,9	106,3	106,3	91,9	100,2	101,8	3,6
1546	Sandøy	106,8	96,2	85,4	120,0	110,6	54,0	179,1	108,0	108,2	0,5
1547	Aukra	98,6	104,9	104,3	123,3	82,2	67,7	127,4	108,4	179,7	26,1
1548	Fræna	92,6	101,5	83,6	98,8	97,8	94,7	35,6	94,4	99,3	0,1
1551	Eide	106,2	103,0	111,7	120,6	105,0	71,7	33,7	105,2	95,0	-0,2
1554	Averøy	100,1	98,6	81,6	116,6	110,0	119,0	69,0	104,7	100,0	3,3
1557	Gjemnes	104,8	100,4	116,5	103,8	105,6	55,1	55,9	98,5	108,9	5,9
1560	Tingvoll	95,5	90,3	91,1	104,6	155,3	89,6	176,6	103,1	95,8	0,9
1563	Sunndal	112,0	101,8	100,9	124,5	124,8	111,4	137,7	114,8	118,6	4,2
1566	Surnadal	103,3	96,4	96,6	110,4	93,0	63,1	69,5	99,1	106,4	-2,6
1567	Rindal	103,9	105,5	92,1	145,4	96,2	42,7	129,3	115,8	107,9	3,2
1571	Halsa	94,1	96,6	65,5	137,7	136,6	76,5	126,4	111,2	99,4	6,2
1573	Smøla	102,4	98,3	135,5	133,7	141,2	89,2	127,6	116,3	107,9	1,6
1576	Aure	90,4	102,4	118,5	111,2	111,8	106,3	121,5	106,0	128,6	3,4
	Møre og Romsdal	102,6	99,6	100,6	105,3	111,3	89,5	77,1	101,0	99,9	
1601	Trondheim	103,9	99,6	93,6	110,6	79,6	106,7	81,5	102,7	100,8	4,5
1612	Hemne	119,7	97,4	82,7	124,4	134,9	94,9	59,5	109,6	102,7	-2,9
1617	Hitra	97,7	95,3	118,7	93,4	109,9	117,2	84,8	97,7	102,2	3,6
1620	Frøya	107,2	85,6	98,9	107,6	92,8	99,2	180,9	103,5	101,7	10,8
1621	Ørland	103,6	92,0	100,5	132,8	139,7	80,3	86,1	110,0	95,1	4,7
1622	Agdenes	91,6	99,6	92,0	120,5	69,1	65,5	114,4	102,8	102,2	9
1624	Rissa	97,3	100,9	99,5	120,4	117,3	97,3	140,0	109,6	96,1	2,3
1627	Bjugn	101,4	98,8	95,3	87,4	135,1	78,3	61,0	93,4	98,9	0,7
1630	Åfjord	96,9	97,9	118,4	108,8	94,9	80,1	105,1	101,9	100,5	1,9
1632	Roan	123,5	109,2	77,7	106,2	158,0	125,8	143,9	113,5	108,7	-2
1634	Oppdal	101,6	100,8	103,7	103,9	129,0	99,8	91,5	102,9	100,5	5,4

Kommune	Barne- hage	Grunn- skole	Prim.- helse	Pleie/ oms.	Barne- vern	Sosial- kontor	Kultur	Samlet	Korr. innt.	Netto dr.res.
1635 Rennebu	92,7	94,7	127,9	134,2	156,2	66,2	135,2	113,1	117,8	3,2
1636 Meldal	98,8	86,3	95,9	105,2	114,6	87,4	73,9	96,3	100,9	3,3
1638 Orkdal	107,7	100,4	104,6	98,0	102,1	96,1	55,9	98,7	92,5	4
1640 Røros	98,6	101,5	110,6	116,5	121,7	98,4	112,0	108,1	104,6	-3,7
1644 Holtålen	90,7	97,5	104,3	112,4	159,4	89,2	81,3	103,4	103,6	0,1
1648 Midtre Gauldal	107,2	96,8	99,1	119,7	153,2	95,2	55,6	107,1	96,5	3,1
1653 Melhus	103,7	97,4	83,7	95,9	117,1	92,1	65,8	96,1	95,4	6,1
1657 Skaun	101,4	92,1	84,0	94,6	104,6	80,5	58,0	92,3	93,0	6,1
1662 Klæbu	109,7	99,8	90,4	95,9	116,6	93,8	88,0	99,3	97,1	2,4
1663 Malvik	102,7	98,4	101,5	88,0	97,1	100,1	45,6	93,0	93,3	-0,8
1664 Selbu	102,2	88,7	109,7	111,0	95,9	111,2	86,6	101,6	106,8	-2,6
Sør-Trøndelag	103,6	98,5	95,6	108,1	94,3	101,5	81,2	101,8	99,7	
1702 Steinkjer	104,3	97,7	89,8	102,9	116,9	105,7	79,6	100,7	95,2	1,8
1703 Namsos	105,6	96,4	86,7	110,8	130,0	86,2	62,4	101,7	97,8	-1,1
1711 Meråker	114,8	97,1	115,9	122,3	146,5	134,7	142,7	116,6	108,7	0,4
1714 Stjørdal	104,4	98,3	88,9	76,3	109,8	94,1	37,8	88,2	92,5	1,6
1717 Frosta	103,3	104,0	113,3	94,1	160,6	131,5	122,2	105,7	99,0	-2,1
1718 Leksvik	100,2	92,8	114,5	117,0	154,3	123,3	83,1	107,8	97,2	0,5
1719 Levanger	110,7	97,9	83,5	88,3	110,6	81,1	38,8	92,4	97,2	0,3
1721 Verdal	106,3	103,0	90,2	93,2	128,9	106,0	108,2	100,8	98,0	-1,7
1724 Verran	103,0	100,4	103,6	106,8	146,2	129,1	59,9	105,0	107,7	2
1725 Namdalseid	115,2	95,6	134,5	122,6	135,3	59,2	163,6	113,3	101,8	5
1736 Snåase Snåsa	104,1	99,8	113,4	128,5	85,4	104,7	95,0	111,1	106,4	-0,4
1738 Lierne	92,9	97,4	147,0	129,1	63,0	98,9	172,2	113,0	121,2	3,2
1742 Grong	104,2	93,9	149,9	152,6	217,5	165,4	169,1	132,8	122,3	2,3
1743 Høylandet	108,5	104,3	193,5	120,1	79,6	70,0	294,0	121,4	105,1	4
1744 Overhalla	103,0	95,7	98,1	105,4	114,4	127,7	82,0	102,6	99,1	3,2
1749 Flatanger	115,7	94,1	103,2	129,4	159,4	117,7	139,7	117,1	114,5	1
1750 Vikna	108,5	96,5	105,8	102,8	130,7	100,8	113,3	103,7	98,5	1,5
1751 Nærøy	90,5	96,2	101,2	117,3	158,6	155,1	125,0	110,7	98,3	1,3
Nord-Trøndelag	105,4	98,2	95,6	99,3	123,8	102,6	79,2	100,0	98,0	
1805 Narvik	100,5	102,2	116,0	110,8	82,5	122,0	81,5	105,1	106,0	2,2
1812 Sømna	117,4	91,6	131,0	117,3	156,9	142,8	115,6	114,1	101,1	2,9
1813 Brønnøy	105,9	101,2	140,1	109,7	137,4	120,4	44,7	107,0	98,6	-1,6
1818 Herøy (Nordl.)	107,5	102,5	128,6	101,8	146,4	145,1	87,4	108,1	107,9	3,3
1820 Alstahaug	104,5	102,8	114,7	95,9	140,7	113,8	73,5	102,0	100,0	4,1
1822 Leirfjord	112,8	102,8	76,1	124,5	147,0	134,1	129,2	115,8	103,2	1,3
1824 Vefsn	105,3	95,8	107,7	102,3	129,1	103,1	93,5	102,0	105,0	0,8
1826 Hattfjelldal	87,0	93,2	181,6	102,8	117,2	135,4	161,5	107,2	110,9	4,1
1827 Dønna	108,9	96,8	143,0	90,7	120,2	139,0	127,4	104,0	109,4	2,8
1828 Nesna	109,9	95,9	98,4	116,7	241,5	142,6	91,8	114,5	109,9	0,3
1832 Hemnes	96,2	97,9	106,4	104,6	117,5	194,6	91,1	106,9	124,8	5
1833 Rana	106,7	96,6	102,1	108,7	104,9	122,3	74,8	103,8	104,2	2,1
1834 Lurøy	103,2	100,0	110,4	78,4	82,1	104,9	126,9	94,2	107,6	12,4
1836 Rødøy	98,2	106,6	84,8	114,7	95,9	112,1	13,9	102,4	109,9	-0,5
1837 Meløy	103,1	97,3	90,5	124,2	124,7	115,8	106,8	110,3	116,3	-1,9
1838 Gildeskål	91,5	98,5	106,1	119,0	142,4	136,8	101,5	109,4	121,1	1,3
1840 Saltdal	111,3	96,3	122,9	89,9	127,9	152,2	51,2	100,4	96,8	-1,9
1841 Fauske	111,3	96,1	101,8	102,6	110,3	126,6	66,7	102,3	109,8	0,6

	Kommune	Barne- hage	Grunn- skole	Prim.- helse	Pleie/ oms.	Barne- vern	Sosial- kontor	Kultur	Samlet	Korr. innt.	Netto dr.res.
1845	Sørfold	97,7	100,9	133,8	110,2	111,7	100,0	81,3	104,9	161,1	2,1
1850	Divtasvuodna Tysfjord	100,0	102,7	178,9	110,1	115,6	98,3	184,9	113,2	120,7	-4,3
1851	Lødingen	94,9	100,4	115,9	90,7	117,7	98,1	141,6	99,4	102,1	4,1
1853	Evenes	100,6	94,2	117,4	107,4	188,2	109,2	129,9	107,7	111,6	3,4
1854	Ballangen	96,4	100,3	123,9	114,8	124,2	111,7	80,8	106,9	102,2	-1,7
1860	Vestvågøy	105,4	99,2	120,4	94,7	109,6	98,2	67,1	98,5	98,7	-0,8
1865	Vågan	99,0	102,5	112,1	107,8	139,0	129,9	69,9	106,0	99,6	-1,3
1866	Hadsel	102,0	98,0	126,3	104,3	88,3	133,2	112,2	104,9	98,4	-3,6
1867	Bø (Nordl.)	94,6	91,6	120,5	113,1	107,7	106,0	69,6	101,9	100,8	7,5
1868	Øksnes	97,4	96,1	132,5	117,0	91,8	100,6	57,4	104,0	95,8	0,7
1870	Sortland	104,1	96,9	105,9	133,8	109,7	116,2	71,6	112,3	100,6	2
1871	Andøy	97,4	95,0	108,2	111,9	126,0	128,7	104,6	106,0	101,7	-0,2
	Nordland	103,5	98,4	113,8	108,1	115,9	121,3	82,9	104,9	105,0	
1902	Tromsø	104,7	102,6	105,7	102,8	97,9	100,4	101,0	102,8	103,9	0,1
1903	Harstad	104,7	97,7	105,1	113,7	97,7	115,2	116,8	107,0	106,0	3,7
1911	Kvæfjord	90,8	102,3	130,5	125,6	120,8	139,8	74,1	112,0	102,9	-0,5
1913	Skånland	102,3	98,2	108,2	103,6	96,3	112,5	75,1	101,0	103,3	-1,2
1919	Gratangen	106,6	106,0	123,9	112,2	69,7	168,5	62,0	109,5	114,1	0,7
1920	Lavangen	93,3	110,1	161,2	89,4	178,2	117,0	141,1	107,3	117,0	3,7
1922	Bardu	104,7	102,8	113,9	101,9	141,2	59,6	47,9	99,7	121,7	1
1923	Salangen	97,0	97,8	135,9	100,0	255,8	151,5	82,6	109,5	106,8	3,9
1924	Målselv	112,8	99,9	119,6	116,4	121,7	87,8	106,9	109,5	105,4	0,1
1925	Sørreisa	100,6	96,3	137,1	87,3	158,3	91,3	76,5	97,2	98,7	1,8
1926	Dyrøy	101,5	95,0	128,7	131,5	172,9	112,7	112,1	116,1	111,9	1,9
1927	Tranøy	100,1	94,7	126,7	122,3	87,1	160,1	88,9	110,6	113,1	0,5
1931	Lenvik	103,7	95,8	111,9	107,1	123,2	78,5	69,5	100,8	99,9	-0,2
1933	Balsfjord	92,3	95,0	124,6	119,8	143,4	103,8	36,6	104,8	105,4	0,6
1936	Karlsøy	95,4	100,5	135,1	122,8	136,4	131,5	182,0	116,8	116,0	2,8
1938	Lyngen	106,0	101,5	138,3	101,1	97,5	112,0	122,4	105,5	112,5	1,6
1939	Omasvuotna Storfjord										
1939	Omasvuonon	103,0	102,4	119,8	99,2	109,8	90,1	77,2	100,6	128,0	2,1
1940	Gáivuotna Kálfjord	88,9	94,6	134,1	122,3	185,8	118,6	182,6	115,2	128,7	2,5
1941	Skjervøy	109,3	92,9	120,1	115,9	176,8	139,5	88,8	111,4	116,6	3,5
1942	Nordreisa	108,8	99,4	102,2	106,5	152,2	136,2	112,8	108,7	106,2	4,2
	Troms	103,7	100,1	111,8	107,3	113,2	105,1	98,5	104,7	106,0	
2002	Vardø	103,5	106,4	174,8	129,8	132,0	154,0	84,9	120,9	125,5	18,8
2003	Vadsø	96,6	96,6	112,9	90,8	204,0	164,1	202,3	109,0	110,2	-0,6
2004	Hammerfest	102,0	95,7	133,4	117,1	123,8	114,1	83,5	108,2	141,5	2,6
2012	Alta	103,9	98,7	102,5	94,2	124,4	131,9	56,1	99,2	110,7	1,2
2015	Hasvik	104,7	109,3	190,4	130,1	127,8	203,1	162,3	129,4	137,7	8,9
2019	Nordkapp	100,3	100,7	123,9	109,7	144,0	107,7	127,8	108,6	115,8	0,5
	Porsanger Porsángu										
2020	Porsanki	95,9	104,7	121,6	205,9	112,0	136,1	87,0	142,1	111,7	1
2021	Kárásjohka Karasjok	96,2	106,1	124,8	130,1	143,5	114,4	117,7	116,7	118,4	7,9
2022	Lebesby	82,0	95,2	159,8	146,4	112,1	134,6	195,4	122,8	144,1	6,7
2028	Båtsfjord	114,9	103,5	129,7	99,8	123,8	108,8	129,1	107,8	121,1	0,3
2030	Sør-Varanger	103,5	100,0	98,4	117,4	116,0	120,5	76,6	107,6	115,8	2,1
	Finmark	101,7	99,5	117,2	113,8	131,9	129,8	94,8	108,9	119,2	
	Landet	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	

Vedlegg 12

Kommunenes inntekter fra konsesjonskraft og eiendomsskatt 2001-2013

I dette vedlegget grupperes kommunene etter nivået på inntekter fra konsesjonskraft og eiendomsskatt. Inntekter fra konsesjonskraft er definert som summen av hjemfallsinntekter og konsesjonskraftinntekter som fritt kan benyttes til dekning av kommunale utgifter.

Konsesjonsavgifter som er bundet til næringsformål er holdt utenfor. Naturressursskatt er inkludert i skatt på inntekt og formue.

Tabell 12.1 Antall kommuner i hver gruppe når kommunene er gruppert etter nivå på eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter målt i prosent av landsgjennomsnittet for ordinær skatt på inntekt og formue inkl. naturressursskatt. Grupperingen er gjort i forhold til bruttoinntekter.

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
>100 prosent	6	6	7	6	9	10	14	16	15	14	16	17	15
50-100 prosent	16	13	15	18	15	20	25	25	25	25	32	27	25
25-50 prosent	21	21	23	21	28	31	30	33	37	36	34	34	39
10-25 prosent	45	46	54	54	53	58	73	74	82	94	109	119	119
5-10 prosent	66	68	68	66	72	63	64	72	78	82	80	74	84
0-5 prosent	106	119	109	116	122	120	100	97	92	82	66	74	67
0 prosent	174	160	157	152	133	128	124	112	100	96	92	83	78
Totalt*)	434	433	433	433	432	430	430	429	429	429	429	428	427

*Utenom Oslo

Bruddet i tidsserien i 2010 består i at konsesjonsavgift ikke lenger inngår i "skatt på inntekt og formue". For alle kommuner med eiendomsskatt utgjør derfor denne nå et litt høyere relativt nivå enn i tidligere utgaver av TBU's høstrapport. I alt 12 kommuner er av denne grunn flyttet opp én kategori, ettersom kommunen lå rett under kategorigrensen før inntektsdefinisjonen ble endret, men ligger rett over etter endringen. Antall kommuner med høyere andel enn 10 prosent på eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter (de 4 høyeste kategoriene) økte med 10. Uten endringen i inntektsdefinisjonen ville dette antallet økt med bare 4 kommuner.

Tabell 12.2 Gjennomsnittlig kommunestørrelse når kommunene er gruppert etter nivå på eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter målt i prosent av landsgjennomsnittet for ordinær skatt på inntekt og formue inkl. naturressursskatt. Grupperingen er gjort i forhold til bruttoinntekter.

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
>100 prosent	1 453	1 467	1 518	1 610	1 729	1 647	1 744	1 791	1 751	1 977	2 167	2 180	2 040
50-100 prosent	3 126	2 552	2 615	2 583	3 231	3 680	3 915	3 765	3 932	3 847	3 535	3 808	3 770
25-50 prosent	4 492	4 220	3 853	3 502	3 284	2 803	2 704	3 273	3 497	3 459	3 676	3 604	4 513
10-25 prosent	5 353	4 973	5 315	7 100	9 386	9 980	10 170	11 191	9 484	10 354	11 674	10 599	10 617
5-10 prosent	19 769	19 288	20 054	20 042	18 265	19 848	19 581	17 253	14 314	13 423	11 245	12 512	11 265
0-5 prosent	8 068	7 704	7 819	7 416	7 583	8 178	7 581	7 324	10 482	11 304	12 789	13 747	15 133
0 prosent	8 280	8 898	8 876	8 944	8 894	8 704	9 479	10 403	11 113	10 648	11 269	10 912	11 575
Totalt*	9 204	9 264	9 318	9 366	9 436	9 539	9 611	9 736	9 846	9 957	10 072	10 216	10 368

*Utenom Oslo

Brudd i tidsserien i 2010: De ulike gruppernes folketall er bare i liten grad endret som følge av at kommuner har en annen kategori enn de ville hatt etter tidligere inntektsdefinisjon.

Tabell 12.3 viser kommunenes inntekter fra eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter i 2013. Kommunene er rangert etter kommunenes nivå på disse skattene målt i andel av landsgjennomsnittet for ordinær skatt på inntekt og formue inkl. naturressursskatt og konsesjonskraft

Tabell 12.3.1 Kommuner med samlet nivå på eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter pr. innbygger over 100 prosent av landsgjennomsnittet for ordinær skatt pr. innbygger eksklusiv Oslo.

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (annen eiendom/verker og bruk)	Eiendoms-skatt (bolig og fritids-eiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter
		(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)
0633 Nore og Uvdal	2 531	29 830	17 392	-	8 388	55 610	29 600	2 531
0940 Valle	1 277	32 636	24 472	-	7 924	65 032	30 854	1 277
0941 Bykle	929	72 013	51 228	-	24 802	148 043	8 280	929
1026 Åseral	912	35 747	26 686	-	5 947	68 380	36 670	912
1046 Sirdal	1 831	47 264	36 529	-	7 185	90 978	20 834	1 831
1129 Forsand	1 227	36 456	36 068	-	-	72 524	33 455	1 227
1134 Suldal	3 872	33 326	30 557	-	5 689	69 572	25 527	3 872
1232 Eidfjord	952	49 883	58 356	-	8 239	116 479	18 711	952
1252 Modalen	383	58 653	61 070	-	290	120 013	38 167	383
1259 Øygarden	4 563	23 488	30 601	-	-	54 089	23 961	4 563
1416 Høyanger	4 222	24 760	1 087	7 532	17 435	50 814	30 378	4 222
1421 Aurland	1 714	40 570	31 873	-	8 250	80 693	19 924	1 714
1547 Aukra	3 339	23 356	54 435	-	-	77 792	27 667	3 339
1665 Tydal	865	35 883	29 927	-	-	65 810	28 178	865
1845 Sørfold	1 981	26 302	17 993	-	10 925	55 221	39 156	1 981

Tabell 12.3.2 Kommuner med samlet nivå på eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter pr. innbygger mellom 50 og 100 prosent av landsgjennomsnittet for ordinær skatt pr. innbygger eksklusiv Oslo.

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (annen eiendom/verker og bruk)	Eiendoms-skatt (bolig og fritids-eiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter
		(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)
0620 Hol	4 448	32 266	9 292	-	12 308	53 866	18 550	72 416
0632 Rollag	1 355	24 692	5 549	2 897	3 094	36 232	45 241	81 472
0826 Tinn	5 973	28 407	13 599	-	4 136	46 142	26 808	72 950
0831 Fyresdal	1 350	21 974	7 168	-	7 286	36 428	40 842	77 270
0833 Tokke	2 284	30 813	18 557	-	2 621	51 991	26 828	78 819
0834 Vinje	3 721	33 814	15 911	-	4 150	53 875	21 103	74 979
0938 Bygland	1 207	21 676	6 959	-	6 075	34 710	46 177	80 887
1146 Tysvær	10 487	22 864	13 655	-	-	36 519	25 473	61 992
1228 Odda	6 988	26 854	11 064	-	6 552	44 470	25 480	69 950
1233 Ulvik	1 113	29 067	9 351	-	7 677	46 095	39 204	85 299
1251 Vaksdal	4 132	22 213	6 935	1 584	4 390	35 121	33 456	68 577
1263 Lindås	1 696	28 861	14 379	-	3 636	46 876	33 556	80 432
1266 Masfjorden	2 731	27 779	7 606	2 478	4 397	42 259	31 801	74 060
1417 Vik	1 337	21 063	4 459	30	12 003	37 555	44 328	81 883
1418 Balestrand	2 176	28 830	11 447	-	10 308	50 585	29 135	79 719
1422 Lærdal	5 521	26 259	10 846	2 431	-	39 536	22 703	62 239
1424 Årdal	5 041	26 478	12 909	-	-	39 388	27 981	67 369
1426 Luster	1 739	25 210	12 608	-	4 223	42 040	38 562	80 602
1524 Norddal	7 205	23 288	11 005	1 104	833	36 230	26 324	62 554

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (annen eiendom/verker og bruk)	Eiendoms-skatt (bolig og fritids-eiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter
		(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)
1563 Sunndal	503	24 519	8 074	-	5 288	37 881	61 853	99 734
1576 Aure	902	27 539	19 033	-	-	46 572	51 155	97 727
1739 Røyrvik	4 620	24 207	12 287	-	5 131	41 626	31 833	73 459
1740 Namsskogan	6 582	23 381	7 953	-	4 149	35 483	31 645	67 127
1832 Hemnes	1 075	22 758	10 455	1 755	8 063	43 032	43 505	86 537
1837 Meløy	10 072	25 174	15 367	700	-	41 242	27 166	68 407
1839 Beiarn	4 448	32 266	9 292	-	12 308	53 866	18 550	72 416
2004 Hammerfest	1 355	24 692	5 549	2 897	3 094	36 232	45 241	81 472

Tabell 12.3.3 Kommuner med samlet nivå på eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter pr. innbygger mellom 25 og 50 prosent av landsgjennomsnittet for ordinær skatt pr. innbygger eksklusiv Oslo.

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (annen eiendom/verker og bruk)	Eiendoms-skatt (bolig og fritids-eiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter
		(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)
0111 Hvaler	4 284	24 972	-	8 351	-	33 323	20 981	54 305
0432 Rendalen	1 910	19 853	7 686	-	876	28 415	42 022	70 437
0512 Lesja	2 145	17 921	571	-	5 524	24 015	41 630	65 645
0515 Vågå	2 279	23 054	6 792	-	2 113	31 959	30 434	62 392
0516 Nord-Fron	5 827	22 646	6 042	2 220	-	30 908	32 034	62 942
0519 Sør-Fron	3 193	20 571	4 079	2 091	-	26 740	31 796	58 537
0545 Vang	1 597	22 937	4 255	-	6 666	33 859	37 753	71 612
0827 Hjartdal	1 609	22 960	5 958	-	-	28 919	39 961	68 880
0830 Nissedal	1 430	25 159	7 087	-	3 500	35 746	37 031	72 778
0935 Iveland	1 815	19 596	4 893	1 983	2 309	28 780	46 204	74 985
0929 Åmli	1 283	19 795	5 783	-	2 991	28 568	43 097	71 665
1029 Lindesnes	4 796	18 686	2 477	4 205	66	25 434	31 630	57 064
1037 Kvinesdal	5 899	23 391	10 293	-	-	33 684	28 247	61 931
1133 Hjelmeland	2 799	31 016	9 326	1 691	-	42 033	26 787	68 820
1135 Sauda	4 745	25 107	6 602	765	2 276	34 751	28 650	63 400
1145 Bokn	865	22 166	10 992	-	-	33 158	43 371	76 529
1224 Kvinnherad	13 305	24 709	4 931	0	3 594	33 234	27 028	60 262
1238 Kvam	8 584	22 049	2 160	2 311	3 368	29 888	29 678	59 566
1242 Samnanger	2 434	23 748	5 077	-	1 736	30 561	30 774	61 335
1262 Lindås	14 820	23 951	10 987	-	-	34 938	23 809	58 747
1411 Gulen	2 305	25 198	3 041	1 638	1 867	31 744	38 593	70 338
1438 Bremanger	3 945	23 497	7 730	-	1 053	32 279	36 205	68 484
1567 Rindal	2 061	20 784	3 802	-	2 149	26 735	37 430	64 165
1573 Smøla	2 180	20 504	5 570	-	-	26 074	37 285	63 359
1576 Aure	3 570	19 683	10 384	-	-	30 067	41 498	71 566
1635 Rennebu	2 534	20 612	5 049	252	4 539	30 451	35 025	65 477
1711 Meråker	2 510	19 350	4 861	-	5 238	29 449	35 829	65 278
1738 Lierne	1 401	20 994	3 450	-	3 227	27 672	50 669	78 340
1742 Grong	2 465	21 254	5 067	1 155	1 481	28 957	39 001	67 958
1805 Narvik	18 509	23 722	3 772	2 196	-	29 689	22 879	52 568
1811 Bindal	1 545	19 973	8 397	-	-	28 371	45 690	74 061
1833 Rana	25 752	21 151	3 598	783	2 180	27 712	26 074	53 786
1838 Gildeskål	2 006	21 122	6 079	3 467	-	30 667	43 478	74 145

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (annen eiendom/verker og bruk)	Eiendoms-skatt (bolig og fritids-eiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter
		(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)
1841 Fauske	9 513	21 213	2 579	480	3 162	27 434	26 911	54 345
1849 Hamarøy	1 791	21 437	3 731	-	4 093	29 261	40 362	69 623
1850 Tysfjord	1 978	19 745	7 036	1 192	-	27 973	45 611	73 583
1922 Bardu	3 933	24 036	5 847	408	3 733	34 024	29 512	63 536
2017 Kvalsund	1 036	20 945	3 597	3 873	-	28 414	61 841	90 255
2022 Lebesby	1 339	18 425	7 768	255	2 280	28 728	66 333	95 061

Tabell 12.3.4 Kommuner med samlet nivå på eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter pr. innbygger mellom 10 og 25 prosent av landsgjennomsnittet for ordinær skatt pr. innbygger eksklusiv Oslo.

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (annen eiendom/verker og bruk)	Eiendoms-skatt (bolig og fritids-eiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter
		(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)
0101 Halden	29 880	19 296	1 459	1 290	-	22 046	25 959	48 005
0104 Moss	30 988	20 604	121	2 482	-1	23 205	23 147	46 352
0105 Sarpsborg	53 696	19 154	1 211	1 481	-4	21 842	26 561	48 402
0106 Fredrikstad	76 807	20 416	762	1 839	2	23 019	24 335	47 355
0123 Spydeberg	1 425	20 472	307	3 131	0	23 909	40 646	64 555
0124 Askim	15 315	20 908	3 081	-	174	24 162	23 592	47 755
0127 Skiptvet	3 668	19 438	3 833	-	0	23 271	29 403	52 674
0128 Rakkestad	7 860	19 623	426	1 874	0	21 923	31 210	53 133
0136 Rygge	14 967	22 128	257	2 413	4	24 801	21 895	46 696
0137 Våler	4 857	20 547	309	2 264	0	23 120	23 950	47 070
0403 Hamar	29 353	22 539	339	4 046	0	26 924	22 204	49 128
0417 Stange	19 407	19 135	412	2 448	0	21 996	25 776	47 772
0418 Nord-Odal	5 190	16 972	338	1 976	0	19 286	33 707	52 992
0419 Sør-Odal	7 806	19 095	711	2 150	30	21 987	27 605	49 592
0423 Grue	4 997	18 096	109	2 044	107	20 356	36 363	56 719
0426 Våler	3 826	17 356	636	1 191	422	19 605	36 511	56 116
0428 Trysil	6 689	18 414	537	2 504	0	21 454	34 529	55 983
0429 Åmot	4 387	20 678	2 999	843	4	24 523	34 618	59 141
0434 Engerdal	1 376	16 013	892	1 597	0	18 502	49 839	68 341
0437 Tynset	5 570	19 802	2 243	1 413	1 583	25 041	34 066	59 107
0438 Alvdal	2 449	19 317	3 223	236	20	22 795	36 550	59 345
0439 Folldal	1 654	17 949	1 475	1 420	833	21 677	40 730	62 407
0501 Lillehammer	26 850	22 912	306	1 986	0	25 205	22 011	47 216
0502 Gjøvik	29 407	20 348	656	2 076	0	23 080	24 273	47 353
0515 Vågå	3 716	17 901	2 335	343	1 727	22 305	37 066	59 372
0520 Ringeby	4 496	19 058	853	2 587	0	22 498	34 395	56 893
0521 Øyer	5 102	21 530	1 589	2 248	215	25 583	25 519	51 102
0522 Gausdal	6 141	19 175	294	3 356	0	22 825	31 391	54 216
0540 Sør-Aurdal	3 147	19 005	2 431	63	0	21 498	39 236	60 734
0541 Etnedal	1 399	17 180	216	4 325	0	21 721	48 758	70 479
0542 Nord-Aurdal	6 396	21 323	2 285	1 606	3	25 217	25 537	50 754
0543 Vestre Slidre	2 219	21 883	2 192	-	2 013	26 087	31 832	57 920
0544 Øystre Slidre	3 197	23 021	703	-	2 536	26 260	30 018	56 278
0604 Kongsberg	25 887	28 302	1 463	1 184	0	30 949	18 475	49 424
0615 Flå	1 050	23 850	2 778	-	0	26 629	41 434	68 063

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (annen eiendom/ verker og bruk)	Eiendoms-skatt (bolig og fritids-eiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter
		(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)
0616 Nes	3 435	23 015	5 209	274	0	28 498	27 679	56 177
0617 Gol	4 667	23 733	2 929	1 290	38	27 990	26 903	54 893
0618 Hemsedal	2 224	25 760	4 420	-	12	30 192	29 977	60 169
0619 Ål	4 761	23 584	5 272	-	2	28 858	28 173	57 032
0806 Skien	53 015	20 702	216	2 096	2	23 017	24 039	47 057
0807 Notodden	12 497	20 729	1 781	2 793	0	25 303	28 687	53 990
0814 Bamble	14 129	22 220	2 648	1 284	0	26 152	21 738	47 891
0815 Kragerø	10 700	19 527	480	3 334	115	23 456	28 202	51 658
0819 Nome	6 625	19 933	1 469	1 809	261	23 471	31 217	54 688
0821 Bø	5 791	19 035	137	3 140	0	22 312	29 093	51 404
0829 Kviteseid	2 945	21 331	2 998	-	2 452	26 781	32 904	59 685
0828 Seljord	2 507	20 712	1 533	-	1 058	23 303	35 564	58 867
0901 Risør	6 848	19 374	128	2 141	0	21 644	30 071	51 715
0904 Grimstad	21 594	22 914	146	2 244	91	25 395	21 820	47 215
0911 Gjerstad	2 484	16 963	715	2 372	0	20 050	39 976	60 026
0919 Froland	5 425	19 248	2 145	-	963	22 355	29 117	51 472
0929 Åmli	84 476	23 704	779	2 379	0	26 861	20 841	47 702
1001 Kristiansand	9 441	21 999	2 147	1 106	0	25 253	24 985	50 237
1003 Farsund	3 435	23 015	5 209	274	0	28 498	27 679	56 177
1004 Flekkefjord	9 060	23 253	686	1 465	279	25 683	27 700	53 383
1014 Vennesla	13 756	18 706	1 974	1 028	-	21 708	27 505	49 213
1021 Marnardal	2 292	19 178	3 446	-	1 188	23 811	39 912	63 723
1111 Sokndal	3 286	22 805	2 355	-	-	25 160	30 149	55 308
1114 Bjerkreim	2 779	22 890	927	1 799	-	25 616	30 755	56 371
1130 Strand	11 882	23 961	883	1 474	-	26 318	22 966	49 284
1141 Finnøy	3 015	25 721	170	3 364	-	29 255	32 619	61 874
1222 Fitjar	2 980	24 125	2 439	1 301	-	27 865	30 736	58 601
1227 Jondal	1 046	27 328	3 252	-	-	30 580	50 867	81 447
1234 Granvin	904	19 631	1 645	1 607	-	22 883	48 671	71 554
1235 Voss	14 061	22 937	2 558	1 358	-	26 853	26 128	52 982
1241 Fusa	3 818	23 587	1 818	1 272	131	26 808	31 457	58 265
1260 Radøy	5 003	21 659	607	1 676	-	23 942	28 237	52 179
1264 Austrheim	2 833	29 760	4 450	-	-	34 211	24 085	58 296
1265 Fedje	569	22 499	3 710	-	-	26 209	63 492	89 701
1401 Flora	11 697	24 126	650	2 057	696	27 529	26 506	54 034
1413 Hyllestad	1 428	22 646	954	1 681	-	25 281	41 887	67 168
1419 Leikanger	2 255	23 732	1 059	1 150	-	25 941	28 451	54 392
1420 Sogndal	7 477	21 362	1 864	954	167	24 347	24 375	48 722
1431 Jølster	3 078	22 048	3 150	763	-	25 961	34 028	59 990
1432 Førde	12 559	24 073	1 179	1 075	63	26 390	23 093	49 483
1433 Naustdal	2 713	20 546	341	1 911	-	22 798	34 972	57 770
1445 Gloppen	5 676	21 700	1 416	922	-	24 038	33 319	57 357
1502 Molde	25 936	24 696	124	2 551	-	27 371	20 022	47 393
1505 Kristiansund	24 131	23 277	748	1 872	-	25 897	22 819	48 716
1539 Rauma	7 421	22 633	2 180	736	265	25 814	28 219	54 034
1543 Nesset	2 995	23 495	4 588	-	-	28 083	32 314	60 397
1548 Fræna	9 614	21 089	2 842	-	-	23 931	27 119	51 050
1554 Averøy	5 651	22 419	1 211	2 124	-	25 754	25 148	50 902
1557 Gjemnes	2 557	21 437	2 878	916	-31	25 200	37 373	62 573

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (annen eiendom/verker og bruk)	Eiendoms-skatt (bolig og fritids-eiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter
		(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)
1566 Surnadal	5 927	19 424	2 940	465	1 700	24 528	32 176	56 704
1571 Halså	1 606	18 953	1 374	2 491	-	22 817	44 333	67 150
1601 Trondheim	179 692	24 901	727	1 879	-	27 506	17 961	45 467
1612 Hemne	4 228	20 816	1 828	664	1 089	24 397	28 943	53 340
1617 Hitra	4 477	18 406	2 475	-	-	20 881	33 468	54 349
1632 Roan	996	18 252	3 257	-	-	21 509	49 670	71 179
1634 Oppdal	6 794	19 895	960	2 030	-	22 885	28 030	50 915
1640 Røros	5 589	21 474	1 136	2 304	-	24 914	28 373	53 288
1644 Holtålen	2 030	17 900	624	3 061	-	21 585	38 300	59 885
1662 Klæbu	5 939	21 705	1 432	-	1 063	24 200	24 947	49 147
1664 Selbu	4 030	19 431	2 585	-	2 126	24 143	34 478	58 621
1721 Verdal	14 539	18 323	648	1 683	-	20 654	29 168	49 822
1724 Verran	2 834	16 939	2 460	1 586	-	20 985	35 229	56 214
1725 Namdalseid	1 699	16 564	471	1 756	-	18 791	47 636	66 427
1818 Herøy	1 759	19 801	479	2 180	-	22 460	38 650	61 110
1820 Alstadhaug	7 361	20 849	833	1 615	-	23 296	27 283	50 579
1824 Vefsn	13 252	20 308	1 331	2 642	323	24 604	29 421	54 025
1825 Grane	1 459	19 412	3 282	1 467	-	24 161	45 741	69 902
1826 Hattfjellidal	1 471	17 553	2 370	1 283	680	21 886	46 205	68 091
1827 Dønna	1 431	16 838	572	2 125	-	19 535	51 923	71 458
1834 Lurøy	1 916	20 962	1 011	2 342	-	24 315	59 396	83 711
1836 Rødøy	1 310	17 781	2 424	-	671	20 876	60 112	80 989
1848 Steigen	2 552	18 518	820	2 160	-	21 498	41 479	62 977
1901 Harstad	24 291	21 600	990	1 740	-	24 330	26 480	50 810
1924 Målselv	6 630	22 784	1 366	2 078	-	26 228	28 695	54 924
1928 Torsken	880	20 245	1 107	1 370	345	23 068	60 028	83 097
1929 Berg	924	20 814	2 899	965	-	24 679	46 866	71 544
1933 Balsfjord	5 562	17 400	1 332	2 649	-	21 381	37 983	59 364
1936 Karlsøy	2 317	18 012	2 877	925	151	21 965	47 959	69 925
1939 Storfjord	1 942	19 562	4 251	-	-	23 813	45 154	68 968
1940 Gaivuotna-Kåfjord	2 208	17 163	3 025	-	2 088	22 276	47 441	69 717
1941 Skjervøy	2 905	16 826	330	2 217	-	19 373	44 745	64 118
1942 Nordreisa	4 850	17 787	755	2 398	-	20 939	34 254	55 193
1943 Kvænen	1 245	24 557	5 002	-	-	29 558	58 566	88 124
2012 Alta	19 646	20 148	902	1 532	-	22 581	33 028	55 609
2017 Kvalsund	9 968	23 778	1 037	1 814	959	27 588	30 204	57 792
2030 Sør-Varanger	924	20 814	2 899	965	-	24 679	46 866	71 544

Tabell 12.3.5 Kommuner med samlet nivå på eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter pr. innbygger mellom 5 og 10 prosent av landsgjennomsnittet for ordinær skatt pr. innbygger eksklusiv Oslo.

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (annen eiendom/verker og bruk)	Eiendoms-skatt (bolig og fritids-eiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter
		(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)
0122 Trøgstad	5 273	19 970	-	1 136	-9	21 097	28 739	49 836
0123 Spydeberg	5 474	22 346	1 717	-	435	24 498	24 563	49 061
0135 Råde	7 053	21 992	218	1 721	-	23 930	23 224	47 154

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (annen eiendom/ verker og bruk)	Eiendoms-skatt (bolig og fritids-eiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter
		(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)
0138 Hobøl	4 980	21 532	381	1 120	-	23 032	23 752	46 784
0226 Sørum	16 363	24 774	315	844	58	25 992	21 080	47 071
0230 Lørenskog	34 320	27 693	1 748	-	-	29 441	16 268	45 709
0402 Kongsvinger	17 638	19 340	231	1 536	1	21 108	26 290	47 398
0412 Ringsaker	33 406	19 172	72	2 073	40	21 357	25 604	46 961
0415 Løten	7 479	17 932	217	1 272	-	19 422	27 361	46 783
0420 Eidskog	6 282	16 603	248	1 837	-	18 688	36 342	55 031
0436 Tolga	1 681	15 841	254	1 336	36	17 467	44 504	61 971
0441 Os	2 035	17 534	371	1 836	-	19 741	41 625	61 365
0514 Lom	2 364	18 896	1 438	718	-	21 052	34 854	55 906
0517 Sel	5 952	16 599	224	1 804	-	18 628	35 464	54 091
0533 Lunner	8 880	21 757	127	1 436	-	23 320	23 197	46 517
0538 Nordre Land	6 758	17 846	2 103	-	-	19 949	32 900	52 849
0605 Ringerike	29 400	21 343	788	1 084	85	23 300	23 117	46 416
0623 Modum	13 337	21 288	1 881	-	-	23 169	24 593	47 761
0631 Flesberg	2 657	23 672	1 142	-	389	25 203	31 602	56 805
0711 Svelvik	6 570	21 504	122	1 108	-	22 733	23 825	46 558
0805 Porsgrunn	35 392	22 354	839	1 330	-	24 523	22 358	46 881
0817 Drangedal	4 139	17 454	187	1 544	66	19 252	37 980	57 232
0822 Sauherad	4 369	19 581	205	1 785	-	21 571	30 180	51 751
0906 Arendal	43 336	21 539	410	1 620	57	23 625	22 816	46 441
0926 Lillesand	10 032	23 622	471	1 256	-	25 349	22 299	47 648
0928 Birkenes	4 936	17 805	1 111	-	-	18 916	32 160	51 076
0937 Evje og Hornes	3 556	19 164	1 011	-	240	20 414	31 141	51 556
1017 Songdalen	6 285	18 506	487	754	-	19 747	27 720	47 467
1018 Søgne	10 960	22 591	149	1 631	2	24 373	21 573	45 947
1101 Eigersund	14 636	25 589	328	1 463	-	27 380	20 871	48 251
1103 Stavanger	129 191	36 791	552	681	55	38 079	11 576	49 655
1122 Gjesdal	11 039	24 539	501	836	467	26 342	21 303	47 645
1127 Randaberg	10 397	31 079	530	593	-	32 202	17 964	50 166
1149 Karmøy	41 118	22 386	1 326	347	-	24 059	22 499	46 558
1151 Utsira	209	25 220	2 105	-	-	27 325	105 766	133 091
1160 Vindafjord	8 615	29 298	972	874	-	31 143	25 228	56 371
1211 Etne	4 040	22 933	1 619	-	444	24 996	30 038	55 034
1216 Sveio	5 400	21 590	235	1 621	-	23 446	28 450	51 897
1219 Bømlo	11 638	23 542	90	1 090	-	24 722	27 241	51 962
1221 Stord	18 161	24 343	829	1 333	-	26 506	21 619	48 125
1223 Tysnes	2 736	24 058	337	1 552	-	25 947	35 093	61 039
1231 Ullensvang	3 403	22 498	1 180	-	826	24 504	35 919	60 423
1245 Sund	6 514	22 536	57	1 472	-	24 065	24 439	48 504
1253 Osterøy	7 674	20 530	602	1 248	0	22 380	27 368	49 748
1256 Meland	7 347	21 914	714	1 456	-	24 083	25 368	49 451
1429 Fjaler	2 871	18 663	382	744	-	19 790	40 141	59 931
1430 Gaular	2 923	19 324	295	1 077	-	20 696	34 961	55 657
1439 Vågsøy	6 119	22 944	379	1 662	-	24 985	28 285	53 270
1449 Stryn	7 105	20 521	258	1 239	-	22 018	30 552	52 571
1525 Strands	4 610	22 554	781	781	151	24 268	28 805	53 072
1535 Vestnes	6 626	21 823	264	1 031	-	23 118	25 365	48 482
1613 Snillfjord	985	19 307	1 181	-	-	20 487	51 129	71 616

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (annen eiendom/ verker og bruk)	Eiendoms-skatt (bolig og fritids-eiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter
		(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)
1653 Melhus	15 679	19 950	927	623	292	21 791	25 968	47 760
1702 Steinkjer	21 392	18 400	500	703	59	19 661	28 495	48 156
1703 Namsos	12 988	20 062	169	1 468	30	21 728	28 977	50 706
1719 Levanger	19 078	19 661	267	1 840	-	21 768	26 269	48 037
1736 Snåsa	2 154	18 058	1 778	-	235	20 071	41 915	61 987
1744 Overhall	3 688	18 615	390	1 316	82	20 404	34 166	54 570
1749 Flatanger	1 158	17 630	581	1 550	-	19 762	49 339	69 100
1750 Vikna	4 300	20 593	636	1 526	-	22 755	32 165	54 921
1751 Nærøy	5 097	18 100	982	704	-	19 787	35 321	55 108
1804 Bodø	49 203	23 249	833	1 106	-	25 188	22 177	47 365
1813 Brønnøy	7 859	19 905	221	1 332	18	21 475	31 669	53 145
1815 Vega	1 238	17 719	191	1 267	-	19 177	49 225	68 401
1822 Leirfjord	2 144	18 173	563	958	-	19 694	39 549	59 243
1853 Evenes	1 376	18 309	1 941	(1)	-	20 249	48 701	68 951
1854 Ballangen	2 599	16 640	602	-	1 327	18 568	40 966	59 534
1859 Flakstad	1 376	18 528	235	915	-	19 677	44 203	63 880
1860 Vestvågøy	10 870	19 080	411	1 118	-	20 609	32 090	52 700
1865 Vågan	9 207	19 354	195	1 857	-	21 405	29 278	50 683
1870 Sortland	10 082	19 137	940	868	-	20 945	30 974	51 919
1871 Andøy	5 024	20 216	500	1 354	-	22 070	33 180	55 250
1902 Tromsø	70 358	23 501	516	1 394	-	25 411	21 652	47 063
1917 lbestad	1 421	18 121	395	852	-	19 367	51 587	70 954
1923 Salangen	2 220	17 255	214	1 797	-	19 265	42 226	61 491
1927 Tranøy	1 514	17 623	271	1 297	-	19 192	51 430	70 622
1931 Lenvik	11 455	19 484	282	920	63	20 750	34 129	54 879
1938 Lyngen	3 013	17 494	460	1 639	-	19 594	47 658	67 252
2003 Vadsø	6 163	21 070	966	1 180	-	23 216	32 049	55 264
2011 Kautokeino	2 923	14 754	515	448	446	16 163	49 464	65 627
2018 Måsøy	1 240	19 843	697	354	82	20 976	57 515	78 490
2019 Nordkapp	3 205	20 220	197	1 795	-	22 212	40 256	62 468
2023 Gamvik	1 063	18 136	528	984	-	19 648	61 496	81 144
2027 Nesseby	882	17 814	1 390	-	95	19 299	68 012	87 312

Tabell 12.3.6 Kommuner med samlet nivå på eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter pr. innbygger mellom 0 og 5 prosent av landsgjennomsnittet for ordinær skatt pr. innbygger eksklusiv Oslo.

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (annen eiendom/ verker og bruk)	Eiendoms-skatt (bolig og fritids-eiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter
		(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)
0119 Marker	3 587	18 260	210	-	-	18 469	30 330	48 800
0211 Vestby	15 605	23 945	121	-	-	24 065	20 500	44 566
0214 Ås	17 568	23 817	180	-	-	23 997	20 906	44 903
0215 Frogn	15 469	29 698	-	-	1	29 699	15 865	45 564
0216 Nesodden	17 998	26 657	74	-	-	26 731	18 160	44 891
0219 Bærum	116 677	38 449	-	-	0	38 450	13 509	51 959
0227 Fet	10 810	25 980	-	-	2	25 982	18 073	44 055
0231 Skedsmo	50 532	25 757	55	679	-	26 492	18 742	45 234

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (annen eiendom/verker og bruk)	Eiendoms-skatt (bolig og fritids-eiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter
		(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)
0235 Ullensaker	31 743	24 181	-	-	1	24 182	21 165	45 348
0236 Nes	19 819	20 835	172	692	-	21 699	23 488	45 187
0237 Eidsvoll	22 142	20 716	-	-	27	20 743	23 784	44 527
0239 Hurdal	2 685	17 810	-	-	0	17 810	34 136	51 946
0425 Åsnes	7 600	17 264	95	853	-	18 211	35 185	53 396
0427 Elverum	20 343	20 127	159	891	-	21 176	25 506	46 682
0511 Dovre	2 727	18 162	248	170	-	18 580	35 330	53 910
0529 Vestre Toten	12 999	18 920	787	-	-	19 708	26 167	45 875
0534 Gran	13 550	20 130	34	488	-	20 652	27 559	48 210
0621 Sigdal	3 538	24 231	-	-	12	24 243	31 051	55 294
0622 Krødsherad	2 223	24 896	884	-	-	25 780	28 117	53 897
0624 Øvre Eiker	17 752	22 534	-	-	1	22 535	22 504	45 039
0702 Holmestrand	10 350	21 353	834	-	-	22 187	23 451	45 638
0714 Hof	3 060	23 021	-	-	1	23 022	29 797	52 819
0811 Siljan	2 426	19 886	934	-	-	20 820	30 577	51 397
1002 Mandal	15 237	20 249	-	-	3	20 252	26 356	46 608
1027 Audnedal	1 728	19 308	697	-	262	20 267	40 949	61 216
1102 Sandnes	70 046	28 916	-	-	39	28 956	16 899	45 855
1106 Haugesund	35 753	25 357	71	735	-	26 163	20 873	47 036
1112 Lund	3 173	20 680	-	-	61	20 742	33 110	53 852
1121 Time	17 437	26 694	-	-	79	26 773	18 608	45 381
1142 Rennesøy	4 619	28 274	313	-	-	28 587	24 633	53 220
1144 Kvitsøy	528	22 634	672	-	-	23 307	54 943	78 250
1201 Bergen	267 950	27 674	750	0	-	28 425	17 741	46 166
1221 Stord	4 838	27 773	656	0	-	28 429	28 239	56 668
1428 Askvoll	3 018	19 089	-	-	247	19 336	38 017	57 353
1429 Fjaler	45 033	25 313	129	436	0	25 879	18 943	44 822
1504 Ålesund	10 456	21 276	315	-	-	21 591	26 890	48 481
1520 Ørsta	1 291	28 703	1 003	-	-	29 706	38 057	67 763
1546 Sandøy	3 116	19 056	191	-	-	19 247	37 509	56 755
1560 Tingvoll	4 506	26 216	854	-	-	27 070	27 468	54 538
1620 Frøya	1 712	18 224	-	-	3	18 227	47 889	66 116
1622 Agdenes	6 652	18 215	434	-	-	18 648	33 728	52 376
1624 Rissa	4 665	17 463	500	-	-	17 963	34 045	52 008
1627 Bjugn	3 237	18 872	689	-	-	19 560	36 664	56 224
1630 Åfjord	3 967	18 357	748	-	341	19 447	36 375	55 821
1636 Meldal	6 266	17 994	280	-	597	18 871	31 631	50 502
1648 Midtre Gauldal	7 143	19 304	189	-	-	19 493	27 237	46 730
1657 Skaun	22 379	20 731	-	-	10	20 742	25 266	46 008
1714 Stjørdal	3 531	17 505	-	-	5	17 510	40 183	57 693
1718 Leksvik	1 263	18 502	572	-	-	19 074	55 899	74 972
1725 Namdalseid	669	16 155	984	-	-	17 139	62 229	79 368
1743 Høylandet	574	16 385	462	-	-	16 847	62 009	78 855
1748 Fosnes	6 692	19 075	262	-	-	19 337	34 829	54 166
1755 Leka	2 033	17 505	188	-	-	17 693	42 321	60 014
1756 Inderøy	500	16 172	600	-	-	16 772	68 596	85 368
1812 Sømna	3 587	18 260	210	-	-	18 469	30 330	48 800
1816 Vevelstad	15 605	23 945	121	-	-	24 065	20 500	44 566
1828 Nesna	1 875	17 087	174	613	-	17 874	43 663	61 537

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (annen eiendom/verker og bruk)	Eiendoms-skatt (bolig og fritids-eiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter
		(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)
1840 Saltdal	4 745	18 761	814	-	-	19 575	32 716	52 291
1852 Tjeldsund	1 278	17 765	549	-	-	18 314	53 007	71 321
1856 Røst	565	22 055	404	-	442	22 901	55 752	78 653
1866 Hadsel	8 050	20 058	507	472	-	21 037	29 985	51 021
1874 Moskenes	1 118	21 165	-	-	166	21 331	40 665	61 996
1913 Skånland	2 940	18 885	397	-	344	19 625	40 695	60 320
1919 Gratangen	1 119	17 231	240	-	-	17 472	55 225	72 697
1920 Lavangen	1 012	15 007	139	-	-	15 146	59 707	74 853
2002 Vardø	2 128	18 574	37	525	-	19 136	45 943	65 079
2020 Porsanger	3 968	19 464	586	338	-	20 389	36 095	56 484
2024 Berlevåg	1 025	20 562	458	-	-	21 020	59 973	80 992
2025 Tana	2 900	19 837	320	414	13	20 584	46 747	67 331

Tabell 12.3.7 Kommuner uten inntekter fra eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter.

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt(annen eiendom/verker og bruk)	Eiendoms-skatt (bolig og fritids-eiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter
		(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)
0121 Rømskog	691	21 271	-	-	-	21 271	50 465	71 735
0125 Eidsberg	11 195	19 732	-	-	-	19 732	28 128	47 860
0213 Ski	29 307	25 928	-	-	-	25 928	19 466	45 394
0217 Oppegård	25 963	31 570	-	-	-	31 570	15 783	47 353
0220 Asker	57 418	37 449	-	-	-	37 449	13 118	50 567
0221 Aurskog-Høland	15 260	19 580	-	-	-	19 580	25 195	44 775
0228 Rælingen	16 420	25 205	-	-	-	25 205	17 580	42 786
0229 Enebakk	10 560	22 276	-	-	-	22 276	22 716	44 992
0233 Nittedal	21 971	26 264	-	-	-	26 264	19 372	45 635
0234 Gjerdrum	6 264	26 566	-	-	-	26 566	21 233	47 799
0238 Nannestad	11 505	21 672	-	-	-	21 672	24 126	45 797
0430 Stor-Elvdal	2 641	17 693	-	-	-	17 693	38 307	56 000
0528 Østre Toten	14 766	19 296	-	-	-	19 296	27 394	46 689
0532 Jevnaker	6 444	19 233	-	-	-	19 233	26 569	45 802
0536 Søndre Land	5 703	16 482	-	-	-	16 482	34 861	51 343
0602 Drammen	65 473	24 789	-	-	-	24 789	20 644	45 433
0612 Hole	6 463	38 854	-	-	-	38 854	12 158	51 012
0625 Nedre Eiker	23 640	21 623	-	-	-	21 623	22 797	44 420
0626 Lier	24 763	27 685	-	-	-	27 685	18 828	46 513
0627 Røyken	20 078	25 655	-	-	-	25 655	19 237	44 892
0628 Hurum	9 321	23 310	-	-	-	23 310	22 391	45 701
0701 Horten	26 595	21 219	-	-	-	21 219	23 782	45 001
0704 Tønsberg	41 239	23 785	-	-	-	23 785	21 419	45 204
0706 Sandefjord	44 629	22 553	-	-	-	22 553	22 989	45 541
0709 Larvik	43 132	21 228	-	-	-	21 228	24 736	45 964
0713 Sande	8 835	22 148	-	-	-	22 148	24 403	46 551
0716 Re	8 994	20 919	-	-	-	20 919	27 045	47 964
0719 Andebu	5 546	19 537	-	-	-	19 537	27 479	47 016
0720 Stokke	11 398	20 672	-	-	-	20 672	23 695	44 367
0722 Nøtterøy	21 100	25 739	-	-	-	25 739	20 990	46 729

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt(annen eiendom/verker og bruk)	Eiendoms-skatt (bolig og fritids-eiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter
		(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)	(kr pr. innb.)
0723 Tjøme	4 865	24 750	-	-	-	24 750	21 625	46 375
0728 Lardal	2 435	20 936	-	-	-	20 936	31 303	52 239
0912 Vegårshei	1 986	16 882	-	-	-	16 882	42 223	59 105
0914 Tvedestrand	6 064	20 365	-	-	-	20 365	28 380	48 744
1032 Lyngdal	8 011	19 571	-	-	-	19 571	28 798	48 369
1034 Hægebostad	1 669	20 596	-	-	-	20 596	39 137	59 733
1119 Hå	17 635	23 094	-	-	-	23 094	21 742	44 836
1120 Klepp	18 227	26 028	-	-	-	26 028	19 592	45 620
1124 Sola	24 579	34 565	-	-	-	34 565	14 164	48 729
1243 Os	18 142	23 886	-	-	-	23 886	21 684	45 569
1246 Fjell	23 277	25 247	-	-	-	25 247	19 710	44 957
1247 Askøy	26 831	22 010	-	-	-	22 010	23 853	45 862
1412 Solund	842	22 039	-	-	-	22 039	51 691	73 730
1441 Selje	2 789	20 054	-	-	-	20 054	36 486	56 540
1443 Eid	5 920	20 698	-	-	-	20 698	28 361	49 059
1444 Hornindal	1 238	18 896	-	-	-	18 896	44 724	63 620
1511 Vanylven	3 336	21 661	-	-	-	21 661	36 405	58 066
1514 Sande	2 628	22 173	-	-	-	22 173	35 538	57 711
1515 Herøy	8 847	26 977	-	-	-	26 977	21 957	48 934
1516 Ulstein	7 927	28 768	-	-	-	28 768	20 532	49 299
1517 Hareid	5 057	22 122	-	-	-	22 122	24 488	46 610
1519 Volda	8 827	21 285	-	-	-	21 285	26 430	47 715
1523 Ørskog	2 267	20 912	-	-	-	20 912	32 076	52 988
1526 Stordal	1 052	18 102	-	-	-	18 102	50 391	68 492
1528 Sykkylven	7 673	20 777	-	-	-	20 777	26 575	47 352
1529 Skodje	4 282	21 077	-	-	-	21 077	28 915	49 993
1531 Sula	8 397	20 429	-	-	-	20 429	27 967	48 395
1532 Giske	7 541	21 876	-	-	-	21 876	26 506	48 382
1534 Haram	9 020	24 202	-	-	-	24 202	25 064	49 266
1545 Midsund	2 010	21 655	-	-	-	21 655	37 961	59 616
1551 Eide	3 476	19 895	-	-	-	19 895	32 278	52 173
1621 Ørland	5 155	20 227	-	-	-	20 227	28 289	48 516
1633 Osen	1 010	16 984	-	-	-	16 984	54 122	71 106
1638 Orkdal	11 519	19 958	-	-	-	19 958	26 018	45 977
1663 Malvik	13 085	23 097	-	-	-	23 097	21 683	44 780
1717 Frosta	2 627	16 733	-	-	-	16 733	36 965	53 698
1835 Træna	506	23 777	-	-	-	23 777	67 919	91 696
1851 Lødingen	2 220	18 891	-	-	-	18 891	41 873	60 764
1857 Værøy	754	21 680	-	-	-	21 680	50 707	72 387
1867 Bø	2 654	16 188	-	-	-	16 188	47 632	63 821
1868 Øksnes	4 472	19 836	-	-	-	19 836	32 567	52 403
1911 Kvæfjord	3 082	17 450	-	-	-	17 450	41 956	59 406
1925 Sørreisa	3 407	20 348	-	-	-	20 348	33 105	53 452
1926 Dyrøy	1 190	16 876	-	-	-	16 876	56 008	72 884
2014 Loppa	1 070	17 532	-	-	-	17 532	72 168	89 700
2015 Hasvik	1 023	16 297	-	-	-	16 297	62 240	78 538
2021 Karasjok	2 721	17 072	-	-	-	17 072	47 883	64 955
2028 Båtsfjord	2 162	18 588	-	-	-	18 588	43 100	61 689

Vedlegg 13

Utvalgets mandat og sammensetning

Det blir oppnemnt eit berekningsutval til fagleg vurdering av data som gjeld økonomien i kommunane og fylkeskommunane. Utvalet skal leggje fram det best moglege talmessige bakgrunns materialet, med sikte på å kome fram til ein omforeina situasjonsforståing av den økonomiske situasjonen i kommunesektoren.

Bakgrunns materialet bør innehalde ei oversikt over dei tilhøve utvalet meiner er viktige for vurderinga av økonomien i kommunar og fylkeskommunar, og ei vurdering av desse tilhøva og av utviklingstendensane. Vurderingane bør gjelde både kommunane og fylkeskommunane sett under eitt og så langt råd er og gjeva oversyn over variasjonane mellom dei ulike kommunar og fylkeskommunar. Til konsultasjonsordninga og i forkant av regjeringa sine budsjettkonferanser bes utvalet årlig utarbeide notat om den økonomiske situasjonen i kommunesektoren, og om den demografiske utviklinga inkludert kommunesektorens utgifter. Utvalet bes vidare om å utarbeide eit notat til konsultasjonsordninga om utviklinga i tjenesteytinga etter at endelege rekneskapstal vert lagt fram.

Så langt utvalet finn det forsvarleg, kan det sjølv ta opp særskilde problemstillingar.

Utvalet skal arrangere opne fagseminar.

Utgreiingane frå utvalet skal avgjevast til Kommunal- og regionaldepartementet.

II

Utvalet skal vere breitt samansett. Oppnemninga gjeld inntil vidare, men ikkje ut over 3 år. Kommunal- og regionaldepartementet har fullmakt til å løyse medlem frå vervet og til å oppnemne nye medlem.

III

Kommunal- og regionaldepartementet har fullmakt til å gje nærare retningsliner for arbeidet i utvalet innanfor rammene av mandatet.

IV

Kommunal- og regionaldepartementet leiar sekretariatsarbeidet for utvalet.

Utvalget har for tiden følgende sammensetning

Utvalgsmedlemmer:

Professor Lars-Erik Borge, NTNU, leder
Sjeføkonom Per Richard Johansen, KS
Fagsjef Pål Hernæs, Oslo kommune
Økonomisjef Thor Fjellanger, Sandefjord kommune
Økonomisjef Lise Solgaard, Vest-Agder fylkeskommune
Professor Jon H. Fiva, Handelshøyskolen BI
Førsteamanuensis/forsker Lars Håkonsen, Høgskolen i Telemark/Telemarksforskning
Professor Bjarne Jensen, Høgskolen i Hedmark/Fagforbundet
Seksjonssjef Irene Arnesen, Statistisk sentralbyrå
Seniorrådgiver Helga Birgitte Aasdalen, Finansdepartementet
Avdelingsdirektør Ellen Cathrine Arnesen, Kunnskapsdepartementet
Fagdirektør Liv Klyve, Helse- og omsorgsdepartementet
Underdirektør Grete Lilleschulstad, Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Sekretariatet:

Seniorrådgiver Trond Hjelmervik-Hansen, KS
Fagsjef Rune Bye, KS
Seniorrådgiver Frode Borgås, Statistisk sentralbyrå
Seniorrådgiver Bjørn Gran Henriksen, Statistisk sentralbyrå
Rådgiver Jostein Birkelund, Statistisk sentralbyrå
Utredningsleder Anders Harildstad, Finansdepartementet
Seniorrådgiver Arild Kormeseth, Kommunal- og moderniseringsdepartementet
Seniorrådgiver Even Vaboen, Kommunal- og moderniseringsdepartementet
Seniorrådgiver Sigurd Steinsund Pedersen, Kommunal- og moderniseringsdepartementet
Seniorrådgiver Torill Sundland, Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Utgitt av:
Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Offentlige institusjoner kan bestille flere
eksemplarer fra:
Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
Internett: www.publikasjoner.dep.no
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Tlf.: 22 24 20 00

Husk å oppgi publikasjonskode: H-2329 B

Rapporten er tilgjengelig på internett:
<http://www.regjeringen.no/tbu>

Forsidebilde: www.colourbox.no

Trykk: DSS - 11/2014 - 1200